

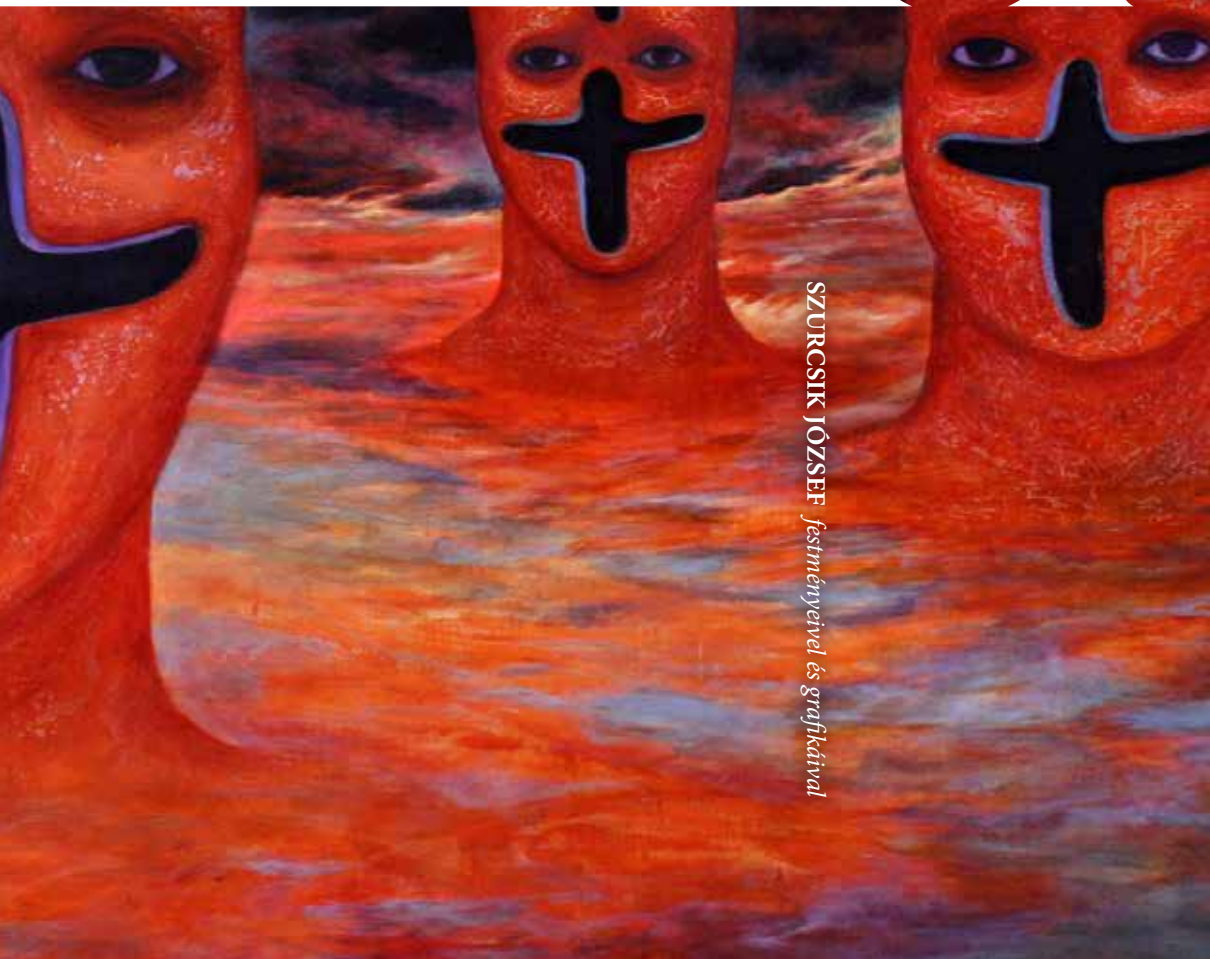
ACZÉL GÉZA - BALOGH RÉKA - BÁNKI ÉVA
BARNA IMRE - BODÓ GERGELY - DARVASI LÁSZLÓ
FALCSIK MARI - FARKAS WELLMANN ÉVA
FEKETE MARIANNA - FELLINGER KÁROLY
FÜZFA BALÁZS - GYÖRY DOMONKOS - HÁY JÁNOS
HÖRCHER ESZTER - JÁSZBERÉNYI SÁNDOR
JENEI GYULA - KISS LÁSZLÓ - KÜRTI LÁSZLÓ
LACKFI JÁNOS - LÁZÁR BALÁZS - MAJOROS SÁNDOR
MARKÓ BÉLA - MERŐ BÉLA - MOLNÁR H. MAGOR
NAGY IZABELLA - NOVÁK ZSÜLIET
P. SZATHMÁRY ISTVÁN - PÁL SÁNDOR ATTILA
PETŐCZ ANDRÁS - SEBESTYÉN ÁDÁM - SIMON ADRI
SIMON FERENC - SÜTŐ CSABA ANDRÁS
SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY - SZŐCS GÉZA - SZŐCS KÁLMÁN
TÓTH KRISZTINA - VAJSENBÉK PÉTER - VÁMOS MIKLÓS
VARGA MELINDA - ZALÁN TIBOR

irodalmi lap

2019/4. tél

ESŐ

SZURCSIK JÓZSEF festményével és grafikáival

ESZ

2019. tél

XXII. évfolyam 4. szám

Megjelenik negyedévente

Alapító kiadó: Vass Lajos

Főszerkesztő: Jenei Gyula

Szerkesztők: Benedek Szabolcs, Molnár H. Magor

Szerkesztőbizottság: Fekete Marianna, Kele Fodor Ákos,

P. Nagy István, Simon Ferenc,

Várszegi Tibor, Verebes György

A szövegeket gondozza: Varga Sándor

Lapterv és tördelés: Cselle Judit

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseggy u. 7/a;

telefon: 30/270-1774; imél: jeneigyula@chello.hu

Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;

telefon: 30/487-5320;

imél: feketeria@chello.hu

Honlap: www.esolap.hu

Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.

Felelős kiadó: Fekete András

Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon

ISSN: 1419-7987

AZ ÉJSZAKA ÁLLATAI**3 LACKFI JÁNOS**

Az atommaghasadás zsoldára

6 SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

Róza vére

14 VAJSENBEEK PÉTER

Séta Felsővárosban; Mocsárra épült; A pillérek lerakása

16 SIMON ADRI

Flight shame; Az ember gerince nyolcvan év múlva

17 ACZÉL GÉZA

(Szino)líra (aroma; arra; arravaló)

18 LÁZÁR BALÁZS

H. úr elveszett monológja; H. úr vallomása Opheliának

19 FALCSIK MARI

Az éjszaka állatai

20 VARGA MELINDA

Reneszánsz szerelmesek; Pereg a film; Az álom megkávézik a verandán; Az idő és a szép; Veréb

REGÉNYES TÖRTÉNETEK**23 DARVASI LÁSZLÓ**

Erzsi megtalálása

28 BARNA IMRE

Asztaltáncoltatás

35 ZALÁN TIBOR

Papírváros-szilánkok

37 TÓTH KRISZTINA

Ezer őz

41 JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

A sivatag aknáí

ESETEK**48 SÜTŐ CSABA ANDRÁS**

Légi folyosó; Cseresznyefa a szélben; Jönnek a házak

49 BODÓ GERGELY

Főzés; Könyvek; Takarítás; Asztma

51 KÜRTI LÁSZLÓ

Báli fényben; Szád íze

53 NAGY IZABELLA

Cigányok; Városi reggel; Látogatás a Szent Anna Otthonban

54 FELLINGER KÁROLY

Határ; Fekete rigó; Nem eszem meg; Bárhol

56 GYÖRY DOMONKOS

Tunguz-meteor

58 MAJOROS SÁNDOR

A tunéziai vérfarkas

63 PÁL SÁNDOR ATTILA

A csók

65 P. SZATHMÁRY ISTVÁN

Eset

69 NOVÁK ZSÜLIET

Szégyen

INTERJÚ**76 FARKAS WELLMANN ÉVA**

A csöndet nem lehet leírni

*(Beszélgetés Zalán Tiborral)***81 KISS LÁSZLÓ**

Mindenkinek más a sorsa

*(Beszélgetés Grecsó Krisztiánnal)***A FOR KALÁRA****90 BÁNKI ÉVA**

Hazudok, hazudsz, hazud...

93 VÁMOS MIKLÓS

Szedés

KÖPÖNYEG**96 SZÓCS KÁLMÁN**

Négernek lenni

96 MOLNÁR H. MAGOR

Fekete magyarok

102 SZÓCS GÉZA

Falugyűlés Negrileşti-en

103 MARKÓ BÉLA

Áthallásos vers

105 JENEI GYULA

Négerrek

106 PETŐCZ ANDRÁS

Néger-magam

108 HÁY JÁNOS

Ők

OLVASÓ**110 HÖRCHER ESZTER**

Romlott mókus, levágott haj, atomrobbanás

*(Bodor Ádám: Sehol)***113 BALOGH RÉKA**

Tükör, ablak és távcső

*(Tóth Krisztina: Fehér farkas)***116 FEKETE MARIANNA**

Ébredéstől kapuzárásig

*(Kötter Tamás: Nem kijárat)***119 SEBESTYÉN ÁDÁM**

A láttatás poétikája

*(Sütő Csaba András: Nempróza)***122 FÜZFÁ BALÁZS**

Sezlonnyi csend

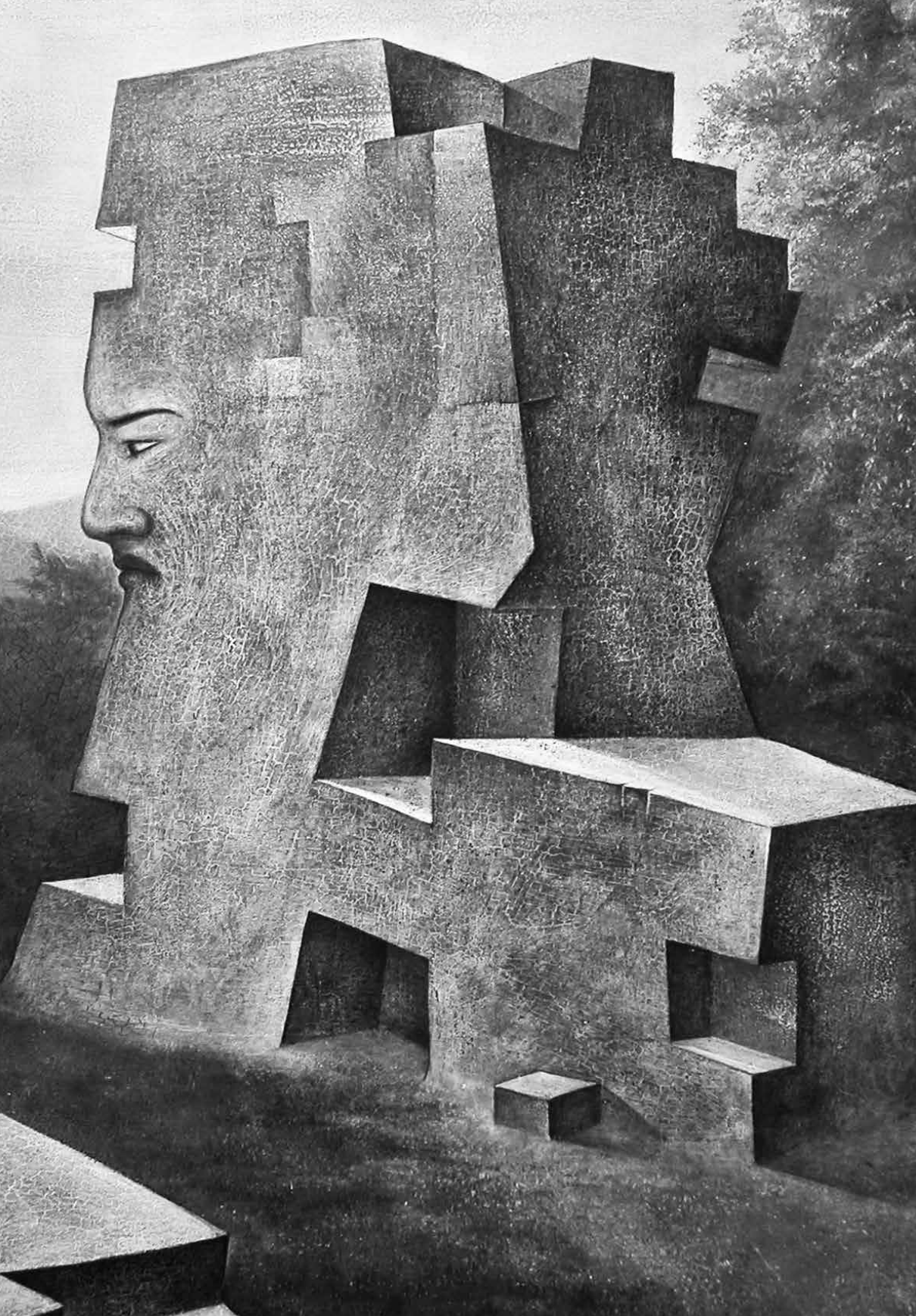
*(Pál Sándor Attila: Balladaskönyv)***123 MERŐ BÉLA**

A tradíció nem gépi másolás

*(Zalán Tibor: Ruhatárban felejtett kabátok)***127 SIMON FERENC**

A monológ dekonstrukciója

*(Krasznahorkai László: Aprómunka egy palotáért;**A Manhattan-terv)*

**LACKFI
JÁNOS**

AZ ATOMMAGHASADÁS ZSOLTÁRA

Uram, miért szenved a zsidó nép?
Uram, miért szenved a nemzsidó?
Miért szenved bárki?
Miért szenved az ember?
Miért kellett fiadnak szenvednie?
Ha kiesik a kezemből a pohár,
mondd, miért nem kapod el?
Ha kilyukad a zoknim,
mondd, miért nem varrod be?
Ha elkapom a vírust,
mondd, miért nem irtod ki belőlem?
Ha letérek az egyenes útról,
mondd, miért nem kergetsz vissza?
Ha kigyullad a ház,
mondd, miért nem oltod el?
Miért nem tartasz inkább engem
egy ablaktalan cellában,
hogy semmi ilyesmi
ne történhessen velem?
Törvényszerű, Uram,
hogy szenvedjünk?
Tűzben sül ki a kőzet zsírja,
az ércből az arany, ezért?
Tűzben válik
formázhatóvá a vas, ezért?
Ezért küldesz ránk pusztai farkast?
Ezért erdei oroszlánt?
Ezért tépi szét a párduc,
aki városainkból csak kilép?
Mert hűtlenségünk nagy,
mert bűneink száma végtelen?
Büntető Isten lennél,
ostorral, karddal, pálcával jársz
miköztünk, fenyíted a renitenseket,
elsőként is népedet,
melyet kővel dobáltak,
melyet kifosztottak,
melyet listára írtak,
vegyszerrel kínoztak,

gázkamrába vetettek,
 emberi mivoltából kiforgattak,
 mint egy kabátot, kifordítottak,
 mint hentesárut, kampóra tűztek
 olyan emberek, akik aztán hazamentek,
 papucsot vettek, kezet mostak,
 megsimogatták loknis hajú gyermekeiket,
 bécsi klasszikát hallgattak,
 áhítattal imádkoztak,
 és azt gondolták,
 ez így rendben van,
 sőt ez így maga a rend.
 Hozzád imádkoztak, Uram,
 azok, akik semmibe vették
 népedet, és vallották,
 szolgálatot tesznek az emberiségnek,
 ha írmagjukat is kiirtják,
 miközben te megígérted Ábrahámnak,
 utódai megsokasodnak,
 mint a tengerpart homokszemei.
 Hozzád imádkoztak az illatos
 karácsonyfák alatt, Stille Nacht
 közepette, és a gázkamrákban,
 levegő fogytán egyaránt.
 Hallod, Uram?
 Hallottad, Uram?
 Hogy bírál ott ülni a fa alatt,
 s közben ott fuldokolni a gázban,
 ott hörögni a kereszten.
 Tehet róla a loknis hajú csöppség,
 hogy tőle pár száz méterre
 loknis hajú csöppségeket
 darál be a gépezet?
 Hol vagy ilyenkor, Uram?
 Hol nem vagy?
 Hogyan lehetsz ennyi helyen
 egyszerre?
 Hogy nincs tudathasadásod?
 Atommaghasadásod?
 Hogy beszélgethetsz az atomkutatóval,
 s közben a hamuvá sülő hirosimaival is?
 Hogy lehetsz hűséges,
 mikor mi, körülmetéltek és
 körülmetéletlenek hűtlenné lettünk?

Amikor nem ismerünk fel szavaidban,
a kalászból pattogó szemekben,
a gyerekszemekből pattogó szikrákban,
a felhők visszafelé olvasható könyvében,
a fogatlan szájból elszivárgó életben,
melyre már gyűlnek a legyek.
Hogyan lehetsz ilyen fájdalmasan
hűséges, mint jegygyűrű,
mely elszorítja az ujjat?
Mint étellemmel teli hátizsák,
mely a vállat kidörzsöli.
Mint a kérlelhetetlenül
szemerklő idő.
Miért nem kéred sose tőlem,
hogyan kapjam el a szomszédot,
a rohadék átdobálja
a kutyapiszkot a kertembe,
a rohadék még be is perelt,
a rohadék meg is nyerte,
a rohadéknak tán még igaza is volt,
miért nem kéred, hogy
szorítsam nyakához a késem,
vigyem fel a hegyre,
és áldozzam fel neked,
mert vérében örömed telik?
Miért mondod mindig,
hogyan vigyem fel kedves fiamat, Izsákot,
akit vénségemre tőled kaptam ajándékba,
és áldozzam fel neked?
Miért nem éred be kevesebbel,
miért, hogy csak ezt az áldozatot
váltod ki, Uram,
és adsz helyette már mást:
állatot, álmat, áldást.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

RÓZA VÉRE

Képzeld el a falut. Régen, még a történelmi idők előtt. Tizenkét éves vagyok, és örökké süt a nap. Képzeld el a kálváriadombot. Nem kell aprólékosan, éppen csak tudjanak róla. A kórház öntöttvas rácskerítésén mászok át, ki a főutcára. Viharsebesen, mert hol a szerelők, hol a kazánosok, hol a sofőrök szólnak rám, hogy egyszer majd le fogok zuhanni. Nem fogok. Ezer éve kialakult rendje van, ballal fel a falra, jobbal a rács alsó vasára... Vaksötétben sem vétem el. Már fent vagyok a tetején, átemelem a lábam, visszapillantok a mosodák, a kazánház felé, a vörös téglakémény mögött sötétlő erdőre, megkönnyebbülten látom, hogy sehol senki, leugrok az utcán a járdára. Valaki megfogja a vállam, és már hallom is a bűgő, doromboló hangot.

– Gyere velem, mutatok valamit.

Ő az. Vékony, barna kezével éppen csak hozzám ér, mégsem tudok mozdulni. Kiszárad a szám, egy szót sem tudok kinyögni. Mosolyog, úgy tesz, mint aki észre sem veszi, hogy az érintése milyen delejes hatással van rám. A szeme zöld. Zöldesbarna, benne világos, mézszínű cirmok. Gyönyörű, fénylő szem. Nem ereszt. Pedig vigyáz, nem néz a szemembe, mert akkor összerogynék, sisteregve elpárolognék, és ő tudja ezt, így hát inkább a halántékom körül jár a tekintete.

– Szép a hajad – mondja, keze felrebben a vállamról, két ujj a fülem mögött csikland. – Szép szőke. Ó, ha nekem ilyen lenne.

Képzeld el őt miniszoknyában, saruban, fekete haja fiúsan rövid, a felsőtestén falatnyi bőrmellény, a bordáit sem takarja. Elöl nyitott, alatta semmi, csak a pucér teste. A tenyéryi széles hasíték ellenállhatatlanul vonzza a szememet. Megdőbbsen a takarás felelőtlen könnyedsége, a barna és piszkos test szépsége. Az elérhetősége.

– Ne félj – mondja, keze lehanyatlak, és ahogy a szemembe néz, a tekintete megnyhül. – Gyere. Nem bántalak.

Megfogja a kezemet, elindul. Nem mozdulok, a kezem visszahull. Kettőt lép még, megáll, visszafordul.

– Gyere már.

– Hová? – nyögöm ki valahogy.

Nebet. Tudja, hogy menni fogok. Fejével a kálvária felé int, mutatja is, és ahogy a karja mozdul, a mellény izgatóan szélesebbre nyílik.

– A kálváriára.

– Minek?

– Meglátod, ha ott leszünk.

– De minek?

– Mutatok valamit.

– Mit?

– Majd ott megmutatom.

– Nem megyek.

Nebet. Megfordul, elindul. Elindulok én is. Szemben, két épület közt nyílik a kálvária felé vezető út. Őt lépéssel előttem megy a házak tűzfala közt vezető keskeny

ösvényen. Úgy vonaglik, hullámzik a lépte, mintha sekély vízben gázolna. Egész testével mozog, válla, karja, csípője is benne minden lépésében. Egyszer sem néz vissza. Bokája, vékony, izmos vádlija szürke a portól. Bizonytalanul somfordálok utána. El sem tudom képzelni, mit akar. A kálvária meredek dombja a falu közepén magasodik, körbenőve bozóttal. Megy fölfelé a stációk közti széles és egyenes nyiladékon. Odafele, a domb kopasz tetején leül az egyik lator keresztjének lábánál a fehérre meszelt kőre.

– Ül le – mondja, és a tenyerével megpaskolja maga mellett a követ.

– Nem ülök.

– Szép vagyok?

Nem felelek. Nem tudom, hogy szép vagy nem szép. Ez valami más. Nem szépség. A fűvet kapálom a tornapácim orrával. Jó lenne elnézni valamerre. Ismerem a látványt, szemben szinte karnyújtásra a régi apáca kolostor cserépteteje fölötti gyümölcsösök, jobbra messze a Csiki-hegy fehér sziklái, hátam mögött a falu házai, a távolban, túl a Valla-villa romos, komor épületén a főváros, tiszta időben a Gellért-hegy halvány körvonala is látszik.

– Mi van? Kuka vagy?

Odasandítok. Hátával a kereszt tövének dül. Hosszú lába kinyújtva, egymáson keresztbe vetve. Szemhéja leeresztve, de azért figyel, mert amikor újra a fűvet kapálnám, rám szól.

– Rám nézz.

Derekát kiegyenesíti, kezét összekulcsolja, kifordítva a feje fölé emeli. Ahogy lehuny szemmel nyújtózkodik, a mellény két szárnya megemelkedik.

– Szép vagyok?

Szeme lehunyva, barna hasa lapos, feszes, mint a dob, és ahol a kurta szoknya az egymáshoz simuló combok vonalát metszi, ott valamit sejtek, amiből semmit nem látok, a szemem mégsem tudom levenni róla. A szám megint száraz, egy szót sem tudok kinyögni.

– Nézz rám, te szőke.

Ha akarnék, sem tudnék máshová nézni, ő pedig hagyja, hogy feje fölött az ujjai kicsúszanak egymásból, aztán leengedi a kezeit, megfogja a mellény két szárnyát, és döbent tekintetem elé tárja a melleit. Moccanni sem bírok, csak bámulom a két serdülőmellet, melyen a bőr haloványbarna, és a gömbölyödő felületek selymes fénye szinte megvakít.

– Szép vagyok?

– Szép vagy – mondom engedelmesen és vakon, aztán egy pillanatra elszakad a tekintetem a selymes derengésről, és észreveszem, hogy ő is néz, a szememen át egyenesen az agyamba néz kifejezéstelen tekintettel. Aztán megint megenyhül, a mellény két szárnya visszahull.

– Ül le.

Mintha ólomból lenne a lábam. Leülök.

– Mellém.

Nem mozdulok, mire ő csúszik közelebb, a vállunk összeér, a véremben hangyák nyüzsögnek, a szívem kalapál, de a kezem béna. Hozzám hajol, lehelete vaníliaillatú, és csiklandoz, ahogy a fülembé súgja: „Jövöre megbaszhat, kis szőke.” Hátradől, hallgat, hallgatok én is.

Elkábít a nyers szó és az ígéret. Nem mozdul, halkan, egyenletesen szuszog. A bokrok közt száraz, karcos zörej. Madár, tudom jól, mégis megjedek. Rózára sandítok, azt gondolom, talán elaludt. Tévedek. Vagy a moccanásomra riad. Nagy levegőt vesz, kifújja. Nem pillant rám, a szemét sem nyitja ki, úgy kérdezi.

– Van pénzed?

A hangja se nem búg, se nem dorombol, inkább fáradt, mint aki nagyon messziről érkezett haza meghalni. Leforrázva hallgatok. Bámulom a füvet, a tornacipóm lyukas orrát.

– Nincs, ugye? Honnan lenne!

Hallgat. Megint rásandítok. Megéri, kinyitja a szemét, fejét a kövön görgetve felém fordítja az arcát. A szeme most sárga és szelíd, nagy álmosbarna pöttyökkel.

– Legalább egy szál cigit szerezzél nekem.

Ez után két évig nem találkoztam vele. Iskolába rég nem járt, kicsapták vagy elmaradt a suliból. Nem láttam őt az utcán sem, mégsem telt úgy hét, hogy ne jutott volna eszembe. Időnként hallottam is róla. Csupa fröcsögést, ocsmányságokat, amiből egyetlen szót sem hittem el. Például hogy miután az apja felcsinálta, összefeküdt a bátyjaival. Vagy hogy az apja nem is a vér szerinti apja, és a bátyjairól sem lehet tudni, hogy miféle elátkozott almokban jöttek a világra, mert azon a бүдös nyomortanyán, akár egy vadnyugati csehó lengőajtaja, állandóan nyiszorog a bejárat, jönnek-mennek a férfiak, akik olykor gyerekkel érkeznek, aztán elnyeli őket a börtön, megkéselik őket, és elpatkolnak, vagy egyszerűen nyomuk vész, a kölykeiket meg otffelejtik szépen, így aztán a Róza anyja azt sem tudja, melyik a saját porontya, arról meg végképp lövése sincs, hogy melyiknek ki az apja. Ha anyám cigarettáért küldött a trafikba, apámnak fröccsborért a Törökék kocsmájába, olykor ilyesféle mondatokat csíptem el: „Tizenöt éves, és nagyobb lotyó, mint az anyja.” Mondom, egy árva szót sem hittem el ezekből a kígyóméregben fürdetett, a rosszmájúság keserű levétől csöpögő mondatokból. Amikor kiszálltak hozzájuk a rendőrök, és az iskolában is szóba került a családja, aggodalom fonta be sűrű hálójával a szívemet. Mint aki világtalan és mellé süket is, úgy éltem a belső világomban, mert én voltam a faluban az egyetlen, aki semmiről sem értesült. Goromba pofonként ért, amikor az osztályfőnökünk a következő rövid szöveget íratta be velünk az ellenőrzőnk üzenőoldalára: *„Kedves Szülő! Kérjük, ha módjában áll, járuljon hozzá adományával a – itt Róza vezetékneve szerepelt – család megsegítéséhez. Nincs olyan csekély összeg, aminek ne örvendenénk. Köszönettel, gyermeke osztályfőnöke”*

Hogy mi történt, azt a következő napokban töredékekből rakosgattam össze. Rózáéknál csúnya patália zajlott hetek óta. Valaki, nem tudom, ki, kiszabadult a börtönből, s hazatérően valakinek az ágyában talált valakit, akinek nem ott lett volna a helye. Ezután valaki elpuccolt, de nem inalt messze, megbújt a közelben, és éjszakánként ott kujtorgott, kurjongatott, fenyegetőzött a ház körül. Közben mindenki ivott, mint a kefekötő, egyik örömeiben, másik bánatában, ami mindegy, mert abban a házban mindenki mindig örül vagy bánatos, és mindenki állandóan vedel. Néhányan ragasztót is szívtak. Egy szürke hajnalon aztán valakit agyoncsaptak egy szőlőkaróval, a testét pedig bedobták a kútba. Bosszúból valaki torkon szúrt valakit, mint egy disznót. Hogy ki kicsodát, azt már akkor sem tudtam követni. Aztán a leszúrt valakije, de az is lehet, hogy maga a szurkáló, petróleummal végiglocsolta a konyhát, a padlót, a padlást, végül a részegen hortyogókra gyűjtotta a házat. Az említetteken kívül még valaki meghalt, ketten megégtek, öten füstmérgezést kaptak, de az amúgy is roska-dozó ház felét valahogy megmentették a tűzoltók.

Mondanom kell, hogy kiért dübörgött lázas aggodalomban a szívem? Hogy feltűnés nélkül tájékozódhassak, kitaláltam, hogy megírom az iskolai újságba a szomorú és tanulságos történetet. „Miféle iskolai újságba? – nézett rám felvont szemöldökkel az osztályfőnökünk. – Megmondanád nekem, miféle iskolai újságba?” Természetesen készültem a válasszal. Osztályfőnökünk gyakran mondogatta, hogy abban a megtiszteltetésben van részünk, hogy a megye legnagyobb, egyben legmocskosabb általános iskolájába járhatunk. Mindig úgy éreztem, van abban valami élvezet, ahogy ezt mondja, valami alig titkolt büszkeség. „Becsüljék meg magukat, mert ilyen disznóól talán az országban sincs még egy. Augiász istállója ehhez képest takaros porta. Herkules zokogva menekülne innen. Ha ugyan mond maguknak valamit Élisz királyának és az argonauták hőséneke a neve.” Osztályfőnökünk irodalmat tanított, és mivel imádtá, jól is tanította. Szinte semmit nem kért számon, órái a meséről, a kalandról és a nagy emberi megpróbáltatásokról szóltak. Hajdanán ő maga is oda járt a mi iskolánkba, és nekem a könyvtár valamelyik hátsó, eldugott polcán kötözve a kezembe került egyszer néhány írógéppel pötyögött, lila indigóval sokszorosított füzetecske, a *Suli-Nyúz* három-négy rongyos példánya, melynek belső címdoldalán főszerkesztőként, tördelőként, fotóriporterként, szerkesztőségi titkárként, valamint a gyászrovat szerkesztőjeként is az ő neve volt feltüntetve. Amúgy a rovatban nem halálesetekről, hanem dolgozatírásról, pótvizsgákról, állami ünnepekről és más hasonló, valóban gyászos eseményekről tudósított.

– Csak kíméletesen – pislogott rám aggodalmasan, miután megosztottam vele terveim megosztásra alkalmasnak ítélt csekély hányadát. – Kényes ügy. Mit lehet ebből megírni? Talán inkább hagyni kéne az egészet.

Nem hagytam. És miközben tájékozódtam, olyasmiről is tudomást szereztem, amiről nem szerettem volna tudomást szerezni. Például hogy ha az anyjuk elköszál vagy eszméletlenül hever az ágyon, a legkisebb porontyok kieszik a szomszéd kutyáinak a táljából a maradékot. Hogy Róza bátyjai előbb kiszúrták a szomszéd macskájának a szemét, aztán leöntötték benzinnel és meggyújtották. Hogy kislány korában, ha Róza sírt, bezárták az éhségtől sivalkodó, zörgő csontú disznók közé az ólba. Hogy az anyjuk züllött pasijai mind végigmentek rajta. „De ne gondolj erőszakra. Az a kis lotyó már tízéves korában is élvezte. Láttam én, ahogy behemót férfi vinnyog a kintől a két szöcskelába közt, mert úgy marokra kapta a mogyoróit, miközben azt hörögte: Még! Bassz még! Keményebben basszá!” Az egyik vénember szinte elismerően mondta: „Tűz van annak a picájában. Felkínálkozott nekem is, pedig a nyolcvanhoz közelíték. Terpeszbe állt, felcsapta a farára a szoknyát, lehajolt, megmutatta a csurdéját, és fejfelé, a lába közül mondta: Bedughatja, ha nekem adja az óráját.”

Az utolsó, akit felkerestem, az egykori tanítónője volt. Amikor meglátogattam, egy vén kaszával ügyetlenkedett a fűvel felvert hátsó udvarban.

– Az erényes Róza? – nézett el mellettem a semmibe. – Így gúnyolták az osztálytársai. Meg máshogy is. A gyerekek kegyetlenebbek, mint a felnőttek. Ez pszichológiai közhely. Szegény Rózácska? Neki a felnőttekből is kijutott. Mit akarsz tőle?

Idős asszony volt, magányos, alacsony és törékeny, a fején fonott kalácshoz hasonló, hatalmas konttyal, a szeme sarkában napsugarasan szertefutó nevetőráncokkal. Miközben fontoskodva előadtam a fedőtörténetemet, úgy éreztem, gunyorosan néz rám a pápaszeme fölött.

– Szívesen tunikán billentenélek, fiam – mondta, amikor befejeztem. – Nincs neked itt semmi keresnivalód. Menj szépen haza, és tedd össze a két kezed, hogy oda születted, ahová születted.

Azt hittem, ezzel le is zárta, átlátott rajtam, leleplezett, már nem érdeklek, ám váratlan fordulattal azt kérdezte: – Tudsz te kaszálni? – Nem is tőlem kérdezte, hanem a rozsdás, fenetlen kaszától, a pimasz fűtől, az öreg gyümölcsfáktól, a szürke felhőktől.

– Tudok.

Meglepetten kapta rám kék szemét.

– Aztán honnan tudsz?

– A nagyapámtól.

– Aha – nyugtázta a választ. – A nagyapádtól. És mégis melyiktől? Az embernek általában két nagyapja van. Te melyiktől tanultál kaszálni?

– Anyám apjától.

– Anyád apjától. Akkor hát anyád is van. Meg anyai nagyapád, aki megtanított kaszálni.

Nem szóltam, mert amit mondhattam volna, azt nem tudtam volna elmondani, de nem is volt rá szükség, mert kiolvasta a kétségbeesett tekintetemből.

– Ne szívd mellre, amit mondok – nézett a szemembe. – Az a kislány elveszett rég. Nem azért, mert rossz a vére. Rossz vér van. Hisztizzenek csak a széplelkek, rossz vér létezik. Én aztán tudom. Igaz, lotyó az anyja meg a nagyanyja is. De ő azért veszett el, mert cserben hagytuk. Borzasztó, de vannak dolgok, amik nem helyrehozhatók. Ez most már így marad, amíg csak él. Ez a sors, ez az élet az övé.

A tudósítást nem írtam meg, és az iskolai újságot sem indítottam újra. És persze nem hittem el, hogy vannak veszett ügyek, amiken nem tudunk segíteni.

Néhány hónappal később ismét találkoztam vele. Nyár volt, búcsúztam a falutól, mert őstől a fővárosba jártam középiskolába. Tartottam a nagyvárostól. Azon az utolsó nyáron sokat tekeregtem a régi helyeken, a kórház erdeiben, az elhagyott homokbányákban, a halastavaknál. Még mindig a kerítésekén mászva közlekedtem, de már nem törődtem vele, hogy ki lát, ki nem lát. Másként érdekeltek a lányok is, túl voltam az első csókokon, és a melankólia ráérős hónapjaiban rászóktam a cigarettára. Nem szívtam sokat, azt is általában olyankor, amikor a jegenyék árnyéka már hosszan húzódott végig a főutcán és a háztetőkön, és az ablakokon sápadt, égi fények gyúltak. Nyakamba kerítettem Kormos pórázát, és felballagtunk az erdőbe, vagy a kórházkert római sírköveihez, a templomdombra, a Xavéri Szent Ferencről elnevezett kis kápolnához, ahol néhány évvel korábban, régészhevéületemben emberi koponyákat és lábszárcsontokat kapartam ki a földből. Leggyakrabban a kálváriahegyre mentem, mert közel volt, és mert pilises tetejéről, a keresztiek lábától nemcsak a falura lehetett rálátni, de a tekintet befogta a szélesebb tájat is.

Augusztus eleje volt, darazsak döngtek, nehézkes rózsabogarak zúgtak a langyos levegőben, és már messziről kiszúrtam, hogy valaki bitorolja a helyemet. Éppen mert becsben tartottam a magány ezen alkony előtti nyugodt perceit, csak azért is elindultam fölfelé, hátha a megjelenéssel el tudom üldözni, bárki legyen is az. Ő volt. Hátát a meszelt kőnek vetve lehunyt szemmel ült Jézus porladozó cementlábai alatt. Falatnyi farmerszoknyát és feltűrt ujjú, elől megcsomózott kockás inget viselt. Kezei ernyedten feküdtek az ölében. Nem sokat változott, de ha lehet, a haja még tüskébben meredezett. Hosszú, pucér lába most is barna volt. Sárga tornacipőit lerúgta, ott heverték mellette a fűben. Csak akkor nyitotta ki a szemét, amikor megálltam előtte. Felpillantott, hunyorgott. A tekintete fáradt

volt, vagy inkább zavaros, a szeme véres, mint aki napok óta nem aludt. Nem mutatta, hogy megismert volna. Köszöntem. Nem köszönt. Szemét lehunyta, feje kiszáradva ismét a vállára billent. A karja meg-megrándult. Bepiált vagy betépett, gondoltam, és leültem én is. Nem mellé, de közel. Kormos a bokrok oldalában zörömbölt, emelgette a lábát, aztán gondos válogatás után, ínyét felhúzva megrágott egy hosszú fűszálat, végül közelebb somfordált hozzá. Megszagolta az egyik cipőjét, aztán a másikat, majd óvatosan az egyik lábfejét. Ahogy nedves orra a talpához ért, Róza lagymatagon megmozgatta a lábfejét, mire a kutya lelkesen végignyalta a talpát.

– Cukorfalat... hagyjál... – suttogta rekedten – ...most nem lehet... Húzza a picsába...

Kormos lefeküdt a földre, én pedig előkotortam az ingem zsebéből a cigarettásdobozt, és kipöcköltem egy szálat. Odalent, majdnem szemben, a főtca akácfáinak sötétlő gömbjei fölött, második emeleti kórházi lakásunk ablakában apró alak mozdult. Anyám vagy nagyanyám lehetett: apám aznap a fővárosban, a színházban éjszakázott. Mint sárga borostyánlanc ragyogó szemei, a völgyben felgyúltak az utcai lámpák. A mélyben már homály derengett, a domb lábánál a bokrok és stációk árnyai lassan fekete kontúrrá olvadtak össze, de itt fent még rózsaszín fényel hintett be minket a felhős ég vízszintes, lángoló nyiladéka. A gyufa sercenésére megmozdult.

– Aranyvirág, gyűjts nekem is.

Majdnem a régi, doromboló hang volt. Előhalásztam, meggyújtottam. Ahogy felé nyúltam, kinyitotta a szemét. Nem nyúlt a cigiért, a füst felszálló zsinórzatán át az arcomat fűrkészte, aztán erőltlenül elmosolyodott.

– Te vagy, kis szőke?

Bólintottam. Behunyta a szemét, aztán kinyitotta. A cigiről megfeledkezett. A hosszú, vörös nyiladék lassan bezárult az égen, a fejünk fölött denevérek cikáztak.

– Fázom – mondta. – Mi lesz velem?

A hangja tárgyilagos volt, olyan tanácstalan és olyan árva, mint aki tudja, hogy nincs senkije, akire számíthatna. Közelebb húzódtam, szorosan mellé, és akkor megfogta a kezem. Erőtlenül markolta az ujjaimat, a cigaretta eltört, szétmorzsolódott, a parázs lehullott, de észre sem vette. A keze száraz volt és forró, a homloka perzselt, a teste pedig reszketett, és úgy ontotta a meleget, mint egy túlfűtött kazán.

– Most aztán bekaptam, kis szőke – motyogta. – Megtudom, mi az a bűdös nagy titok. Pedig még nem akarom.

Azt hittem, félrebeszél. Azon törtem a fejem, hogy mit csináljak, hazavágtassak-e pokrócért, hálózsákért, gyógyszerért, de akkor elengedte a kezem, a lába közt matatott, majd miután a szeméhez emelte az ujjait, síri hangon megkérdezte tőlem: – Ez vér? Aranyvirág, megteszed, hogy a lábam közé nyúlsz?

Vér volt. Sok vér. És én attól a sok vértől úgy megijedtem, hogy minden érzékszervem tótágot állt, egyszerre rám szakadt a mindenség, a kálváriadomb a málló Krisztussal és a latrokkal, a sűrűsödő alkony, a földig bókoló bokrok, a csöndesen nyűszítő, idegesen toporgó kutya, a sárga lámpák, a hunyorgó csillagok. Láttam a távoli halastavak hideg tükrét, a sötét égen feketén villámló denevéreket, a házat az erdőszélen, ahol néhány éve két csavargó halálra kínozott egy várandós asszonyt, láttam a főváros fényeinek távoli derengését, láttam anyámat az ügyeleti szobában, ahol a sötétvörös polcokon formalinnal teli üvegekben embriók áznak, és láttam a karomban haldokló Rózát, a tenyeremet megfestő vért. A mindentudás szédítő volt, ugyanakkor kijózanító.

– Nem halsz meg, Rózácska – suttogtam, és elszántan beletöröltem a fűbe a vért. Aztán felnyaláboltam, majd rögtön le is tettem őt. Az ernyedtest megdöbbszentően, kétségbeesetten súlyos volt.

– Istenem, soha többé nem leszek irigy – fohászokodtam a Mindenhatóhoz, akiben, mivel erősen hitetlen korszakomat éltem, nem is hittem. – Soha többé nem forralok bosszút a szeretteim ellen, csak most segíts.

Néhány hónappal korábban, bizonyos emberbaráti eszméktől vezérelve, kölyökcimborámmal meglovasítottunk a kórházi kazánház oldalából egy húsz bordából álló öntöttvas radiátort. A vasszörnyeteket előbb felvonszoltuk a hullaház mögötti bokros-szakadékos meredélyen, odafönt aztán le nem írható erőfeszítések árán átkínlódtuk a betonelemekből álló, két méter magas falon, majd egy roskatag, nyikorgó taligán, sáros erdei ösvényeken elfuvaroztuk a célállomásra. Mindez játékos fogócska volt ahhoz képest, ahogy Rózával lekecmeregtem a sötét kálváriáról.

Anyám szegény úgy nézett ránk, amikor lezöttyentettem az ügyeletesszoba vörös bársonyhuzatú kanapéjára, mint aki lidércet lát. Róza addigra elájult, barna bőre szürke volt és élettelen, mint a pala. Én mégis szépnek láttam, a legszebb lánynak, akiről valaha álmodtam. Úgy hevert a hajdani kastélyból lett kórházépület kerek sarokszobájában, mint egy elátkozott hercegnő. Akkoriban éber álmok kísértettek létező és nem létező lányokkal, akiket tűzből, harcból, áradó folyóból menekíttek. Az ügyeletesszobában sosem égett a csillár, éjszaka is csak az asztali lámpa és néhány öreg állólámpa virrasztott önnön otthonos, meleg fényében. És a parkettól a mennyezetig érő üvegezett könyvespolcokon a pulmonológia kódexnyi szakkönyvei közt, egy pattogzó festésű, rózsaszín tüdőmakett, egy emberi koponya, két-három trombitacsiga és néhány őskövület társaságában ott pompáztak azok a hatalmas üvegek is, melyekben rettentő mementóként, a születés és halál közt megrekedt életek gúnyos és morbid karikatúráiként áztak az embriók. Nem tudhattam biztosan, mégsem volt kétségem afelől, hogy Róza vére és a polcokon sorakozó üvegek tartalma ugyanannak a drámának a kellékei.

Képzeljék el az örökké félhomályban úszó, félköríves toronyszobát. Ablakai közül kettő csukva, üvegükre hatalmas tenyerekként tapadnak a gesztenyelevelek. A harmadik tárva, és az előtte lógó könnyű függőnyt a beáramló augusztusi levegő olyan gömbölyűre dagasztja, amilyen a bogár háta. Képzeljék el anyámat, ahogy betámolygok karomban az ájult lánnyal. Már nemcsak a kezem véres, véres a karom és az arcom, véres verejték csorog a halántékomon. Anyám arcára kiül a rettenet. Én is félek, nem tudom, mitől, de azt tudom, hogy nem attól, amitől ő.

– Ne félj, anya – igyekszem megnyugtatni. – Senki sem látott meg.

Ettől láthatóan nem nyugszik meg, így hát hozzátésem.

– Találtam. A kálvárián.

Orvosnő. Nem újdonság neki a szenvedés, a vér, a halál. Ennyi idő elég is, hogy magához térjen. A félelemnek már nyoma sincs, arcán ismeretlen szigorúság. Őt is, engem is megnyugtat a határozottság, amivel intézkedik. Kinyitja az ajtót.

– Zsófia!

Egy percbe sem telik, belép az éjszakás főnővér. Szőke, lompos tehén, olyan drámai bari-tonnal, amitől a legmegátalkodottabb betegek is megjuhászodnak, és amivel egy matróz-kocsmát is elirányíthatna. Örökké mosolyog. Anyám szereti, mert jó munkaerő, és a betegek

is imádják, mert emberként bánik velük. Amúgy egy barátom anyja. Rám néz, elkerekedik a szeme, tátáná a száját, amikor megpillantja a kanapén heverő Rózát.

– Ó, báránykám – dörmögi, és már lódul is. Anyámnak szólnia sem kéne, anélkül is tudná a dolgát. De azért anyám szól, mert ő is tudja a dolgát, és mert a határozott hang is a munka része.

– A vizsgalóba – mondja. – Aztán a hetesbe. Vagy inkább a kétágyasba. Rögtön megyek én is.

Felém fordul. Újra ő az, az ismerős anyám. A szoba sarkában lévő, vörös függöny mögé rejtett mosdókagyló felé int.

– Mosakodj meg. Úgy nézel ki, mint egy tömeggyilkos. Mennem kell. Te meg tűnj el innen. Majd reggel beszélgetünk.

Elmegy, aztán a fényes, gesztenyebarna lengőajtó szinte azonnal újra megnyílik. Nem jön vissza, csak a fejét dugja be. Szőke ő is. Szép és fiatal. Fehér köpenye szinte ropog, nyakában piros gumicsöves fonendoszkóp, amit időnként fonendoszpóknak mond. A zöld posztóval borított óriási íróasztal, a „rinocéosz” felé mutat.

– Az ételhordóban a vacsorám. A kedvenced. Sült virsli krumplival. Vidd el, edd meg. Nekem nem kell.

Az ajtó úgy nyisszan, mint a kutya, ha a lábára lépnek. Egyedül maradok. Bámulom az egyre csöndesebben moccanó lengőajtót, a metszett üveget, melyen sokszor ámultam kiskoromban, ha anyám olykor felhozott ide, a gyerekeknek tiltott területre, a grófok egykori dolgozószobájába, bámulom a hosszú farktollú pávákat, a trópusi növények tekerdő indáit. Leülök az íróasztal mögé. Farkaséhes vagyok. Az asztal sarkáról a zöld ernyőjű lámpa fénykörébe húzom az alumíniumlábost. Leveszem a fedelét. Evőeszközöm nincs, két ujjal kiemelem a virslit, beleharapok. Bámulom a polcon a rózsaszín tüdőt, a csápokként nyújtózó vörös és kék ereket, az ízelt, sárga gégecsövet, rágom a húst, két ujjal kiemelek egy krumplit, bámulom a vicsorgó koponyát, az ablakon óriások mancsai kaparásznak, a függönnyt megdagasztja az erdő felől áramló levegő, aztán a könnyű anyag meglegbben, hullámot vet, kifordul és ernyedten visszahull, odakünn bagoly huhog, a lámpa ernyője alatt csapdosó fekete halál, bolyhos éjjeli lepke zörömböl, harapok, a számba tömök egy krumplit, aztán még egyet, rágom, tekintetem a könyvek gerincén, a koponyán, a böhöm csigákon vándorol, gondosan kerüli a magasabb polcokon sorakozó rettenetes üvegeket, forróság önt el, mintha lázas lennék, leragad a szemem, nem megyek haza, az asztalra borulva nyom el az álom, valahol óra ketyeg, olyan testetlenül, mint a semmibe hulló vízcseppek, hallom az ablakon beszűrődő halk zajokat, egy macska távoli, kísérteties sírását, a rezesbanda-csörömpölést valahonnan lentről, talán a konyhán mosogatnak, és érzem Rózácska orgonailatú, csiklandós leheletét...

Egy hónap múlva elkezdődött a középiskola. Minden reggel korán keltem, bebusoztam a fővárosi gimnáziumba, amit olyan erőbedobással gyűlöltem, hogy ha annak csak a negyedét fordítom tanulásra, kitűnő lehettem volna. Néhány év múlva anyámnak felmondtak a kórházban, szemet vetett az állására valamelyik megyei potentát orvos végzettségű gyermeke, és elköltöztünk a faluból. Rózácskát soha többé nem láttam, de míg meg nem talált a valóságos, igazi szerelem, elalvás előtt sokáig kísértett a suttogása.

VAJSENBEEK
PÉTER

SÉTA FELSŐVÁROSBAN

Ezekben az emberekben nem
bízhatsz meg,
életüket a folyó irányítja,
és aki álmát a folyóhoz hordja,
annak nappala is hullámzik.
Bőrük magába szívta a sót,
amivel kereskednek,
ezért olyan száraz és fehér.
Házaikat kőből építik,
magasra és díszesre,
de belül semmi nincsen,
amire vigyázhatnának.
Szavaik könnyűek,
mint az áprilisi szél,
ami termést nem hoz,
csak az illatát.
Tüzeik veszélyesek,
a felelőtlenség táplálja,
és ebben a tűzben sokan megégtek.
Ezek az emberek
mindig készen állnak az utazásra.
Szívükben egy cseppnyi nyugalom,
szemükben egy cseppnyi megbánás nincsen.
Úgyhogy most szorítsd meg a kezem,
de úgy, ahogy anyádét szorítottad,
mert ezentúl köztük fogunk élni.

MOCSÁRRA ÉPÜLT

Amit a városnak ezen a részén látsz,
mocsárra épült. A lakók
nyüzsgése és hangos beszéde,
szegényes házaik
sem feledtetik, hogy itt
minden süllyed,
hogy az évek múltával
egyre közelebb kerül minden a pokolhoz.
A mocsár, amit
feltöltöttek földdel, és száradni hagytak,
amit beépítettek, utána elfelejtettek,
a hosszú esőzések után újraéled.
A nehéz por sárrá alakul,
a saját súlya szerint tűnik el
élő és élettelen ebben a szájban.
A házszerkezet reccsenései,
a sár cuppogása és a káromkodások mellett
egy ismeretlen nyelv hallható
folyamatosan és lüktetően.

A PILLÉREK LERAKÁSA

szavaitokkal éjszakában tapogatóztok
bár éjszakáitok különbözőek
mint a nyelv megtestesülései
a lerombolt hidakat nem építik vissza
és a part
ahol ott ragadtatok
az lesz ezentúl otthonotok
ahogy a sötétben
baktattok
bolyongtok
tébláboltok
tántorogtok
egyszer csak megérezitek
hogy lábatokból az erő elszállt
talpatok alatt eltűnt a föld
tüdőtök megtelt porral
szátokban megnehezültek a szavak
fáj kimondani őket
mert egy nyelv végére értetek
sejtitek hogy a suttogás
ami régóta fénylik bennetek
lerakja a pilléreket
és egyszer szavakká szilárdul
felköhögitek hát a vándorlás éveit
a kárhozat lerakódott porát
és kimondjátok egyszerre
amitől eddig féltetek

**SIMON
ADRI**

FLIGHT SHAME

Terjed a nyugati világban a repülés okozta szégyenérzet, ami akkor tölti el a környezettudatos utazót, ha gépen száll fölébe, roppant szén-dioxid- és vízgőzfelhőket pumpálva szét. A jóléti államok tudatos polgárai immár egyre kevesebbet repülnek, de legalábbis igyekeznek odafigyelni, hogy csak akkor utazzanak gépmadáron, ha muszáj, és válasszanak alternatív közlekedési módszert, ha erre módjuk nyílik. Nem az üzleti utak miatt nőtt drasztikusan a légi forgalom, hanem a fapadosokkal a világra zúduló tömegturizmus miatt. *Flight shame*, mondja az amerikai (csakugyan Amerikában szégyellik legtöbbször a repülést). Ennyi erővel egyébként jogos lehet a *meat shame*, a *plastic shame* és végső soron a *life shame*, szégyellhetjük magunk, valljuk, hogy élünk. Minden ötödik európai röstelli, ha repülőre száll, ez jó jel. Persze, kérdés, mire elég a röstelkedés, de azt mondják, a szándék a fontos. A magam részéről úgy harminc éve nem tervezem; már kezdtem avíttnak érezni békalétformám, most viszont éppen kapóra jön, hogy repülni ciki lett.

AZ EMBER GERINCE NYOLCVAN ÉV MÚLVA

Az ember gerince nyolcvan év múlva egy kutatás szerint meghajlik majd a számítógépnél görnyedő életmód s a telefonok szakadatlan nyomkodása miatt, a mellkas behorpad, a váll előregörnyed, a fej ferdén előreáll, mint a gyöngytyúké, jó hülyén fogunk kinézni, annyi szent. Persze kellő számú jógaórával és úszással a deformitás kivédhető, a test esztétikus maradhat, amennyiben odafigyelünk magunkra rendszeren. De gerincünk épsége valójában már most is a múlté. Tartása megtörve rég, rugalmassága oda. Hajdani gyerekkoromban, emlékszem, az Órarugó-gerincű Felpattanót adták a tévében, ma egy rakás Takonygerincű Lepattanót látok. Nyolcvan év múlva az ember fizikuma csak hozzáidomul jelleméhez.

ACZÉL GÉZA

(SZINO)LÍRA – TORZÓSZÓTÁR

aroma

magamról is tudom a gasztronómiához különös utak vezetnek sokan nem is sejtik hogy amíg embertársaink tömegei akár jóízűen csak isznak és nagyokat esznek olyan színvonalán állnak a gourmet-szintű menüettnek mint a jámbor szavazó aki négyévente úgy botorkál az urnához gőze sincs mettől meddig a tér a felgőzölt kampányban mennyi az arcpírító hazudozás s mi az ami számára majd valamit ér de már kanyarodjunk is mert az ízek világához méltatlan az örök gyomorforgató fohász miért is csak évszázadonként adódhat legfeljebb egy becsületesnek vélt apparát hol a konyha sincs teljesen túlpolitizálva s csak a népség hasznos érdeke s emberi bája terjeng izgalmas lábasok felől a közelgő fülledt éjszakába ám mikor már a különféle varázsos aromák felé andalognál zsigereiden átütnek az éhezők akiknek se bélszín se remegő velőscsont előételnek délelőtt és már nincs is kedved elkanyarodni a rántott borjúláb vagy híres szűzérme felé mert mire az ember nagy nehezen kedvenc témáját meglelé már alig marad kedve értékes kibontakozásra és ambícióit a kétely csatornáin leeresztve mint a többi árva dűnnyög maga elé

arra

a homokosokkal és a lesbikusokkal semmi bajom még a demokrácia álszent csomagjában is el tudom helyezni már amennyire demokratikus errefelé minden hatalom végtelen toleranciámat talán azért is viselem mivel már jócskán felnőtt voltam és e fogalmak nem mondtak semmit se nekem pedig egyszer kamaszkoromban a budai hegyekben lépcsőházi gyerekekkel focizgatva a ferde réten mutogatós emberre csaptak le belügyi legények majd rokonoknak kellett vinni zűrös kihallgatásra ott derült ki hogy pap a szerencsétlen pára addigi tanulmányaimból rögtön le is vontam a primitív tanulságot biztos azért balhéznak mert a pápa barátja az egészből nem maradt más nyom csak a labda hiánya mivel már hazautaztam mire a társakhoz odaért az éber hatalom ajándéka aztán persze később mindenfelől hallottam suttogó hangokat közöttük még olyan is volt hogy a túlmenedzselt kortárs így akart kánonján dobni nagyokat néhány pálinkás kör után bevallva a pinát szereti nem is sikerült a szexre rárokódott ideológiát lebontani amire megérkezett a tojásos reggeli így aztán azóta se figyelek arra ki hogyan akarja a fesztiválokon

arravaló

neves genetikus barátom egyszer azt mondta régen nem ezen a színvonalon tartana az orvosok tudománya ha nem volna annyi ronda kutatásait féltő egymást fúró s feketéző a szent eskünek oltára alatt káromkodtam én is mit csináltak a szemorvosok háromezer évig ha kis vegyszerrel nem tudják megmenteni a szembogaram csak mindig a bicska múltkoriban pedig a szakember súgta sok

tehetséges gyermek futballedzéseken legtöbbször talicska gazdag gengszter szülők mérgezik a csapatot ha pedig betévedsz némely hivatalokba mintha itt kabarétréfa folya mert a dizájnosra küzdött karosszéken az aktuális politika bérence domborít majd kedvére megaláz a logika látszatát sem tartva téged az ügyintézés harmadik mondatában kitör a frász csakhogy följebb már nincs hova menni bánatodban elkullogsz vizezett pálinkát vedelni hiszen a valódi nem zsebedhez van beállítva és ez a bonyolult egzisztenciális hinta elbizonytalanít belső hang piszkálja majdnem romlatlan etikám te is ha írogatsz valamit elvont perspektívákból nevezzük úgy legalábbis kétes akkor merre bujkálnak az arravaló személyiségek e léha árnyékvilágban

LÁZÁR BALÁZS

H. ÚR ELVESZETT MONOLÓGJA

Padlóra kerültem. Tényleg. Nem vitás.
Nem is értem magam, e furcsa entitást.
Kit mar még a múlt, ahogy kicsap e jelen,
mint bőrön a só egy sekély tengeren.

Úgy vagyok a vanban, mint ki nincs is ott,
nemlétem a létben ingó, kis titok.
Ami bennem én volt, az most furcsa máz,
le is olvad rólam, illan a varázs.

Nem marad utánam, csak csend és hideg,
mikor összevérzek égi prériket.
Leszek Tejúton vágató indián,
s elrejtí nyomom a sugárzó hiány.

H. ÚR VALLOMÁSA OPHELIÁNAK

Szerelmünk távoli, hideg bolygó,
alig éri fagyott felszínét a fény,
jégburka alatt csak halott óceánok forró
gejzíreinél mozog még néhány furcsa lény.

Egykor lakható, élő égitest volt,
zöldellő szirtfokkal, tengermélyi vággyal,
egyensúlyban tartotta a hűséges hold,
míg bírta gyengülő tömegvonzással.

Sodródik azóta a messi úrben,
egyre gyorsabban és egyre távolabb,
mintha elbujdosni akarna a hűtlen,
lerázni a gravitáció keltette hullámokat.

Kisbolygó- emlékek is elkerülnek már,
üstökös-remény se mellette lobban,
a mélyülő sötét elnyeli a titkát,
s összesűrűsödik egy fekete pontban.

**FALCSIK
MARI**

AZ ÉJSZAKA ÁLLATAI

Hogy a hold
vagy csak a rizslámpa gömbje himbál,
mit számít már: nem tudod visszaálmódi
a halhatatlanságba se őt, se magadat,
se senkit, aki még megmaradt.

Az ablak alatt
eltévedt madár csujjog, akit a kiszökő fény
csalhatott meg. Azzal riogat: neveket kiabál
az éjszakába, amiből te, ahogy szoktál, ide
menekültél a kisszobába.

De hiába:
ma nem leled sehol a helyed. Idegen marad
ez a rend is, a sajátos, kedves káosz, amit a gyerek
maga körül mindig megteremt – de ma ez se bír
veled: éber vagy, ideges.

Beleles
lelkedbe az öreg szalmamedve: ma egyetlen vágyad,
hogy megtartsd magadat. Ez a védett tér se választ
le az úrtól, ahova kilökött az ágyad, ma csak beledobott
kocka ez is a semmi fekete tejébe.

A tetejébe
úgy akarsz aludni, oly szomjazva, mohón, ahogy biztos
nem megy: ébrenlét büntet elhagyott halottaidért. Bohócláb
rúg, kreppsárkány rojtot rezget, de ma ez sem ment meg eltévedt
madaraktól, karikás szemű vak holdaktól, hát ne remélj.

Vigyori-kevély
kölyökpofa figyel a falról, az egy, aki biztat: szerelmed
gyerekkori képe. A vékony száj, mint a szekrény tetejére
rakott bőrdöngő füle, szalad szét kaján ívben, az ötven éve
friss tekintet diadalmas, vidám és konok.

A csönd megátalkodott:
a nekikeseült madár csujjogás, ahogy felcsapott, olyan
hirtelen elül. Jaj, hajnal, mi jön, ma kinek a halálát hozod?
Riad az anyag: mindig gyullad, mindig készül valami belül
– éberren feszül a bőr, az ín: az ideg felfigyel.

Jaj, hallgatna csak el
ez a könnyű függönyzizegés is, e mérhetetlen béke, ez a csönd!
De nem. Kinn az éj teje, idebent a holt nyugalom: sötét rózsaszín,
mély, mint fodros csigahéj süket belseje, amiben nem rejlik a tenger
– nem lehet kitérni többé, ez a tények ideje.

VARGA MELINDA

RENEZÁNSZ SZERELMESEK

esik,
opálos fényben nyújtóznak a fák,
a víz kibérli ezt a hosszú sétát.
a szürke égről férfitja jut eszébe.
egy repülőtéren várt rá. január volt.
olaszos tél csiklandozta orrát.
csók mézétől mosolyog,
derékon felejtett ölelésre gondol,
a kezekre, a lábakra,
a hátra, a hasra, a vállra,
a gyönyör domborműveire.
Michelangelónak képzelet magát,
reneszánsz aktot fest.

PEREG A FILM

egyre távolodik
az érintéstől.
pereg a film.
már nem sír.
és esténként nem
nyit ki bort.
csak néz mereven.
lehull a hamu cigarettájáról.
be a dekoltázsába.
figyeli a tarka fákat.
az őszi verőfény
megnyugtatja.
leveleket gyűjt és vadgesztenyét.
becsomagolja az álmos tájat.
a szűk utcák is a férfitra emlékeztetik.
de nem mondja el neki
már, mire gondol.
legutóbb ráparancsoltak,
hogy ne mondja azt se,
mennyire kívánja.
bírja ki.
viselje el.
a magány kényelmes kabát,
hozzásimul a hátához.
kettészakadnak
hegyek és tengerek.
az év leghosszabb napja van.
egymásba ragadó
rövid nappalok,
hosszú éjszakák,
tél, tél, tél, tél,
hosszú fehér tél.

AZ ÁLOM MEGKÁVÉZIK A VERANDÁN

négy negyvennégy.
a rigók már felébredtek.
hűvös hajnal hasal a fűben.
lépcsőn ücsörög egy álom,
nagykabátot vesz,
rágyújt, kávét kortyol,
sétál fel-alá a verandán,
kimegy a huzatos tavaszba,
nem fázik, és nem fél semmitől,
sokat nevet.

AZ IDŐ ÉS A SZÉP

ha az üde bőr a csontra szárad,
úsznak pillád alatt a szarkalábak,
mondd, kinek kívánságát csigázod fel?
nem méltósággal,
szépen kell megöregedni.

VERÉB

az emlékezet virágba
borult cseresznyefáin
apró madár tollászkodik.
szürke, jelentéktelen,
nem énekesmadár
és nem is ragadozó.
szárnya törékeny, teste sebezhető,
egy kölyökmacska is könnyen legyőzi,
a fecskék nem törődnek vele,
a boldog gólyák fiókáikat etetik,
senkinek sem tűnik fel, hogy
mondanivalója van a világról.

DARVASI LÁSZLÓ

I regényrészlet |

ERZSI MEGTALÁLÁSA

Sokáig nem tudta volna megmondani, mitől lesz más az emberi élet kioltásának ilyen vagy amolyan módja. Nem is az erőszakos vagy a természetes vég között látta az igazi határvonalat. Ha valamelyik kocsmá előtt, amire volt példa mindig, mert az emberek beisznak, valami semmiségen megbolondulnak, és megbicskásszák egymást, természetesen nincs rendben, persze, de másképpen gyűri meg lelkét a fölháborodás, mint amikor akasztanak vagy nyilvánosan lelőnek. Megrendül inkább, tanácstalan lesz. Fekszik a porban a földműves, alvad a vére, a gyilkosa a homlokát törölgeti, lassan rájön, mit tett, hebeg és habog. Annak meg ennyi volt. Fejbe vernek valakit, hogy nyomban vége. Ennyi volt. A kivégzés azonban egészen más. Erőszak az is. Erőszak szép ruhában, nem? Valamiféle ünnep is, komor ünnep, igaz. A kivégzésben is van valami olyan hangulat, mint amit többnyire a templomban érzett istentiszteletek alkalmával, köszönjük meg, legyünk hálásak, hogy hihetünk az Istenben és a gondviselés kegyelmében, ennek így kell lennie, ez az élet igazi értelme és elkerülhetetlensége, és akkor az olyan, mint a kivégzés. Aki ártatlanul áll a komor és szótlan osztag elé, és ránéz a puskacsövekre, látja, hogy elkerülhetetlen, ami jön. Bizonyos volt abban, hogy a halál a dolgok legvége, így is, és úgy is, ezért azzal sem sokat, se keveset nem kell törődni. Volt olyan, hogy az elítélt, amikor vitték, ordítani kezdett. Torkaszakadtából kiabált, és nem lehetett eldönteni, hogy átkozódik vagy rimánkodik. Nem hagyta abba. Akkor is üvöltött, amikor akasztották. Bugyborékolva fejezte be, hörgöve, rángatózva.

Igyekezett nem törődni azzal, hogy az ítélet-végrehajtáshoz osztották be.

Mélyen, megátalkodottan szegényelős volt. Ha csak tehetette, egyedül fürdött. Korábban otthon, a konyhában, a lavór fölött még félmeztelenül sem tette. Az anyja nevette, te, te, Sanyikám. Csapkodta a hátát, ő meg a kamrába bújt, vitte a lavórt, lötyögtetett. Aztán arra gondolt, hogy a halál mindenekelőtt és leginkább szegénytelen, olyan arcát mutatja az embernek, ami már nem is ő.

Le kellett vennie az udvaron egy akasztott embert. Fölpakolni rendesen a kis kocsira, összekötözte a csuklóit, ne essenek oldalra a karok. A társa fiatalabb volt, mint ő, óvatosan fogták, mert amikor meghalt a tag, becsinált. Különben szokták ezt. Akárhonnan kiszalad az anyag, a mindenféle anyag az emberből, amikor a halállal találkozik.

– Nem értem – mondta egyszerre.

– Mit nem értesz?

– Nem tudom – megálltak a holttesttel, lassan csöpögött belőle a lé. – Nem tudom, mit nem értek.

– Csináld már, bazmeg!

Aztán ennek is vége lett. Hamarosan egy vidám, hangulatos században találta magát, ami a visszafoglalt Délvidék felé masírozott, daloltak a fiúk nagy hangon. Jött aztán a hír, onnan tudták meg, hogy a tisztai szálláson ordítózás támadt, egymásnak estek az előjárók. De inkább értetlenkedés fogadta, mint értés. Hogy Teleki Pál

miniszterelnök, aki nem sokkal korábban örök barátsági szerződést kötött Jugoszláviával, a német beavatkozás magyar támogatása miatt főbe lőtte magát. Aljasság, nem aljasság. Ordítanak a tiszték. Neki meg mintha valami búra lenne a fején. Minden távoli, minden tompa. Megtorlások, atrocitások kezdődtek a visszafoglalt országrészben, és ha a halál, az emberi pusztulás eseményeit eddig szemérmetlennek és pőrénnek látta, akkor most lenne ideje hozzászokni, mert ezekben a szeszélyes áprilisi napokban meg aztán májusban és a nyári hónapokban is bőséges tapasztalatot szerez, lát a Dunában sodródó szerb tetemeket éppúgy, mint fölrobbantott, leszakadt altestű magyar katonapostást vagy szuronyral ledöfött szerb öregasszonyt, aki kapával támadt rájuk, és levágta az őrzető ujját.

Ne rugdosd már a tetemet, te hülye.

És még nincs is tél, amikor befagy a folyó.

A Délvidék visszakerült az anyaföldhöz, s aztán az a szóbeszéd, ami később, még évtizedek múlva is élénken virágzik a magyar emlékezésben, hogy ugyanis a nagybeteg, a lélegzet után már csak zihálva kapkodó szerb nagymamák párnája alatt ott rejtőzik a csőre töltött revolver, és bármikor előkapják fűgén, bármikor lőnek vele, annyiban igaz, hogy maga is szemtanúja, amikor a bevonulás ünnepe alatt csokorba rejtett bomba szakítja le több katonatársa karját és fejét.

Nézi egy vércsík útját, ami a bakancsa felé tart.

Nem tud mozdulni.

Aztán egy éjszaka megböki az egyik cimborája.

– Átvezényelnek bennünket, Sándor.

– Honnan tudod? Hova?

– Keletre.

– Kutya hideg helyre megyünk.

– Hideg helyre, bizony.

– Szerinted mennyire hideg helyre?

– Olyan hidegre, hogy befagy a seggünk lika.

Zavarba jön az ilyen beszédől.

– Akkor ott a hideg a legfontosabb?

– A hideg, Sándor.

– Akkor meg nekünk a legfontosabb dolog a meleg holmi – suttog még mindig elpirulva a segglik szó hallatán, és örül, hogy a sötétben nem látható az ábrázata.

Majd ahogy Pestre kerülnek, az első dolga, hogy egy zsidó ékszerésznek eladja a jegygyűrűjét, amit az anyjától kapott. Tudja, hogy az élete fontosabb, mint a gyűrű, mert gyűrűje még lehet, de élete csak egy van.

– Magát is elhagyták? – kérdezi az ékszerész, kicsi, santa ember.

– Nem hagytak el, kérem.

– Kártya?

– Nem, kérem.

– Jól van, no, nem az én dolgom.

– Tényleg nem a maga dolga – mondja ő, és elpirul.

A gyűrű árából bélelt kabátot, jégeralsót, pamutharisnyát, kézzel kötött, vastag zoknit vesz. Mindig a drágábbat veszi. Inkább nem eszik két napig, de akkor is. Mert az életnél nincsen fontosabb. Tervezni kell, nem?

Néha úgy érzi, mintha követné az apja, és bólintana, vagy rázna a fejét egy-egy cselekedete után.

Igen, fiam.

Ezt nem, fiam.

Még mindig van néhány napja az indulásig, amikor is a végtelen hidegbe mennek majd bele. Persze még nincsen hideg. De aki tervez, azt tudja, hogy lesz. Egy reggel arra ébred, hogy olyan merevedése van, mint amilyen talán soha még. El se múlik az ilyen. Nem akar magához nyúlni. Egyszer a papjuk, magas, hajlott férfi, megkérdezte, csinál-e ilyesmit, hát hogy magával. De őszintén feleljen neki, úgy, mintha Istennek mondaná. Neki meg az jutott az eszébe, hogy Istennek nem kell mondani semmit, Istennek nem kell bevallani, meggyónni, mert ő úgyis látja. Kinek gyón ő, amikor gyón? Egy másik embernek mi köze az ő bűnéhez? Egy másik ember, egy olyan akárki, hogy adhat föloldozást neki? Vagy ez csak azért van, azért találta ki az ember, hogy kimondhassa!

Gondolhatott bármire, a kérdésre elpirult, dadogni kezdett. A pap nagyot sóhajtott, fölemelkedett ültéből, majd megrendülten suttozta, Isten elleni legnagyobb véték az ilyesmi. Rángatni a bögyöröt, fiam!

Nem is nyúlt aztán magához, bár korábban se sokszor tette. Néha beleriadt az éjszakába, hogy magától elfolyik a magja, égető, érdes és édes érzés volt. De most olyan tűrhetetlen vágyat érzett, hogy ki kellett mennie a városba, a nagy házak közé, a forgalomba, hol füst száll, benzinszag, és bizonyos helyeken a szép nők parfümfelhőben járnak. A szolgálatvezető csak ránézett, elhúzta a száját, elengedte.

– Menjél, fiam, de mosdasd meg előtte!

– Mit?!

Sándor az átláthatatlan, szörnyűséges városba ment, ahol nem félt, mert egyébként nem tartott semmitől, és ahol némi járás és bámészkodás után megállapodott, és úgy bólintott a kapu mellett álló lánynak, mint aki ezerszer csinálta ezt. Vert pedig a szíve, azt hitte, kiugrik a helyéből. A lány visszabólintott, haja a szemébe hullt, indult máris, és ő követte. Igyekezett semerre sem nézni, a fejét lehajtotta, a lány kicsi, gömbölyű bokáit nézte, a félretaposott, ferde sarkú kis cipőt. Egyszer még rá is kiáltott, nem lát a szemétől, mi van, beittál, koma? Nem ivott, mondta. És hogy nem koma. Csak semmi koma. A lány egy sivár szobába vezetete, cselédszoba lehetett, apró, tűzfalra néző ablakkal, ágy, két szék, semmi más. Bőrönd a sarokban. Hol van itt csap. Ültek egymás mellett a nyikorgó ágyon.

– Na, katona úr, szabad a gazda – mondta a lány, és szabadá tett egy gombot a blúzán a két madárkamelle fölött, olyan arca volt, mint akit kínoztak már, és aki a gyötrelmek között is visszabeszélt.

– Milyen gazda?

– Kezdje már, mert elalszom – ásított a lány.

– Azt hittem, te kezded – mondta, és megint égett az arca. Ha odanyúlna a homlokához, biztosan megégeti a kezét. Kalimpált mellében a harang. Odanyúlt. Megsimogatta a homlokát.

– Nem vagy te lázas?

– Hiszen dadog – nevetett a lány, és kicsit megnyomta, hátradöntötte, és a siccénél matatott.

– Nem, nem dadogok – suttozta a plafonnak.

– Hogy hívják? – kérdezte a lány, ő is vetkőzött, gyorsan, rutinosan, lenről már fényes csupas volt, és széles csípője közepéből, a combjai találkozásánál nagy bozont sötétlett. Szaga

volt, erős. Odanyúlt, simogatni kezdte. Majdnem elmosolyodott zavarában. Akkora lett a fasza, mint egy kalapács. Hanem egészen váratlanul a lány fölugrott, rángatni kezdte, álljon már föl, jöjjön, jöjjön, ő meg nem tudta, hová, nem tudta, mi ez az egész, erősen fogták a csuklóját, vonták, rángatták, de csak a szobaajtóig jutottak, volt mellette egy valóságosképpen nagy tükör, hogyan is nem vette eddig észre. Ekkora tükröt nem is látott még, belefért az egész ember. Illetve Zalatnai bácsinál, a fényképésznél látott mégis ilyet, hasonlót.

– Na, akkor, komám, nézze! – kiáltotta a lány.

– Ne komázz, mit néztek!?

– Hogy mit csinálók, azt.

A lány csücsörített, meg fölfújta a pofikáját, grimaszolt, őt összeborzolta, az arcát toltá az ő arcának, kacagott, visongott, mint egy bolond nőszemély, mindenféle verseket mondott, szavalt. Billegett a feje, mint egy megbolondult fészék. Sándor meg most már biztosan dadogott, maga is hallotta.

– Te meg mit művelsz?

– Színésznő vagyok! Színésznő vagyok!

– Értem. És melyik színházban? – kérdezte Sándor, bár csak egyet tudott volna mondani, a Vígszínházat. Meg az Operettet.

– Jaj, milyen bolond vagy!

Aztán a lány sírt, az ágyra dobta magát. Vigasztalhatatlanul rázta a zokogás, hamar föl puffadt az arca. Ő meg ilyet még nem látott. Hogy valaki, egy lány így, ennyire sírhat, meg ilyen összevissza viselkedhet. Ilyen sírásba bele lehet halni. Nem áll meg a szíve? Nem szakad meg? Ezzel ő nem tudott mit kezdeni, előbb simogatta a hátát, aztán már rángatta, álljon föl, hagyja abba, de az még jobban csinálta. Valósággal bömbölt, ordított. Lehet, hogy ez is színészet?

Akkor rámászott, és bedugta neki.

A lány elcsöndesült, olyan volt, mintha figyelni kezdett volna.

Nézte őt, hogy csinálja, tágra nyílt a szeme.

Dörömböltek az ajtón, de a lány nem törődött vele, ő pedig nem akarta abbahagyni. Rángatták a kilincset, fessegették a zárat, rugdosták az ajtót. Aztán kiabáltak, erősen, mély, durva hangon.

– Erzsi, nyisd ki! Te bűdös kurva, nyisd már ki!

Abbahagyta. Mert mindjárt beszakad az ajtó. Akkor megelégette, hagyta a lányt, fölemelkedett, aki abban a pillanatban fölült, mintha azt figyelné, mit fog ő most tenni. Nem tett sokat, de biztosan eleget. Meztelenül lépett az ajtóhoz, a kulcsot elfordította, kitérta. Hatalmas ember magasodott előtte, egy valóságos behemót, krumpli az orra, kolbász a szája. Lihegett, mint egy mozdony. Vörös volt az ábrázata, akkora volt a mellkasa, mint egy teli zsák. Hentes az ilyen, vagy ládákat pakol hajnaltól estig a vásárcsarnokban. Izmok nőnek rá, erő. Szörnyeteg volt! Ő meg csak egyszer ütött. Viszont nyomban, villámgyorsan. Elfigyelte, hogy lassan, csodálkozva, kissé megbántva, halk csuklások kíséretében összeomlik. De máris fel akart kelni. Hörögve próbálkozott. Támasztotta magát az izmos, de remegő karjával, toltá magát fölfelé, és nyilván sikerült is volna neki. Akkor Sándor hajolt, és ütött még kettőt, arcra, illetve szívre. Aztán már nem mozdult a másik. Megfordult, a lány ott áll mögötte, eltátotta a száját.

– Erzsi – dadogta ő, még mindig merevedése volt. – Így hívnak, Erzsi. Ugye?

A lány bólintott, az ingét magára kapta már, gyűrögette, de alul pucér volt még mindig, emelgette a lábát.

– Ki volt ez? – kérdezte tőle.

– Nem tudom – mondta a lány. – Honnan tudnám.

Látszott, hogy hazudik, harapdálta a száját, és már sokszor a heverő alakra nézett.

– Visszajövök, ha akarod. Akarod?

– Te még nem voltál nővel? – kérdezte a lány, ingatta a fejét

– Akarod, hogy megkeresselek? – kérdezte újra.

– Csakhogy te nem jössz vissza, koma. Te meghalsz. Lelőnek, komám, mint a nyulat, fölrobbansz. Kivégeznek, mint egy bogarat. Nem marad belőled semmi, csak egy picike havas földpúp holnaputánig. Aztán az is elsimul. Érted, hogy az se?! – a lány szeme veszélyesen csillogott.

Kicsit gondolkodott, mert ezeket, akárhogyan is, de jelentős érveknek érezte. Megemelte a lábánál, és behúzta az óriást a szoba közepére, nagyon nehéz volt, biztosan több, mint egy mázsa, inkább másfél. Az csak nyögött, nem volt magánál. Fölállt, ránézett a lányra.

– Jól van, visszajövök. Hallod? Visszajövök ide. Milyen Erzsi vagy?

– Karakas.

– Ha még egyszer azt mondd, hogy koma, nem jövök vissza, érted?

– Értem.

A lány sápadtan nézte, mit csinál. Mit csinál, jaj?! Mert akkor rálépett az óriás kézfejére, az egyikre, aztán a másikra. Megtaposta őket. Recsegett a csont, ropogtak az ujjak, mint a száraz faágak, az óriás nyögött. Szépen eltaposta őket. Levette a fickó cipőjét, eltörte mind a két lába ujját. Két mozdulat csupán. Az óriás ordított, föl akart ülni, megint leütötte.

– Hogy ne verjen meg, érted? Törött kézzel nem verünk, érted?

Aztán az utcán hallotta, kiabál utána az ablakból, akarom, akarom.

Megfordult, nézte a lányt, ahogy kihajlik az ablakból, szép volt, szépnek látta, visszakiabált.

– Jól van, jövök érted, Erzsi. Csak egyet kérek.

– Mit?

– Hogy ezt az egészset hagyjad abba.

– Mit tudsz te. Adsz enni?

– Hagyjad abba, és visszajövök.

És közben nem értette magát, mitől ilyen határozott, mitől ennyire eltökélt, és egyáltalán, hogy képes valamit így kimondani. Most már nem is dadogott. Régebben érzett kételyt, mardosta, bizonytalanná tette. Most meg?! A háború tenné ezt vele? Az a sok veszélyes helyzet, amikor az élete meg a társaik élete tényleg csak hajszálon múlt, az ő fejét is széttéphette volna a szerb partizánbomba. Hogy megérezte, semmi az egész, bármikor meghalhat?! És akkor jön egy ilyen Erzsi.

BARNA IMRE

I regényrészlet

ASZTALTÁNCOLTATÁS

Elkészült az érettségi tablónk. A fényképeken természetesen mind Bocskai-dolmányt és aranyrojtos nyakkendőt viselünk. Akinek nem volt sajátja, az kölcsöndolmányba bújt. Megvolt a ballagás is. Zúgolódtunk ugyan, amiért igazgatói utasításra a „nagyon is német” *Gaudeamus igitur* helyett a tősgyökeresen székely *Elmegyek, elmegyek*-et kellett énekelnünk, de a gimnázium területét elhagyva a napsütötte utcákon már csak rázendítettünk azért a *Gaudeamus igiturra*. Aztán már csak a felkészülés hetei voltak hátra. Komolyan vettem a tanulást. Otthon a szállásadóim lábujjhegyen kerülgettek, a kedvenc ételleimmel etettek, lesték a kedvemem. Nem jártam már el sehová, a lányokat messze elkerültem, a kedvenc P. Howardjaimhoz se nyúltam, naphosszat csak a tételeket magoltam, és máris nagyon meg voltam elégedve magammal. És ehhez képest aztán már szinte csak ráadás, hogy kitüntetéssel érettségiztem.

1940 júniusa van, gyönyörű kora nyár. A bankettig hátralévő utolsó napokon biciklire ülök, és még egyszer körbekarikázom a várost és környékét. Üldögélek a Zagyva-parton, nézem a vizet, sütkérezem. Búcsúzom attól a helytől, ahol nyolc év alatt gyerekből felnőtt lettem. A banketten úgy berúgok, mint a disznó.

Hazaköltözöm anyámhoz a Mohács utcába. Anyám tudomásul veszi, hogy leérettségiztem, de nem csinálunk nagy ügyet belőle. Megyek az apámhoz. Ő nagyon megdicsér, aztán azt mondja, hogy beszéde van velem, várta már ezt a napot. Nagyot dobban a szívem. De tévedek: nem a múltamra gondol. A jövőmet kell megbeszelnünk.

Azzal kezdi, hogy egyetemi felvételre zsidóként gyakorlatilag nem számíthatok. Ha valami véletlen folytán mégis felvennének valahová, semmit sem érnék vele, diplomás állásról nem is álmodhatnék. Hacsaknem valahol külföldön, de az sem járható út, Európában nincs remény rá, hogy befogadjanak. Egy-két dél-amerikai országban talán, de ahhoz hatalmas elszántság és rengeteg pénz kéne.

– És ha Oroszországba mennék? – próbálkozom. – Mégiscsak orosz az anyám.

Az apám felcsattan:

– Eszedbe ne jusson! Neked fogalmad sincs, mi van ott! Azonnal letartóztatnának, nem élnéd túl.

– Miért? – erősködöm. – A vörösök is csak emberek. Most ráadásul még a németekkel is jóban vannak.

De csak legyint ingerülten. Belátom, hogy erről nem lehet vele tovább beszélni.

– Hát jó. Maradok a fenekemen. Zsidó vagyok, és kész – mondom, és arra a furcsa anyakönyvi papíromra gondolok. Én nem merem szóba hozni, bár félni épp attól félek, hogy ezzel gyávának mutatkoznék. Figyelem az arcát, de a szeme sem rebben. Azzal folytatja, hogy egy nem remélt egyetemi felvétellel is legfeljebb csak halasztást kaphatnék a várható sorozáskor, de előbb-utóbb akkor is be kell vonulnom munkaszolgálatra. Azaz még mindig úgy járok a legjobban, ha szakmát

tanulok, műszaki ismereteket szerzek, és akkor jelentkezem majd csak a műegyetemre, ha megváltoznak végre a politikai viszonyok, és nem sújtja többé törvény a zsidókat. Mert hát Hitler nem dacolhat a végtelenségig az egész világgal, előbb-utóbb biztos, hogy vereséget fog szenvedni. Ezen aztán elvitatkozunk, de végül is ráhagyom. Az apám fia vagyok, zsidó vagyok, ő tudja, mi a jó nekem. Majd szól – mert megígérte –, ha sikerül valahol elhelyeznie engem.

– Volt egy nagy könyvesbolt ott az apám bankfiókja mellett, Szalainak hívták a tulajdonosát, jó barátságban voltak az apámmal, össze is jártak. Az apám pedig, ha meglátogattam, bevitt néha a hogyishívjájába, a boltjába, és ott kedvezményes áron kaphattam könyveket. Földrajzi meg mit tudom én, milyen sorozatokat. És amikor jöttek megint a zsidótörvények, azt mondja egyszer ez a Szalai, hogy na... hát hogy ő adoptálna engem.

– Micsoda? Hogy örökbe fogadna?

– Igen. Nekik nem volt gyerekük, én pedig, úgy látszik, tetszettem nekik, nem tudom, miért. Roszsz ízlésük volt. De az apám persze hallani sem akart erről.

– Egyszerűen csak azt mondta ez az ember a barátja gyerekének, hogy gyere, fiacskám, én téged adoptállok?

– Ott előttem mondta az apámnak. Ő meg odafordult hozzám, és megkérdezte: na, mit szólsz hozzá?

– És mit szóltál?

– Hogy szó sem lehet róla.

– Viccelt?

– Lehet. De én nem nevettem. Most képzeld el, hogy valaki... Iksz Ipszilon... egyszer csak rád néz, és azt mondja, hogy ő lesz az apád!

Pár hétig még tengek-lengek. Kijárogatok a Ligetbe, rokokó akvarellvázlatokat festetek Járay tanár úr modorában, és nagyokat álmodozom. Végül aztán jelentkezik apám a hírral: mehetek vasesztergályos-tanoncnak egy zuglói középüzembe, elintézte.

A gyári munkába hamar beleszokom, de a beilleszkedés annál nehezebben megy. Eleinte azért gyanakszanak rám az inastársak, mert hallották, hogy valami banki ajánlással kerültem közéjük. Amikor meg rájönnek, hogy nincs közöm a tulajhoz, és nem vagyok besúgó, az érettségim lesz gyanús nekik. Nem értik, mit keresek köztük, újra meg újra belém kötnek. Az egyik „segéd úr” egyszer nekem is jön ok nélkül, úgy kell szétválasztani bennünket. Tehetetlenségemben sírni tudnék.

Később javul a helyzet, de a gyanakvásukat továbbra is éreznem kell. Hamar kiderül, hogy szervezett munkások, szocdem párttagok, Vándor-kórus-tagok, ilyen-olyan mozgalmárok többé-kevésbé valamennyien, én pedig felvetem egyszer az egyik fiúnak, hogy én is szívesen velük mennék valamelyik hétvégén a Gödi Fészekbe. Ezt meg kell kérdeznie a művezetőtől, mondja erre ez a fiú, és oda is megy hozzá. Én aztán már csak annyit látok, hogy összehajolnak, a fiú rám mutat, a művezető pedig mérgesen megrázza a fejét. A fiú erre furcsa módon sarkon fordul, és vissza se nézve átmegy egy másik műhelybe. Sokkal

később kérdezi csak meg egyszer váratlanul, hogy én tényleg Moszkvában születtem-e, és hogyhogy nem piszkál ezért a rendőrség? És hiába magyarázkodom, tudomásul kell vennem, hogy ha másért nem, hát most meg azért tartanak tőlem, mert félnek, hogy nyakukra hozom a politikai rendőrséget.

Végül csak megszokjuk egymást azért, és úgy-ahogy mégiscsak beilleszkedem. Az anyagmozgatás és a kockareszelés után idővel egyre kevésbé fárasztó és egyre érdekesebb gépmunkákra is méltatnak már, kezdem megtanulni a fémforgácsoló kések köszörülését. Az inasi fizetésem heti tíz pengő, nem valami sok, de havi lakbérre épp elég, tíz pengő még marad is belőle. Sajnos bevezették viszont a jegyrendszert, és bár feketén bármihez hozzá lehet jutni, egy kiló liszt például az eredeti árnak több mint tízszeresébe, öt pengőbe kerül. Nélkülöznünk szerencsére, hála az apám változatlan támogatásának, továbbra sem kell.

Hivatalosan negyvennyolc órás munkahetünk van, szombati szabadnappal. A munkaidő általában reggel hattól délután négyig tart, de nekünk, inasoknak a segéd urak távozása után még meg kell tisztítanunk és le kell zsírozni a gépeket, össze kell takarítanunk a fémforgácsot és a többi szemetet, el kell raknunk a szerszámokat. Ez további egyórás munkát jelent, amiért persze nem jár fizetség.

Angyalföldi lakásunk és a zuglói üzem között gyalog teszem meg az utat. Télen reggelente sötét van még, amikor átmegyek a felüljárón a vasúti pályák fölött, majd a Hermina úton végig a Liget mellett elhaladok. Az Angol Park bejárata melletti éjszakai mulatóból sokszor ilyenkor szállingóznak elő és indulnak haza az alkalmazottak, a zenészek és az utolsó lump vendégek karjaiba csimpaszkodó csinos bárnők. Nekem pedig összeszorul a szívem, és végre valami igazinak: kizsákmányolt szegénylegénynek, szegény, elnyomott proletárnak érzem magam.

A munka mellett tanonciskolába és leventeképzésre is járnom kell. A tanonciskola az érettségizett inasok számára is kötelező, én pedig tulajdonképpen nem bánom, hogy a műszaki tárgyakon kívül például könyvelési alapismeretekre is szert teszek. A heti leventefoglalkozásokon viszont külön zsidó szakaszba kerülök. Míg a többiek fapuskával gyakorlatoznak, mi alázatosan rakodunk, földmunkákat végzünk, ásunk, lapátolunk az angyalföldi Vilmos laktanyában. Én nem bánom ezt sem. Hiszen választottam. Ha zsidónak kell lennem, hát zsidó vagyok, nem vagyok hajlandó megtagadni az apámat. Már csak a rettenthetetlen mongol őseim nevében sem, gondolom dacosan. Nem hagyom magam! És vállamra kapom én is az ásót, úgy, mint a többi zsidó.

Csakhogy a leventeparancsnokunknak meg éppen a tatáros képeken akad meg a szeme, és a személyi adataimat is megismerve úgy dönt, hogy kiemel a többiek közül. Irodai munkára oszt be, azt a feladatot kapom tőle, hogy teremtsék rendet a parancsnokság elhanyagolt irattárában. Itt akad a kezembe egy szép napon, már Magyarország hadba lépése után, egy kötegnyi titkosnak minősített papír, és nekem megakad az egyikem a szemem. Éberségre intő nyomtatvány, a körzeti katonai hatóságokat és hivatalokat figyelmezteti rá, hogy az oroszok magyar nemzetiségű kommunista diverzánsokat és kémeket dobhatnak le az ország területére – nemrég például Salgótarján közelében tettek tűzharcban ártalmatlanná néhány felfegyverzett ügynököt –, és utasítja őket, hogy ha ilyesmiről tudomást szereznek, azonnal értesítsék a körzeti csendőrőrsöket.

Ez mellbe vág. Hát ezt is lehet? Tűzharcban elesni Salgótarjánnál? Nem, diverzáns, áruló, lesipuskás nem leszek. De fegyvert akarok fogni, harcolni akarok én is. A németek ellen.

El is tökélem ezt akkor már hamar. És tépelődni kezdek. Előbb-utóbb besoroznak és elvisznek, nem leszek többé a magam ura. Mit tehetnék, mit tegyek?

– *Valami cseh nevű őrmester volt a parancsnokunk. Na, az nagyon gyanús volt. Felküldött engem ott a kaszárnyában a padlásra, hogy csináljak rendet. És a padlásra röpcédulák voltak arról, hogy mi legyen azokkal, akiket elfognak... mit tudom én, Sárospatakon, mint ejtőernyősöket... Mert az oroszok magyar hadifoglyokat dobtak le, hogy csatlakozzanak ott a szlovák partizánokhoz. És hát erről voltak ott ilyen papírok. A parancsnok meg azt akarta, hogy találjam meg és olvassam el ezeket.*

– *Azt akarta, hogy megtudd...*

– *...hog az oroszok visszaküldik a hadifoglyokat ejtőernyővel.*

– *Sejtette, hogy ilyesmire készülsz?*

– *Azt tudta, hogy Moszkvában születtem.*

– *És akkor ő ezzel biztatott téged? Vagy inkább figyelmeztetett?*

– *Honnan tudjam? Te olyanokat akarsz tudni...*

– *Nem mindegy.*

– *Mit tudom én! Az biztos, hogy baloldali volt. A Magyar Szó vagy micsoda nevű hadifogolyújságban láttam évekkkel később egy képet, hogy a csepeliek üdvözlik a bevonuló szovjet hadsereget. És középen a zászlót ő tartja, ez a cseh nevű. Egyébként a zászlóalj parancsnoka, egy hadnagy, az meg később egy ilyen tisztí összeesküvésben vett részt. Budapest ostrománál, a Kálvin téren esett el. Kiment az utcára, és egy repesz végzett vele, még mielőtt a többieket elfogták és kivégezték volna. Egy utcát is elneveztek róla.*

Ugyanezen a nyáron, 1941 nyarán az olasz fasiszták után a németek is megtámadják Görögországot, és úgy értesülök róla, hogy a harcok felerősödésével a helyi ellenállás is szerveződni kezd. Ott a helyem, gondolom, és a hős Byron példája jut eszembe. Fogom magam, és elmegyek a görög követségre. Egyszerűen besétálok, és benyitok az egyik szobába. Az íróasztalok mögül meglepetten néznek rám. Mit óhajtok, kérdezi tőlem az egyik tisztviselő. Jelentkezni a görög hadseregbe, mondom neki. A tisztviselő végigmér, és némi hatásszünet után tökéletes magyarsággal közli:

– *A görög állam megvédi magát, nincs szüksége önkéntesekre.*

Sarkon fordulok, és sietve távozom. De nem adom fel. Nem adom meg magam, csak azért sem.

Beülök egy moziba. Sűrűn járok moziba most. Könnyű jegyet kapni, a jegyüzérek sehol sincsenek már, pedig nemrég még csak rájuk számíhattam, ha többedszer is látni akartam például tavalyi kedvencemet, *A két hold völgyét*, aminek a végén egyszer csak ráncos vénasszony lesz a Himalája hágóján át menekülő pilóta szép ifjú szerelméből. Idén nyáron bezzeg, amióta a mozik a magyar filmeknél kívül jóformán már csak német és olasz produkciókat vetítenek, sokszor – talán a pesti zsidó közönség bojkottja miatt – szinte üres nézőtér előtt, pedig sok kiváló darabot is látni. Ilse Werner vagy Alida Valli kedvéért néha több előadást is végigülök. A kedvencem egy operafilm, a *Tosca*, nem tudok vele betelni, és hajnalonta munkába menet még a Liget fáinak lombjai fölött elúszó báránnyelvről is a halálra készülők Cavaradossi búcsúáriája jut az eszembe. Arról meg persze megint csak a saját fenyegető végzetem, és hogy én juszt sem hagyom magam.

Olvasok is. Van a Hungária körúton egy kölcsönzőféleség – egyetlen körbepolcozott lyuk, hátul ócska pokróccal leterített heverő –, ahol 28 filléres kalandregényeket, P. Howard-műveket és *Angyal*-füzeteket, a ponyvairodalom legjavát lehet pár napra olcsón hazavinni. Ennek az intézménynek én törzsvendége vagyok; a kissé gyanús küllemű tulaj, aki maga is szenvedélyes ponyvaolvasó, sokszor maga hívja fel a figyelmemet egy-egy várható újabb bestsellerre.

A belső kerületek polgáribb, úri világában nemigen akad dolgom, hacsaknem az apámat látogatom meg. Ilyenkor vagy fölmegek hozzá a Rózsadombra, vagy valamelyik divatos vendéglőben, kávéházban találkozunk. Sokszor vele van Dolly, a felesége is, néha egész társaság veszi körül. Rémes emberek, Dolly-félék, nem is értem, hogy érezheti jól velük magát az apám. Politizálnak, pletykálnak, üzletről és pénzről, a zsidótörvények kijátszásának trükkjeiről, árjásításról és strómanokról, a háború kilátásairól, a világ helyzetéről folyik köztük a szó. Európa már ég, de ők a világ közepe. Én meg proliszemmel nézve eléggé ellenszenvesnek, de valahogy ijesztően mulatságosnak is látom ezt a világot. Azt a feltűnően szőke és kék szemű, nercbundás babucit például, egy gazdag zsidó nagykereskedő frissen szerzett őskeresztény feleségét, aki egy csevegős téli séta közben – a svábhegyi Majestic különterméből rajzott ki éppen a társaság a szikrázó napsütésbe – egyszer csak megrázza a szőke fejecskéjét, és nyafogó hangon felkiált: – Úgy innék valami finomat! –, a férje pedig erre azon nyomban beinvitálja az egész társaságot a legközelebbi vendéglőbe, miután már a Majesticben is ő állta az egy-két havi átlagjövedelemnek megfelelő összegű cechet.

De nem csak zsidó barátai vannak az apámnak. Cégvezetői rangú banktisztviselőként ő szinte mindenkit ismer, el egészen a szélsőjobbodalig. Egy kórházi főorvos barátja például nyilaspárti prominens, minden második csütörtökön együtt söröznek a Kéményseprőben.

– Jóban volt a hogyszívjával, azzal a Vajnával is, aki...?

– Aki nyilas belügyminiszter lett?

– Azzal. Annak egyszer a lakására engem is felvitt.

– A Vajna Gábor lakására?

– Igen. Ott lakott a Széna téren. És azzal hencegett... lelkendezve mutatta, mit sikerült egy árverésen szereznie. Egy gyönyörű kétajtós cseresznyefa szekrényt. Hogy az az Erzsébet királyné tulajdona volt, és mit tudom én már, mennyit fizetett érte.

– A Vajna.

– Az, igen, a Vajna. Meg hogy a felesége most azért nincs éppen otthon, mert Berlinben filmez. Mint német színésznő. Ezzel büszkélkedett.

– Na jó. Hát ezt a Vajnát meg a feleségét a múltkor is mondtad már. És otthon utánanéztem a neten...

– Hol?

– Az interneten.

– Értem.

– És kiderült, hogy ennek a Vajnának, akit aztán kivégeztek...

– Kivégezték, igen.

– ...szóval, hogy egyáltalán nem színésznő, és pláne nem német volt a felesége, hanem Erdélyből származott, és ő is politizált. És hogy az anyját, vagyis a Vajna anyósát, zsidó hírébe keverték, és ezzel zsarolták a Vajnát a nyilas riválisai.

- *Tényleg?*
- *Tényleg. Úgyhogy szerintem rosszul emlékszel.*
- *Sag schon!*
- *Azért meg ne sértődj.*
- *Nem sértődtem meg.*

Én mindenesetre úgy érzem, hogy nekem nem az apám ismerőseinek világában, nem a belvárosban és nem a Rózsadombon vagy a Svábhegyen, hanem a prolik közt van a helyem.

De aztán ez az érzés is oldódni kezd. Inasból segéd úrrá avanszállok, megvetett páriából keresetre és önfenntartásra, sőt családfenntartásra képes szakmunkás lesz belőlem. Ettől pedig pedig nemcsak a tekintélyem nő meg Angyalföldön és Zuglóban, hanem az önbizalmam is megerősödik. Barátaim is lesznek. Jár még a tanonciskolába néhány hozzám hasonlóan pályamódosításra kényszerülő zsidó fiú, és hármukkal, Bernstein Emillel, Krausz Lászlóval és Hevesi Istvánnal jó barátságba keveredek. A vadevezés hoz össze bennünket. Néhány római-parti kirándulás után veszünk hamar közösen egy használt kétpárevezős hajót – ha szűken is, de futja a szakmunkásbérünkből –, amit apám egyik ex-kormányzószárnysegéd ismerősének a csónakházában sikerül elhelyeznünk.

A kilbótnak az *Epsilon* nevet adjuk, négyünk közös érdeklődési körére utalva vele. Egy ideje tudniillik matematikát is együtt hallgatunk a Pázmány esti szabadegyetemen. Az iram nekem kissé gyors ugyan, de nem szólok senkinek, és hősiezen igyekszem megbirkózni a differenciálegyenletek kvalitatív elméletével vagy a Riemann-féle geometriával. A matematikán kívül ugyanakkor a filozófia és a művészettörténet is fölkelte az érdeklődésemet. Észreveszem ugyanis, hogy ezeket a tárgyakat csupa csinos lány látogatja. A lányokat én ugyan – gyávaságomat gőgös merevséggel álcázva – megszólítani se nagyon merem, és általában csak lopva méregetem őket, de az előadások tartalmasak, és bőven rám fér némi humán tudomány.

Négyünk közül a kissé erőszakos modorú Emil a hangadó, és a nagyobb szabású túrákat is ő szervezi nyári hétvégeken, de a hajóba ülve, szentendrei gyerekként és gyakorlott vadevezősként már úgy érzem, hogy én vagyok a sztár. Egyszer-egyszer a Szentendrei-szigetet is megkerüljük, ami még két nap alatt sem kis teljesítmény. A nagy Duna-ágon fölfelé Nógrádverőcénél kikötni, és egy bizonyos parti vendéglőben békebeli habos kávéval uzsonnázni tejeskaláccsal, erdős ligetek és fűzesek mentén ütemesen megfeszülő izmokkal suhanva, verejtékező homlokkal pillantani föl a pasztellék domb- és hegyoldalakra – majdnem tökéletes élmény.

Azért csak majdnem, mert most, hogy Tóth Tihamér püspök nem parancsol már nekem, belátom, hogy hiányzik még belőle valami. A nő. Egy lány. Akit imádni lehet, aki hagyja magát imádni.

Ekkor tűnik föl Zsuzsika. Kalocsai Zsuzsi tizenöt éves, hosszú, sötétszőke copfot visel, kék a szeme, hamiskásan mosolyog, és Bernstein Emil szerezte őt, ráadásul ragaszkodik is hozzá. Pedig a túskehajú és gülüszemű Emil, akinek Pesten minden második lány az unokatestvére, számomra érthetetlen módon nagyon könnyen ismerkedik. Én meg zavaromban, nehogy otromba legyek, inkább közömbösséget színlelek, ha megtetszik valaki. Ezért aztán egy darabig csak titokban merek rajongani Zsuzsikáért. A gyárban, munka közben is róla ábrándozom, ha nem éppen a háborún, és persze a saját háborús

kilátásaimon jár az eszem. És Emiléssel is sűrűbben találkozom őmiatta. Hármukkal télre már annyira összeemelegszem, hogy karácsony másnapjára meghívom őket magunkhoz Angyalföldre pilmenyit enni. Anyámat a fiúk egy csokor virággal köszöntik, én pedig egy üveg konyak mellé a Renan-féle *Jézus életét* kapom tőlük ajándékba. Az ajándék nyilván célzatos, Emil, Laci és István nagyon is tudják – hiszen a csónakházi öltözőkabinunkban megtapasztalhatták –, hogy különbözöm tőlük. De tudniuk kell azt is, hogy nekem az egzotikus furcsaságom ellenére eszem ágában sincs megtagadni a közös zsidó sorsot.

Van Zsuzsikának egy nővére is. Klári haja fekete és göndör, neki Krausz Laci udvarol. Az ő kapcsolatukat valamiért akceptálják a lányok szülei, és alkalmanként a Dunára is elengedik őket. Ilyenkor kikölcsozünk még egy csónakot, én pedig mindig úgy igyekszem, hogy a Zsuzsikáéba kerüljek. És evezőhúzásonként addig-addig figyelgetem őt sandán, dagadó izmokkal addig-addig vágom a flegma pofákat, míg végül valamelyik pihenőkor édes kettesben nem maradunk a parti bozótosban, és a nyakamba nem borul akkor a barátom szívszerelme. És itt kezdődik a mi kettős életünk; mi ugyanis valamiért – nem világos, hogy Zsuzsika, Emil vagy mindkettejük, netán az én még mindig patyolattiszta férfiúságom miatt-e – ragaszkodunk hozzá, hogy ami köztünk van, annak titokban kell maradnia.

Titokban is marad, csak egyszer, egy asztal-, pontosabban pohártáncoltatáskor derül ki majdnem. A dunai szezon befejeztével, késő ősztől kezdve ugyanis valamelyikünknek, talán Lacinak vagy Istvánnak, az a vicces ötlete támad egyik este Kalocsaiéknál, ahová gyakran följárunk mindahányan, és épp megint a borús jövő kilátásait latolgatjuk, hogy kérdezzük ki a szellemeket, rendezzünk szeánszot. Én nagy komolyan legyintek, hogy a spiritizmus humbug, Emil viszont még komolyabban kijelenti, hogy szerinte igenis kell hogy legyen benne valami, és már magyarázza is, hogy fizikailag hogyan hathat dielektromos anyagra az agyi energiakonzentráció, és így tovább. Klári rövidre zárja a vitát: próbáljuk ki, mi az igazság, táncoltassunk asztalt. Emil meg már vezényel is, lekapcsolja a világítást, helyet foglalunk a nagy ebédlőasztal körül, a kisujjainkat összeérintve rátenyerelünk, és koncentrálnak.

Eleinte még fel-felvihog valamelyikünk, de hamar elkomolyodunk, és egyre jobban sikerül összpontosítanunk, aminek alig fél óra múlva meg is van az eredménye: az asztal – előbb talán Emilnél, aztán sorra valamennyiünkknél – lassan megemelkedik, majd visszazökken. Ettől fogva aztán már kérdezni lehet a szellemtől, az pedig egy koppantással jelezheti, ha igenlő, kettővel, ha nemleges a válasz. Így társalgunk vele egy darabig – sorskérdések helyett tulajdonképpen csak aziránt érdeklődve, hogy létezik-e egyáltalán, és ha igen, akkor tudja-e, kik vagyunk mi –, majd amikor már belejöttünk valamennyire, úgy döntünk, hogy áttérünk inkább a pohártáncoltatásra, mert az kevésbé fárasztó, és szaporább is. És a kérdéseinkre a szellemnek ettől fogva egy papírlapra rajzolt, betűkkel és számokkal ellátott dupla körön felfordítva araszoló pohár segítségével kell megformálnia a válaszát.

„Hogy hívják a hajónkat?” – kérdezi a szellemtől István. „E...” *Epsilon!* „Ki a Laci menyasszonya?” – teszi őt próbára Klári. „K...” Klárika! „Kibe szerelmes a Zsuzsika?” – kiáltja belé ekkor fújtott hangon, kiforduló szemekkel a félhomályba Emil. A pohár nyílegyenesen megindul a nevem kezdőbetűje felé, Zsuzsika az utolsó pillanatban kap észbe, és tesz egy hirtelen mozdulatot, amitől a pohár, mintegy véletlenül, felborul, és Emil felé gurul. Emil elkapja, és Zsuzsikára néz, de Zsuzsika csak annyit mond bosszúsan:

– Hülyeség ez az egész, hagyjuk a fenébe.

És több szeánszot aztán nem is rendezünk már.

ZALÁN TIBOR

I Részlet egy lassúdad regényből I

PAPÍRVÁROS-SZILÁNKOK

egy várban bolyongok : ismerős környék : valami vár : senki se vár : vagy ismerős : nem jár senki az utcán : ez üres vár : ismeretlen házak között : belököm a nagy tömör ajtót : tudom hogy melyiket kell : nem tudom hol járok : nincs bezárva : kitárul sarkig : sokáig megyek fölfelé a lépcsőn : megyek és nem haladok : néha szűk csigalépcsőn kínlódom fölfelé : azután az ajtó előtt állok : ide jöttem : kopott és rideg : kopogtatás nélkül lépek be : mindenki feláll : engem néz : nevetek de nem nevetnek vissza : az asztalokon névjegytáblák : akkorák mint a plakátok : nagyobbak : és lengenek a szélben : a szélük fölpöndörödik : kusza betűk : nem tudom kibogozni őket : kínai jeleknek tűnnek : mindegyik asztalnál ül valaki : négyen vannak : hol öten : melyik az én asztalom : nincs üres asztal : kinézek az ablakon : lüktető tér van kint : ismerem jövök rá : de nem tudom a nevét : mindig is oda nyílt ez az ablak : de nem volt ilyen kopott a tervezőiroda : négy asztal : öt asztal : vagy négy asztal : keresem melyik az én asztalom : piás szomszéd áll fel először : akinek köpenyzebébe belülrre varrva a zseb : zsebben cseszkós laposüveg : laposüvegben pálinka : rosszak a fogai : rossz a lehelete : érzem szétnyitja a fehér köpenyét mint a mutogató bácsik és a két belső oldalra varrt zsebből egy-egy laposüveget halászik elő : cseszkó baszd meg de nem az van benne : kérsz : rázom a fejemet nem kérek : diszkrétan elhúzódom : szétnyitja a fehér köpenyét : hervadtan lóg a farka : vékony mint egy ceruza : mutogató bácsi : a belső oldalra varrt zsebből laposüveget halászik elő : cseszkó baszd meg : de nem az van benne : kérsz nem kérek : az ajtóval szemközti ablaknál feláll a csaj : hatalmas dudái vannak : fél fordulattal áll : azt hiszem ezt én is megbasztam már : hatalmas és puha mellek : ha hanyatt fekszik két oldalra szétesnek : a szájban fogpiszkáló : forgatja a fogai közt : mindig fogpiszkáló : szopás közben is : zöld neonruhában van : lekapcsolja a villanyt : világít a sötétben : a hirdetésre jöttél : nem ismersz meg : hagyjál lógva baszd meg : visszaül : milyen hirdetésre : egy ötvenesért orálishan kielégítelek : de hát én itt dolgozom : faszomat dolgozol te itt : a hátát nézem : szép háta van : keskeny a csípője : széles a válla : kétoldalt látszanak a mellei : hátulról is : ülj le és kezd el a munkát :

a jobb oldali csaj rajzol : előrehajol a rajztáblára : a ruhája elválik a testétől : nem hord melltartót : a résen át láthatóvá válnak gyerekesen kicsi mellei : hagyd már ezt a szerencsétlent : nem látod hogy bajban van : mitől lennék én bajban : hát attól hogy kihullott a fogad : és a számba nyúlok : és tényleg nincsenek fogak a számban : hol vannak a fogaim : először csodálkozom : aztán megijedek : aztán elundorodom : hát ott vannak : a fehér köpenyesre mutat : az ő szájában van : és tényleg : ahogy nyitott szájjal kacag : meglátom fogaimat a szájában : nem rossz fogak : nem látszik bennük a tömés : odvak látszanak : ülj már le na : hova üljek : hát van itt egy üres asztal : a hátam mögé mutat : mindjárt jönnek a megrendelők : mit rendelnek : hát terveket : de mi tervezőiroda vagyunk : mi azért vagyunk hogy rendeljenek tőlünk : várok : mindenki dolgozik : legalább tíz asztal van most körülöttem : ismeretlen emberek

ülnek mögöttük : micisapkában vannak : én apám micisapkájában : nem érdekelnek : szem-
 ügyre veszem a rajzasztalomat : egy bakra van fölrakva : hat csigával és damillal működő
 függőlegesen csúsztható vonalzókkal : élvezem hogy értek hozzá : ezekkel húzzuk a víz-
 szinteseket : Rotring tuskihúzó : szeretem az illatát : bámulom a két ablak közötti hatalmas
 posztert : Le Corbusier portréja : kétoldalt épületek teljes tervdokumentációi : dossziékba
 rendezve : az enyéme is közöttük vannak : látom őket : pauszpapír hengerei : kávéfőző
 kávé cukrok bögrék kis asztalon a sarokban : espresso-filing : innék kávét : de nincs nálam
 pénz : becsületkassza van : abba nem illik kölcsönpénzt rakni : kinézek az ablakon : az autó
 elindul a tér közepéről : lejtőn le a cukrászda felé : rángatózva halad : meg-megrándul :
 nem ül benne senki : Steyr-Puch : igazi márka : rövid rángásokkal vergődik lefelé : belerohan
 a cukrászda kirakatába : nem halom a csőrömpölést : száll az üveg : kinézel az ablakon :
 elindul egy autó a lejtőn : a cukrászda kirakatába rohan bele : a főnök titkárnője behozza
 a kisgyereket : meg egy asszonyt : szevasz tervező : szevasz édes : megvolt ő is : vagy csak
 úgy emlékszem : a kisgyerek féllábú : állnak előttem az anyjával : tervezz neki új lábat : de
 én nem tanultam lábakat tervezni : dolgozz és ne dumálj : halkan mondja : ridegen : ring
 a segge kifelé : riszálja : hosszú a felsőteste : eszembe jut hogy ezt szeretem : amikor ül
 rajtam : és én nézem a hosszú izmos hátat : igenis tervezzen neki egy új lábat : az asszony
 felemeli a hangját : a gyerek anyja : sok pénzt fizettünk érte : a kisgyerek nagyon sovány :
 nagyon nagy feje van : hagyjanak békén próbálkozom : nem értek én ehhez : tervezzen : a
 nő sziszeg : tekergőzik mint egy kígyó : nem tervezhetek : nem értek hozzá : tervezz baszd
 meg : a kisgyerek is sziszeg : te ne szólj bele : igyekszem csúnya arcot vágni : új lábat akarok
 : rombol : elfogy a türelmem : csináljon neked az anyád : látom hogy dühbe jön : izzik a
 gülüszeme : felállok de fellök : apa te szemét vagy : nekem ordít : velem : nem vagyok az
 apád : fölállnék : mielőtt fölegyenesednék rám ugrik : tipor rajtam : ugrál : táncol : hogy
 nem esik el fél lábon : táncolva : egyre nehezebb : rettenetesen nehéz : egyre nagyobb : és
 egyre dagadtabb : már olyan mint egy luftballon : feje a plafont veri : a padlóról komikusan
 kicsinek látszik a nagy fej : egyetlen foga van : kimered az alsó ínyéből : világít a sötétben :
 az erkélyről kiabálnak : gyere igyál valamit : elindulok : kilépek : egy folyosóra érek : mintha
 szálloda amerikai filmben : hosszú üresség kétoldalt ajtókkal : megyek : nem kanyarodik
 hanem csak tart : kurva messze vagyok : érzem : a folyosó beletorkollik a pincébe : valami
 bár : Neonsirály : világít a felirat a pult fölött : a földön szétszórta mogyoróhéj : térdig járok
 benne : nehezen haladok : az albán tulaj kihajol a pultból : na visszatértünk : rikolt déliesen :
 visszatértünk : hallom a hangomat : adj egy dupla whiskyt : leülök az egyetlen asztalhoz : az
 asztalnál már ott ül a kisgyerek : az anyjával : nem vettem észre őket előbb : néznek : nem
 állok föl : az albán bádögbögrében hozza a whiskyt : nyúlnék érte de a gyerek megelőz :
 felkapja és egy hajtásra megissza : az egészet : nevet : kinevet : mutatja hogy van lába : lá-
 tom : két egészséges lába van : honnan szerezted : a tervezőintézetből : ideadták a te egyik
 lábadat : lenézek : tényleg hiányzik a bal lábam : de neked a jobb lábad hiányzott : száraz és
 ingerült a hangom : így jártunk : legfeljebb kacsalábam lesz : int az albánnak hozzon még
 egy whiskyt : baszd meg akkor most én lettem féllábú : így jártunk mondja : megint vigyo-
 rog : felugrok : nyomban elvágódom : mögöttem fölcsattan a röhögés : csikorogva török
 bele az arcom a mogyoróba : valaki belerúg az oldalamba : az albán : záróra : részegeknek
 záróra : a kisgyerek elindul a földfelszínre vezető három lépcsőn : a lábammal : így jártunk :
 visszanevet : a lépcsők recsegnek : sötét van az arcában

**TÓTH
KRISZTINA**

I Részlet: A majom szeme című készülő regényből I

EZER ÓZ

A Biedergasse négyes szám alatti fogászat hűvös, visszhangos előterében megszólalt a kaputelefon. Az asszisztensnő megnyomta a gombot, aztán visszasietett a belső helyiségbe, és becsukta maga mögött a fényes, fehér ajtót.

A páciens néhány másodperccel később újra megnyomta a kapucsengőt, mert miután átkelt a belső udvaron, a lépcsőházi ajtón is be kellett jutnia. Nem sietett eléggé, a kapu tizenöt másodperc múlva automatikusan lezárt. Azért torpant meg, mert a hatalmas üvegtetőt bámulta. Megállt megcsodálni az egykori bérház lefedett tetejét, ami szúrten engedte csak be a napfényt, és ami előkelő hotelhez tette hasonlatossá az átalakított lakóépületet. Az jutott eszébe, hogy a budapesti lepusztult bérházak többségét is rendbe lehetne hozni, és gyakorlatilag bármelyikből kialakíthatnának valami ehhez hasonló, visszafogottan elegáns épületet. Mire átért a műkövel borított udvaron, a belső lépcsőház kapuja már bezárult. Az asszisztensnő, kezében a fertőtlenítős flakonnal, ismét beengedte, és átszólt a szomszédos helyiségbe a fogorvosnak, hogy megjött a háromórás beteg. Idősebb hölgyre számított, azok nem szoktak átérni a belső kapuig.

Az üvegasztalon női magazinok hevertek, és néhány évvel ezelőtt kiadott National Geographic. A középkorú nő, aki megérkezett, felakasztotta a blézerét, aztán leült, és belelapozott az egyik újságba. Találomra belefogott valami fényképekkel illusztrált írásba a bozóttüzekről, amikor a nevét hallotta odabentről, a magasfényű ajtó mögül.

Mielőtt időpontot kért volna ide, alaposan tájékozódott. Végignézte az esztétikai fogászati szolgáltatásokat, összehasonlította az árakat, és igyekezett utánanézni a fórumokon annak is, hogy a rendelőkkel mennyire voltak elégedettek a páciensek. Megnézte a magyar rendelők árait is, de úgy döntött, nem teszi ki magát a lelkiileg megterhelő utazásnak, inkább keres valamit helyben. A biedergassei fogászat szinte minden fórumon maximális értékelést kapott, és néhányan le is fényképezték az elkészült fogsorukat, előtte-utána fotókkal mutatva meg a különbséget. A legtöbben persze új, jobb életet, szerelmet, munkahelyet reméltek a fogásztól, amit az nem tudott nyújtani, a váró falát mindenesetre boldog, szélesen mosolygó családok képeivel rakta tele, akik világos színű ruhákban, vakítóan tiszta lakásbelsőben csináltak mindenfélét, amit az emberek soha nem csinálnak együtt, kizárólag a reklámokban és a bútórúházak katalógusaiban. Csoportosan főztek, ugráltak a fűben, vagy arcukon infantilis mosollyal labdajátékot játszottak, mint valami szürreális, vérrokonoknak szervezett csapatépítő tréningben.

Amikor az imént felpillantott a bozóttüzekből, amelyekben több mint ezer óz égett el, egy tollasozó család képét látta a szemben lévő falon. A képre kék szűrőt tettek. Tapasztalata szerint a lakberendezési magazinok is imádták ezt a szürkés-kékes alaptónust. Hűvös nyugalmat, eleganciát sugallt, olyasfajta biztonságos életet, amelyet nem érinthetnek tragédiák, bozóttüzek, és egyáltalán, olyat, amelyből ki

van hagyva a vér és a rozsdá minden baljós, vöröses árnyalata, a genny tompa sárgája, a gyulladások lüktető pirosa, végső soron teljesen ki van küszöbölve belőle a rothadás, enyészet és a pusztulás.

Mezítláb, fehér ruhában tollasozni, benettonzöld fűben. Ilyen lehet a működő család. A másik, ezüstkeretben, plexi alatt kiállított plakáton egy szintén kékes szűrővel fényképezett ősz férfi volt látható, aki nemcsak a feliratban felsorolt fogágybetegséget győzte le, hanem a fogágybetegség képében alattomosan támadó időt is, és innentől fogva mezítláb, harmincévesre retusált testtel, hófehér hajjal üldögél egy, a kék fellegekkel egy magasságban elhelyezkedő, minimál stílusú teraszon, amely mögött, valahol a kép bal szélén egy lepkeszerű, könnyed vitorlás lebeg a tükörsima tengeren. Minden súlytalan és levegős, abban az üveg mögötti világban nincsenek baktériumok és nincs hazugság. A nő éppen azon gondolkodott, hogy a boldogságot és időtlenséget sugalló képeken ugyan miért nincs soha senkinek cipője, amikor váratlanul kinyílt a fényes, fehér ajtó, és ismét a nevéen szólították. Tekintete rögtön az orvos lábára tévedt, hátha ő az a felhőtlen, mezítlábás férfi a képről.

A klumpás fogász, aki behívta őt, tényleg meglepően hasonlított arra a vitorlázó, ősz pasasra. Ötven körül járhatott, szabadidejében nyilván maga is vitorlázott, és feltehetően minden válásakor hibátlan mosolyt és vízparti házat hagyott a volt feleségre.

Gondterhelten, hosszan nézegette a panorámafelvételt. A nő azt hitte, felfedezett rajta valamit, amit a korábban őt kezelő orvosok esetleg nem vettek észre. Valami apró eltérést, gócot. De nem. Az orvos magával a felvétellel volt elégedetlen. Gyenge minőségűnek találta, olyannak, amit egy korszerűtlen, öreg géppel készítettek. Azt javasolta, hogy a biztonság kedvéért csináljanak egy újat, akár most rögtön, itt a szomszéd helyiségben.

A felvétel alatt az állkapocsnak egy millimétert sem volt szabad elmozdulni. A körkörös röntgen ismét számba vette a nő fogait, mint valami hangosan berregő és kattogva számoló robot. Az állat közben egy kis fehér támasztékon kellett nyugtatnia, mintha kipecskelték volna a fejét. Az elkészült panorámakép meglepő ellentétben állt a váróban látott levegős tájpanorámákkal. A fekete-fehér felvételen a két koronás rágófog természetellenesen fehérlett, a többi pedig meglepően hosszúnak, szinte pálcikaszerűnek látszott az ínbe hatoló mély gyökerek miatt.

Amikor az orvos felemelte a képet, és egy mágnessel az átvilágító táblára rögzítette, a nő agyában felvillant egy másik, ehhez meghökkentően hasonló látvány. Rájött, hogy mire emlékezteti ez a fekete-fehér szerkezet, ez az állkapocs. A kép, meglepő módon, az apja régi, fekete, robusztus írógépét juttatta eszébe. A betűk voltak a fogak, az állkapocsba csatlakozó foggyökerek pedig a gép finom fémkarjai, amelyek írás közben süllyedtek és emelkedtek.

Gyerekkorában nem volt szabad a Remingtonhoz nyúlania, amit az apja a saját nagyapjától örökölt. A takarítónő is óvatosan, nedves kis törülközőkkel tisztogatta, és bár a gép kifogástalanul működött, senki sem használhatta, az apja előjoga volt papírt fűzni bele és leütni a billentyűket. Amikor egyszer az ölében ülve végre ő is kipróbálhatta, rájött, mekkora erővel kell a betűkre csapni ahhoz, hogy a gép engedelmességedjék. Ha csak egyszerűen rányomott a billentyűre, a papíron még csak meg sem látszott a betű nyoma.

Később, amikor felnőttként találkozott hasonló szerkezettel, az ujjában érezte annak a régi gépnek a hideg, elutasító keménységét.

Az orvos még mindig a magyarázott, a képre mutogatva. Azt mondta, a szabálytalanságok és a két javított rágófog ellenére ez a fogsor lényegében ép, és ő ép fogat, megmondja őszintén, nem szívesen csiszol le. A nő korában, fogott bele egy újabb gondolatmenetbe, még bőven belevághatnak egy körülbelül kétéves, alaposan megtervezett fogszabályozásba, amiben egy kolléga lenne a kedves beteg segítségére.

A nő körülményesen feltornázta magát a mélyen hátradöntött bőrszékből, és határozottan azt felelte, hogy nincs erre két éve. Mindössze egy hónapja, vagy talán annyi sem. Tökéletes fogsort akar, olyat, amilyenre kamaszkorától vágyott. Nem tud várni.

Ez esetben, ha őt ez tényleg ennyire zavarja, sóhajtott elbizonytalanodva az orvos, akkor kénytelen lesz mégis lecsiszolni a kiálló metszőfogakat, mert így tudja csak korigálni a fogsor vonalát. Még egyszer ellenőrizte a két kifogásolt fogat, és tükörrel megnézte, nincs-e rajtuk valahol lyuk, sérülés, miközben a maszk mögül visszakérdezett, hogy valóban azt szeretné-e a hölgy, azt kívánja-e, hogy csiszolják le az egészséges szemfogait, és illesszenek rá koronákat.

le, a eeé.

Ez esetben, folytatta a férfi, miközben letette a tálcára az eszközeit, és egy gombbal ismét függőleges pozícióba állította a széket, legelőször a koronák anyagáról kell közösen dönteniük. Ő személy szerint a cirkóniumot vagy a kerámiát javasolja, mert mind a kettő természetes hatást kelt, és a szakembereket kivéve senki sem veszi majd észre, hogy itt fogsorjavítás történt. De könnyen lehet, mosolygott, hogy a hölgynek más, határozott elképzelése van erről.

Nincs, felelt a nő, és köpött egyet a csészébe.

Már másnapra kért egy új időpontot, hogy levegyék a mintát, és mielőbb eljuttathassák a fogtechnikushoz.

Csütörtökön délután ismét csöngetett a biedergassei rendelő ajtaján, és sikeresen átért a belső kapuhoz, még mielőtt a berregés abbamaradt volna.

Az orvos maga nyitott ajtót, és miközben ő letette a ballonját, mert aznap szeles idő volt, sokkal hűvösebb, mint előző nap, ismét rákérdezett, hogy alaposan átgondolta-e a tegnapi megbeszéléteket.

Át.

A harapásmintát többször is levették, aztán az orvos készített egy nyomatot a fogsoráról. Ezt követően kapott egy érzéstelenítőt. A váróban tovább szeretne volna olvasni a bozóttüzes cikket, de az előző nap forgatott National Geographic-szám nem volt sehol. Ki vihette el?

Miközben a fogait csiszolták, végig az apja írógépe járt a fejében. Vajon melyik két betű lehet az a két szemfog? Elhatározta, hogy utánanézik majd ennek. A csiszolást követően az orvos beecsetelte valami folyadékkal a fogcsonkokat, és átnyújtott neki egy tükört.

Elrémült a látványtól. A két metszőfoga úgy nézett ki, mintha valami barbár szertartás keretében hasonlatossá akarták volna őt varázsolni a törzs totemállatához. Egy tigrishez, mondjuk. A hegyes fogcsonkok úgy meredeztek kétoldalt, mint valami ragadozó tépésre váró, túéles fogai. Ijesztővé tették az arcát, amit amúgy is szürkévé sápasztott a lámpákból áradó erős, kékesfehér fény.

Az orvos néhány perc múlva erőteljes mozdulattal felragasztotta az ideiglenes műanyag fogakat, és ismét átnyújtotta a tükört.

Hirtelen, mintha valami filmes trükkel varázsolták volna vissza, ismét átvedlett civilizált emberré. Ez újra az ő arca volt, ajkának megszokott vonala, a kissé kiálló szemfogakkal.

Négy nap várakozás után, vagyis következő hétfőn már jöhetett vissza a végleges fogakért. Addig pedig nem haraphatott bele semmi keménybe.

A Biedergassén késő délutáni forgalom volt. Egy nő éppen az üvöltő kislányát igyekezett elvonszolni a kirakat elől. A gyerek nem akart továbbmenni, kitépte a kezét az anyjából, és kis, rózsaszín kabátkájában lefeküdt a járdára, miközben Hello Kitty-s csizmácskáival vadul rugdosta az aszfaltot. Az arca csupa takony és nyál volt a sírástól, és a szája egészen ellilult az üvöltéstől. Amikor az anyja felnyalábolta, apró ökleivel csépelni kezdte a vállát.

Nehéz volt őket kikerülni a keskeny járdán. A ballonkabátban áramló belvárosi közönség tudomást sem vett a kínos jelenetről, mintha nem hallanák a hisztérikus visítást. Ha az anyaságra gondolt, korábban is mindig ilyen jelenetek jutottak az eszébe. A bömbölő, magából kivetkőzött lánytestvére, aki az ágyon összekuporodva tépkedi a lepedőt, amikor az apjával költöznek, miközben ő a táskák között áll fegyelmезetten, kezében az egyetlen kiválasztott plüssel, szívében a reménnyel, hogy megdicsérik majd a nagyok. Az anyja is eszébe jutott. Már csak halványan emlékezett a gyerekkori arcára, de ezekben a még felidézhető jelenetekben is folyton csak sírt, vagy az ajtókat csapkodva kiáltozott.

A zöldéségesnek járdára kipakolt árúját meg kellett kerülnie, elhaladtában lecsípett egy kövér fürtről egy szem szőlőt. Aztán észbe kapott, hogy talán még nem szabad ennie, úgyhogy ledobta. Jól fészült férfiak és zárt arcú nők jöttek vele szembe. Jól öltözött bécsiek. Hiába élt itt gyerekkora óta, nem sorolta magát közéjük, ő itt idegen volt.

Az imént is ledobott egy szem szőlőt, szemetelt, ahogy ezek sohase tették volna.

Hazafelé tartottak mind a családjukhoz, a jól temperált életükbe, rendezett otthonaikba. Ha belepillantott az arcukba, jellegtelennek és szinte egyformának érzékelte őket. Valamiért úgy képzelte, hogy mindegyikükhöz tartozik valamiféle szerető háttér, hogy még a legunalmasabb, köpcös férfit is várja valaki, hogy az a ritkás hajú nő, aki átment a túloldalra, és akinek kicsillan a fénylő fejbőre a szőke haj alól, ez az ismeretlen nő is valaki mellett alszik éjszakánként egy franciaágyban, és ha hajnalban kidugja sápadt, vézna lábait a takaró alól, hogy felkeljen, akkor egy álmos férfihang megkérdezi tőle a sötétben, hogy hova megy. Valaki még ehhez a vértelen testhez is hozzáér időnként, sőt szépnek vagy legalábbis szerethetőnek látja. Ilyeneken tűnődött, miközben haladt a lassan sötétedő utcákon.

Egy autó rádudált, pedig neki volt elsőbbsége, hiszen már lelépett a zebrára. Szemüveges férfit látott a szélvédő mögött, de épp csak egy villanásnyi ideig, mint valami filmen: már sietett tovább a túloldalra. El kellett még intéznie néhány fontos dolgot. Megvennie azt a kék ruhát, amit a katalógusból kinézett. Megírnia a levelet az apjának. Azt is el kellett végre döntenie, hogy mivel írja meg. A kézírást túl drámainak találta, olyan gesztusnak, ami valami színpadias súrlófényt ad az eseményeknek. Ha magánemberként gyakorolta írt volna kézzel, és nem lett volna olyan idegen számára a toll és a papír, nem érezte volna annyira mesterkéltnek ezt az ötletet. De így annak tűnt. Ő pedig irtózott a melodramától. Egy számítógéppel írt és kinyomtatott búcsúlevelet viszont kissé hivatalosnak talált volna. Szenvtelennek, mint valami okiratot. Megint eszébe villant az a régi, öreg írógép, hogy azzal vajon mi lett, hová kerülhetett. Felvillanyozta az ötlet, hogy esetleg azzal írhatná meg a levelet. Vagy legalábbis egy pontosan olyanal. Ez lett volna a tökéletes, a legelegánsabb megoldás.

Miközben lépegetett, a nyelvével önkéntelenül is a két idegen szemfogát piszkálta. Olyan érzése támadt, mintha vendégségben tartózkodnának a szájában: szokatlan volt a tapintásuk.

Gondolatai visszatértek az egykori írógéphez, és váratlanul beúszott az emlékezetébe egy délután, amikor az apja kivételesen megengedte, hogy papírt fűzzenek bele, és írjanak rá együtt valamit. Különleges alkalom lehetett, talán valakinek a születésnapja. Ő már ismerte ugyan a betűket is, de a magyar helyesírás, mivel akkor már évek óta Bécsben éltek, nem igazán ment neki. Emlékezett, ahogy az apja magyarázta neki, mit írjon, és ő folyton elrontotta, újra és újra melléütött. Szívélyes, azt nem pontos j-vel írjuk, pirított rá ingerülten az apja, hanem elipszilonnal. Ő pedig, erre világosan emlékszik, riadtan várt, hogy segítsen neki, mert fogalma sem volt, mit jelenthet az a szó, hogy elipszilon.

De hát miért kell mindent a szádba rágni?!

Megint megtapogatta belül a nyelve hegyével a két különös, síkosan idegen fogat, és elmosolyodott.

Biztos, hogy találni fog valahol egy olyan írógépet. Nyilván árulnak ilyet a régiségeket kínáló portálokon, csak körül kell nézni. Ez lesz az első dolga, ha hazaér. Lépkedett a járdán, és azon gondolkodott, mi annak a mondatnak az értelme, amit az apja annyiszor ismételtetett, amikor kislány volt.

Miért kell mindent a szádba rágni, mi?!

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

I Részlet a Gyorsan vágóznak mind a holtak című regényből |

A SIVATAG AKNÁI

Elmosolyodtam, felálltam a székből, hogy sétáljak egyet.

„Csak ide megyek a ház elé” – mondtam Khálidnak.

Már vaksötét volt, a házak ablakaiban pislákoltak a fények. A határ betonfalain lévő örposztokban reflektorok szurkálták az éjszakát.

Remegni kezdett a föld. A kifőzde ablakai zörögtek fakereteikben. Láttam, hogy Khálid feláll az asztaltól. Hevesen integetett, hogy menjek vissza. Elindultam visszafelé, bár a legkevésbé sem tartottam jó ötletnek, hogy egy épületben várjuk ki a földrengést. A remegés erősödött. Akkorra jöttem rá, hogy mi történik, mikor visszaértem az asztalhoz, és a bejárat felé fordultam.

Egyiptomi páncélozott csapatszállítók húztak el a kifőzde előtt. Gyorsan mentek. Nem láttam még lánctalpas gépeket ilyen sebességgel közlekedni. A lövegtornyai-
ikban az ötvenes kaliberű amerikai gépágyúk mögött becsatolt sisakú katonák ültek. Vagy húsz hajtott el teljes sebességgel, majd újra csend lett. Khálid káromkodott, majd visszaült a székre.

Beduin káromkodás volt, ízes és végiggondolt. Sokkal inkább rokon az átkokkal, mint a szitokszavakkal. Egy beduin sosem nevez néven senkit. Nem emlegeti fel az édesanyja foglalkozását. Általában Istent hozza szóba, és fohászkodik, hogy Isten mit tegyen az illetővel. Konkrétan rontást kér rá, aminek számtalan változata van.

Hallottam olyat, hogy azért fohászokdtek, valakinek csak lánya szülessen, de olyat is, hogy romoljon el a kocsjja. Hogy betegedjen meg valaki, hogy ne temessék el tisztességesen. Aztán hallottam ezeknek a kombinációit is. Például hogy valaki kapjon rákot, csak lánya szülessen, és romoljon el a kocsjja. Mindez lehetőleg egyszerre.

Hogy essen meg vele valami tisztességtelenség, hogy veszítse el a becsületét. Isten átkát kérték bárkire, akire megharagudtak, kivéve, ha az a közeli családhoz tartozott. A beduinok között a szavaknak varázserejük van. Nagyon megfontolják, szabad-e közeli családtagot átkozni, mert az átok rájuk is visszahullhat. Egyszer sem hallottam, bármennyire is haragudott meg bárki is, hogy valakit átkozott volna a vérrokonságban. Ha pedig nem Istent kérték, hogy tegye nyomorúságossá az ellenük vétő elkövetőt, vagy nem jutott eszükbe valamilyen cirkalmas átok, egyszerűen annyit mondtak: „Látlak még szenvedni.”

Vártunk. Húsz perc múlva csörgött a telefonom. Abed volt az.

„Gyertek ki a ház elé!”

Fizettünk, kísértáltunk. Abed várt egy ötven köbcentis krosszmotoron. Egy fiú állt mellette. Az alagutaknál már találkoztunk vele.

„Remek ötletem van, magyarok atyja” – mondta, s leszállt a motorról, a fiú kezébe adta a kormányt, aki intett nekünk, és elhajtott.

„Hol parkoltok?”

Odasétáltunk, ahol Khálid leállította az autót.

„Induljunk” – mondta Abed.

Beültünk a kocsjba. Akkor sikerült végiggondolnom, hogy Abed valószínűleg nagy ívben kikerülte az ellenőrző pontot a sivatagon keresztül, ehhez kellett a krosszmotor. Nappal sem megy be a sivatagba az ember ezen a vidéken, pláne nem éjszaka. Több akna vándorol a folyamatosan mozgó homokban, mint bárhol a világon. A háborúk miatt kerültek oda, és bár Egyiptom nemzetközi támogatásban részesül, hogy felszámolja ezeket, az a pénz szinte semmire sem elég. Szinte lehetetlen pontosan meghatározni, hol vannak az aknák. Mert a homok játszik velük, és mozgatja őket. Csak nagyjából tudja megsaccolni bárki is, hogy éppen hol járnak. Kivéve persze a beduinokat. Ha azzal nincsenek is tisztában, hogy hol vannak az aknák, azzal igen, hogy éppen hol nincsenek. Így jött át a sejk az éjszaka közepén az aláaknázott sivatagon.

Khálid elindította az autót. Rákanyarodtunk a kivilágítatlan főútra. Abed felém fordult, levette a hátáról fekete kínai hátizsákját, és a kezembe nyomta.

„Ezt vedd fel, magyarok atyja!”

Elhúztam a zsák cipzárját. Egy fekete nikáb volt benne fekete egyberuhával. Abed vigyorgott.

„Az anyósomtól kértem kölcsön. Nálam van a személyi igazolványa is.”

„Ezt nem gondolod komolyan.”

„De. Öltözz fel!”

„És ha lebukunk?”

„Nem fogunk.”

„Ha felemeltetik velem a kendőt?”

„Azt nem hagyjuk.”

„Hát nem tudom, Abed.”

„Gyerünk, csináld!”

Khálid megállította az autót a sivatag szélén. Kiszálltunk a kocsiból. Levettem a bőrdzsekimet, és felhúztam az egyberuhát. Feszült, de nagyjából belefértem. Abed eligazította a fejemen a kendőt.

„Vedd fel a kesztyűt is!”

Felvettem. Abed beült a volán mögé, engem maga mellé ültetett az anyósülésre. Khálid hátul ült. Görcsbe rándult a gyomrom. Ahogyan elindultunk az ellenőrző pont felé, halottam a fülemben a Varjúkirály duruzsolását: „Ki fognak szállítani az autóból. Ha rájönnek, hogy külföldi vagy, lehet, hogy meg sem várják az utasításokat. Letérdeltetnek, és agyonlőnek mint izraeli kémet. Vagy agyonvernek, ha sajnálják rád a golyót.”

Feltűnt az ellenőrző pont. Két homokszínű, páncélozott csapatszállító szűkítette az utat. Előtte katonák ültek. Abed felkapcsolta a kocsiban a lámpát, és lassított.

„Ne nézz a szemébe senkinek!” – mondta. Egy golyóálló mellényes, sisakos kiskatona lépett a kocsi elé, jó húsz méterre a leparkolt páncélosoktól, kalasnyikovval és lámpával a kezében.

„Jó estét!” – mondta Abed.

„Állítsa le a motort!” – válaszolt a kiskatona.

Abed engedelmeskedett.

„Személyi igazolványokat!”

A sejk hátranyúlt, elvette Khálid személyijét, majd a sajátjával és az anyósáéval együtt átadta. A katona egyenként végignézte őket.

„Hová mennek?”

„Bír el Abdba.”

„Miért?”

„Ott lakunk.”

A katona bevilágított a kocsiba a lámpájával.

„Az út le van zárva.”

„Nem tudtam.”

„Emelje fel a nikábját, hogy lássam az arcát.”

Éreztem, hogy patakokban kezd el folyni az izzadság a hátamon.

„Nem fogja” – mondta Abed higgadtan.

„Mi az, hogy nem fogja?” – kiabálta a kiskatona. „Azt fogja csinálni, amit mondok.”

„Nem állunk ellen neked, de abban biztos lehetsz, hogy nem fogja levenni neked a nikábot.”

„Szálljanak ki a kocsiból!”

Abed kiszállt, Khálid is követte.

„Az asszony is.”

„Az asszony a kocsiban marad” – mondta Abed higgadtan.

„Azonnal szálljon ki.”

Abed a kezével intett, hogy maradjak a kocsiban.

A kiabálásra az ellenőrző pont több katonája is felállt, és körbevették az autót. Egy őrmesteri rangjelzésű kopasz, kövérkés férfi lépett Abedék mellé.

„Mi történik itt?” – kérdezte.

„Védem az anyósom és a családom tisztességét.” – mondta Abed.

A férfi bólintott. A kiskatonához fordult.

„Rajta van bármelyikük a körözési listán?”

„Nincs.”

„Akkor engedje tovább őket!”

„De...”

„Ez parancs volt.”

A kiskatona tisztelgett, mutatta, hogy üljenek vissza a kocsiba.

„Most jöjjön velem! – morogta az őrmester, és a mutatóujjával körözött a levegőben, hogy nyissák meg az utat.

A lánctalpasok csikorogva félreálltak az útból. Abed beindította a motort, és továbbhajtott. Tíz percen keresztül néma csendben ültünk a kocsiban.

„Szerintem már leveheted a nikábot” – mondta Abed.

„Egy nagy fasz vagy. Nagyon kevésen múltott.” Abed elmosolyodott. A Közel-Keleten fasznak nevezni egy férfit ritkán sértő. Inkább a férfiaságát ismerik el vele.

„A katona nem erről a vidékről származik. Valószínűleg Kairóból vagy Alexandriából helyezték ide. Az őrmester azonban itteni volt, vagy éppen elég időt töltött már itt.”

„Mihez?”

„Ahhoz, hogy tudja, a törzsek kevés dologban értenek szót, de egyben igen. Senki sem zaklathatja az asszonyaikat.”

„És?”

„Ha most egy bedu asszonynak le kellett volna vennie a nikábot, és tiszteletlenül bántak volna vele, ezt az ellenőrző pontot még ma éjszaka megtámadta volna mindenki a környékről. Az altiszt tudta ezt, a kiskatona nem. Senki sem nyúlhat hozzá vagy nézhet rá egy beduin asszonyra. Ez a törvény.”

„Csak ugye én nem vagyok bedu asszony.”

„Hát nem. De ezt nem tudták.”

„Ha levetetik rólam a nikábot, mindannyiunkat lecsuknak.”

„Igen. De nem vetették. Túl sok pénzt keres rajtunk az az őrmester.”

„Ne csináljunk többet ilyet, kérlek!”

„Nem áll szándékomban” – mondta nevetve Abed. „De látod, Isten a tenyerén hordoz minket.”

A kocsival lekanyarodott a földútra, ami a sikkhez (sátorhoz) vezetett. A vaksötétben csak az autó fényszóróit lehetett látni, ahogyan szikrát vetettek a homokon.

Beduin asszonyra idegen rá nem nézhet. Ami azt illeti, beszélni sem beszélhet vele férfi jelenléte nélkül. Ha vendég érkezik a házba, hosszasan kopog az ajtón, majd vár. Lehetőset ad a bent lévő asszonyoknak, hogy elvonuljanak. Ismeretlenül megszólítani egy beduin asszonyt modortalanság. Négyszemközt időt tölteni vele pedig sértés a ház minden tagjára nézve. Egy asszonynak mindene az erénye, mely az egész családra kiterjed. Ha valakit hírbe hoznak, az egész családot, azon keresztül pedig a törzset hozzák hírbe. Az erénytelenség vádját pedig csak vérral lehet lemosni.

Beduin nővel egy légtérben csak rokon lehet együtt. Rokonnak számít a közvetlen vérrokonság, de az is rokonnak tekintendő, akit szoptattak. Ezért a beduin nők általában körbeszoptatják a törzs újszülöttjeit, kiterjesztve ezzel a rokonságot. A hagyományt mindenhol betartják Egyiptomtól Jordánián és a Gázai övezeten át egészen Jemen vérszínű hegyeiig, bárhol, ahol arab törzsek élnek.

Abed házában két asszony is élt. A felesége és az anyósa. Tudtam, hogy ott vannak a házban, azt is tudtam, hogy mindent tudnak rólam.

Tisztában voltam azzal is, hogy az, hogy sokáig maradok, az ő tudtukkal és beleegyezésükkel lehetséges. Szellemként voltak jelen. Elvitték a szennyes ruháimat, és kimosták, reggelit készítettek, vacsorát.

Egyszer találkoztam csak Abed anyósával.

Kora hajnal volt. A nap betegesen derengett a horizonton, és hideg volt a sivatagban. Felöltöztem, hogy elvégezzem a dolgomat.

Bár a beduinok nem nagyon zavartatták magukat, és a sikkből tisztességes távolságra, már kint a sivatagban csinálták, nekem mindig gondot okozott a guggolva szarás.

Európában nőttem fel. Azt tanultam, hogy ülve kell csinálni a porceláncsészen. Ez a kényelmes a számomra, hiába töltöttem éveket a Közel-Keleten. Az angolvécéről akkor mondom le, ha nincs más lehetőségem.

A betonházban, ahol a sejk lakott, volt angolvécé. Minden hajnalban tehát, amikor még lehetett hallani a sikkben alvók nehéz légzését, és meglátszott a lehelet a szürkületben, kezemben egy csomag papír zsebkendővel, egy szál alsónadrágban átvágtam a sátor és a ház között álló homokos placcon, hogy a földszinten, európai magányban számoljak le testi szükségleteimmel. Így ment ez minden áldott nap.

A mellékhelyiség a mosókonyhában állt. Már két hete laktam Abedéknél, amikor az egyik hajnalon kitértam a mosókonyha ajtaját, és az anyósát találtam ott. Fedetlen fejfel, egy fekete egyberuhában rakta be a ruhákat a mosógépbe. A döbbenettől és a rémülettől a földre gyökerezett a lábam. Hosszasan bámultuk egymást szó nélkül. Azt vártam, hogy az asszony sikoltozni kezd, de nem ez történt. Elmosolyodott.

„Jó reggelt!” – mondta, majd rám vágta az ajtót. Soha többet nem beszéltem vele.

Éjszaka a sikkben általában sokáig fennmaradtunk Abeddel. Cigarettaztunk, és mindenről beszélgettünk, ami az eszünkbe jutott.

„Hallom, megismerkedtél az anyósommal” – mondta az incidens után.

„Rémesen sajnálom. Véletlen volt.”

„Tudom, hogy nincsenek tisztességtelen szándékaid. Ez azonban szokás, amit meg kell tartani. Legközelebb légy óvatosabb!”

Ezzel Abed rendezte is a kérdést, én pedig megtisztelve éreztem magam, hogy nem kell magyarázkodnom. A sejk mindig kész volt elmagyarázni egy-egy szokást, amit nem értettem. Sokat beszélünk a politikáról, a világ dolgairól, miközben füstös, piros teát ittunk. Bár valószínűleg semmilyen iskolába nem járt, művelt ember volt, jó humorérzékkel. Mindig talált valamit, amin nevetetett, de sohasem nevetett mások kárán.

Beszéltünk a többi törzsről, arról, hogy valójában már nincsenek egy egész törzset irányító sejkek, az az idő már a múlt homályába veszett. Kis sejkek vannak, akik a törzs egy-egy területéért felelnek, de a hatalmuk a távolabbi falvakra már nem terjed ki. Ő is ezek közé a kis sejkek közé tartozott. Összesen ötszáz lélekért felelt, az asszonyokat és a csecsemőket is beleértve. Amikor megkérdeztem, hogy élvezi-e a hatalmát sejkként, csóválta a fejét. „Te élveznéd, ha egy nagy követ kellene hurcolnod a nyakadon?”

A közvetlen rokonságukkal Abedék klánja volt a legnagyobb. Hetven harcra fogható férfit számlált, az alagútjaik pedig gazdaggá tették őket, amiből mindenkinek juttattak a törzsből.

Bár a sejki pozíciót fegyverrel is ki lehet kényszeríteni ezen a vidéken, de a személyes benyomások többet nyomnak a latban.

Abedet mindenki ravasz, kedves és higgadt embernek tartotta, aki, amikor tehetett, nagyvonalú volt mindenkivel, beleértve engem is. Lassan már egy hónapja élveztem a vendégszeretetét, de egyszer sem tette szóvá, hogy túl sokáig maradok. Szórakoztatta a kíváncsiságom, és azt hiszem, kedvelt is, mert mindent elkövettem, hogy megértem, mit miért csinálnak.

Amikor a második hét végén felajánlottam, hogy legalább az étkezésemet kifizetem, hallani sem akart róla. Ragaszkodott ahhoz, hogy a vendége vagyok, és arra kért, ha egyszer majd hazatérek, meséljem el, hogy jól tartottak Észak-Síni beduinjai, és kifejezetten ő. Megígértem neki.

Egy teljes hónapot töltöttem a szaúarka törzsnél így.

Aztán megérkezett a romlás.

Sem ember, sem állat nem érezte a közeledtét. A beduinok birkái és szamarai, melyek kitérő orrlukaikkal szimatoltak vihar előtt, és olyan izgatottak voltak, ezúttal csendben maradtak.

SÜTŐ CSABA ANDRÁS

LÉGI FOLYOSÓ

csak a helyzetjelző villog, lentről látni, fentről meg nem érdekes, necces papíresőt hord a szél, a csíkokra szaggatott újságlapok felrepülnek, elégnék, és áldoznak az égnek a hajnali tűzgyújtók megint.

a méretre vágott újságlapok felrepülnek a vörösre tapsolt kezekből, pénztárgépszalagok csévélnék át a rácson. a csapat győz, a csapat kikap, a csapat van, a csapat bent marad, a stadion koszos, a tömeg részeg, felettük húznak a gépek pozsony, bécs felé, egymásba gabalyodó mámmoraj.

elmentek a fények, itt a sötét. a nappalok, éjszakák hírvivői lassúak voltak, tétovák, aztán egyre bátrabb lett a szem, amint a sötétet szokta, vidáman cikkant a hamvadó fény a szem bogarában, határ a csillagos ég, felhők takarják a fogyatkozó holdat.

CSERESZNYEFA A SZÉLBEN

a cseresznye törzsén szánt a macskakarom. teljesen megkergültek ezek az állatok megint, kiveszi őket a békéből a szél. a két cirmost meg a szürke villámot megkergetik a zajok, a vihartól földnek hajló bokrok, bundájukba, a fűbe belekap a lég, egy és oszthatatlan, nem megszámlálható, száz- meg ezerfelé borzolt, belevágtat a bunda a fűbe, a karókhöz nyűgözött palánta zöld szára reped, a termés átokká, súllyá lesz, a földre hajlik, gyümölcse koppan, szakad a bokor, a spárga a zöldbe vág, a madzagot zölddel festi meg a szár, a macskák felszívódnak, elővágtatnak, a cseresznyefának vetik maguk, az ágak hajlanak, a törzs sziklaszilárd, mélyre nyúlt, fogódzik a földbe, csak fenti tükörképe leng, törzsén felfelé kapaszkodó tappancsokkal a két cirmosok és a szürke villám, de segít rajta a nyíló konzerv zaja és alkalmanként a gravitáció.

JÖNNEK A HÁZAK

jönnek a házak. az első, amelyben megszülettél, a másik, amelyben felnőttél, harmadik, pörögtél a napvilágra, a sokadik, amiben csak megfordultál, csodálkozva néztél körül, ideiglenes, idegen, és a sok éjjeli menedék, tető a fejed alá.

hűs, meleg oltalom, kint és bent, pincék, padlásfeljárók, szobák, küszöbök, konyhák, zugok és teraszok, tapéták és meszelés, beépített és összevissza húzkodott bútorok, házi oltárok előtt a műsorsávban lubickolva, ki- és belépve, cipőt levéve, fennhagyva, meghagyva jogot, bemutatkozást, a búcsú és az üdvözlés közeiben, jönnek.

otthon. óvott a négy fal, pincétől a padlásig, első deszkától az utolsó szögig mind miénk. tagolt térben tagolatlan, szabadjára hangolt öröm, maradás, a biztos megérkezés.

egy házra nincsenek szavak, egy ház nem hasonlat, nem metafora, a ház az, ami: referencia. egyik követi a másikat, sarkon vagy mások között áll. és vannak magukban álló szelíd, titokzatos tanyák, ház, önmagát körülvéve.

BODÓ GERGELY

FŐZÉS

azt mondtad, főztetek anyáddal.
krumplis tésztát, tejföllel vastagon.
megirigyeltem, mert én még sosem.
tettem egy próbát, kivittem muttert
a konyhába. répát pucoltam, aztán
zellert. öregasszonyszagú lett a kezem,
de nem zavart. ő szótlánul figyelt. fél kiló
csirkeszívet tettem a vízbe,
akkor bensőséges lett minden,
jöhettek a fűszerek. mondtam neki,
hogy ezekkel jobban esik. egy kis
figyelmesség a levesnek sem árt.
gőzölt a fazék, kóstolgattam.
jó lesz, döntöttem végül.
Kornél csöngetett, de csak nekem köszönt.
megkínáltam. ketten ebédeltünk. azt mondta,
ízletes. én meg, hogy anyámmal főztem.
utána rágyújtottunk. muttert nem zavarta a füst.
de azért visszavittem az urnát a helyére.

KÖNYVEK

a mazsola és tádét olvasta nekünk.
vacak mesének tartottam,
de szerettem, ha este ott
ült mellettünk az ágyon.
ha ivott, a Dallos-könyveket
nyűtte. egyiket se lehetett
becsukni, mert folyton kifordította,
ahol éppen tartott. mindig máshol
heverték a lakásban a könyvek,
ő meg ugyanott, mert
zugivó volt, és elvonult.
nem iszok, hazudta. vagy
csak óvott minket. és valóban,
már nem iszik, és nem olvas, és
nem hever a lakásban
se ő, se a Dallos-könyvek.

TAKARÍTÁS

a szőnyeg rostjai közt vastagon
ült a por. porszívónk nem volt,
partvis se, csak ciroksöprű. anyámék
vízbe mártogatták, hogy felszedje
a koszt. kis galacsinok formálódtak
a szőnyeg felszínén. kifelé, játszani!,
mondta nagyanyám. rohantunk
az udvarra, megmáztuk a körtefát,
bodzaágat törtünk kardozni, de
hamar kettéhasadt. szigszalaggal
tekertük át vagy spárgával, hogy
tovább tartson, nagyon vagányul
nézett ki. bodza fénykard,
tisztá sztárvórsz!
gyertek ebédelni!
nem mondom még egyszer...
mindjárt, csak még ezt a pályát
megcsináljuk. és kihűlt a leves, mire
legyőztük az ellenséget.
esőszag volt a lakásban, meg
rend. a szőnyeg felszíne
fényesen csillogott. ki kellett volna
porolni, de sose szerettünk
a dolgok mélyére nézni.

ASZTMA

az orvos azt mondta, hogy
asztmás vagyok, klinikán a helyem,
vagy szanatóriumban. a svábhegy lett belőle,
két hét. anya vitt fel Pestre (most már
tudom, hogy Budára). hosszú volt az út
Tüskeváról, nem is emlékszem igazán,
de megvett nekem mindent, azt is, amit
nem kértem. ahogy odaértünk, megvizsgáltak,
anya zavartan mosolygott, mint amikor
piás, pedig akkor nem ivott. a szobámba kísért.
nagyon szeretlek! itt meg fogsz gyógyulni.
elmegek pisilni, mondta, én pedig vártam
két hetet, hogy visszajöjjön.

KÜRTI LÁSZLÓ

BÁLI FÉNYBEN

tizenöt múltam, szalagavató volt a sportcsarnokban, kulcsra zárt öltözők. kézen fogva léptünk be egy nyitott sufniba, ahol bent ült az intézmény teljes takarítóbrigádja sűrű cigarettafüstben. kivénhedt, ráncos csapat, lenőtt, festett hajjal, rúzsos szájú, dugdosott konyakos üveggel kezükben várták a bál és a partvisok szálkás végét. mereven nézték, hogyan hátrálok ki a kínos helyzetből az előttük könnyen vállalható, de szűznek nehezen képzelhető hölgyeménnyel.

tizenegy után hívtam fel anyámat a posta előtti telefonfülkéből, hogy felviszek egy lányt, ide járt az egészségügyi iskolába. mobilok még nem voltak, ahogy internet sem. egy kabátban szorongtunk ketten, offline kúrásra készültünk, a telefon jéghideg inkubációs fülkéjéből a nagybetűsen szagos életbe. ő bordó báli ruhában, túsarkúban. csúszkáltunk, totyogtunk hazaúton, mint a részegek, visszhangzott a keleti lakótelep, s a panelrengetegben dadogott a szívünk az izgalomtól. a kicsit duci csaj belém karolt, teltkarcsúan vonzó. mellei majd kiestek, ahogy én akkor még éppen nem a keresztbe törött családi kosárból. fénylő, januári járda, mintha az örökkévalóságba vezetett volna, pedig csak egy ötvennégy négyzetméteres emeleti lakás kisszobájába.

földre ágyaztam, mert nyikorgott az ágy, önérzetes férfikorom elején jártam: se gumi, se más segítség szóba nem jöhetett. vigyáztunk, persze, minden első ügy úgy kezdődik, hogy *van hozzá merszünk*.

nem becsültem alá a testét, de túl sem (valódi gyakorlat volt, józan tudós ésszel), ő meg kivonaglott a bordó bársonyból, leleplezve a vágyott romantikát, rögtönzöttnek tűnő leleménnyel.

majd a korhadt keretű ablakon át a bevilágló téli holdat néztük: a száradó foltot a lepedőn. vízcövek és levegős radiátorok zaja zúgta át a csendet.

aztán vissza a szalagavató bálba, az egyívású heringek öntudatlan áramába. síkosan állott permetek közt vitt a rángó, ritmusos zene, a lánytól búcsúra csókot, de randit kérnem sem lett volna alkalom. csillogtak a flitterek, csatok és színes lakkok, mi pedig perdültünk tovább az elcsillanó báli fényben.

SZÁD ÍZE

szív-lélek gyerek volt a félcigány pincér,
míg el nem vétetted múltkor a borraivalót.
hiába kompenzálsz azóta,
oda a barátság, önfeledt szívélyesség.
de a törzshely az törzshely, neked.
neki meló, a tulajnak üzlet. üzletben
pedig, mint tudjuk, nincs barátság.

ti, félmagyarok igazán összetarthatnátok
ezt a rohadt kuplerájt! kétszáz forintba
ha kerül, alkalmanként. ezekkel
el lehetne ezt játszani, de vele többé soha.
rendelsz egy hortobágyi palacsintát,
sört iszol hozzá, pedig nem is passzol
a palacsintához. kártyával fizetsz,
és nincs többé, ami visszahozhatná
a törzsasztalszövetségét a szád
íze szerint.

NAGY IZABELLA

CIGÁNYOK

hárman voltak. bevásárlókocsit húztak, szárítóállvánnyal a tetején. kérték, vegyek nekik jegyet, az automatával nem boldogulnak. budapest éjszaka nem sokat segít. az egyik cigit szívott, ráncos öregasszonyarcán nem volt fájdalom, se más. a fiatalabb anyám lehetett volna; nagymellű, igénytelen. neki vettem a jegyet, ideadta a pénzt. a velemkorú bocsánatkérőn mosolygott. vagy hogyan. nem engedték fel őket a buszra, hiába kértem. pedig világos kosztümöt viseltem aznap. mindenki fáradt, indulna haza. budapest éjszaka nem sokat segít.

VÁROSI REGGEL

ha a szombat reggel a városban ér,
a korai fény még csak mocorgás.
a villamos megvárja a piros hajú lányt,
a piacon kukoricát árulnak és könyveket,
ja igen, szombaton még van piac.
már sűrög a sok árus, vásárló, kiskgyerek,
belőlem kávéíz és szappanszag árad,
rég nem láttam a várost
szombat reggeli áhítatban;
tudom, most az Isten is
olyan korán kelt, mint én.

LÁTOGATÁS A SZENT ANNA OTTHONBAN

tollat foszt édesmama, göcsörtös keze a vánkos szélit tépi.
mintha kezében kanál, úgy eszi a levest. mondja, borsólevest főztek ma. már tudsz vezetni, kislyányom?, kérdi. hát az hogy lehet? ma nem vasárnap van, ugye, csak már beesteledett? édesmama verőfényben, ráncos ágyban dudorász, nem éhes, most evett, tollat foszt éppen. etesse meg, kedves!, itt az ebéd, kér meg a nővér. hát most mi legyen? emlékszel rám? én vagyok az unokád. hát hogyne! hogy megnőttél! már nem festik a haját, és pelenka van a lába közt, érzem a hűgyszagot. a bundásra emlékszel, édesmama? amikor kicsi voltam, csak

engem fogadott el, mást megharapott. százéves, fogatlan mosolya emlékezik. és Istenhez beszélsz-e még? vasárnap van, délidő, de erre már nem válaszol, inkább megkóstolja a kalácsot. finom, puha, foszlós, te sütötted? csodálkozik, hogy az ebédet máshonnan szállítják. majd délután kimegyünk a kertbe, mondom. hát nem beesteledett? verőfény van, csak nem jól látsz, felelem halkán, de nem hallja. elszunnyad a kezem közt, és újra mosolyra húzódik a fogatlan száj. emlékszik, amíg a kezemet markolja. ahogyan én markoltam az övét, négyévesen.

FELLINGER KÁROLY

HATÁR

Bosszantó, hogy az anyám,
akivel együtt lakom,
akit egyedül ápolok,
bármikor, bárhol mindenkit megismer,
csak engem nem.

Másokkal egészen normálisan
elbeszélget, így hát hiába
panaszodom a demenciájáról,
engem néznek hülyének
a rokonok és ismerősök.

Persze legbelül tudom,
ez az utolsó esélye
a bizonyításra,
hogy másokkal még
megérteti magát,
hogy képes kiizzadni
magából a napot.

FEKETE RIGÓ

Százfelé néz a szőlőfürt
a lugasomon,
ez az egyetlen,
amit még nem kezdtek ki
a darazsak.
Ínséges időket élünk,
a húgom hónapok óta
nem látogatja
beteg anyámat,
akit gyakran felrakok
a fészbukra.
Tudom, hogy ott
lájkolja majd.

NEM ESZEM MEG

Nem eszem meg a húst pénteken,
amióta elválasztott nejemtől
a bíróság,
úgy emlékszem, ezzel akartam
kiengesztelni Istent,
amiért katolikusként nem gyónhatok
és áldozhatok többé.

Nem eszem meg a húst pénteken,
de alig várom az éjfél,
feláll a kezemen a sok-sok szőrszál,
mint tavasszal a rügyek a fán.
Csak abban az időszakban
érezek lelkiismeret-furdalást,
amikor előbbre húzzák az óra
mutatóját,
s bizonytalanná szelídülnek
a véletlenek.

BÁRHOL

Azok között, akik lájkolták
a versem a fészbukon,
kisorsoltam egy anyaországi olvasót,
elküldtem neki a könyvet,
amiben a vers szerepel,
a könyvet, amit az egyik
patinás felvidéki
kiadó jelentetett meg,
persze az én költségemen.
Az illető hölgy, aki
szintén ír verseket,
a könyv átvétele után
illedelmesen megköszönte
a nyereményt,
és megjegyezte,
tisztelet azért, hogy határon
túliként gyakorolom a nyelvet,
s a magyar kormánynak
és az adófizetőknek hála
könyvben is megjelenhetnek az írásaim.
Az anyaországi költőkre viszont
nem gondol senki,
őket az ág is húzza,
de ő azért mégis örül a mások sikerének,
és ez versírásra ösztönzi.

GYÖRY DOMONKOS

TUNGUZ-METEOR

Az első dühkitörésemet kérdezi, doktornó? Szorítani kezdtem a torkát, és mivel nekinyomtam a falnak, nem igazán tudott mozogni, a keze és a lába viszont szabad volt, de nem ütött, nem is rúgott, nem karmolt, nem feszegette a markomat. Csak fürkészett a félhomályos, dohszagú iroda szürkeségén átragyogó tekintettel, és akkor rádöbbsentem, hogy pont ezt akarta. Elengedtem, ám hátrálás közben hanyatt estem a lerúgott cipőmben, beütöttem a tarkómat az üvegborítású dohányzóasztalba. A következő, amit láttam, az iroda alulnézeti képe volt. Furcsa árnyékok játszottak a számítógépes monitor kékesfehér derengésében, ő maga alá húzott lábbal ült a forgószéken, gépelt, teljesen felöltözve, olyan tökéletes frizurával és sminkkel, akárcsak előző reggel.

Megkerestem a cipőmet, felvettem a farmert, az inget, mellé botorkáltam, valami bocsánatkérésfélét is krákoztam, oldalt döntötte a fejét, nagy, kék szemével az arcomba bámult, kicsit lebiggyedt a szája széle, amit értelmezhettem akár lenéző mosolynak, de lehet, hogy csak egy árnyék vetődött oda, már nem tudom, de azt igen, hogy annyit mondott, amíg pihentem, azalatt nagyjából végzett, viszont összetakaríthatom a teáscsésze törmelékeit.

A főnök az utolsó pillanatban döntött a pályázat benyújtása mellett, egy hónapja vettek fel gyakornoknak, persze hogy jelentkeztem az éjszakai melóra. Furcsa, el-lentmondásos reményeim támadtak, amikor megtudtam, hogy Tündivel osztozom a műszakon.

Ez valami isteni elrendelés lehetett, hozzá hasonló szépséget azóta se láttam, talán mások se, rosszindulattal is csak szoborszerűsége vehető a szemére. Sikeres, arrogáns pénzügyi vállalkozó harmadik felesége volt, kábé negyven év korkülönbséggel. Talpig selyemben, választékos eleganciával öltözött, a lepukkadt intézeti folyosó méltatlannak tűnt megjelenéséhez. Talán néhányszor mehattünk el egymás mellett, ilyenkor éhes, kíváncsi tekintettel bámult az arcomba, és amire leküzdöttem gátlásomat, hogy esetleg megszólítsam, már messze járt. Azt beszéltek róla, hogy a balesetéig szépreményű tornász volt, akár olimpiai sikert is kinéztek belőle, aztán valamit elhibázott gyakorlat közben, s műteni kellett. Piszkosul tetszett, de ezt, ahogy egyébként magával kapcsolatban is, doktornó, inkább csak a fejemben, mint a testemben éreztem, ha érti, mit akarok ezzel mondani.

Amint becsuktuk magunk mögött az iroda ajtaját, leült a gép mögé, én pedig fel és alá járkálva ontottam a pályázati szöveget, igyekeztem lenyűgözni intellektusommal, fogalmazásom gördülékenységével, hozzáértésemmel.

Amikor szünetet tartottunk, mellém guggolt, és a fülembe súgta:

– Tudom, hogy őrült vagy te is – és jóízűen kuncogott.

Mély, nehéz, édes parfüm áradt belőle, disszonánsnak éreztem egy huszonéves nő esetében azt az illatot, amelyet inkább nyugdíjas főkönyvelőnőhöz társítanék,

félkilónyi barokkos arany ékszer és fosszilis gyököcskákat, ősmoszkítókat magukba záró borostyánkő nyakláncok társaságában. Talán a férjétől kaphatta.

Szendvicsvacsoránk közben elmondta, hogy tizennyolc éves fiúja van, aranyos kölyök, a férje is kedveli, amikor megbukott a határon valamiféle csempészárúval, a pénzember mentette ki a slamasztikából, sőt, még a lefoglalt cuccait is visszakapta. Aztán arról mesélt, hogy nem akar megöregedni, ezért harmincöt évesen megöli magát, pedig halálát egy melanóma nevű daganattal képzei el legszívesebben... és magyarázta, magyarázta a szép, szoborszerű arcán mozgó, remekbe szabott szája, hogy mennyire lenyűgözi ez a betegség, hiszen csak egy anyajegy, ami csöndben szórja szerte halálos csíráit a szervezetben.

Hajnali háromra elkészültünk a pályázat szövegével, már csak a számszaki adatok hiányoztak, vagyis a lényeg.

– Ehhez tiszta fej kell – közölte, és pillanatok alatt fehéreneműre vetkőzött, jól szabott kabátkájából fészket csinált magának a főnök kanapéján.

Én a szőnyegre heveredtem, kifordított zakómat a fejem alá gyűrtem, huszonéves szüzeségem minden aggályosságával azon szorongva, hogy ebből akkor most mi lesz.

Egyszerre csak mesélni kezdte, hogy az ő köreiben nem divat a szex, nemrégiben esett meg a legjobb barátnőjével, hogy lefeküdt egy pasival, és annyira megundorodott a történetek miatt, hogy utána hipós fürdővizet csinált magának. Persze ennek több hónapos bőrgyógyászati kezelés lett az eredménye, de a barátnő úgy összegezte, hogy az a fürdés így is megérte.

Aztán a gyermekkoráról kezdett mesélni, leghosszabban arról, hogy az édesanyja mindennap azzal küldte az iskolába, hogy „szép vagy, lányom, de ha nem vigyázol, jól megbasznak, aztán megfojtanak”. És amikor gimnáziumi osztálytársának az apukája elvitte a nyaralójukba, ahol megesett a dolog, csak feküdt az ágyban, rettenetesen fájó vaginával, és a tusoló ajtaját figyelve várta, mikor jön vissza a férfi, hogy meggyilkolja.

Némi hallgatás után alig hallhatóan megkérdezte:

– Odabújhatok hozzád?

Döbönt krákogásomat beleegyezésnek tekinthette, és a következő másodpercben már hozzám simult. Éreztem, hogy nagyon különleges anyagból készült a fehéreneműje, mintha selyem lett volna az is. Mély árkot tapintottam a hátán, az utolsó csigolyájától indult, a gerince alsó harmadában húzódott, öt centiméter széles lehetett, érdes volt a felülete, valamiért a Tunguz-meteor jutott róla az eszembe.

– A sérülésem – lehelte, aztán satuba fogta a kezem, combjaival összeszorította a lábam, mozdulni se tudtam. – Nem szexelünk, csak idejöttem – suttogta a szoba sötét intimitásához illően, és még inkább bilincsbe zárt. Próbáltam szabadulni, de nem volt esélyem. A szertornán és ki tudja miféle ördögi eszközökön acélosodott izmaival erősebbnek bizonyult nálam, ráébredtem, hogy bármit megtehet velem, akár a bőromból is kifordíthat, esélyem sincsen. Negyedórán keresztül mozdulatlanságra kényszerített, markolva és kulcsolva, míg a pániktól vagy talán a vérkeringésem blokkolása miatt fulladozni kezdtem. Szabadulási kísérleteimre

egyre fokozta acélsodronyszerű szorongatásomat, aztán amikor látta, hogy feladtam a harcot, ellökött magától, felpattant, és mint egy cserregő szarka, szapulni kezdett, hogy milyen férfi az olyan, aki nem bír el egy gyenge nővel, sőt, még tízpercnyi birkózás után sincs merevedése.

Ekkor szakadt el a cérna, doktornő.

Még két hónapig dolgoztam ott, s ha kínos rémületemre összefutottunk a folyosón, köszöntünk egymásnak, de az arca minden alkalommal kifejezéstelen maradt.

Doktornő, doktornő, ha figyelne egy pillanatra, megmondaná, kérem, hogy akkor én most normális vagyok?

MAJOROS SÁNDOR

A TUNÉZIAI VÉRFAKAS

A bonyolult esetek állandó hiányzója az egyértelműség. Még az sem biztos, hogy a kezdetük valódi kezdet, és hogy ott érnek véget, ahol. Különösen érvényes ez egy olyan összetetten működő intézmény történéseire, mint amilyen az állatkert. Ami ott furcsa, az másutt teljesen megszokott, és viszont. Az egzotikus vadak cse-reprogramja a lehető legremekebb példa erre: nem kell megérteni vagy helyeselni, de ettől még működő valóság. Az állatkertek úgy hozzák-viszik egymás közt a ritkaságokat, mint a nagy futballklubok a kispadozó játékosokat. Ha tehát jön egy levél, hogy a bostoni vagy a berlini állatkert – ezt csak a példa kedvéért mondom – úgy dönt, a kispadozó tunéziai vérfarkasát kölcsönadja egy szezonra, teljesen logikus, hogy a tranzakciós ajánlatot e-mailben jelzi. Semmi vád nem érheti hát az állatkert vezetőségét, ha igent mond egy ilyen ajánlatra. Na de ne szaladjunk ennyire előre, mert ahhoz, hogy megértsük ezt a fondorlatos történetet, nem árt, ha ismerjük az előzményeit.

Azt a bizonyos e-mailt a központi fiókba küldték, ott pedig Szalmiákné, az ügyfélszolgálatos hölgy vette kezelésbe. Előírás van arról, hogy minden beérkező levelet iktatni kell, és attól a pillanattól, hogy iktatták, hivatalos dokumentummá válik. Szalmiákné az adóhivaltól került az állatkerthez, és nemcsak kedvenc törpefikuszát, hanem a hivatal bürokratikus merevségét is magával hozta. A tunéziai vérfarkas ügyében különösen az utóbbi bizonyult végzetesnek.

A levelet tehát iktatta, majd kinyomtatva bevitte Repcési úrhoz, az igazgatóhoz. Nyár vége volt, a főszezon lassan véget ért, de az állatkert ügyvitelében ez nem jelent komolyabb változást. A nyár kicsit pörgősebb, ám az őszi dolgozó: be kell spájzolni azt a töméntelen mennyiségű takarmányt, ami a vadak átteleléséhez nélkülözhetetlen. Ez pedig rengeteg telefonálgatással jár, hiába a korszerűnek mondott számítógépes nyilvántartás. Repcési úr nem is ért rá Szalmiákné dolgaival foglal-

kozni, mert a széna- és tápszerkufárok szinte egymásnak adták a kilincset azt irodája előtt. Épphogy csak rápillantott az orra elé tolt papirosra, aztán, mert telefonban volt, intett, hogy intézzék az ügyet a szokásos protokoll szerint. Szalmiákné is csak bólintott, majd lendületből továbbpasszolta a tunéziai vérfarkast a ragadozósoknak, ők meg tovább a nemzetközi kapcsolatok osztályának.

Itt ügyködött afféle mindenes diákmunkásként Pepi, a szeplős. Mi sem természetesebb, mint hogy az öreg rókák – a nemzetközi osztályon három kivénhedt botanikus dolgozott – a meglévő kompetencia hiányában Pepire bízták az ügy adminisztratív részét, mert tudták róla, hogy hamarosan zoológiát fog hallgatni a Sorbonne-on. Az eljárásrend szerint Pepinek keresnie kellett egy szakembert, aki az adott állattal kapcsolatban megfelelő elméleti és gyakorlati tudással rendelkezik. Csakhogy a tunéziai vérfarkas ritka veszélyeztetett faj lévén, nem tudhatott maga mögött semmilyen szakmai támogatást. A szürke farkasokat gondozó kolléga mereven el is határolta magát tőle, mondván, ha sima berber farkasról lenne szó, akár fél kézzel is ellátná, de így, hogy különleges, köszöni, nem kér belőle. Pepi hamar rádöbben, hogy egy bürokratikus gordiuszi csomóval van dolga, az idő meg csak múlt.

A nemzetközisek azt javasolták, menjen vissza Szalmiáknéhoz, mert neki még van notesze. Pepi nem értette, mit akarnak ezzel mondani, mire a botanikusok megmagyarázták, hogy a régi időkben az számított, kinek van több név a noteszében. Szalmiákné sértődötten jött el az adóhivataltól, ezért teljesen természetes módon lenyúlta a különleges foglalkozásúak listáját. Minden esély adott volt ahhoz, hogy legyen közöttük egy vérfarkasszakértő.

Pepi tehát fölment Szalmiáknéhoz, és úgy tűnt, jól tette, mert a notesz valóban létezett. Nem volt valami becses darab, csak egy műbőr kötésű zsebnaptár, ám olyan nevek is megvillantak benne, amelyek a politikai életből köszöntek vissza. Pepinek szerencséje volt, mert Szalmiákné éppen ráért, így némi édességért meg egy kávéért nagy kegyesen átkutatta az adatbázisát. Talált is benne egy szakembert, aki mindenki másnál kompetensebb személy lehetett a vérfarkas témájában.

Az úriembert Kublinyák Edének hívták, és egyéni vállalkozóként szerepelt a szűkített nyilvántartásban. A fő profilja az állatidomárság volt, így, egyszerűen, cím és telefonszám nélkül. Szalmiákné szerint olyan hatvan körüli lehetett, és mert munkahelye, az Atlantic Vándorcirkusz megszűnt, talán a varietében dolgozott.

Pepi úgy sejtette, egy állatidomárnak bizonyos szintig muszáj alkoholizálnia, ezért haladéktalanul nyakába vette a várost, hogy megkeresse azokat a helyeket, ahol még mindig pultból mérik a bort. Nem sok volt belőlük, de a meglévők egymástól jókora távolságra helyezkedtek el. A történet ismerői később azt állították, Pepi a nyálás könyörgéstől a becstelen hazudozásig semmitől sem riadt vissza. Az is érthető, hogy a híresztelés, mely szerint ez a cingár, pulykatojásképű alak állatidomárt keres, hamar önálló életre kelt. Néhány nap múlva máris megjelentek a láthatáron az első Kublinyákok. A jó negyvenesektől a tisztes hetvenesekig mindenféle korosztály képviseltette magát, Pepi pedig minden jelentkezőnek fizetett egy rövidet, amiről az állatkert címére kiállított számlát kért. Ebből is látszik, mennyire komolyan vette a feladatát.

Teljesen logikus, hogy egy idő után a sajtó is rászagolt a témára, így amikor Pepi a Kék-festőben – így nevezték azt a kocsmát, ahol végül az irodáját berendezte – a jelentkezők adatait böngészgette, leült mellé egy lobogó tekintetű zsunaliszta, és gyors bemutatkozás után üzleti ajánlatot tett neki. Azt mondta, egy nagy példányszámú laptól van, és biztosra

veszi, hogy az olvasókat érdekelné a tunéziai vérfarkast sakkban tartó idomár története. Pepi szomorúan bólogatott, hogy ezzel ő is tisztában van, csak hát se égen, se földön nincs olyan ember, aki alkalmas lenne a feladatra. Nélküle pedig azt sem tudják, hogy annak az állatnak nyersen vagy főve, netán hagymával pírítva kell majd felszolgálniuk a vért, amit megeszik.

Az újságíró erre sunyin elmosolyodott, és azt mondta: kár, hogy ennyire siralmas a tényállás, mert a sztorival mindenki nagyot szakíthatna. Ördögi fordulat, nem pedig felesleges közbeszúrás, hogy Pepi egy nappal korábban próbálta meg rendezni a számláit, de a gazdasági kijelentették, hogy reprezentációs költségeket csak osztályvezető jegyezhet, és ő ugyebár csak egy diákmunkás. Ekkor szembesült azzal, hogy a tunéziai vérfarkas miatt több tízezer forint adóssága keletkezett, és nemsokára nyakán a lakbérfizetés ideje.

Nem szabad hát hibáztatnunk szegényt, mert valahol mindnyájan ilyenek vagyunk: ha beszűkül körülöttünk a tér, mindenbe belekapaszkodunk, ami a kezünk ügyébe kerül. A zsurnaliszta – egészen közönséges neve volt, Tóth, Kovács vagy valami hasonló – ekkor a sarokba mutatott, ahol egy hosszú, ősz szakállat magáénak tudó ember böngészgetett valami megsárgult újságot. Ő az a Kublínák Ede, akit keresel, súgta oda Pepinek a gaz újságíró. Mostanában hajléktalan, de ez ne vezessen félre. Fénykorában képes volt addig csapkodni az oroszlanokat, amíg hithű vegetáriánusokká nem váltak.

Pepi értette a tréfát, de az ajánlat mögött rejő zsványságot is fölfedezte. Ami pedig a munkát illeti, már nagyon elege volt ebből a kínlódásból, úgyhogy rövid töprengés után belement a játékba. Végtére is: mi veszteneivalója lehet? Mire kiderül a turpisság, lejár az ideje, és megy a Sorbonne-ra. Addig ez pont jó hecc lesz, nem beszélve arról, hogy ha teljesíti a megbízást, a gazdasági osztály sem fogja visszadobni a számláit.

De nincs az a briliáns ötlet, amely ne hordozná magában a bukás csíráját. Jelen esetben csak azzal nem számoltak, hogy a kiszemelt egyén, Hőcs Benjámín lecsúszott értelmiségiként élt az utcán, és azt a fajta hajléktalanságot testesítette meg, amelyet a liberális felfogás minden alkoholmámorban fetrengő csavargóban fölfedezni kíván. Hőcs, ha akarta volna, bármelyik özvegyasszonyhoz vagy elvált nőhöz behízelelheti magát, hiszen művelt volt és jó eszű, de neki valahogy jobban tetszett az utca. Talán mert ott vélte megtalálni az értelmiségiek Grál-kehelyként vágott, ám a normális életvitel szerint elérhetetlen szabadságát. Intelligenciáját az is bizonyítja, hogy egyetlen közbeszólás nélkül hallgatta végig a két spicces ifjú ajánlatát, majd szedte a cókmojkját, és köszönés nélkül távozott. A fogyasztását is Pepi fizette ki.

Másnap az ifjú diákmunkást azzal fogadták a nemzetközisek, hogy a feladat sztornírozva, mert fölvettek egy valódi idomárt, akinek Brüsszelben jegyzett diplomája van a szakképesítéséről. Az úriember neve Kublínák Ede, és terepi gyakorlattal rendelkező vérfarkas-specialista.

Ember nagyobb csalódást nem élt még át, mint Pepi azon a rossz emléké délelőttön. Nem kevesebb, mint az önbecsülése semmisült meg azzal, hogy ez a féreg lenyúlta az ötletét, pontosabban az ötletüket, mert bánatában azonnal föl hívta a cinkostársát, aki meglepő módon ezt szinte természetesnek vette. Miért baj, ha valaki önállósítja magát? Az ember általában lenyúlja az adatbázist, ha munkahelyet kénytelen váltani, és aki az utcán lakik, nem érez semmilyen gátlást, ha lehetőséget lát a keze ügyében. Különben sem ígért meg semmit. Erre Pepi is tisztán emlékezett, de nem csillapodott le. Egyedül maradt, kisemmizetten, zsebeiben a kifizetetlen számláival, úgyhogy legszívesebben az oroszlán barlangjába lökte volna ezt a hatemeletes szélhámost.

Ahogy az ilyenkor lenni szokott, a hír önálló életre kelt, és mire Hócs, alias Kublinyák kijött az igazgatótól, már mindenki tudta, hogy ő az Atlantic Vándorcirkusz egykor volt legendája. Az öregebbek elő is kapartak a fiókjuk aljáról néhány megsárgult cikket, amelyek erről a különleges tehetségű idomárról zengedeztek. Pepi kínjában a neten kezdett nézelődni, hátha talál egy leleplező fotót vagy valamilyen terhelő adatot – mondjuk egy gyászjelentést –, de ilyesminek nyomát sem lelta. Akinek csupán a célzás szintjén is jelezte a kétségeit, azonnal lehurrogta, hogy a Google előtt is volt élet. Menjen el valamelyik könyvtárba, és kérje ki a két háború közötti újságokat. Meg fog lepődni, milyen kis részük van még mindig digitalizálva, mondogatták kórusban.

Nem sokkal ezután az igazgató magához hívatta Pepit, és feltűnően kedvesen megkérte, hogy mivel tudomása szerint ő foglalkozott ezzel a témával, legyen szíves, és egyengesse az új idomár útját. Meddig is marad még velünk?, kérdezte mosolyogva. Két hétig, mondta Pepi rezignáltan. Az éppen elegendő lesz, mondta Repcési úr, aztán intett Pepinek, hogy távozzon, mert megsörrent az asztalán a telefon.

Az idomár addigra szabályos hallgatósereget gyűjtött maga köré takarítókból meg karbantartókból. Drámai átéléssel mesélte, hogy amikor az Atlasz hegységben turnéztak, többször is megesett, hogy vérfarkas tört be a manézsba. Ilyenkor fogtam az ostoromat, és addig csapkodtam a lába körül a fűrészpont, amíg el nem járta nekünk a kállai kettőst, mondta, hatalmas derűtséget keltve. Az ilyen anekdoták miatt a vérfarkas lett az állatkert első számú sztárja, még ha csak virtuálisan is.

Aztán munkások jelentek meg, és hozzáláttak az új kifutó megjelöléséhez. Egyelőre még csak mértek és számoltak, de csupán idő kérdése volt, mikor kezdenek el ásni és rombolni. Kublinyák ott sertepertélt körülöttük. Úgy adta az utasításokat, és kérte számon a pontatlanságokat, mint valami főnök. Soha nem derült ki, hogy őtőle vagy a vezetőségtől származott az új létesítmény ötlete, de már akkor is azt rebesgették: több száz milliós beruházás lóg a levegőben. Érthető hát, hogy az addig mellőzöttek zúgolódnai kezdtek: miért a vérfarkas miatt lett mindez, miközben évtizedek óta szükség van egy új medvebarlangra meg egy fajdkakaskeltetőre, mondogatták. Előjött az a feltevés is, hogy a vörös hajjú diákmunkásnak tán köze lehet a vérfarkaslobbi látványos erősödéséhez, pláne azok után, hogy a gazdaságiaknál kifizetetlen számlákkal is bepróbálkozott.

A helyzet már ebben a stádiumában is kényesnek volt mondható, ám a valódi dráma akkor következett be, amikor Kublinyáknak egyik napról a másikra nyoma veszett. Talán rádöbrent, hogy ha tovább játssza ezt a szerepet, képtelen lesz kikecmeregni belőle, bár az sem kizárt, hogy a rá jellemző megbízhatatlanság lett rajta úrrá. Tény, hogy elpárolgott, mint a napon felejtett szárazjég. Repcési igazgató úr éppen ekkortájt repült el Barcelonába, hogy részt vegyen egy nagyon fontos pandamentő konferencián, így a személyzetisek nélküle próbálták megoldani a helyzetet. Kublinyák hiánya alapvetően nem okozott volna fennakadást, elvégre a vérfarkas még nem ácsorgott a kapubejárat előtt, ám kiderült, hogy az idomárral együtt egy egész skatulyányi trópusi rovarnak is lába kélt. A gyors értébecslés kiderítette, hogy a hiány feketepiaci ára több milliót tesz ki. A gyanúsított természetesen megvolt: mivel a rovarház a tervezett kifutó útjában állt, a mérnökcsoport ide is bement körülnézni. A portás határozottan állította, hogy a kulcsot Kublinyáknak adta oda.

De mit számított ez a néhány millió ahhoz a százvalahányhoz képest, amit a beruházás finanszírozására kapott az intézmény! Erről – minő véletlen – éppen a rovarlopás napján

közölt leleplező cikket az egyik napilap. Az írást furcsa módon éppen az a fiatal újságíró jegyezte, aki Pepit rábeszélte az állatidomáros tréfára. Az írás durván lerántotta a leplet Repcési igazgató úr vejének és az egyik miniszter sógorának közös vállalkozásáról, amely arra specializálódott, hogy nagy pénzeket zúdítson bele látszatberuházásokba.

Pepi kezében úgy remegett az újság, mintha áram rázta volna. Na, most már látod, mibe keveredtél, te balfék?, korholta Hublicsek bácsi, az öreg karbantartó, aki a ketreczárak olajozásával volt megbízva. Ezek után az isten se mossa le rólad, hogy kenőpénzért ajánlottad be azt a szélhámost. Pepi valami mentegetőzés-félét hebegett, aztán letette az újságot, és kísétált az állatkertből. Ekkor látták utoljára égen és földön.

Aztán ahogy az ilyen szaftosnak ígérkező ügyekben lenni szokott, nyomozók jelentek meg a gazdasági osztályon. Számítógépeket, iratkötegeket foglaltak le, mindenkit kihallgattak, és volt, akit rövid időre be is vittek. A konferenciáról hazatérő Repcési igazgató urat a terminálban kapták el, de másnap már ki is engedték. Onnantól Szalmiákné irányába fordult az érdeklődés, mert kiderült, hogy Kublinyák az ő ismerőse volt, tehát: ha ez egy szervezett bűn formájában elkövetett szövetkezet volt, akkor neki kvázi téeszelnöknek kellett lennie.

Csak hogy Kublinyák, azaz Hőcs Benjámín bűnösségére, pontosabban bűnrészességére nem derült fény. Hiába kereste az Interpol szerte a világon, eltűnt szőrén, lábán. Az már csak habszivacs a tortillán, hogy a felfordulás közepén megkerült az a bizonyos rovaros doboz is: az egyik takarítónő szimplán odébb tette, amikor a vitrineket porolta. Alig egy méterről volt szó, de mint tudjuk, ez is számít, ha a beidegződést vesszük alapul.

Szalmiáknét egy ideig még fogta a sajtó, és a nyomozók is kerülgették – saját bevallása szerint fenyegető leveleket is kapott –, de fogást nem leltek rajta. Maradt hát a lehetőség, hogy az igazságot illetően hoppon maradt közvélemény különféle elméleteket gyártson önmaga megnyugtatójára. Az egyik, talán a legtöbb hívet magáénak tudó hipotézis az volt, hogy a fiatal újságíró szervezte meg és futtatta le ezt a többszereplős programot, megkörnyékezve és behálózva a köztudottan kommunista érzelmű Szalmiáknét meg az ultraliberális ál-Kublinyákat, hogy velük és általuk ugraszthassa ki a nyulat a bokorból. Repcési igazgató úr pedig naivan lépre ment, hiszen a vérfarkaskifutó neki csak egy újabb tétel volt a sok be nem fejezett, elsíbolt beruházás között.

De ez csupán egyike volt a számításba vehető variációknak. Gyanúra adott okot például Pepi hirtelen eltűnése is – állítólag a Sorbonne-on sem jelentkezett –, és hogy Szalmiákné a sok vegzálás ellenére is halál nyugodt maradt. Azt is rebesgették, hogy Kublinyák, azaz Hőcs Benjámín a titkos szeretője volt, és mert valamilyen drogügyletben is érintettek voltak – alvilági adósság vagy ilyesmi –, a kifutó építése alkalmat teremtett volna nekik arra, hogy észrevétlenül lecsippentsenek egy nagyobb összeget abból a százvalahány millióból. Akkora örültség volt, hogy sokan be is dőltek neki, ám a legvalószínűbb magyarázat Repcési igazgató úr személyét célozta. Őt a sajtó név szerint is kipécézte, aminek nyomán bűnvádi eljárás indult ellene hűtlen kezelés címén, de odáig nem fajult a helyzet, hogy le is váltották volna. A kifutó építése mindenesetre abbamaradt, a pályázati pénzt pedig zárolták, ám előbb leírták belőle a már kifizetett tervezési illetéket. Köztünk legyen mondva: ez majdnem annyit tett ki, mint maga a beruházás.

Érdekes és tanulságos viszont, hogy ebben a felfordulásban a tunéziai vérfarkas ügye valahogy háttérbe került. Az informatikusok elmélete szerint nem is kellett volna foglalkozni vele, mert ugyanolyan szélhámosság lehetett, mint a nigériai özvegyek mesés öröksége,

amelyet makacs kitartással próbálnak elajándékozni. Lehet, hogy több állatkert is kapott ilyen ajánlatot, és amelyik lépre ment, annak rátelepített a szerverére egy vírust, ami észrevétlenül csorgatja át a támogatásként kapott, ám alapjában véve ellenőrizhetetlen mozgású pénzeket valakinek a számlaszámára. Talán éppen Pepiére vagy Kublinyákéra, ezt sohasem fogjuk megtudni.

Az viszont maga a töröl metszett valóság, hogy a tunéziai vérfarkast azóta is várja a különlegességekre ácsingózó, és a történesek miatt jócskán felajzott közönség. Lehet, hogy nem is teljesen reménytelenül.

PÁL SÁNDOR ATTILA

A CSÓK

Tikkasztó, elviselhetetlen nyári meleg volt, június közepe. Nem túlzás, ki nem állhatom, az évek során az izzadékonyságom is megnőtt az enyhe túlsúly miatt, ami felpakolódott rám, a szemem pedig fényérzékeny, kora délutánra a szűnni nem akaró napsütéstől kiszárad, könnyezni kezd, ez különösen vezetés közben kellemetlen. És persze mindezekon túl az örök szomjúság, a vízvedelési kényszer, hogy pótoljam, amit kiizzadok és kipisálok egész nap. Estére lenne elviselhető minden, ha ez a mediterráneum volna, nem pedig Magyarország.

Körülbelül tíz perccel a kiírt indulás előtt kapaszkodtam fel a vonatra, találomra az utolsó előtti vagonba, s azzal a fajta gyors, szédítően minden fülkébe benéző vonulással szemléltem a lehetőségeket, ami egy-egy lakott területen áthaladva is elfog, ha mereven bámulok az ablakon kifelé a buszon, s minden egyes házhomlokzatot és udvarrészletet megnéznék, ha csak egy töredék másodpercre is. Végül egy középkorú házaspárnak tettem fel a nyilvánvalóan ostoba udvariassági kérdést, hogy elnézést, van-e itt egy szabad hely, s válaszolta a férj a normáknak megfelelően, hogy persze, tessék csak. Levéve a hátizsákom, a feleség mellé huppantam, s rögtön éreztem a műbőr szinte elviselhetetlenül forró és egyben irritáló érintését a hátamon, ahogy a zsák viselése miatt facsarhatóan izzadt pólómmal érintkezik.

Láthatóan kissé megzavartam beszélgetésük számomra megismerhetetlen folyamát, de lassan visszarázódtak a témába: valami kollegiális viszonyokról, s hogy ki milyen alattomos, és milyen tettek kinek a részéről elfogadhatatlanok.

Még öt perc volt hátra indulásig, amikor ebbe az üres időbe, szemlélődésnek sem nevezhető haszontalanságba belépett az idős nő a fiúval. Nem köszöntek, a vékony asszony utasította a fiút, hogy üljön le, közvetlenül az ajtó mellé, ő maga pedig melém ült, lassan és megfontoltan ereszkedve az ülésre.

A fiú enyhén kancsal volt, kalácsképén a bajusz mellett fekete szőrszálak, szakállkezdemények pelyhedzettek mindenfelé; vastag szája szegletében kis nyálcsomó habzott fel néha, ha megszólalt, vagy inkább artikulátlanul felordított, infantilisnak

tűnő, vastag keretes, mesefigurás szemüvegében röhejesen festett. Fülében hallókészülék, kockás ingben, halásznadrágban, szandálban és zokniban, kis hátizsákkal hadonászott, és irkált követhetetlen mintázatokat a levegőbe, közvetlenül az orra előtt, nagyon koncentráva mindarra, amit csinált. Furcsa módon nem izzadt, vagy legalábbis a ducisága miatt elvárható, gömbölyű halántékcseppeket sem tudtam felfedezni rajta. Amikor feltűntek a fülkeajtóban, szurkoltam, hogy nehogy mellém üljön.

A jelentős késéssel megtörtént indulást üvöltéssel fogadta. Az asszony halkán, de határozottan intette csendre, valahányszor feltört belőle a közlésvágy vagy valamiféle állapotváltás és annak jelzése, nem tudom. A nő sötét fényű, őszülő haját copfba fogva viselte. Rendkívül vékony volt, fehér blúzát csupán jelzésértékűen domborították ki apró mellei. Minden jellemzője közül talán tompa fényű, szürkének tetsző, valójában halványkék szeme volt a legszomorúbb. Nem volt illata.

A fülkében valamilyen érthetetlen oknál fogva, talán a feleség nem bírta a huzatot, nem volt lehúzva az ablak, így egyetlen levegőfrissítőként a folyosó lehúzott ablakai szolgáltak, ennek megfelelően a fülkeajtó is végig nyitva maradt.

Egy idő után a fiú szabályos időközönként, tízpercenként felállt, és kilépett a folyosóra, a harsogóan és csattogóan bevágó levegőárba, majd pár perc után visszaült. Eleinte az asszony szabályozta ezt a ki-be mozgást, majd többet nem szólt. Igyekeztem nem feltűnően bámulni a fiút, nem őmiatta, hanem a nő miatt, aki viszont a fiún kívül senkire nem tekintett, rám sem. Határozottan a szemközti tükröt, a fent pihenő csomagokat vagy az elrohanó, lapos, bokros, telepített akácok táját nézte, mást nem. A házaspár is hallgatott már egy ideje.

Hamarosan erőt vett rajtam az ilyenkor idővel ellenállhatatlanul beköszönő álomosság, így kissé elszundítottam. Mikor egy szintén menetrendszerű felriadás és apró levegőbe rúgás kíséretében feleszméltem, a fiú újra a folyosón állt. Csakhogy ezúttal szinte egész felsőtestével kihajolva.

Sematikus ábra hirdeti a legleharcoltabb vagon legkoszosabb ablakánál is, hogy kihajolni tilos. Persze nem vártam, hogy mindez a fiú dekódolni tudja, vagy hogy tudatában legyen ennek a veszélynek, mégis megrökönyödve és aggodalmasan néztem az asszonyra. Ő nem a vonaton járt. Elmélázva, a lábát lógázva babrálta az apró, arany függő fülbevalót a jobb fülében, amit csak most vettem észre, s egyáltalán nem tekintett sem a fiú felé, sem pedig rám.

Nem tudtam, mit tegyek. Szólhatok-e, vagy egyenesen kötelességem, s ha igen, kinek, az asszonynak, vagy próbáljak meg a fiúnak jelezni, kapcsolatot teremteni, bármennyire is taszít a gondolat.

Ám mielőtt szólhattam volna, fűlsüketítő durranás hallatszott, s az asszony arcát és az enyémet is vér pettyezte be a fülkefalakkal együtt. A házaspár egy emberként üvöltött. A vonat azonnal csikorogva fékezni kezdett, s ahogy odakaptam a fejem, még éppen láttam, ahogy a fiú torz, roncsolódott felsőteste a vonat padlózatára csusszan.

Ekkor felriadtam. A fiú éppen az ablakon kihajolva nézte, ahogy lassít a vonat, s érkezik az állomásra, már hallani lehetett a jellegzetes szignált. Az asszony mellettem szintén, mint aki felriadt, kezdett szedelőzködni, még egyszer-egyszer odanyúlva fülbevalójához, nyújtogatva aprókat masszírozott zsidbadt lábán. Szólt valamit érthetetlenül, kurtán a fiúnak, aki visszajött még a fülkébe, és felkapta a kis hátizsákját. Nagyon izzadt.

A fiú csókot hintett nekünk, ott maradóknak. Viszontlátásra, mondta a nő.

GYŰLÖLKÖDŐK, 1987, RÉZKARC, 70 × 95 MM

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

ESET

Elöl ment az öreg, a vörösseszőke hajú gyerek pár lépéssel lemaradva követte. Egy vékonyka bot volt a gyereknél, néha a körülöttük repkedő rovarok felé suhintott vele, de legtöbbször csak húzta maga után a porban.

Ott van a paraszt tanyája, mutatott előre az öreg. A gyerek felkapta a fejét. Előttük hatalmas, lankás mező terült el. Az út jobb szélén, ahol a föld már szinte egyenessé vált, épületek sorakoztak. Nem volt más nyoma embernek, a távoli horizontig csak a hol sárgás, hol meg zöldes fűtenger hullámzott a kellemes nyári szélben, néhány fa és bokor tarkállott itt-ott.

Mire odaértek a lazán sorjázó lécekből összekalapált kerítéshez, a paraszt már egy ideje figyelte őket. Az istálló előtt állt. Barna kalapot, zöldes színű, erősen koszos inget, fekete posztónadrágot és csizmát viselt. A felesége is ott állt mellette. Ruhája fekete szoknyából és felöltőből állt, fején mintás kendő.

Hát megjöttek, mondta a paraszt, amikor az öreg meg a gyerek a tyúkszaros, gázos udvaron komótosan átsétálva végre az istálló épületéhez ért. Meg volt beszélve, mondta az öreg. Az igaz, válaszolta a paraszt. Álldogáltak csendben, a gyerek az udvaron szaladgáló tyúkokat követte a tekintetével. Tücsökciripelésen meg a baromfik nyekergésén kívül nem sok minden hallatszott. Késő délután lehetett

már, a nap ereje gyengült, az árnyékok lágyabb mozdulatokkal festették meg az udvar koszosszürke földjét.

Na, hozzál valamit inni, mondta a paraszt a feleségének. Az elindult a kiskonyha irányába. A tájra telepedett csendben hangos pofonoknak is lehetett volna vélni a vásott lécajító csattanásait. Az asszony karimás réztálcán poharakat hozott, meg egy teli üveg pálinkát. Töltött először négy pohárral, aztán kérdően az öregre nézett. Egy ujjnyit neki is lehet, mondta az öreg, és megsimogatta a gyerek haját. Az csak egy pillanatra nézett fel, lekapta a tálcáról a poharat, és gyorsan kiitta belőle a pálinkát, majd rögtön vissza is tette. Nézzenek oda, mondta a paraszt, és kátrányos hangon felnevetett. Ez aztán nem szégyellős.

Jó gyerek ez, mondta az öreg. Csak csendes nagyon. Van úgy, hogy álló nap nem szólal meg. Jöhetnének már, mondta a paraszt. Hányan lesznek?, kérdezte az öreg. A rendőr jön, az itteni, meg egy nyomozó a városból, válaszolta az asszony.

Nem olyan sokára erősödő zúgás hallatszott az út felől. Oldalkocsis motor fordult be az udvarra. Egyenruhás rendőr vezette, utasa utcai ruhában volt. Ő volt a nyomozó. Bőrdzseki, szürke nadrág, erőteljes, már hízásnak indult felsőtestén feszült a fehér ing. Sokszögű, durván faragott arcának látványa feltűnő ellentétben állt szelíd, kékes színben játszó szemeivel. A nyúlánk természetű, lóarcú rendőr nagyon fiatal volt, húsz ha elmúlhatott.

A nyomozó kezét nyújtott mindenkinek, bemutatkozott, még a gyerek kezét is megrázta. A rendőr csak állt, kicsit távolabb a csoportosulástól.

Látott már hasonlót?, kérdezte az öreg felé fordulva a nyomozó. A hangja izgatottságról árulkodott. Nem tudom, mert ezt még nem láttam, válaszolta az öreg. Durva lesz, szólít bele a rendőr. Kihúzta magát, közben zsebre tett kézzel előre-hátra himbálta a testét, és mereven az öreg szemeibe bámult. Az állta, és nem válaszolt semmit.

Na, ne keltsen itt hangulatot, mondta a nyomozó a rendőrnek. De tényleg nem lesz szép látvány, tette hozzá. Alig maradt belőle valami. A felesége a dohánytartó fémdoboza alapján mondta csak biztosra, hogy az ő ura az. Volt azon a dobozon egy régebbi horpadás, aztán azért.

A népek meg mindenfélét beszélnek, ezért kellett magát idehívni, vette át a szót a rendőr. De ne tömjé a fejüket ilyen meg olyan mesékkel, van elég bajunk amúgy is.

Én csak azt mondom majd, amit látok, válaszolta nyugodt hangon az öreg. Se többet, se kevesebbet.

Nem kell a hókuszpókusz, ezt értse meg. A rendőr hangja kezdett elvékonyodni, és gyorsabban is beszélt. Itt már templomba se járnak az emberek a háború vége óta, nincsen már babonaság. Úgyhogy ne tömjé a fejüket, én azt mondom.

Nem kell fenyegetőzni, mondta a nyomozó, és egy apró, biztató félmosolyt eresztett meg az öreg felé. Maga csak nézze meg a helyet, a nyomokat, és mondja azt, hogy nem kell semmi sötét dologra gondolni. Elég sötét úgy ez így is, és még fogalmunk sincs, hogy ki lehetett az elkövető.

Én azt mondom, amit látok, ismételte meg még mindig rezzenéstelen nyugalommal az öreg. Csend támadt.

Mennünk kéne, mert lassan be fog sötétedni, szólalt meg a paraszt.

Elindultak. Előremegyünk, mondta hangosan a nyomozó, miközben a már javában berregő motor oldalkocsijába szuszakolta magát. Bevárjuk ott magukat.

A motor az utasaival kizötyögött a tanya kapuján, és jobbra fordulva, nagy porfelhőt kavarva távolodott. A többiek is elindultak. Elöl ment a paraszt, az öreg meg a gyerek kicsit lemaradva követték.

A felhők fátyolos, sötétvörös foltokként vonaglottak az egyre gyengülő napfényben. Az égbolton néhol repedések támadtak, azokat mintha folyékony arannyal öntötték volna ki. Egyre erősödött a zaj, mindenféle ciripelés és kuruttyolás hallatszott. Közeledtek a nádashoz.

A vízpart szélén már ott állt a nyomozó meg a rendőr, mindketten olcsó cigarettát szívtak. Itt megyünk be, mondta a rendőr, amikor azok odaértek, és bal kezével egy alig látható ösvény bejáratára mutatott. A nádas zöldjét lassan kezdte magába nyelni a szétterülő szürkület.

Nem kellett sokáig caplatniuk a vizes talajon. Úgy száz méter múlva kiszélesedett az ösvény, és egy szabálytalan alakú földhalomban ért véget.

Itt lennénk, mondta a rendőr.

A sáros földet ritkásan satnya, sárga fűcsomók takarták. Nagy részüket vörösre festette a vér, még a tisztást körbeölelő nádszálakra is bőven jutott belőle. Véres húsdarabok heverték úgy háromméteres körben, mintha hatalmas kondér pörkölt ömlött volna ki a földre. Fojtogató szag terjengett. A vér szaga hideg, láthatatlan ólomporoként kúszik be az orrníylásokba, megüli a tüdőt, szédülést okoz.

Szédelgett a nyomozó is, hiába szorította kockás zsebkendőjét az arca elé. A rendőr hátrébb ment, és a part felé fordulva, két kezével a térdére támaszkodva előregörnyedt. Nagyokat lélegzett, és fújtatott folyamatosan. A paraszt is sápadtan állt, de rezzenéstelenül. Az öregem meg a gyereken nem látszott semmi.

A gyerek megrángatta az öreg kabátjának a szárát. Az lehajolt hozzá. A gyerek súgott valamit a fülébe, de olyan halkán, hogy senki más nem hallotta. Az öreg felegyenesedett. Menjenek most haza, az lesz a legjobb, mondta a többiek felé fordulva. Mi itt maradunk ketten éjszakára.

Aztán mire jó ez a felhajtás?, csattant fel a rendőr. Nem tud már most mondani valamit?

Itt maradunk, holnapra minden el lesz rendezve, válaszolta nyugodt hangon az öreg.

***

1945 januárjának elején katonakabátot viselő férfi haladt előre dülöngélve késő délután az egyik szétlőtt pesti utcán. Elhaladt egy ajtó nélküli sötét szuterén mellett, de valami megállásra készítette. Visszalépett pár lépést, és lebámult a sötétbe. A lenti szobában, ami valószínűleg valaha műhelylakás lehetett, egy aprócska, világos hajú gyereket látott. Már amennyire a félhomályban ki tudta venni.

A katona lemászott a lépcsőn. Ahogy szeme hozzászokott a sötétbe, alaposabban megnézte a törmelékkel teleszórt padlón üldögélő kisgyereket. Olyan négyévesforma lehetett. Kopottas, kék kabátkája alatt erősen elkoszolódott fehér inget viselt, fekete nadrágja néhány helyen elszakadt. Meztítláb volt, mégis az volt a katona benyomása, hogy a gyerek nem fázik. A kezében egy darabka kenyeret tartott.

A katona a gyerek fölé magasodott, és németül azt mondta: „Kérem azt a kenyeret.” A gyerek nézett felfelé a katonára, és nem szólt semmit. Aztán szétnyitotta a tenyerét. A kenyérdarabka emelkedni kezdett a levegőben, és úgy tíz centiméterrel a gyerek aprócska keze felett megállt.

A katona valamit ordított, és hátrálni kezdett, miközben majdnem elesett, épp csak vissza tudta nyerni az egyensúlyát. Felrohant a lépcsőn, közben egyszer még visszanézett a gyerekre. Az akkor már ugyanúgy a kezében tartotta a kenyérdarabot, mint pár perccel korábban.

Két nappal később egy szakállas, ráncos képű, búzavirágképek szemű öregember mászott le a lépcsőn. Határozott léptekkel a gyerekekhez sietett, és karjaiba vette a könnyű kis testet. Annak már semmi nem volt a kezeiben.

Az öreg beszélni kezdett a gyerekekhez. A szavak egy része, amit használt, hasonlított a németre, de nem németül beszélt. A végén a gyerek csak bólintott egyet. Az öreg megfordult, és kezeiben tartva a gyermeket, elindult felfelé a lépcsőn.

***

Ketten maradtak. A nádas éjszakai hangjai, a tücskök, békák meg a ki tudja miféle állatok valószínűtlenül hangos kórusa ostrom alá vette a fülüket. A fiú törökülésben ült a földön. Az öreg egy korhadt farönkön talált magának helyet. Térdeire könyökölve, karjait lógatva bámult arrafelé, ahol nemrég a nap sietve a horizont alá bukott. A növények tetejét időnként finoman megborzolta a szél.

Már majdnem teljesen sötét lett, amikor a szél látványosan feltámadt. A nádszálak nyögve hajlongtak.

Hát itt van, mondta az öreg, szinte csak magának, az orra alatt dünnnyögve. A fiú felemelt fejével meredt maga elé. Körülötte a fűtenger vadul hullámozott. A gyerek ajkai némán mozogtak, mintha imádkozna.

Valahonnan, nehéz lett volna megmondani, mikor és melyik irányból, sötét árnyék kúszott be a tisztásra. A növények szárán lehetett észrevenni a mozgását. Az öreg látta, valószínűleg a gyerek is, de egyik se kezdte el követni a szemével, pedig ez a sötét folt úgy szaladt körbe a tisztás körül, mint egy nagyobb testű állat. Egyre gyorsult. A szél még vadabban cibálta a nádszálakat, azok hajladoztak, éles hang kíséretében törtek el, közben a susogás már rég elnyomott minden más hangot. A gyerek behunyta szemmel motyogott magában tovább, az öreg is becsukta már egy ideje a szemét.

Aztán megjelent az első fénypamacs. Csak lebegett a levegőben, szinte puhának tűnt, mégse dobálta ide-oda a szél, csak úgy remegett ott a sötétben zöldessárgán, mint egy hatalmasra hízott gyertyaláng. Aztán egyre több ilyen pamacs lett. Az öreg arcán megnyúltak az árnyékok, széles pofacsontja és az arcát szabdaló mély ráncok élesen rajzolódtak ki a hirtelen támadt világosságban. A gyerek még gyorsabban ismételte a szavakat, amiket csak ő hallott. Végül csend lett, de olyan, mintha a tenger mélyén ültek volna. A fénypász-mák cikázni kezdtek körülöttük. A fiú ajkai mozogtak megállás nélkül, arcára kiült a fájdalom. A két fülkagylója belsejéből sötétvörös vércsíkok buggyantak elő, és kezdtek lefelé kúszni. Az öreg baljával erőtlenül a mellkasához kapott, jobb kezével belemarkolt egy nagyobb fűcsomóba a térde körül. A gyerek már oldalt feküdt, a szája egyre lassabban mozgott. Az öreg nyaka verítékben fűdött, a homlokáról az izzadságcseppek komótos ütemben potyogtak a földre. A fény csak nagyobb és nagyobb lett.

Aztán teljes sötét.

A ciripelés, az állatok éjszakai szájalása egy pillanat alatt visszatért. A szél elállt, a felhőtlen égbolt szinte világított. A két test mozdulatlanul hevert a földön, mintha csak ott érte volna őket az álom a tisztáson.

***

Másnap reggel a motor a rendőrrel meg a nyomozóval megállt a paraszt tanyájánál. A nyomozó a ház felé indult. A paraszt a kiskonyha ajtajában állva várta be, amíg a másik odaér.

Mit hallott?, kérdezte a nyomozó.

Olyan sokat nem, felelte a paraszt.

Beszéltem máma egy falubelijével, mondta a nyomozó. Azt mondta, nincs egy árva vér-folt se ott már. Hogy lehet ez?

A paraszt csak megvonta a vállát.
Eltűntek?, kérdezte.
A paraszt megint csak vállat vont.
Nem is jártak itt?
De.
Mondott valamit az öreg?, kérdezte kis hallgatás után megint a nyomozó.
Mondott.
És mégis mit?
Hogy nem kell most már félni, mert vége van, többet nem jön el.
Kicsoda?
A lidérc.
A nyomozó állt, és egy ideig csak nézte a parasztot.
Ennyit mondott?, kérdezte aztán.
Ennyit. Elég az, nem?
A nyomozó ezután már nem mondott semmit. Megfordult, és elindult visszafelé a motorhoz az udvaron keresztül.
A paraszt nézte egy ideig, majd elindult az istálló épülete felé.

NOVÁK

ZSÜLIET

SZÉGYEN

Szabó Péterné született Szalai Erzsébet ébredés után a szennyesbe hajtogatta a héten viselt hálóingét és nadrággumiját. Úgy tartotta, éjszaka nem egészséges alsóban lepihenni, mindenki tudja, a szellőzés hiánya a baktériumok és gombák melegágya, viszont képtelen volt elaludni a derekát szemérmesen szorító fehérnemű illúziója nélkül. Feketekávét ivott a lekváros kenyérhez, hogy rendben tartsa emésztését. Hét óra negyvenötkor már a templom bejáratánál toporgott, de csak ötvenkor nyitotta ki a plébános. Leült a helyére, amit sajnós csak ő tartott a helyének. A mise kezdetéig a padok mögötti réztáblákat olvasgatta. Ezek azokból a boldog időkből származtak, amikor még meg lehetett váltani, hol a legkényelmesebb az áldozás. Erzsébet innen belátta szinte az összes padsort, semmi sem maradhatott előtte titokban. Figyelemmel kísérte, kik vesztenek össze, melyik házastárs kerül ki, hogy akár a könyökük egymáshoz érjen, kik mosolyognak össze röpke, fényes mosollyal, hogy aztán kimérten csak odabiccentsenek egymásnak. Mise után elvonult Szűz Mária oltárához, gyújtott egy mécses. A dobozba, amelyre kétszáz forint volt kiírva, száz forintot dobott. Őt ne nézzék hülyének még egy templomban sem! Imádkozott a gyerekeiért, a jó termésért, az egészségéért és leghosszabban az édesanyjáért. Az ajtóban a pap még bőven osztotta áldását, udvariasan megkérdezte, javult-e a

mama állapota. Erzsébet lesütött szemmel, szégyenkezve mondta, hogy nem, sajnos még mindig semmi változás.

Majd egy sokkal szórakoztatóbb programja kezdődött a vasárnapnak: a piac. A legtöbb zöldségféle megtermett a kertben. Aprólékos, megelégedésre okot adó fejszámolással összegezte, mennyi pénzt spórolt ezen a héten. A sajátjánál szebb árukat alaposan szemrevételezte. Ha jóban volt az eladóval, pontról pontra kifaggatta a fajtáról, permetezési és öntözési szokásairól, ha rosszban, legyintett a pult irányába, mintegy távol tartva magától a bűnös aromákat, és nagy orrát ráncolva hangosan mondta az első szembejövőnek, aki akár csak egy óvatlan pillanatra is összefonta tekintetét az övével: biztosan génkezelt. Meglátva közeledését a tejespulthoz, Buga, a község egyetlen árusa, aki még mindig tejtermékek készítésével foglalkozik, és nem csak leadja a nyers tejet száztizenöt forintért, odaszólt feleségének, hogy jön, ő pedig a másik irányba indult el a pultból, tenni egy nagy, cigarettafüstös kört a piac körül. Tavaly, miután elég hangosan és szándékai szerint örökre elzavarta ezt a hírhedt öregasszonyt standjáról, Erzsébet feljelentette őt a piacfelügyelőségnél, akik kötelezték Bugát, hogy a továbbiakban is kiszolgáljon minden vevőt, aki fizet a portékáért. A feleség mosolya mögött összeszorította a fogát, s szemével jelezte Bugának, hogy siessen, de nagyon, Buga pedig megállapította, hogy jól döntött, amikor ezt a szelíd, csálé fogú teremtest vette el húsz éve, nem pedig a bögyös Verát. Erzsébet vércegorsasággal azonosított be minden terméket és a hozzájuk tartozó árakat, majd fél kiló tejfölt, fél kiló túró és tíz deka vaját kért, ahogyan mindig. Bugáné a pultra tette az árut, a csomagocskákat nyitva hagyva, majd csípőre tett kézzel nézte, ahogyan Erzsébet isten tudja honnan szerzett fekete orvosi táskáját kinyitja, faszpatulával kenetet vesz a tejfölből, túróból és vajból, majd cseppentőjével mindegyikre egy-egy jódcseppet helyez. Értő módon ringatja kezében a kis porcelánaljat, néha ráfúj a jódra, hogy reakcióra készítse a keményítővel.

– Az isten szerelmére, Erzsike, meddig akarja még ezt a cirkuszt csinálni? Soha semmit sem talált még a tejfölünkben. Higgye már el, nincsen benne se liszt, se krumpli, se csiriz! Már nem azt a világot éljük!

Erre Erzsike hófehér konyharuhába tekerte a porcelántányért, és annyit válaszolt:

– Az ördög nem alszik.

Elpakolt és továbbállt. Mióta olvasta, hogy a mézet cukorsziruppal lehet dúsítani, fejét elfordítva ment el a méhész mellett, mert nem talált olyan módszert, amivel ellenőrizhette volna a termék minőségét. Bosszúságában inkább leszokott a mézről. Majd a jámbor hentes kitartóan, századszorra is elmagyarázta neki, hogy a bevérzés a húson nem a romlás jele, hanem annak, hogy hajdanán ennek az állatnak bizony vér keringett az ereiben. De Erzsébet ettől az előadástól még gyanúsabbnak találta azt az apró, vörös villámot, így lecövekelt, és addig nem mozdult, amíg nem kerestek neki egy tökéletesen ép darab húst, amelyből fél kilót vágatott le.

Hazaérve még mindig csak tíz óra volt. Fölébresztette férjét, akihez délig nem szólt. Meg egyezésük alapján hetente egyszer, szombat este annyit ihatott, amennyit akart. Ezért nem pörölhetett vele, csak hallgathatott. Negyvenéves megállapodásuknak nem volt határideje. Erzsébet persze remélte, hogy a fiatalon tett, akkor szükségszerű szerződés koruk előrehaladtával hatályon kívül helyezhető, de tudomásul kellett vennie, János a nőkről sokkal hamarabb leszokott, mint a pálinkáról.

János csoszogva, krárogva kezdett neki belső feszültségtől mentes, mégis fájdalmas vasárnap reggelének. Erzsike feltette a gulyást, dagasztás előtt kendőt kötött. Zsír olvasztott,

hagymát és pirospaprikát dinsztelt benne, megkente vele a tésztát, és föltekerte a kalácsot. Nyugtázta, hogy délre nem lesz ebéd.

Így bement üresen álló, harmadik szobájukba, amely már hetek óta készen állt vendége fogadására, és fölösleges simításokat végzett rajta. Hiába, a szoba vakítóan ragyogott, a tárgyak derékszögben, glédában, egyenesen álltak. A kisasztalon a horgolt terítő ráncai éppen tízcentinként vetettek fodrot, az egyszemélyes ágyon hívogatott a naponta felrázott párna és dunyha. A sarokban a virágállványon a fehér muskátli, a kála és a jázmin kiválóan érezte magát. A bézs fotelek támláján ugyanolyan margarétás horgolás terült el, mint az asztalon. Erzsébet nem mert sehova leülni, nehogy bármilyen részletet elrontson ormótlan teste lenyomatával. Mélyeket szívott a tisztítószér, az oltott mész és a virágok illatából. Próbálta ideképzelné az anyja semmihez sem hasonlítható szagát, amely emlékei szerint egyszerre volt édeskés és a sok munkától szúrós. Megnyugtató, tisztességes anyailata volt hajdan. Elrebegett egy imát a soha itt nem járt lakóért, és visszament a konyhába teríteni.

Ő rajzolt keresztet késsel a kalács hátuljára, mert férje csak temetéskor és házasságkötéskor ment templomba. Véleménye szerint a templomok erre vannak. János tudta, hogy a paprikás kalács a gulyás mellé egy jel. Nincsen vendégük, tudtával nem is lesz ma, elgondolkodott, hogy esetleg névnapja van-e, de úgy emlékezett, hogy talán nem, ezért számba véve házasságuk minőségét és hosszát, arra jutott, hogy Erzsébet akar tőle valamit. Másnapos agyát a kényelmesnél jobban megerőltetve sejtette is, hogy mit.

- Erzsi, én nem megyek veled holnap.
- Ki kérte, hogy velem gyere?!
- Tulajdonképpen senki. Finom a kalács.

Ezután némán ettek. János a kalács csücskét megtartotta, hogy azzal törölhesse ki a gulyásos tányért. Hogy az utolsó falat legyen a tökéletes.

- De miért nem jössz velem?
- Mert nekem ez kínos. Én még soha nem voltam bíróságon. Tisztességes ember nem jár bíróságra. Attól, hogy ott vagyok, olyan, mintha elkövettem volna valamit.
- Mi a felperesek vagyunk.
- Tudom, de így is... Anyádat perbe fogni?! Senki se hallott még ilyenről!
- Hogyne hallott volna! Az ügyvéd szerint manapság számtalan ilyen eset van. Teremtóm, én se akarom ezt tenni, hogy akarhatnám! De mit tegyek? Anyám nincsen a szép eszénél, és nem látja be. Nekem az a feladatom, hogy megóvjam a házát, a vagyonát, azt, ahogyan emlékeznek rá a legtöbben. Tudtad, hogy ő volt az egyetlen nő, akit engedtek a téeszben kombájnt vezetni?

– Nem, nem tudtam – mondta János. Pedig tudta. Azt remélte, a felesége elkalandozik a múlt emlékeiben, mialatt ő a ropogós csücsöknek szentelheti figyelmét.

– Na látod! Ő egy elképesztően erős, dolgos, okos asszony volt, egyszerűen csak meghülyült a korral. Fáj, nem tudod, mennyire fáj, hogy így kell őt látnom, de követnünk kell a törvényt, és aszerint kell rá gyámságot szereznünk. Te nem így gondolod?

- De, persze.
- Akkor? Eljössz?
- Nem.

Erzsébet ezzel felállt az asztaltól, bement az anyja leendő szobájába, hogy megnyugodjon, János pedig lassan, kiélvezve az utolsó morzsáig, kitörölte a leves maradékát a kalácscsücsökkel.

Az okkersárga színű városi bírósággal szemben egy kis, elegáns park terült el. Justitia mérlegéből vékony vízfüggöny hullott alá, és nyugtatta meg minden kerek órakerék a szökőkút körül várakozókat. Hivatalos helyre nem illik előbb érkezni, késők pedig akár be se menjenek, így a nyolc pad rendszerint tele volt. Erzsébet fekete nadrágot öltött, fekete blúzzal, amiben temetésre járt. Fehér blúza enyhén átlátszott, amit az ő korában már minimum illetlenségnek tartott, kényelmetlenül fedetlennek érezte magát benne, ezért a legtöbbször feketében járt. Felkészülten érkezett. Volt nála víz, kétdecis üvegben hideg kávé, szőlő- és ánizsos cukorka, egy májkrémes kenyér, ha nagyon elhúzódná a tárgyalás. Justitia mérlegén megcsillant a napsütés, erről eszébe jutott, hogy egy gyors imát hozzá is intézhetne, hátha...

– Szervusz, Erzsike! – hasított a belső ima első szótagjába, mint egy válaszcsapás a pokolból.

– Szia, anya! – motyogta megsemmisülten. Aztán eszébe jutott, hogy ő az, akit épp megkísértenek, meggyengítenek, ezért megacélozta gyermeki szívét, és higgadtan folytatta:

– Nekünk most nem szabad beszélgetnünk.

– Istuka szerint?

– Az ügyvéd szerint.

Csak ne tenne föl ilyen logikus kérdéseket, gondolta Erzsébet, sokkal könnyebb lenne. Gyorsan végigpörgette magában az elmúlt időszak eseményeit, ami idehozta őket, így egy csapásra átlátott anyja személyén, barátságos, öreges hangján, és fölfedezte rajta a megbomlott elme jeleit. Festett haját, nejlonharisnyába bújtatott visszeres lábait, kényelmetlenül tűnő, balettos cipőjét és a szoknyához fölvert fehér selyemblúzt.

– Akkor, gondolom, bent találkozunk.

Azzal hátrafordult, és elment. Ezután Erzsébet inkább azon gondolkodott, az anyja hol várakozhat, ha nem itt. Remegő gyomorral lépett be az épületbe. Meglepődve tapasztalta, hogy az ajtó mögött, ahova bebocsátásra vártak, semmi esetre sem lehet rendes tárgyalóterem. A bíróság eldugott kis folyosóján várakoztak, az ügyvédjeik sehol, a keskeny bejáratokon pedig az emberek ugyanolyan merev, semmitmondó arccal jöttek ki, ahogyan bementek. Erzsébet megállapította, hogy itt nem illik kimutatni az örömet vagy veszteséget, és ezt jól a fejébe véste. Végül loholva érkezett meg az ügyvédje, Isti, aki sokszor elmondta már magáról, hogy ő még csak ügyvédjelölt, de mivel ez a cím értelemzavaró volt Erzsébet számára, továbbra is rendreutasítóan ügyvédurazta a szomszéd kölyköt, aki végül belenyugodott ideiglenes kinevezésébe.

– Csókolom, Elvira néni, csókolom, Erzsike néni! – hadarta, majd le is hajtotta a fejét, s nagy odafigyeléssel a papírjai közt kezdett lapozgatni, hogy szeme villanásával ne nyársalja fel Erzsike néni, aki ezzel az első csókolommal láthatóan nemigen értett egyet.

– Hogy tarthatják ilyen kis lyukakban a tárgyalást? – tette föl Erzsébet azt a kérdést, ami leginkább a szívét nyomta. Úgy érezte, lenézik a problémáját.

– Úgy, hogy ez nem tárgyalás, hanem meghallgatás, Erzsike néni. Itt döntenek el, hogy szükség van-e tárgyalásra – persze ezt Isti pont annyiszor elmondta már, mint az ügyvédjelölti dolgot, és valahol sejtette is, hogy az öregasszony a tárgyalás és a bírósági meghallgatás fogalmát is összemosza, de így is annyi időt töltött az isteni és emberi törvények különbségtételének magyarázatával, hogy néhány dolgot már fáradság miatt is homályban hagyott Erzsébet fekete-fehér gondolataiban. Nem így képzelte el az életét, amikor beadta jelentkezését a jogra. Egyébként is csak azért tette, mert Anca azt mondta neki, hogy ő

csak ügyvéddel vagy orvossal... a vér látványától elájult, így maradt a jog. Azóta, mondjuk, Anca szült gyereket kőművesnek, kamionsofőrnek, és Isti az öt év egyetem alatt a római jog mellett azt is kitanulta, hogy Anca inkább egy alfa-hímre gondolt, ami belőle a diplomája után sem lett, viszont legalább már Anca sem árasztotta magából a májusi eső illatát. Így azon kívül semmi különös nem történt, hogy belőle minden valószínűség szerint egy életre ügyvéd lesz.

A pici szobában csupán két nő ült. Középen, a súlyos íróasztal mögött egy hivatalból szigorú és egy szemüveges veréb a sarokban, nagy monitor előtt. Erzsébet igyekezett feldolgozni, hogy a bíró nő, latolgatta a hír számára nyújtott előnyét vagy hátrányát, és már éppen arra jutott volna, hogy ez végeredményben szerencse, hiszen így jobban megértheti őt, amikor eljutott hozzá az a néhány végzetes szó.

– ... a gondnokság alá vételi eljárást bizonyítottság hiánya miatt lezárom.

– Hogy mondta? – szólt bele Erzsébet, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a kis taknyos Isti szerint neki egyáltalán nem lenne szabad megszólalnia.

– Megszüntetem az eljárást.

– De miért?

– Ügyvédjelölt úr, kérem, legyen szíves az ügyfelének majd kint elmagyarázni, hogy ez mit jelent.

– Hozzám beszéljen, ne hozzám! Az anyja lehetnék! Hát nem érti? Az anyám bolond! Hozzám kell költöznie! Nekem kell gondoskodnom róla!

– Asszonyom. Nézze, átadjuk az ügyvédjének a szakértői vélemény másolatát, amely szerint az édesanyja tökéletesen ép elméjű. Nem indokolja semmi a gondnokság alá helyezését.

– Már hogy lenne épelméjű?! Hiszen kefé! Nyolcvannégy éves, és egy hetvenéves férfival baszik, mindenki tudja! Kérdezzen meg akárkit a faluban! – és ujjával mereven ülő anyjára mutatott. Elvira néni tartotta magát jó előre megfontolt szándékához, és egyetlen szót sem szólt. Pedig egyetlen lánya már mindent megtett, amit elképzelhetetlennek tartott, és azon kapta magát, hogy már nem is a lányát látja benne, akit kihordott, megszült és anyyi éven keresztül kitöltötte az élete minden percét, hanem egy nőt, aki olyan a szemében, mint bárki, mint akárki más a nyugdíjasklubból. És arra gondolt, hogy ezek szerint az orvostudománynak mégiscsak sikerülhetett megállítani az időt, csak nem harminc-negyven éves kor között, amikor ezt örömmel fogadná az ember, hanem hatvan és a halál között. Mindközben pedig figyelt, nagyon figyelt minden egyes szavára a bírónőnek, aki rájuk csupán futólag pillantott, a hozzájuk intézett mondatok is csupán udvarias biccentéssel kezdődtek, de szemkontaktust kizárólag Istukával tartott fön, aki tíz évvel ezelőttig minden anyák napjára tőle lopta az orgonát. A mondatokat elismételte magában, hogy pontosan felszívódjék a szavak értelme, mégsem kapta meg az áhított választ a kérdésre, ami felbolydult élete minden percét átszötte: hogy tulajdonképpen ő most bűnös dolgot cselekszik-e. Az emberek lassan beszéltek hozzá, túlon túl udvariasan, már-már mentegetőzve, nem hozták szóba a szerelemhez nem méltó korában beköszönő szerelmet, sem Erzsikét. Mint ha nem is hallottak volna erről az egész históriáról. És minekutána Ferin kívül – aki talán maga is örült volt, hiszen sokszor elmagyarázta neki, hogy semmi különös nincs abban, amit tesznek – mindenki ugyanezt a kimért, artikulált, egyszerű mondatokkal magyarázó hangnemet használta vele szemben, elbizonytalanodott. Lehet, hogy csak nem vette ész-

re leépülését, aminek köszönhetően ez a kései boldogság sem valódi, csak meszes, öreg agyának játéka? Ezért a tőle telhető legnagyobb őszinteséggel beszélt a kirendelt pszichológussal. Néhány válasz megfogalmazásával sehogyan sem boldogult, de addig erőltette, amíg úgy nem érezte, ennél pontosabban képtelen szavakba önteni azt, amit érez és gondol. És már akkor, ott, annak a két és fél óras megbeszélésnek a végén azt mondta neki a doktor, hogy nyugodjon meg, néni, magának minden kereke a helyén van, de azt már ő sem mondta, hogy ne lenne bűnös.

– Ön mikor, hol és kivel szeretkezett utoljára? – szegezte Erzsébetre tekintetét a bírónő. Erzsébet hitetlenkedve kapkodott levegőért, nézett jobbra, majd balra, de senki nem fordult felé ezen a sótlan nőn kívül, aki ezeket a förtelmes szavakat is ugyanolyan egykedvűen ejtette ki, ahogyan az összes többi. Illetve még valaki nyíltan figyelt, a monitor előtt ülő veréb mereven a száját nézte, míg ujjait a billentyűzeten tartotta.

– Hogyan? Hát, maga, maga nem tehet fel nekem ilyen kérdést!

– Így van. Menjenek! – hessegetett a kezével a bíró, mintha legyeket hajtana ki. Minden perc számít. Ma megint az autójában fog szendvicset ebédelni, hogy a botfűlű fiát zongoraórára vigye, és visszaérjen egy bosszantóan fölösleges békítőtárgyalásra. Persze megmondhatná a gyerekeknek, hogy menjen inkább gitározni délutánonként, hisz az ő tehetségének végeredményben tök mindegy, de a férje megtiltotta, mert így gát vagy mi a túró keletkezne a gyerek kreatív gondolkodásában. Hülye pszichológus. De ma este talán megint elő lehetne venni a témát, mérlegelte. A legyek legalább hallgattak rá, összekapkodták holmijukat, és zavarodottan kiszállingóztak az ajtón.

Szabó Péterné született Szalai Erzsébet vasárnap hét óra negyvenötkor már a templom bejáratánál toporgott, de csak ötvenkor nyitotta ki a plébános. Leült a helyére, amit sajnos csak ő tartott a helyének. Mise után elvonult Szűz Mária oltárához, gyújtott egy mécses. A dobozba, amelyre kétszáz forint volt kiírva, száz forintot dobott. Imádkozott a gyerekeiért, a jó termésért, az egészségéért és leghosszabban az édesanyjáért. Az ajtóban a pap még bőven osztotta áldását, udvariasan megkérdezte, javult-e a mama állapota. Erzsébet lesütött szemmel mondta, hogy nem, sajnos elhalálozott, ezért gyászmisét szeretne mondatni az elhunyt lelki üdvéért.

FARKAS WELLMANN ÉVA

A CSÖNDET NEM LEHET LEÍRNI

Beszélgetés Zalán Tiborral

Zalán Tibor költő, író, dramaturg, József Attila- és Magyarország Babérkoszorúja díjas. Szolnokon született, Abonyban nőtt fel, él Budapesten, Békéscsabán és néha Szegeden – de gyanús, hogy alapvetően nem földrajzi az az univerzum, ahol otthon érzi magát. 1979-ben világraszóló botrányt kavart Arctalan nemzedék című esszéjével. Azóta mindenféle műnemet és műfajt kipróbált, ezekkel is hírnevet szerzett magának, tanított, szerkesztett, örült és szomorkodott. Következtesen meg tudja lepni olvasóit és a színházi nézőket is – csak bírjuk vele tartani a lépést.

– *Az avantgárd versektől a legválogatosabb és legeredetibb formáig jártad már be a líra útjait. Ha most éppen verset írnál, az milyen formába kíváncszna?*

– Forma- és irányzathűtlen alkotó vagyok. Ezt egy másik, szimpatikusabb nézőpontból nyugodtan hívhatnánk formakeresésnek is. A lényeg, hogy mindig azt a formát választom, legtöbbször keresem, amelyik érdekelhet, bár sokszor előfordul, hogy miután megtaláltam és használtam, már el is pártolok tőle. Alkati kérdés, hogy hamar elunom egy-egy formában magamat, illetve magamat a formában. Inkább a személyiség jelenlétében keresem az állandóságot – a forma szempontjából a radikális eklektikát választottam és definiáltam sok évvel ezelőtt a magam számára járható útnak. Manapság, évek óta, egy érdekes versforma kísért – nem új a költői gyakorlatomban, hogy egy-egy kitalált forma sokáig kiaknázható az unalom vagy az öniségtelenség veszélye nélkül. Mindig vonzódtam a számmissztikához. Egy egész kötetet írtam a tökéletes szám bővületében ($3 \times 3 \times 3 = 27$), *Szétgondolt jelen* címmel. Most ennél is tovább mentem a számolásban. Olyan verseket írok többnyire, amelyek kilencsoros versszakokból állnak, kilenc strófából, és egy-egy sorban kilenc szótag van. Ezeket össze lehet szorozni! Annyi bizonyos, hogy a nyolcvanegy egymásba olvasva 8+1, ami szintén kilenc, s a 729-nek is van egy kétszer kilences olvasata. Most két ilyen versen dolgozom – előfordul, hogy egy-egy verset nem tudok befejezni, mert egy másik jobban izgat, aztán meg azt sem tudom befejezni.

– *A próza nagyobb lélegzetű odafigyelést, tervezettebb időket igényel. A Papírváros pedig nem is akármilyen vállalás: egy egész regényfolyam. Hol tartasz ebben – és hová, mikor akarsz eljutni? Mit ígértél a kiadónak és magadnak?*

– Nem tartom magamat igazi prózaírónak. De való, már sok és sokféle prózát írtam. Nem hiszek a nagyobb lélegzetű odafigyelésben, magamra vetítve ezt. Esterházy Péter mondta egyszer, akivel sokat beszéltünk a költészet és a próza viszonyáról, ellentétéről és rokonságáról, illetve átjárhatóságáról, hogy prózaíró az, aki minden nap azonos órában leül, és azonos órában áll fel, a kettő közötti időszakban pedig megállás nélkül ír – valamit, bármit. Én viszont ugyanolyan rapszodikus összevisszaságban írom a prózát, mint a verset, emiatt aztán tervezett időim sincsenek. Ha lennének, és ha valóban átlátnám a prózai lehetőségeimet – azaz konkrét terveim

lennének –, akkor nem kínlódnék most a *Papírváros* negyedik, és nem kínlódnék majd a jövőben a *Papírváros* ötödik kötetével. Már rég felejtettem volna ezt a regényfolyamot, amelyben a regény szerkezeti lehetőségeit, műnemi válthatóságait kutatom, amellettt hogy hullámszerűen rám törve érdekel, mit jelent a címe, és ki a főhőse. Még egyiket sem tudok pontosan. Azt már igen, hogy hova akarok eljutni. Az olvasó számára is ki fog derülni. Én a regényfolyam időszerkezetével vagyok erősen tisztában. Az egészével! Nagy időkihagyásokkal írom a lassúdad regény egyes részeit, nehezen haladok vele, terveim szerint még idén be akarom fejezni a negyedik nagy egységet. A kiadónak három évvel ezelőtti leadást ígértem. Magamnak összességében annyit, hogy még életemben be fogom fejezni a teljes ciklust.

– Városok között mozogsz: talán a Budapest, Szeged, Békéscsaba háromszög a legkörülményesebb pályák, de megfordulsz számos más településen is, a teljes magyar nyelvterületen. Hogy látod: hol és hogyan él, milyen állapotban van most a kultúra, az irodalom tájainkon? Kommunikál a főváros ilyen téren a vidékkel?

– Erre nem tudok válaszolni. Annyi bizonyos, hogy sokat utazom, sokat látok, de igazából sem időm, sem energiám a tapasztalatok feldolgozására. A kultúra természetesen éppen úgy él vidéken vagy a határon túl, mint a fővárosban, csak az adottságok és lehetőségek miatt mégis teljesen máshogy. Leginkább az irodalom és a színház területére látok rá. Ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert a kultúra ennél jóval tágasabb és általánosabb kategória – amely magában foglalja ezeket is. Úgy vélem, eltűnni látszik a főváros és a vidék különbsége – főleg ellentéte – az említett területeken. Stabilan jó folyóiratok vannak vidéken, jó írók élnek ott is, manapság talán jobbak és mérvadóbbak is, mint a fővárosiak. És a színházak sem múlják alul a fővárosiakat, jóllehet az előadásaiak recepciója messze elmarad az utóbbiakétól – ma már csak nagyon kevesen utaznak egy-egy előadásért két-háromszáz kilométert. Örömteli, hogy manapság nemcsak az az író lesz ismert és elismert, aki Budapesten él, hanem az is, aki jól teljesít. Illetve – hát, vannak itt most már másfajta bajok és félreorientáló tényezők, de ebbe most nem szívesen mennék bele.

– És te magad... Gyakran neveznek kánonon kívülnek, felülnek stb. Egyáltalán: véleményed szerint kik írják ma a kánont, azaz: mi fog azzá válni utólag a jelenből? Foglalkoztat ez téged? Ha ránézel az irodalmi közállapotokra, logikusnak, igazságosnak találsz az egyes elrendeződéseket?

– Szögezzük le rögtön: ez engem nem foglalkoztat. Mármint hogy én milyen helyet foglalkoztatok el bármelyik kánonban, benne vagyok-e, kívülre vagy felette vagyok-e, mások szerint én hol vagyok. Hogy téged idézzek – ez részemről: stb. Ma az irodalom – de nem csak az irodalom – jó ideje két kibékíthetetlen oldalra rendezkedett be. Ez a két oldal időről időre megteremti a maga kánonját, ez legtöbbször a másik oldal teljes kizárásával jár. Aki egyik oldalon sem definiálja magát látványosan, az egyik kánonba sem kerül bele. Ez logikus. A kánonírók véleményem szerint a politikusokra emlékeztető önjelöltek vagy önkéntes megmondók, akik úgy gondolják, hogy eldönthetik, kik a kiválasztottak, kiket kell kikerülni

kinyomni a centrumból, és kiket kell benyomni a centrumba. Aki belekerül, az természetesen támogatja a kánont és a kánonteremtőket, akik nem, azok onnantól fogva vagy nincsenek, vagy igyekeznek bekerülni a körbe és a bizalomba. Én egyik oldalon sem szeretném magamat elkötelezni, így egyik kánonnak sem lehetek a kiszemeltje. De van jelenlétem, nyilván, bár ezzel nem nagyon lehet mit kezdeni. Sem vele, sem ellene. Azt se bánom, ha nem vagyok, úgy vagyok mégis. Az egyes elrendezéseket logikusnak találok, de nyilván messze nem igazságosnak. Annyi bizonyos, a kánonok nem szoktak fennmaradni, csak egyes alkotók és egyes művek, ha. Az idő nagy rostáló, de nem tisztességes kánonteremtő. Az időt a benne mozgó emberekkel és a benne létező aktuális szándékokkal definiálhatjuk – a kultúrában. Ilyen értelemben nincsenek és nem is lehetnek állandósuló kánonok. Példa erre az épp mostanában elindult Ady-trónfosztás, a kihunyini látszó Kosztolányi- vagy Szabó Lőrinc-kultusz; de akár az is, hogy a közelmúlt jelentős alkotói, csak néhány név a sok lehetséges közül: Weöres, Vas, Szentkuthy, Juhász Ferenc, Szilágyi Domokos, Páskándi, Nagy László, alig-alig vagy egyáltalán nem kerülnek szóba. A jelenkor köldöknézését katasztrófa-lis kancsalságnak vélem. Mindenki el van foglalva a maga kasztjával, a kasztjában betöltött szerepével, a maga forradalmáraival vagy janicsárjaival, a törtetéssel – elfoglalt vagy kijelölt helyek megszerzésével. Az irodalmi hagyomány gyakorlatilag a hivatkozás szintjén sincs jelen. Ha meg jelen van, akkor a mostani állapotok kanonizálását szolgálja, és nem az értékek felmutatását, illetve azok összehasonlíthatóságának kérdését veti föl. Kényelmesebb az íróknak csak a saját kortársaikra figyelve jelentősnek, nagynak gondolniuk magukat, mint feltételezni, hogy voltak – lehettek már – náluk fontosabb, pontosabban fogalmazó, érzékenyebb és innovatívabb alkotók.

– *Mi történe, ha találkoznál egy fiatalemberrel: mondjuk a húszéves Zalán Tiborral? Mit mondanál neki, és még inkább: ő mit mondana?*

– Valami biztatót mondanék neki. Ilyesmit: add fel, hiába erőlködsz, úgylis el fogod baszni! Konkrétabban, hogy ha már, akkor ne hagyja magát mindenféle látványos dologba bele-rángatni, ne hagyja magát se zászlóra, se gombostűre tűzni, de ne magányosítsa el magát oly mértékben sem, amennyire én megtettem, mert ebbe a helyzetbe kerülve már nem kell senkit megbántania ahhoz, hogy megbántódjék, nem kell senki-semmi ellen tennie semmit, hogy mégis sok ellensége támadjon. Vélt okosságokat mondanék neki. Minél előbbre tartasz, annál több sár ragad rád, és annál többen húz(ná)nak vissza. Úgy mozog az irodalomban, mint a kocsmában, soha ne fordíts háttat senkinek; ennek legjobb módszere, ha mindig a fal előtt állsz, így nem kerülhet mögéd senki. Legyen az akár kivégzőfal! Inkább a sortűz, mint a kis belezők! Meg hogy add fel a büszkeségedet, csatlakozz le az erősekhez, különben kinyírnak, és attól senki se boldog. Ha kiválni látszol, erre biztosan kísérletet tesznek. Készülj el és fel erre is! Meg hogy a vers sohasem gondolatokból, csak szavakból áll, mint a puzzle-játék; rakosgasd, ha már, rakosgasd türelemmel, míg bele nem hülyülsz. Sok minden fölöslegeset elmondanék. S hogy ő mit mondana? Talán azt, szerencse, hogy nem ismerhettük egymást!

– *Meghatározó helyszín a szülővidéked: Abony, Szolnok. Milyen kapcsolatot tartasz jelenleg ezekkel a városokkal? Illetve ha röviden kellene összefoglalnod: mivel csomagolt fel téged a szülőföld?*

– Érdekes ez az Abony is, meg ez a Szolnok is. Utóbbival kezdem, ott születtem, de összesen nem töltöttem ott egy hetet, ebből a hétből is a legtöbb, amennyit édesanyám a kórházban feküdt velem születésem után. Tehát semmi közöm Szolnokhoz. Abonyban

nőttem fel, de épp a napokban ért az a meglepetés, hogy a város honlapján kitöröltek a híres abonyiak közül – sokáig ott díszelgettem. Nem mintha nagyon hiányozna ez nekem, és most felvesse a bánat miatt. Csak úgy, és mégis. Az abonyiaknak – Abonyban ugyan díszpolgársággal tiszteltek meg – nyilván szolnoki vagyok, a szolnokiaknak abonyi. Ugyanolyan senki földjére kerültem ebben is, mint életem során gyakorlatilag mindenben és mindenhol. Abony a gyermekkor, apa, anya, a bátyám, közülük ketten már rég nincsenek közöttünk; a téglagyár, a téglagyári tó, a kert a mákkal, a Kapisztrán utca pora foci közben, a nagy eperfa a hátsó udvaron, melynek ágai között – kis Tarzanok – Pali bátyámmal egy-egy kötélén röpködünk a gravitációt meghazudtolva naphosszat. Meg is sértettek, de meg is becsültek már Abonyban az abonyiak. Hideg-meleg víz. Bizonyára mindenhol így megy ez. Oda konkrétan már csak anyám köt, Szolnokhoz nevelt fiam, Attila. Egy-egy. Persze lényegesebb, hogy az akkor belém égett táj azóta is minden élmény megképező tája, írjak Rómáról, Potsdamról vagy Sanghajról akár, ha álmodom, abban a tájban történek meg, és lázálmaimban is Abony utcáin bolyongok, vagy ott veszek el. De a tájon kívül megtanultam viselni, ha nem is szeretni, a szegénységet, becsülni a könyvtárakat és a könyveket, fölismerni, hogy ami leszek – és ami nem –, egyedül az én küzdelmem büszkesége vagy szégyene lesz; első generációs értelmiségiként – a család történetében nekem volt először diplomám – az első generációsok kínjait, olykor megaláztatásait, olykor dölyfös fölöslegességeit is meg kellett élnem; s hogy bírtam az akár föntet vagy az akár lentet, túrtem a „könyvek között felnöttek” lenézését és a küldő közeg bizalmatlan megjegyzéseit, pillantásait, nem törtem bele – a tartást és szívósságot is bizonyára onnan hoztam. Sokat köszönhetek a gyermekkoromnak, kubikos apámnak és téglagyári munkás anyámnak. Meg persze apai nagyapámnak, aki a *Papírváros* első kötetében a sokak által fölemlgetett Huszulin Rancsics-történetet elmesélte nekem. Sokat ültem vele a fehér gangon, náluk, ő avas szalonnát katonáztatott nekem, kovászos uborkával, szikkadt kenyérekockákra, és mindenféle mesés dolgot mesélt. A *Göncölszékér* című tárcanovellatáramnak is fontos szereplője ő. Ha belegondolok, a családomból neki jutott legtöbb „irodalmi szerep” eddig az irodalmamban. Talán az sem véletlen, első kötetem címtelen nyitó verse is a gyermekkorral, az indulással, abonyi élményekkel foglalkozik. Két verset tudok valahány művem közül könyv nélkül, talán, mert buta vagyok, és az egyik éppen ez. Elmondom neked. „A téglagyári tó, anyám a parton, / agyagtól maszatos gyermekarcom. / Homályos a kép, pirosas a széle, / ráfreccsent nagyapám torkavére. // S a fákról is éretten már a körte / pirosan hullt, ahogy kiköhögte. / Készültem, a világot felképelem, / de bokorban várt a történelem, / érett combjáról szoknyáját feldobta, / sötétlett az öle, kitakart bomba. // Megríkatott, és kis pengő szememből / kipottyant, s hazáig vitt egy rendőr / könnyecsepp, gyermekségem pocakos óre. / Csak érnék haza, haza időre! / Egyszerre lett tél, nem telelődött. / És hazáig az út. És hó. Így kezdődött.”

– *Ezer szállal kötődsz a színház világához. Íróként, POSZT-válogatóként, dramaturgként számos produkcióhoz volt közöd az elmúlt években. Mit szeretsz leginkább a mai magyar nyelvű színházban?*

– A színház nem feltétlenül az a világ, amit szeretni kell vagy lehet – nekem. Kívülállónak izgalmas, érdekes, akik bent vannak, azoknak meg leginkább ijesztő és leggyakrabban lélekölő. Nézzük a szalakat, ha nem is ezret! Íróként régen vagyok jelen a magyar színházban, váltakozó sikerrel. Látod, itt máris megbicsaklik a normális szóhasználat. Siker! Mit jelent a színházban a siker? A nézőtéri visszajelzést? Csalóka, ritkán objektív. A kritika visszajelzését?

Túlideologizált, látszatobjektív. A szakma visszajelzését? Csordaszellem, feltételeket szabva. Máris visszajutottunk a beszélgetésünk elejére. Valaki azt írta, a színházi emberek utálják leginkább és leginkább feltételek nélkül egymást a magyar művészetben. Van ebben valami, ha nem is ennyire szörnyű a helyzet, amilyen sarkított ez a megfogalmazás. Dramaturgként is évtizedek óta működöm. De mi a dramaturgia, és ki a dramaturg? A dramaturgok évtizedek óta próbálják magukat definiálni – sikertelenül. Csak részben az ő hibájuk és felelősségük, hogy ez így van. Sokak munkáját – vagy nem munkáját – raktam föl dramaturgként a színpadra. Ettől vajon közelebb kerültem-e hozzá? Lehet-e egy munkahely szerelem? Talán csak a hülyéknek. POSZT-válogatóként kétszáznál több előadást láttunk Gulyás Gábor esztétával határon innen és határon túl egy éven belül, de nem tudtam meg sokkal többet a színházról, mint amennyit tudtam, amikor elindultunk. A mai magyar nyelvű színházban azt szeretem, hogy egyáltalán létezik. Meg fogsz lepődni, bár színházi szerző (is) vagyok (aki most éppen két darabon szorgoskodik egyszerre), színházakban dolgozom legalább negyedszázada dramaturgként, de nem vagyok igazán sem színházi, sem igazi színházjáró ember. Megbecsülés, hogy megkínáltak egy Szép Ernő-díjjal és -életműdíjjal, félszáznál több saját bemutatón hajolhattam meg, de még ettől sem érzem közelebb magamhoz a színházat, vagy magam a színházhoz. Ezt a dolgot egyszer majd tisztázom magamban. Akkor térjünk vissza rá! De látom, nem tudtam megválaszolni a kérdésedet. Sikertelt a sok POSZT-válogatók, -interjúk során egy bonmot-t elsűtnöm, néha idézik, talán ez lehet válasz (bár már nem emlékszem pontosan rá): a magyar színház jobb, mint amit tartanak róla, de rosszabb, mint amit gondol magáról.

– *Nem tudom nem szóba hozni a halált. Egy alkalommal mesélted, hogy a lányaidnak az első jelző, ami eszükbe jut a verseidről, az a „csuklófelvágós”. Hogy alakult az idők során a versbeli – és akár személyes – viszonyod a témához. És hol tart most?*

– A halál pályám kezdete óta az egyik központi kategóriája volt a költészetemnek – rengeteg szimbólum mögé rejtve, vagy akár face to face is. Ennek egyik oka, feltételezésem szerint, hogy halva születtem. Ezt számtalanszor megírtam és legendásítottam már, így most nem részletezem. De figyelemre méltó, hogy a születésem rögtön a halál jelenlétét involválta. Ez nyilván nem tudati, sokkal inkább génekből származó üzenet lehet. Kétségtelen, hogy az élet mindig kevésbé érdekelt, mint a halál. Kezdetben témaként került elém, illetve halás megoldásként. A látszattal szemben meglehetősen introvertált alkat vagyok; noha állandóan fénybe kell állnom, jobban szeretem a homályt, sőt a sötétséget. Nem metaforikusan megfogalmazva: a magányt és az emberi csöndet. Ehhez az életérzéshez, illetve ennek kifejezéséhez mindig jobban passzolt a halál, mint bármilyen más. Semmiképpen se valamifajta dekadens faszággra gondolj, ha már mindenképpen gondolni kell valamire, gondolj inkább valami komoly játékra, amikor az életbe induló szembenéz valami nála sokkal nagyobbval, és elmőrökázik vele. Mondjuk az egér farkánál fogva próbálja rángatni a macskát. Persze csak duma, hogy ez ilyen derűs és egyszerű volt. Ha le tudtam írni az *és néhány akvarell* című kötetemben, hogy én huszonnyolc évesen meg akarok halni, akkor ott lehetett valami más kínlódás vagy lelki romosodás is. Emlékszem rá, mennyire meg voltam sértődve, amikor elmúltam huszonnyolc, és nem haltam meg. Semmiképpen sem öngyilkosságra gondoltam, hanem a létezésem önmechanizmusára. A halál akkor még faktumként érdekelt, és nem félttem tőle, ellenkezőleg, szerettem, és nagyon közel állt hozzám. Ma már sokkal inkább a hozzá vezető út izgat, a test, a szellem, a lét erodálása, pusztulása, az egzisztencia feloldódása valami másban, többen, kevesebben. Nem állítom, hogy nem félek a haláltól,

ami egyre inkább elkerülhetetlen valóságként tornyosul elém, de jobban félek a hozzá vezető úttól. Nem feltétlenül betegségre, elgyámoltalanodásra gondolok. Arra is. De inkább másra, többre, nehezebben kifejezhetőre. Ezt próbálom régóta körüljárni, és itt nyilván már nincsenek leírható tények, elmondható történetek, ami mostanában a költészeti divatok kötelező iránya, csak érzetek, félelmek, akár rettegések. Ezt a tendenciát fölerősíti bennem, hogy míg régen másoknak – hívjuk őket közönségnek (a rajongó szót soha nem szerettem, egyrészt nem volt bizalmam iránta, másrészt kétes fogalmakat fedtek le vele mindig) – írtam, ma már, ha verset írok, kizárólag az írásnak vagy az írás miatt teszem. Megbocsátható, ha olykor-olykor érdeklődéssel olvasom meghökkentő magamat.

– Ha valamilyen oknál fogva már csak egyetlen verset írhatnál meg – így hát csakis magadnak –, az miről szólna?

– Nem tudom. Semmiről. A semmiről. Vagy a csöndről. Elhasznált szó, tudom, a közbeszédben már alig van jelentése, kihúzódott mögüle a valóságos tartalom. Már ha jól gondolom, hogy mi lehetett, lehetne mögötte. A csöndet nyilván nem lehet leírni, mert a csönd legalább annyi összetevőből áll, mint a szimbolikájától megfosztott fehér szín. Azt látjuk fehérnek, ami a fény teljes spektrumát változatlanul visszaveri. A csönd is ilyen, az élet minden zaját visszaveri úgy, hogy közben megmarad tisztának, nem fertőződik – élettellel. Mondhatod, hogy akkor nálam a csönd és a halál között egyenlőségjelet lehet tenni. Akár lehet. Vagy nem lehet. Mit tudom én! Annyi bizonyos, az élet zajokból áll, mert mozgás, változás, teljesen más, mint a nyugalom mozdulatlansága. Itt következik el a nagy dilemma, hogy ha valami mozdulatlan, azt hogyan lehet úgy leírni, ha akarom, kifejezni, hogy ne valamilyen jelenséggel, mozgással oldjam meg ezt. Ha egy költő az utolsó versét írja, akkor az a költő épp halni készül. Fizikai, morális vagy esztétikai értelemben. Látható tehát, ismét nem tudjuk elkerülni a halált, avagy nem tudunk túlkerülni rajta. Te mondtad, te kezdted, te kérdezted!

KISS LÁSZLÓ

MINDENKINEK MÁS A SORSA

Beszélgetés Grecsó Krisztiánnal

Bizonyosan van jó néhány hely, ahová Grecsó Krisztián hazajár, és bizonyos az is, hogy Békés megye e helyek közé tartozik. Élt például Békéscsabán, ahol főiskolát végzett, majd a Bárka szerkesztőjeként dolgozott, de számos alkalommal megfordult Gyulán is – ha az Erkel Ferenc Gimnázium kulturális seregszemléjéről, az Erkel diákünnepéről volt szó, azért, ifjú néptáncosként, ha szerzői estje volt, hát azért, íróként. Mint ezúttal is, 2019 őszén. Kemény éven van túl, egyszerre rettentően keserves, egyszerre felemelő – valamivel több, mint – tizenkét hónapon. Idén megjelent regénye, a Vera nagy siker. És vannak más hírek is.

– A gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtárban beszélgetünk, ahol percekkel ezelőtt a Nagy olvasási kihívás eredményhirdetése zajlott. Minden kezdeményezés üdvözlendő, ami a könyvhöz kapcsolódik, itt is sok olvasót köszöntöttek, díjaztak. Te is számos olvasás-népszerűsítő rendezvényhez adtad már az arcod, pályázatokat bíráltál el, könyvkiadásban vettél részt, és egyébként is sokat olvasó ember vagy.

– Erőmhöz mérten igyekszem részt venni ezekben a társadalmi szerepvállalásokban, amelyeknek talán legfontosabb hozadéka a POKET Zsebkönyvek mozgalom volt. Pedig nem úgy indult, hogy sikertörténet lesz. Amikor Vecsei H. Miklós előállt az ötlettel, nem láttam benne fantáziát, mondtam is, hogy hagyjuk a fenébe, igazi lelkes kollégaként hosszan próbáltam magyarázni, miért nem fog működni, ő azonban szerencsére nem hitt nekem, eleve úgy tekintett a POKET-re, mint olvasás-népszerűsítő és nem könyvkiadási projektre. Amely aztán tényleg népszerű lett, egyre nagyobb érdeklődést váltott ki, többen a kívánságukat, sőt kritikájukat is megfogalmazták, javaslatokat tettek, mi kerüljön a sorozatba, sőt, volt, hogy magyarázkodnunk kellett egyes címek miatt. Mi is tudtunk volna néha kívánatosabb tételeket választani – persze kivétel nélkül jogdíjasokat –, de gúzsba kötve táncoltunk. Annak viszont örülök, hogy mobiltelefon méretű, notesz formájú kötetecskék jelennek meg, automatából könnyen hozzáférhető kis könyvek; talán megnyitják az ifjúság szívét. Emellett sokat járok rendhagyó irodalomórákra, amelyeken azt látom, hogy végtelenül szétnyílt a társadalmi olló. A gyerekek tökéletesen tükrözik a szülők világát. Elitgimnáziumok vannak, és borzasztóan nehéz helyzetben lévő iskolák. Nincs derékhad, ha van is, nagyon sovány. Voltam egyszer egy baranyai kettős órán, először Pécssett, aztán Siklós mellett egy erdészeti szakközépiskolában, és míg a Janusban intertextuális utalásokat pedzegettek a diákok, addig a szakközépben hír volt, hogy egyáltalán van élő irodalom. Ennek a rémületét valahogy tudni kell kezelni. Nagyon megható és fölemelő, amikor olyan helyre viheted el az élő irodalom hírért, ahol a gyerekek, akik egyébként titokban írnak, nem értik, miért kell kapcsolódnuk ahhoz, amit tanulnak, hogyha az halott ügy. És sokszor annyira sokkolja őket, amikor ennek az ellenkezőjét megtapasztalják, hogy óra után nem mennek el azonnal, ott maradnak, de nem kérdeznek semmit, mert nincsenek rá szavaik, csak állnak körülöttem szomorú bocsiszemekkel, és várják, hogy tegyem fel azt a kérdést, ami bennük van. És persze válaszoljak is rá. Miközben elképesztő drámákat élnek meg, és örületes társadalmi helyzetben vannak. Olyan dolgokon kell átmenniük, amilyeneket én mondjuk Móránál olvastam gyermekkoromban, és azt gondoltam, ilyen sose lesz többet.

– *Titokban írnak?*

– Írnak, sőt azt látom, hogy elképesztő módon működik az egójuk, ez a legfontosabb energiaforrás. Az egófényesítés időszaka a kamaszkor, amikor kitalálódik, hogy ki vagyok én. És ez hegyeket tud mozgatni, ha teret engedünk neki. Elég ránézni egy tehetségkutató válogatásra akár melyik tévéstudiónál, ezer fiatal várakozik azért, hogy megmutassa magát, hogy bemehessen énekelni. Úgy megkérdezném tőlük, hogy énekórán hajlandók-e kinyitni a szájukat. És semmilyen módon nem mozgatjuk ezeket az energiákat. Én persze nem tudom, hogyan lehetne, nem vagyok oktatási szakértő.

– *Már ha ez elsősorban az oktatás kérdése vagy az oktató felelőssége. Tanárnak lenni szerep, a diáké szintén, ami akár gáttal is jelenthet. Nem biztos, hogy fel meri vállalni azt az önmagát, aki nem épp a diák szerepét játssza. Te hogyan kezeled ezt a helyzetet, amikor bent vagy közöttük?*

– Folyamatosan azt hangsúlyozom, hogy ugyanabban a hatástörténetben állnak, állunk. Lehet ugyan, hogy az irodalom nagyon sokszínű, és számtalan rétege van, de ettől függetlenül is ugyanabban a folyamban vagyunk benne, egy élő organizmus részeként, amely bármelyik pillanatban hathat. Ráadásul van egy olyan rétege, amely a mai világról szól, és őket szeretné utolérni, megszólítani.

– Írói munka nincs az olvasás munkája nélkül. Abban a közegben, ahonnan származol, milyen lehetőségeid voltak olvasóvá válni?

– Nagyon szélsőséges dolgok történtek velem ez ügyben. Egyfelől a nagyszüleimnél nőttem fel, egy erősen paraszti családban, ahol az olvasásnak semmi nyomát nem tapasztaltam. Másfelől ott volt a lázadó apám, festék híján lila hagymától színes, könyékig érő hajjal, aki minden erejével ki akart törni ebből a világból, nekem pedig ezt a két hatást kellett valahogyan integrálni. Apám rengeteget olvasott, de érdekes módon alkotóként sosem próbálta ki magát, aminek nem tudom az okát. Pedig gitározott is, a haja miatt azt hittem, őszinte, kemény zenében utaznak, de Bee Geest játszottak. Neki nem sikerült a kitörés, de az öcsémnek, Zolinak, akiből kortársbalett-táncos lett, és nekem mégiscsak példát adott, utat mutatott, hogy merre lehet vagy érdemes elindulni, milyen világok vannak még. Ma is folyamatosan olvasok, de már nem úgy, mint régebben. Kereken tíz éve vagyok az Élet és Irodalom prózaszerkesztője, ami bizonyos szempontból tönkretette az olvasói membránomat, de ez életkori kérdés is lehet. Valakitől azt hallottam, hogy az ember a negyvenes évei közepén szívesebben olvas esszéket, tényirodalmat, történeti munkákat, és egyre kevésbé szépirodalmat.

– Az édesapád által kínált kultúra összhangban volt azzal, amit az iskola, a magyarórák kínáltak?

– Ő nagyon vegyes kultúrafogyasztó volt, és a legszélsőségesebben és legőszintébben válogatott, Tolsztojt a leglányhóbb lektűrök is követhették, nem béklyózta semmiféle sznobizmus. Azt is mondhatnám, hogy angolszász természettel olvasott, magától értetődő volt számára az átjárás a zsáner és a magas irodalom között. Az iskolában ezzel a szemlélettel nem találkoztam.

– Visszakanyarodva az ifjakhoz: egyre több színvonalasan dolgozó fiatal színházi csoportosulás van, ezek egyike színre vitte a Megyek utánad című regényed. Hozzájuk mennyire állsz közel?

– Örülök, ha megtalálnak, a negyveneseket ugyanis, ellentétben a nagy öregekkel, akikhez szívesen fordulnak, teljesen érdektelennek találják a fiatalok. Én is pont ebben a vak, érdektelen korban vagyok, és megmondom őszintén, nehéz velük. Nehéz az Élet és Irodalom szerkesztőjeként, de nehéz alkotóként is. Amikor Dékány Barnabás megkeresett a darab ötletével, neki is azt mondtam, amit Vecsei Hasinak, hogy szerintem semmi értelme, nem színpadra való a szöveg, hiányzik belőle az ehhez szükséges drámaiság, ezt a fejlődéstörténetet színpadra állítani egyenlő a biztos kudarccal. Amire ő félfelken megkérdezte: de hát nem is csinálhatjuk? Hát dehogynem! Legközelebb azt kérdezték, milyen fázisokban szeretném ellenőrizni a munkát, és hogyan akarom átnézni a szöveggönyvet, fejezetenként vagy jelenetenként. Mondtam, sehogyan sem akarom láttamozni, csináljátok, ahogy szeretnétek. Tehát azt csinálnak, amit akarnak? Azt csináltok, amit akartok! Az a tapasztalatom, hogy ha bármilyen művészeti ág alkotóját bármilyen módon megpróbálsz befolyásolni, azonnal megbénítod, és borítékolhatóan nem lesz jó, amit csinál. Egy színpadi mű vagy film, vagy bármi, ami a regényre épül, természetesen nem maga a regény lesz. El kell engedned, ami

a sajátod, nem lehet óvni a mondatot, mint egy Molnár-örökös, meg kell értsd, hogy valójában komoly dologról van szó: valakinek fontos a műved, megérintette, talált benne valamit, és ezek alapján ő is létrehoz valamit, aminek nyilván van köze ahhoz, amit te írtál, mégis más, szuverén műalkotás. Aztán meg, ha egyszer már megírtál valamit, ne akard újra megírni. A kész művön évekig dolgoztál, rögzített hozzá a nézőpontod, ezért onnan és csakis onnan, abból a szemszögből tudod nézni, és ha bekapcsolódsz a színrevitel munkálataiba, röghöz kötöd az anyagot. Kerékkötője leszel a munkának.

– *Írtál forgatókönyvet is – melyik áll közelebb hozzád, a film vagy a színház világa?*

– Mivel elég rossz filmek elég rossz forgatókönyvét írtam, a válasz kézenfekvő. Bukás volt mindkettő, a Koltai Róbert rendezte *Megy a gőzös* és Szőke András *Hasutasok* című filmje is. Az előbbit különösen sajnálom, mert egyrészt Robi remek ember, nagyon szeretem, hatalmas szíve van, másrészt mert abból azért lehetett volna egy nagyon jó film is. Kevés igazán jó jelenet van benne, de azok olyan erősek és szépek, hogy amikor látja őket az ember, összefacsarodik a szíve, hogy ez ilyen is lehetne. De ezek a kudarcok is kellene, sokat lehet tanulni belőlük. Én például a *Megy a gőzösből* azt tanultam, hogy bizonyos mániáimhoz ragaszkodnom kell tűzön-vízen át. Például legyen a filmben valami, amibe bele kell halni. Nevezhetjük ezt régi szóval üzenetnek vagy tőkesúlynak, bárhogy, de legyen valami ilyesmi. A vállfás film, a *Sose halunk meg* zseniális. És ami az igazán jelentős művek jellemzője: egyre jobb. Nemrég újra megnéztem, és sokkal jobban tetszett, mint annak idején. Egy identitás-történetet mesél el, egy fiatalember történetét, aki megtudja, hogy kicsoda és honnan jön. Nem csupán groteszk botladozás, hanem egy szívszorító vallomás a származásról. Van mögötte valami, van talapzata, amire aztán persze jöhetnek a humoros meg abszurd ötletek, jelenetek. Ez nagyon hiányzik a *Megy a gőzösből*.

– *Mindig sajnálom a forgatókönyvírókat, amikor egy csomó munkával készre írt ötletüket elvetik, nincs pénz, nincs film, mehet a kukába az egész. Mintha a tehetségüket tékoználnák el. Íróként alighanem könnyebb az ember helyzete, de legalábbis nagyon másnyílen: te például a forgatókönyveidből semmit nem mentettél át novellába, regénybe?*

– Nem. Olyan erős volt a kudarcélmény, hogy el is húzódtam ezektől a művektől, például nem úgy akartam látni a vidéki Magyarországot – amelyben sokkal több a tragédia és a feszültség –, mint ahogyan ők láttatják. A színház inkább kézre esett, ott valahogy jobban működött az a látás, amit magaménak képelek. A Katona József Színházban a *Cigányokat* vittük színre: Tersánszky Józsi Jenő *Szidike* című zenés darabjának első két felvonásából csináltak egy összevont, rövidített verziót, ez lett az első felvonás, amit én továbbírtam egy teljesen más vonalon. A *Pál utcai fiúk*ban dolgozni pedig egészen különleges és kivételes helyzet volt, komoly önterápiára, önbizalomgyűjtésre volt szükségem hozzá. A Vígszínháznak – Molnár Ferenc színházának – *A Pál utcai fiúkat* átírni, mondjuk úgy, viszonylag szép feladat. Utánanézttem: minden színrevitel megbukott korábban, igaz, azok nem zenés darabok voltak. Nagyon sokszor elolvastam a regényt, olyan közel kerültem a szöveghez, amennyire talán csak egy műfordító tud. Egészen magával ragadott, hogy Molnár milyen módon építi a világot és a figuráit, hogyan képes megmutatni, miként lehet hőssé egy olyan ember, akit semmi nem predesztinál arra, hogy hős legyen. Lehet érezni azt is, hogy folytatásokban írja: nyelvileg sokkal művesebb, kidolgozottabb az eleje, a vége már szinte filmnovellaszerűen egyszerű. Hibázik is egy nagyot – megjegyzem, ha én írtam volna így regényt, valószínűleg nem egyet hibázom, hanem ezret. Molnár csak egy helyen téveszt,

Gerébet ottfelejti, amikor Áts Feri ellopja a zászlót, ezért a fiú hallja, amikor Boka megembe-reli magát, és kijelenti, hogy este elmennek a vörösingesekhez. Vagyis nincs értelme neki is odamenni, tulajdonképpen lebukni. Én úgy próbáltam kimenteni ebből a helyzetből, hogy gyorsírásórára küldtem.

– *A Verában hibáztál?*

– Nem is egyszer. Legutóbb egy szegedi olvasó kenegetett hájjal, hogy milyen szép a regényben az a jelenet, amikor a kislány kijön az utcára élete első miséjéről, és megáll a Somogyi-könyvtár mellett. Ügyes, mondta ez az olvasó, különösen, hogy a Somogyit 1984-ben adták át, a regényidő pedig, tudjuk, négy évvel korábbi. Nincs mit szépíteni ezen: baklövés. De megbocsátónak mutatkozott, mert nagy szeretettel hozzátette, hogy Darvasi Lacival kellett volna elolvasatnom a szöveget megjelenés előtt, ő biztosan jelezte volna a bakit. Aki természetesen átolvasta a kéziratot, de hát könyörgök, Laci azt se tudja, ő mikor született, nemhogy a Somogyit mikor építették. És különben sem azért szeretjük, mert lexikon, hanem mert jó mondatokat ír. Mondják, van a hibának poétikája. Ha van, akkor én élek vele. Ezt mindenestre kijavítottam, és az utánnymásásban Vera csak a Somogyi utca sarkán áll. Azzal is kezdenem kellett volna valamit, hogy a regényben a kislány lovastornára jár, csakhogy Szegeden 1980-ban nem csupán Somogyi-könyvtár, de lovastorna sem volt. Gyulán viszont igen. Mivel azt nem írhattam, hogy Vera hetente kétszer ingázik a két város között, maradt a szegedi lovastorna. Annak eldöntését, hogy ez fikció-e vagy hiba, az olvasóra bízom, nekem azonban mindenképpen szükségem volt valami finom, elegáns sportra ebben a közép-kádári világban.

– *A pályádat versekkel, novellákkal kezdted, első igazán sikeres könyved is novelláskötet volt, a 2001-ben megjelent Pletykaanyu. A Vera pedig, ha jól kombinálok, már a hatodik regényed. Nem ügyeskedted túl, szépen olvastatja magát, ha érvényes még ez a címke: afféle nagyregény.*

– *A Pál utcai fiúk* élménye meghatározó volt abban, hogy a klasszikus nagyszerkezet felé fordultam. De a *Verát* egyetemista koromban nem szerettem volna, ha a kezembe kerül, biztosan leteszem, hogy ugyan már, lektúr. Ez nemcsak ízlés kérdése, azt hiszem, csápjaim sem lettek volna hozzá. Kérdeztem is Károlyi Csabát, aki tanítja az ELTE-n, hogy szeretik-e a diákok. Nem szeretik. Ezek szerint nem változott semmi, és ez rendben is van. Ehhez a poétikához érni kell. Egyetemistaként én is szívesebben olvastam Mészölyt, akit a mai napig nagyon szeretek és nagyon fontosnak tartok, de a *Verát* egészen másfajta poétikai szempontok szerint gondoltam végig. Az egyik legfontosabb célom az volt, hogy semmiképp se mutogassam azt, hogy nagyon tudok valamit, mondjuk ami a szerkezetet illeti. Fontos volt az is, hogy hitelesen működjön az elbeszélői technika, hogy a narrátor csak a kislány fejébe lát bele, csak azt érzékeljük, amit ő érzékel, csak azt látjuk, amit ő lát, ami olykor azt a hatást kelti, mintha maga Vera beszélne a regényben. Ezért marad sok minden reflektálatlanul a *Verában*, hiszen a kislány számos dolgot nem ért, csupán tapasztal, érzékel, rögzít. És azokról nem is mond semmit.

– *Vagy annyit fűz hozzájuk, hogy nem érti őket.*

– Igen, vagy konkrétan kimondja, hogy nem érti, ami történik. Persze az olvasó mindig jobban értesült, mindig egy lépéssel előrébb van, mint a kislány. Korábban végtelenül büszke voltam arra, hogy tudok idősíkugrásokat csinálni. De hát kit érdekel, hogy tudok? Legyen jó a könyv! Olyan nagy sikerélmény, amikor azt hallom, hogy de hiszen ez *csak*

úgy el van mesélve. Pedig van benne nem hagyományos elbeszélésmód, például az egyik fejezet egyetlen nap története, de visszafelé elmondva, mert a rész végén olyan dolgot akarok fölfedni, aminek csak így lesz értelme, jelentése. Ha ezt az olvasó nem veszi észre, jól dolgoztam.

– *A regény egyik fontos szála is egy fölfedés, méghozzá egy nagyon nagy súlyú titok fölfedése.*

– Komoly témám az örökbefogadás. A rendszerváltás előtti időben az volt a jó szándék vezérelte pedagógiai elv, hogy a gyermeknek ne mondják meg, ha örökbe fogadták, úgy vélték, ezáltal a trauma elkerülhető, és egységes marad a család. Az elv nagyon szép, csak a valósággal nem számol, amelyben vannak szomszédok, boltosok, rosszakarók vagy épp jóakarók. Elképesztően különös helyzet, tényleg, akár egy görög dráma: a felnövekvő gyermek számára élete egyik legfontosabb kapcsolata, egész identitásának alapköve titok, miközben a környezetében mindenki más tud róla. Ez mára megváltozott, az örökbefogadási tanfolyamokon azt tanítják, hogy a gyerekek egészen korán el kell mondani az igazságot. Mindenképp akartam ezzel a különös helyzettel kezdeni valamit. Egyébként azt gondolom, hogy a *Vera* nem sokban különbözik a korábban írt regényeimtől. Az nagyon felszínes hozzáállás, hogy az eddigi könyveim életrajzi vonatkozásúak, mert, mondjuk, beazonosítható Gyula, ahol sokat jártam, vagy Békéscsaba, ahol huzamosabb ideig laktam is, Szegedről nem is szólván. Mert miközben a helyszínek felismerhetők, attól még ezekben is a mániáim dolgoznak, a család, az identitás, az elhallgatás vagy épp ezek felfedése. A *Vera* annyiban viszont mégis más, hogy az írásakor egy számomra újfajta, nagyon izgalmas poétikai kihívással kerültem szembe: hogyan tudom mikrodrámákon keresztül működtetni a szöveget. Nagy ikonom Szabó Magda, belesárgulok az irigységbe, ha eszembe jut a *Katalin utca* nagyjelenete a rivalizáló barátnővel. Hogyan tudta azt olyan szépen és feszesen megcsinálni! Az utolsó jelenetben annyi történik, hogy az egyik lány fölmege a másikhoz, és beleharap egy zserbóba. De ebbe gyönyörűen bele van építve egy egész magyar történelmi tabló és két ember élete, ahogy az egyiké fölépül, a másiké meg leomlik. Ezt akartam, ilyen apró pillanatokat. Hogy elementáris legyen a hatás, amit kivált egy félmondat, például a regény vége felé, amikor Vera megtudja, hogy az édesanyja és az édesapja tényleg nem a vér szerinti szülei.

– *Bár József mondja ki utoljára az ítéletet ezzel kapcsolatban, Vera már korábban tudomást szerez róla, a szerelmi háromszög miatt sértett barátnő, Sári vágja az arcába. És persze nem akarja elhinni, elfogadni, így szövődik tovább szépen a hazugságok színes világa, amelynek része ez a lengyel fiú is, egyenesen Tarnowskie Góryból. Miért éppen onnan? Miért volt szükséged egy ennyire „külső” nézőpontra is a történet elmeséléséhez?*

– Tarnowskie Góry Békéscsaba testvérvárosa, ahová annak idején mint a Békés Megyei Könyvtárban működő Bárka folyóirat munkatársai meghívást kaptunk egy költészeti fesztiválra. Hárman indultunk útnak, Elek Tibi, Kiss Ottó és én. A lengyelek nagyon értenek a fesztiválszervezéshez, náluk például nem működik a német modell, hogy reggel kilenctől délután négyig konferencián ücsörgünk, ezért mi a konferencia legfontosabb pontjaként Ottóval kocsmáztunk, amikor megszólított bennünket egy néni, aki magánkívül volt, hogy magyar szót hall. Fél óra múlva már egy lengyel panellakás nappalijában ültünk, amelyben a nyolcvanakhármány éves hölgy a fotel karfáján egyensúlyozva épp egy üveg vodkát emelt le a szekrény tetejéről, hogy megkínáljon bennünket, amire persze nekünk már semmi szükségünk nem volt. Abszurd volt és felemelő, és már akkor éreztem, hogy nekem ez a

város egyszer ad majd valamit. Mondjuk a bányájával, amely azóta a világörökség része lett. És amikor először gondoltam arra, hogy a *Verá*-ban szükségem lehet egy fiúra, aki nagyon máshonnan jött, valahonnan azonban mégis ismerős, eszembe jutott ez a lengyel kisváros.

– *A főszereplő igen bonyolult lelkivilágának ábrázolása milyen kihívást jelentett?*

– Amikor néhány kedves barátommal elolvastattam a könyvet, az egyik visszatérő jelzés az volt, hogy ez a kislány túl érett. Egy tizenegy éves lány nem érez és nem gondol úgy és olyanokat, mint Vera. Nem beszél így. Aztán persze tisztáztuk, hogy nem ő szólal meg, hanem az elbeszélő, aki viszont megengedheti magának, hogy érettebben lásson, mint a hős, akin keresztül beszél. Tény, a Józef-szerelem nagyon hamar jön, és túl nagy, túl sok, ki is siklik a kislány élete miatta. De ez mért ne volna lehetséges? A dramaturgnak is kitűnő. Dés Laci azt mondta, ne hülyéskedjek már, neki tizenegy éves az unokája, ő biztosan tudja, hogy nem gondolhat olyanokat, mint Vera, mire visszakérdeztem, hogy oké, de ő maga vajon gondolt-e ilyeneket ennyi idős korában. Gondolt, persze. Akkor hát? Rájöttem, hogy ösztönösen az ifjúsági irodalom felől olvasunk egy könyvet, ha a főhőse kiskamasz. A *Vera* azonban nem ifjúsági irodalom. Nem áll szándékában gondolkodási mintákat, probléma-megoldó helyzeteket fősorakoztatni. Lehet egyáltalán olyan kijelentéseket tenni, hogy mit gondol egy átlagos tizenegy éves? Nem hiszem. Nincsen átlagos tizenegy éves. Mindenkinek más a sorsa. Írás közben én is megvívтам a saját csatáimat a karakterével, sokszor hittem azt, hogy nagyon jól ismerem Verát, de többször kiderült, hogy jóval felszínesebb vagyok, mint gondoltam, amiért például a regény utolsó egyharmadát teljes egészében újra kellett írnom. Az történt ugyanis, hogy én azt képzeltem, ha ez a kislány tényleg megtudja, hogy őt örökbe fogadták, és el is fogadja ezt a tényt, akkor dühös lesz, mindenkire haragszik majd, a szüleiére, a környezetre, amely álságos színjátékot folytatott – hogy megalázva érzi magát, márpedig akit megaláznak, az dühöt érez. Pedig tudnom kellett volna, hogy ez nem így van, az örökbefogadási tanfolyamon is elmondták, csak nem emlékeztem rá, vagy nem ragadt meg. Amikor először végigírtam a regényt, éreztem, hogy valami nem stimmel. Elkezdtem keresgélни, mi a probléma, mi okozza a zavart. Ehhez segítségre volt szükségem, nem is kicsire: talánom kellett egy olyan harmincas-negyvenes nőt, aki a rendszerváltás előtt, tíz-tizenegy éves korában tudta meg, hogy örökbe fogadták. Egy nap teljesen véletlenszerűen beültem egy fodrászüzletbe, és a vadidegen nő, aki a hajamat nyírta, egészen hihetetlen módon egyszer csak közölte a mellettem ülő vendéggel, hogy ő tízéves volt, amikor megtudta, hogy a szülei nem vér szerinti szülők. Azonnal kaptam a lehetőségen. Amikor először kérdezgetni kezdtem, nagyon kiborult, azt hitte, hogy valamelyik kereskedelmi tévé családtaláló műsorától jöttem, és arra akarom rávenni, hogy alázza meg magát nyilvánosan. Szerencsére sikerült megnyugtatnom, sőt többször vissza is mentem hozzá, alaposan kifaggattam, hogyan történt, mi történt, mit élt át, mit érzett, miket álmódott, milyen szituációkban érezte először, hogy valami nem áll össze, vagy hogy megrepedni készül a biztonságot adó burok, amely addig körülvette. Nagyon sokat segített. A legtöbbet talán azzal, amikor elmesélte, hogy miután kiderült az igazság, nem dühöt, hanem nagyon erős szeparációs szorongást érzett. Utánanéztam a szakirodalomban, ott is ezt írták. Amikor újraírtam a vonatkozó részt, akkor jött a talányos vég ötlete. Jelen pillanatban azt gondolom, hogy legalább háromféleképp lehet értelmezni a regény befejezését.

– *Másfajta nyugtalanságérzeted is volt vagy van a szöveggel kapcsolatban?*

– Feltűnő, hogy a regényben senki nem ö-zik. 1980-ban Szegeden ezt nem lehet megcsinálni. Legalább az egyik szereplőnek illett volna ö-zve beszélnie, és most már azt is tudom, kinek. Sáriék bejárónője, Gina néni egy teljes huszadik századnyi múltat hordoz, övék volt például az egész szint, ahol a regény idejében a folyosó végén él, egyedül, és bejárónő a volt lakásában.

– *Miért éppen Szeged a helyszín?*

Egyfelől olyan városban gondolkodtam, amelyet elég jól ismerek, másfelől fontos volt, hogy ez a város nagy legyen, működő színházzal, ahol elfér egy szimfonikus zenekar, akár egy lengyel vendégművésszel. Ráadásul Szegeden így, ebben a formában még nem nagyon jártam, tiszta térként kínálkozott. De szeretném leszögezni: a *Vera* nem Szeged-regény. Az egy nagy hagyomány, eszem ágában sem volt belecsatlakozni. Amikor Vera József gondolván megpróbálja elképzelni a honvágy erősségét, jelentőségét, arra jut, hogy ha neki el kéne menni innen, de a szülei vele tartanának, akkor édes mindegy, hol van. Viszont amennyire Szegedet szándékosan nem tettem ebből a szempontból hangsúlyossá, annyira nem sejtettem, hogy az idő, a nyolcvanas évek mennyire fontos lesz majd a szövegben. Egyidős vagyok veled, a negyedik évünket tapostuk 1980-ban, és bár nyilván nagyon sok mindenre nem emlékszünk, az kijelenthető, hogy a gyermeki nézőpontból azért valamilyenre láttuk, ismertük annak a világnak a természetét, a valutaboltokat, az ügyeskedést, hogy kinek meddig ér a keze, és ez hogyan tükröződik a gyerekek világában.

– *Számos hősőd volt már, Jocó, Kert Lajos, Daru, aki „te vagy”, most pedig Vera, aki nem tudom, mennyire vagy te, és a lista bővíthető. Hogyan engedsz el egy megírt-megismert figurát? Verát könnyen el tudtad?*

– Semmi esetre sem folytatnám a regényt onnan, ahol befejeződött, de Verát nem szeretném elengedni, valamilyen módon visszatérnék hozzá. Mondjuk felnőttkorában.

– *A Jelmezbál című novellásköteted utolsó darabjában a felnőtt Verát látjuk, nem?*

– Igaz, sőt, ha őszinte akarok lenni, a *Vera* nem más, mint a *Jelmezbál* – szépen mondva – spin-offja. Majd meglátjuk, tudok-e kezdeni vele bármit. Konkrét ötletem egyelőre nincs.

– *És más terved? Egy ideje látványosan sok verset közölsz.*

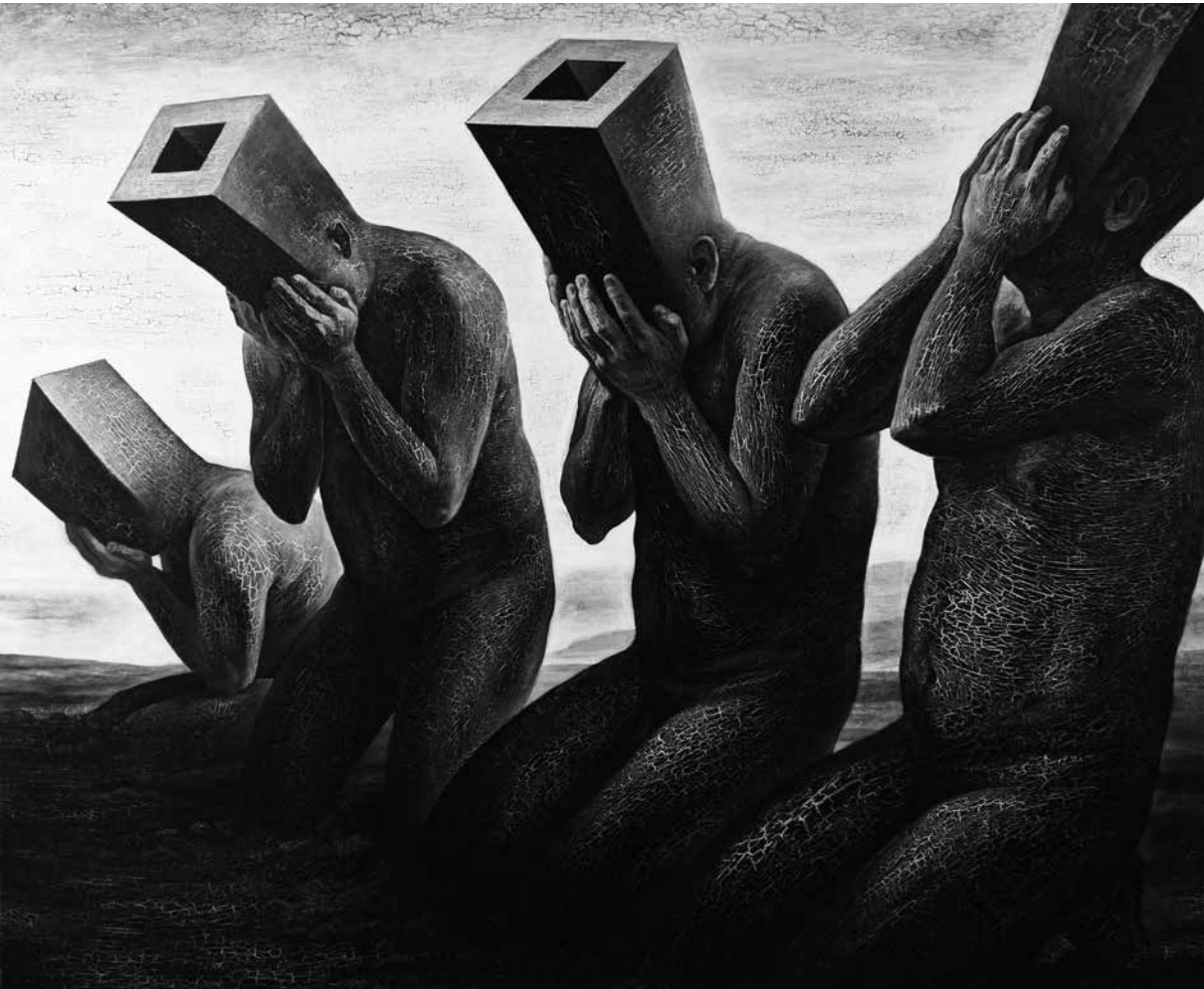
– Huszonkét év után leadtam egy verseskötetet, ha minden igaz, 2020-ban megjelenik. A legutóbbi verseskötetem, az *Angyalkacsinálás* megjelenésekor szegedi egyetemista voltam.

– *A Caspar Hauser 2001-ben jelent meg, egyetemi éveid után.*

– Az a Békés Megyei Könyvtár egy nagyon izgalmas és különleges vállalkozásának volt a része. Egy korábbi hagyományt elevenített fel, amikor Lipták Pál direktorsága idején író-olvasó találkozók alkalmával alkalmi kiadványokat jelentettek meg az olvasóknak, hogy tájékozódhassanak a meghívott művészekről. Ezzel ugyanakkor a cenzúrát is kijátszották, hiszen olyan költők verseit is kinyomtathatták – mondván, ez a pár oldal mégsem kötet –, akik egyébként nem publikálhattak, vagy nem kaphattak szélesebb nyilvánosságot. Megjegyzem, ezek a kis japán hajtásos szép kiadványok kétezer példányban jelentek meg, ami egy verseskötetnél ma tulajdonképpen csúcshatár számít, de legalábbis országos sikernek. Ennek a kiadói vállalkozásnak volt a kétezres évek elején egy nosztalgiasorozata,

de ezek a kötetek nem kerültek könyvárusi forgalomba, antikváriumban viszont elég sokat láttam már. Dedikált példányokat. Nem árurom el, kiknek dedikáltam őket. A hamarosan megjelenő új verseskötet címe az lesz, hogy *Magamról többet*. Két testes ciklust foglal magában, az egyik a *Balázsolás*, amely a rákkal folytatott küzdelmemet énekl meg, természetesen Babits Mihály nyomán. Végtelenül izgalmas volt számomra, hogy Babits az egyik első költőnk, akinek őrizzük a hangját, az *Esti kérdést* olvassa fel, de több apró szemelvény is elérhető tőle. Babitsot ekkor már kezelik Stockholmban, gégerákkal, kapja a sugárterápiát, egyetlen ilyen kezelés tizenkét órán át tart, elképesztő károkat okozva. Iszonyú helyzet: az egyik pillanatban még felolvass, a következőben már nincs hangja. És akkor születnek a beszélgetőfüzetek. Egyszerre van jelen a hang és a némaság. Ahogy az én életemben is volt. Megélni a némaságot, az valami rettenetes. Én nem nyitottam beszélgetőfüzetet, inkább nem mondtam semmit. A másik ciklus, a kötet címadó *Magamról többet* pedig az apává válásnak a lélektani elemzése. Szülőkké lettünk ugyanis, és ez megint egy radikálisan új helyzet.

X-GENERÁCIÓ, 2012, AKRIL, OLAJ, VÁSZON, 165 × 200 CM

BÁNKI ÉVA

HAZUDOK, HAZUDSZ, HAZUD...

Nagyapám legidősebb bátyja falusi bajkeverő volt. Ha egy kis italhoz jutott, hóbörögni kezdett, nekirontott fűnek-fának, és szikrázó szemekkel kiáltotta világgá az „igazságot”. 1914 elején valami lakodalomban esett neki a papnak, a vőfélynak, az ifjú párnak: nem lesz itt semmi, hiába mulatunk, hiába hazudozunk... Nincs jövő, nincs remény, nincs isten, itt a világvége. Mind megdöglünk, úgylis mind megdöglünk, ne reménykedjünk.

Szegény Feri igazsága persze tényleg csak idézőjeles igazság volt: részeg jajkiáltás, a faluban hamar meg is bocsátottak a viszonylag jómódú fiúnak – majd benő a feje lágya, ha megnősül, ha behívják katonának. Ráadásul az ilyen hóbörgések többnyire mindig túlzóak: a nagy háborúban sem vesztek mind oda – csak Feri, a második öccse, hét unokatestvére, az utcabeli fiúkból tizenketten. Az öregek megmaradtak, a kisebb testvérek megmaradtak, ahogy megmaradt a lány is, aki örök hűséget ígért szegény Ferinek.

Pedig sokan sokféleképp érezték a nagy háború előtt, hogy nincs tovább, hogy itt a vég. Hogy a társadalmi harmóniáról, az ezeréves és örökké tartó Magyarországról szóló beszédek kopott vágyálmok, hogy a jövő tele van nyugtalanító árnyékokkal, és semmi jót nem tartogat. Ám mindeközben semmiféle B-terv nem létezett, a háború elején senki nem tudta, hogyan fogjuk Magyarország magyarok lakta maradékát megvédeni, milyen társadalmi változások azok, melyeket haladéktalanul el kell és el is lehet a többséggel fogadtatni. Mindenki reménykedett, ezek a lövészárkba hajtott fiúk majd kitesznek magukért: engedelmesen megmennek mindenkit, és ha vége a háborúnak, engedelmesen hazatérnek földet túrni. A valósággal való szembenézést kerülő társadalmak mindig a tömegek önfeláldozásától várják a jövőt vagy csak a rend „megmentését”. Nem volt ez másképp a rendszerváltáskor sem. Kevesen gondolták, hogy „Kádár népe” majd nem lelkesedik a szellemi-gazdasági-társadalmi kiszolgáltatottságért, a munkanélküliségért, és nem lehajtott fejjel – urait éljenezve, bűneit megvallva – akar átlépni a kapitalizmusba. Az emberek, főleg fiatalon, tényleg szívesen hoznak áldozatokat közösségi célokért (1848–49, 1956), ám az egészen más, ha egy rendszer könnyen feláldozható csőcseléknek vagy ágyútölteléknek tekinti az állampolgárait.

De hogyan, milyen narratív sémák segítségével szilárdulhat meg az eliteknek az a narcisztikus meggyőződése, hogy a másíknak egyetlen életcélja, hogy feláldozza magát értünk?

Valahol a bunkók is tudják, hogy a szenvedés az ő érdekük. *Valahol* sejtik, hogy megérdemlik a büntetést. Hiszen vannak nála is szerencsétlenebbek, akiket pont tőlük kell megvédeni. Mikor panelprolinak, bunkónak tituláljuk őket, akkor *valahol* élvezik.

A gazdasági-társadalmi elnyomás ma használatos, a Monarchiáétól annyira különböző retorikai fordulatai hasonlatosak ahhoz, melyekkel a bántalmazók élnek a kapcsolati erőszakban. *Valahol* a nő is akarja. A nőknek szívességét teszünk, ha agyba-főbe

verjük őket, ha elveszük a kulcsukat, a bankkártyájukat, és addig szorongatjuk, míg bevallják a bűneiket. De csak egy nagyon kitartó bántalmazás közben hajlandó az áldozat *szóban* is megerősíteni, hogy szereti, ha ütik vagy pocskondiázzák.

Amíg nem tartunk itt, addig marad a *valahol*. A logikai bukfencek, a vágy vezérelt, a valószínűleg totálisan ellentmondó, a másik tiltakozásával sem törődő feltételezések.

Ahol a kecskét macskának hívják, a macskát kecskének, ahol a balesetre azt kell mondani, hogy háború, a háborúra azt, hogy baleset, ott fel sem tűnik annak az állításnak a képtelensége, hogy az elnyomottak *valahol* azt szeretik, ha kiküldik őket a frontra, ha elveszik a tulajdonukat, munkahelyüket.

A szemantikai zűrzavar, a titkosítás, a tabusítás, a mindenkori *újbeszél* mindig ezt a titkosított *valaholt* (a hatalmasok önfelmentését) szolgálja. Ellene vehetjük, hogy a politikai korrektség szándéka szerint épp az elnyomottaknak akar kedveskedni, hiszen felajánl nekik egy olyan önelnevezést, melyet nem éreznek sértőnek. Ám vajon egy önelnevezés megszünteti az elnyomást? A valóság nem olyan mértékben nyelvi természetű, hogy ne fájjon a pofon, ha előtte királynőnek szólítanak.

A „megajándékozás” leereszkedő gesztusáról már nem is beszélve.

A tabukat, a titkokat imádjuk a kísértetregényekben. De vajon a folyamatos tiltások, kerülgetések, a mindenkori főnökök által ránk kényszerített nyelvi rendszabályok demokratikusabbá tesznek egy kapcsolatot? Egy családot? Egy társadalmat? Nem inkább azt szolgálja, hogy az elnyomottak szótlanok maradjanak?

A tabusítás talán érthető, ha fájdalmas, megváltoztathatatlan tényekről van szó. Miért is hívnék én dögnék egy halottat? Akárhogy nevezem meg, ő már nem fog megváltozni. Csak felesleges fájdalmat okozok a hozzátartozóinak, ráadásul a verbális gorombaság, piszkolódás az én mentális egészségemet is rongálja.

De a ma szokásos társadalmi tabuk többnyire nem a megváltoztathatatlan dolgok tiszteletben tartására intenek. Az egyes társadalmi csoportok közti intelligenciakülönbséget szóba hozni „nem korrekt”, noha mindenki tudja, hogy a különféle háttérű gyerekek nem teljesítenek az iskolában egyenlően. Igen ám, de a megoldás nem a hazugság, hanem a tényleges esélykiegyenlítés lenne. A mai kisgyerek-pedagógia csodákra képes: a logikai készséget, a figyelemkoncentrációt, az intelligenciát mozgásterápiával is képes fejleszteni. Egy átgondolt pedagógiai programmal akár a PC fenntartásának töredékárából meg lehetne szüntetni a rasszisták egyik fő hivatkozási alapját.

A felvilágosodás gyerekes bárgyúságnak tartotta a vallásokat, ráadásul vélelmezte, minden templomban ugyanazt az istent imádják. Ám a világ nagyot változott, a 18. századi értelmiségiek még aligha találkoztak személyesen mohamedánokkal vagy buddhistákkal. De azóta kiderült, vannak olyan vallások, melyek politikai ideológiaként is működnek, és nincs szükségük demokráciára vagy a Római Birodalom kulturális emlékezetére. Talán azért, mert ez a vallás a többinél fejlettebb – ám vajon ez a „fejlettség” nem akadályozza-e a kulturális-társadalmi együttműködést? Az iszlámmal kapcsolatos rengeteg csúsztatás, történelemhamisítás, mentegetés árából már be lehetett volna indítani – akár Németországban, a reformáció hazájában – az iszlám reformációt.

A legszigorúbb PC-tabuk, tilalmak, elhallgatások nem a megváltoztathatatlan dolgokra irányulnak, hanem az ésszerű társadalmi cselekvést próbálják kiküszöbölni. Talán mert minden cselekvés túlon túl kockázatos, és mert a kapitalizmus, a rendszerszintű elnyomás amúgy sem működhet tabuk, tilalomfák nélkül. Folyamatos hazudozásra, elkenésre kell kényszeríteni saját állampolgárait, hogy mikor a tükörbe néznek, képtelenek legyenek ki- mondani, igen, balek vagyok, engem is kihasználnak.

Hogy elérjük, a szavak ne legyenek többé az ő szavai.

A közös elhallgatások, a rendszerszintű titkolózások, az eszement tilalmak, az együttesen elnyomott rosszkedv és szorongás könnyen teremthet egy olyan világot, ahol milliókat tömnek a lövészárokba, ahol „boldoggá teszik”, sőt hálára kötelezik azzal az emberekkel, hogy szapulják őket, és elveszik a munkájukat. A macska nem macska, hanem kecske. A kecske nem kecske, hanem macska. Megbüntetünk, ha vétasz a szabályok ellen.

Az Osztrák–Magyar Monarchia még egy viszonylag toleráns elnyomó rendszer volt, és még nem szabályozta mániákusan a nyelvet. Bizonyos feltételek között a dühkitöréseknek és a kritikának is helyet adott. Lehetett kivilágos-kivirradtig mulatni: részegen feldönteni az ünnepi tribünt, és válogatott hülyeségeket rikoltozni – ha utána alázatosan bocsánatot kértél a tekinteteseiktől és persze szegény Szűz Máriától. De nem csak a „módosabb” részegesek számíthattak a rendszer elnézésére, hanem a művészek, az értelmiségiek, a világmegváltók, az elmeegógyintézetből szabadult fanatikuskok, libanoni cédrusokat kereső patikusok...

A lényeg, hogy túlozz. Beszélj világvégéről, tűz- és vérfolyamról, rémes összeesküvésekről, *mindenki* haláláról. A lényeg, hogy neked se legyen B-terved. Hogy ne a Monarchia szük- séges átalakításáról fecseggj. Ha pedig mégis, akkor túlozz, sértsd meg a lehető legtöbb társadalmi csoportot. Hogy hirdesd akaratod ellenére is, hogy ez a rendszer milyen jószágos: itt kutyák-macskák-papagájok, de még a futóbolondok is szóhoz jutnak.

Ám ma másféleképp erodálja a szavak erejét a hatalom. A mai politikai nyelvre egyre in- kább jellemző, hogy a szavak jelentése csakis attól függ, hogy *ki* mondja őket. Egy goromba sértés egy „jó ember” szájából korholás, igazságos értékítélet, egy „rossz ember” szájából gyalázatos sérelem. Ráadásul a szavak könnyedén kiszakíthatók az eredeti kontextusukból, szabadon lehet őket csócsálni, ragasztgatni, darabolni, kiegészíteni... Ez pedig a rengeteg tabuval, kerülendő kifejezéssel, követhetetlen nyelvi illemszabállyal oda vezet, hogy megnyí- lik a narcisztikus elitek önfelmentését szolgáló *valahol*.

Józsika nem azt mondta, hogy meg akar halni a fronton, de *valahol* biztos erre vágyik. Józsika a szabadságra szavazott, nem a nyomorra és a kioktatásra, de *valahol* tudja, hogy megérdemli. Hogy előbb-utóbb hálás lesz. Az ellentétes értelmű köztöszöként használt *valahollal* állíthatjuk egy kijelentés ellenkezőjét, de soha nem kell pontosítanunk, ugyan mi okból merjük a másik állítását megkérdőjelezni.

Juliska *valahol* szereti, ha Józsi összerugdossa.

Valahol nem kell tudomást vennünk a szenvedőről, hisz *valahol* jobban tudjuk, mire van szükségük.

A hazugságnak ez a már-már kiismerhetetlen labirintusa nemcsak arra jó, hogy a szegé- nyeket *elszótlanítsa*. Előbb-utóbb maguk a döntéshozók is elhiszik, hogy a világgal semmi más baj nincs, csak az, hogy egyesek helytelenül használják a szavakat. Hogy a kecskére azt mondják, macska. Hogy „durván” fogalmaznak. Hogy a politika dolga tényleg nem más, mint a szavak megfosztása a konszenzusos jelentésüktől. Pisit szabad mondani, kakit nem.

Ez a finnyáskodás a hatalmasok érdekét szolgálja (hiszen *valahol* ők tudják jobban, mi mit jelenthet), de egyben el is veszejtí őket. Hiszen innen már egy lépés, hogy a nagy

hazugságlabirintus foglyaként éljék le az egész életüket. Hogy tényleg elhiggyék, hogy se iszlám reformáció, se a hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása nem lehetséges.

Minden nagyon szép, minden nagyon jó, *mindennel meg vagyunk elégedve.*

Soha nincs B-terv. Szembenézés a másikkal, a problémákkal, a *bármivel.*

Nehéz lázadni a tudatosan is generált káosz ellen.

Ezért is fontos a pontos fogalmazás. És kerülendő az alkohol, a hóbörgés, a drog, a zajos, cirkuszi felhajtás. „Tekintetesk” öncélú – bár persze önmagában roppant élvezetes – felbosszantása.

Ma, egy ökológiai, társadalmi-gazdasági katasztrófa árnyékában is sokan képzelik, hogy az elnyomottak valahol megint arra vágnak, hogy uraik érdekében feláldozzák magukat.

Mind megdöglünk tán?

Nem mind, de nagyon sokan.

VÁMOS MIKLÓS

SZEDÉS

Meggyőződésesem, hogy minden szövegnek (nem csak az irodalminak) annyi változata van, ahányan elolvassák. Innen már csak egy ugrás annak belátása, hogy minden bekezdésnek, mondatnak, szónak, sőt betűnek is. Nem hiszem, hogy a V (azonkívül, hogy a győzelem egyezményes jele) ne volna fontosabb számomra, mint sokaknak, nem is beszélve a VM-ről.

Most azonban vegyünk egy szót, történetesen a címadót. Kinek mit juttat eszébe a „szedés”? Igazán közeli emberemnek biztosan a gyümölcsfákat és a málnabokrokat. Velem nagyjából azonos korú irodalmároknak és sajtómunkásoknak inkább a nyomdát, ahol az általunk papírra (képernyőre) vetetteket ólomból kiszedték, és a szedésről készítették nekünk a kefelevonatot, vagyis a korrektúrát. A szedésre ecsettel kenték a nyomdafestéket, majd a ráhelyezett papírlapot kefével ütögették, hogy magára vegye a betűsorokat. Végül az átjavított szedés került a nyomdagépbe, s elkészült a könyv, a lap, az újság.

Nekem azonban először a labdát juttatja eszembe ez a szó. Gyerekkoromban az anyám többször elvitt magával a FŐMAV (Fővárosi Mezőgazdasági Anyagellátó Vállalat, ha jól emlékszem) ócska teniszpályájára (valahol a Visegrádi utca környékén volt), s szedhettem neki a labdákat, azt a két kopottat, amivel játszottak. Utáltam, mert nem adtak a kezembe ütőt, féltették a bélhúrt, és soha nem engedtek a pályára, cipőm is honnan volna, ugyebár. A Hősök terén gyakran ugyanez történt velem, amikor a környékbeli srácok fociztak, engem nem választottak be semelyik csapatba, szedhettem a labdát, ha akartam.

A gyerekkori rossz emlékektől teljesen függetlenül, egészen véletlenül kezdtem teniszezni, harmincas éveim elején. A házunkba költözött egy másik Vámos (hm, V), ő vitt el egyszer magával, amikor a párosbeli partnere az utolsó pillanatban lemondta.

Ütőt is ő adott kölcsön. Azóta játszom. Björn Borg volt akkor a legfényesebb csillag, rajongtam érte. Tetszett a stílusa, a modora, a viselkedése. Ő lett a hallgatag svéd. Később derült ki, hogy azért beszélt olyan keveset, mert jóformán alig tudott angolul. Ez is tetszett. Hallgass, hogy bölcs maradhass.

Az a tenisz nagyon más volt. Faütők, tiszta fehér öltözet, cipő és labda. A lényeg azért ugyanaz: sehol másutt nem láthattunk ennyi milliionost keményen dolgozni, szenvedni és persze izzadni. Ám akkoriban ez utóbbival még nem törődtek. Csak akkor törülköztek, amikor páratlan gémeknél leülhettek picit. A nyolcvanas évek elején a magyar tévé még ritkán közvetítette a legnagyobb versenyeket, például az úgynevezett Grand Slamet (Wimbledon, Párizs, New York, Melbourne). Sokat adtam volna, ha ott ülhetek valamelyiken a lelátón. Fogadkoztam, szívesen volnék labdaszedő. De túlkorosnak számítottam, egyéb akadályokat nem is sorolok.

Én nem tudom, miként alakult a profi versenyeken úgy, hogy ma már a labdaszedő gyerekek legfontosabb teendője a törülközőhordozás lett. Az éljátékosoké pedig a verejtékezés. Minden egyes labdamenet után átveszik a hátuk mögött szolgálatban álló tizenéves fiúktól és lányoktól a térfélcserkor odaadott törülközőjüket, amelyen rendszerint az adott bajnokság szimbóluma látható. Alaposan fölitatják a verejtéküket, majd visszalökik –dobják, hajítják – az izamós textilt a gyerekeknek, akik futva tűnnek ki a képből. Olyannyira bevett szokássá vált ez, hogy ha csak egy pillanatra is késik a törülközővel a labdaszedő, a játékosok morognak, és türelmetlen gesztusokat tesznek.

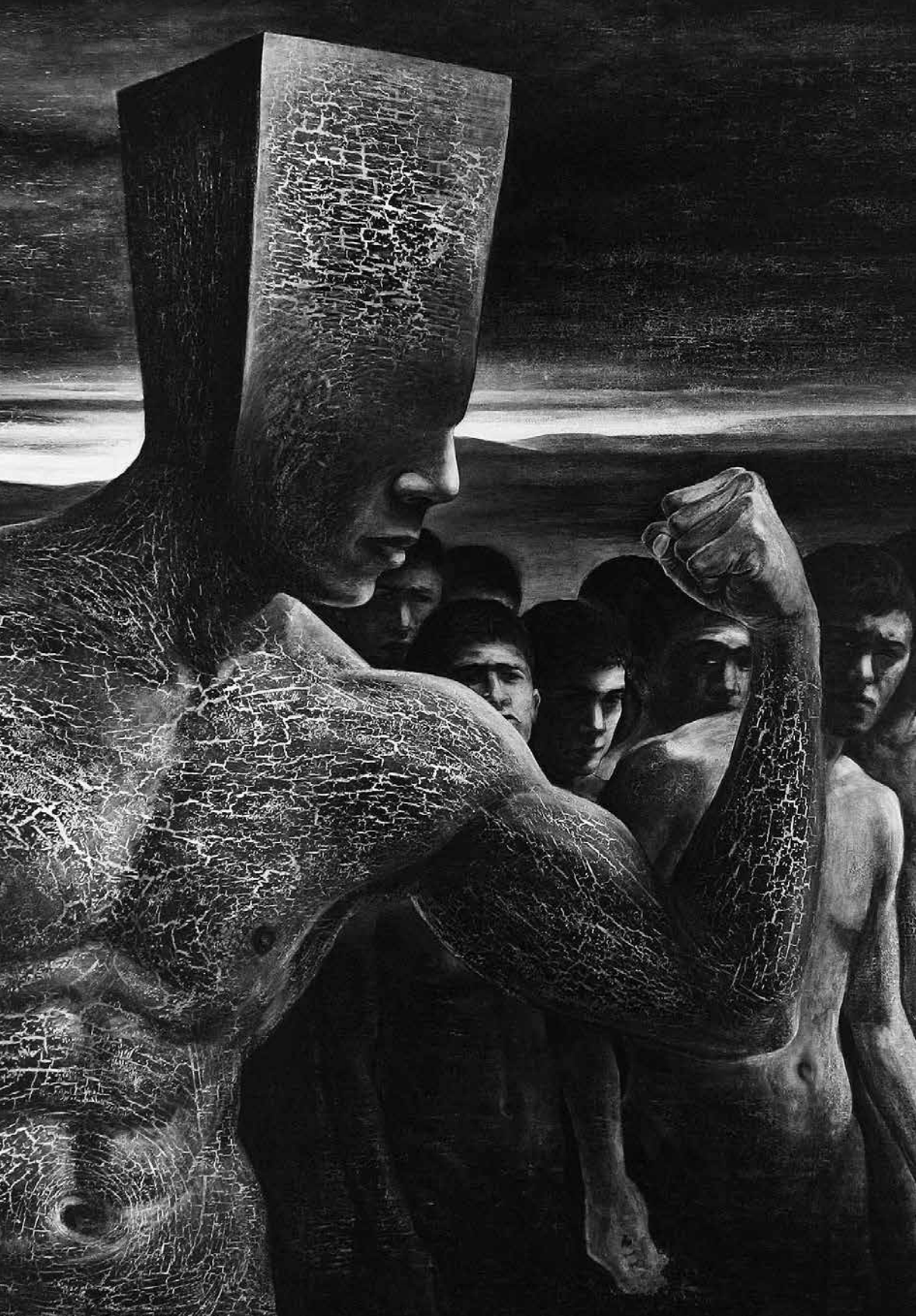
Úgy képezem, mi több látni vélem, hogy egy focistáról – kosarasról, kézilabdásról – legalább annyira szakad a víz, mint a teniszezőkről, utóbbiaknál mégse divat az, hogy kiskorú segédezők rohangásszanak utánuk a partvonalnál a törülközővel. Miért szabályos ez egyáltalán? Arról nem is beszélve, milyen kevésbé higiénikus, hogy a labdaszedőknek újra meg újra meg kell fogniuk a más testnedvétől nyirkos és szagos frottírt. Gondolom, nincs szakszervezetük ezeknek a gyerekeknek, ha volna, bizonyára tiltakozna.

Sejtem, nehéz lehet bekerülni azokba a gyerekcsapatokba, amelyek a nagy versenyeken szedik össze a labdákat, bizonyára vetélkednek a kis kezdő sportemberek, hogy közelről bámulhassák példaképeiket. Ez fontosabb érzés lehet, mint az esetleges irtózás az agyonizsadt rongydaraboktól. De azért annyit megtehetnének a világhírű bajnokok, hogy ne olyan megvető mozdulattal hajtsák oda a törülközőjüket, ahogyan manapság szokták, tessék csak megnézni bármelyik tévéközvetítésben.

Az a tenisz, amelyikbe én beleszerettem, úriemberek sportja. Az a szabály, például, hogy ha nem tudod eldönteni, a labda érvényes területen landolt-e, akkor habozás nélkül meg kell adnod a pontot. Mert nem ellenséggel játszol, hanem ellenféllel, akit tisztelned kell annyira, hogy föltételezd, az ütése jó helyre ment – csak ha biztosan látod, hogy nem, akkor mondhatod: *out*. Amiképpen minden esetben, ha a sors segít hozzá egy ponthoz (például a hálóról pattan be a labda), bocsánatot kell kérned. Ezzel a szellemiséggel szerintem nem fér össze sem az állandó törülközés, sem a hanyag dobálózás a törülközővel.

Persze, mi minden működik másképp manapság, mint azok a régimódi elvek, amelyek szerint én szeretnék – próbálok – élni?! Ezekről talán egy másik alkalommal szedem össze érveim és megfigyeléseim.

SZŐCS KÁLMÁN

NÉGERNEK LENNI

(Amerikai négerlázadásokra)

Négernek lenni más hazában,
Nem tudni, ősök sírja merre domborul,
Rettegni úton, buszon, földalattin,
Melyen a város tamtam dombja domborul,

Négernek lenni ott, ahol fehérek
Fennkölt fensőbbiséggel járnak részeg,
Reszketeg táncot, melyet tőlünk loptak,
Nem tudván, mi a hősi múlt és mi a holnap;
Négernek lenni ott, ahol fehérek
Rekedtre őrjöngve mutatják, mi az ének,

Négernek lenni tiszta nyelvvel,
Fehér fogakkal, izzó testtel,
Figyelni mindig erre, arra,
Ne sértsek és ne sértsen hangos fajta;
Négernek lenni tiszta nyelvvel,
Ahol ünnep-nyomort tanul az ember,

Négernek lenni ott, ahol
Az éj, a mély, a félelem dalol,
Ahol szeretni tudnánk mindörökké,
S nem válna lelkünk morfium-ködökké;
Négernek lenni ott, ahol
Az elmúlás, a bamba kéj dalol.

Kormányzó úr! Nem bírjuk már sokáig,
Nevetve elpusztulunk mind egy szálig,
De éjsötét szívünk az égre tör,
Nem bújhatunk így az ostobák elől,
Nevetve elpusztulunk mind egy szálig,
Kormányzó úr! Nem bírjuk már sokáig!

MOLNÁR H. MAGOR

FEKETE MAGYAROK

Szócs Kálmán: Négernek lenni

Az Illés együttes *Human Rights* című, az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát* üdvözlő lemezét 1971-ben Erdős Péter csak úgy engedte megjelenni, ha azt Angela Davisnek, a hírhedt afroamerikai baloldali filozófusnak ajánlják. A zenekar tagjai vonakodva, de belementek az alkuba, és a lemez mellékletében eleget tettek az ajánlásnak. A „fehér album” körüli hercehurcára Bródy János szinte szabadkozva emlékezik vissza több mint húsz év távlatából, Kocsis L. Mihály *Énekelt történelem* című riportkötetében. A *Human Rightson* jelent meg először a *Te kit választanál* című dal is, mely később, mint tudjuk, az *István, a király* egyik nyitánya lett, egyszersmind szép példáját adva annak, hogyan vándorol kontextusról kontextusra egyazon műalkotás. István király korából különben több olyan szövegmélt is származik, melyek máig eldöntetlen módon, vallási, etnikai vagy politikai szempontok alapján Magyarországot Fehér és Fekete Magyarországra, a magyarokat fehér és fekete magyarokra különítik el. Több elmélet szerint a fekete magyarok a pogány, vagyis a még „meg nem hódított”, keleten élő magyarok voltak.

Szócs Kálmán *Négernek lenni* című költeménye voltaképpen huszadik századi fekete magyarokról szól, tehát allegória. Ezt az állítást azonban a vers szövegéből közvetlenül nem támasztja alá semmi, ráadásul a témamegjelölő alcím még egyértelműsítene is az olvasatot: *Amerikai négerlázadásokra*. Ennek a feszültségnek a feloldása érdekében célszerűnek tűnik megvizsgálni a címadó motívum szerepét abban a szellemi közegben, amelyben maga a mű is keletkezett.

Az erdélyi magyar irodalmon belüli négerségtoposzra¹ egy megjegyzés erejéig Szócs Géza is felhívja a figyelmet *Itt Herbert Martin beszél, honnan is?* című esszéjében: „a néger és négerség motívuma – kölcsönvéve máshonnan egy más akusztikájú szót: a négritude – az erdélyi magyar irodalom egyik megkerülhetetlen metaforájává, toposzává vált. Emlékezzünk rá, hogy Tamási (vagyishát Ábel) legtöbbit idézett mondata arról, hogy miért vagyunk a világon, egy ördögűzött néger szájából hangzik el.” Állítása illusztrálásaként Szócs Géza Tamási Áron művén kívül Ligeti Ernő *Az idegen csillag* című regényére utal, illetve Kányádi Sándor neve mellett Szócs Kálmán „egykor kultikus hatású néger-versét” említi. Ennél részletesebben azonban nem támasztja alá a motívum „megkerülhetetlenségét”, és nincs is tudomásunk olyan munkáról, amely elvégezte volna ezt a vizsgálatot. Ezt a hiányt természetesen egyelőre mi sem tudjuk pótolni, csupán olyan mértékben, amennyi szükségesnek látszik alátámasztani értelmezési stratégiánkat a *Négernek lenni* kapcsán.

¹ A „néger” szó használatát elkerülhetetlennek tartjuk az olyan irodalmi alkotásokról való beszéd során, amelyek azt ebben az alakban említik. Meggyőződésünk, hogy egyik általunk hivatkozott szöveg sem használja a szót pejoratív stílusértéken – ellenkező esetben a magunk részéről fel sem merülne a szerepeltetésük. (Megjegyzendő mindemellett, hogy a szó a 2003-as kiadású Magyar értelmező kéziszótárig semlegesnek számított. Vö. Zalán Tibor Képmutogató című, 2005-ös versével: „Feketén bólingat / a szomszéd, / hisz néger, / mondhattam volna // így is, de csak régen”.)

Ligeti Ernő fent említett, 1932-ben megjelent regényének főhőséül az afrikai származású londoni színészt, Ira Aldridge-ot emelte, „egy a rabszolgasorból jogilag alig, és társadalmilag még egyáltalában fel nem szabadult, lenézett, a köztudatban alacsonyabbrendűnek ítélt faj magános zsenialitásában tragikus egyéniségét.” *Az idegen csillagról* Kós Károly imént idézett, 1933-as recenziója nem habozik kijelenteni: „Úgy érezzük, hogy ez az idegen tárgyú könyv sok kifejezetten magyar tárgyú könyvnél magyarabb és sok erdélyi magyar kisebbségi regénynél erdélyibb és kisebbségibb regény.”

Kós Károly a romániai magyarság és a négerség sorsközösségét a faji elnyomás tragikumában látja meg: az etnikai kisebbségben leledző, az integrációt hátráltató népcsoportok identitásbeli kérdésében, vagyis a hatalmi pozícióban lévők és a hatalmi hierarchiából kirekesztettek viszonyrendszerében. Kós Károly tehát, habár még nem tudná nevén nevezni, de végeredményben posztkoloniális olvasattal él, amelynek a magyar irodalomtudományon belüli alkalmazásáról, alkalmazhatóságáról Kálmán C. György *Irodalomtudomány, '90-es évek* című 1999-es munkájában az alábbiak szerint vélekedik: „Valahogy gyarmatosítási tapasztalataink nincsenek; ezzel talán magyarázható, hogy a posztkolonializmus megismerése, megvitatása, beépülése alig haladt előre. Kérdés, hogy mekkora az esélye, s hogy érdemes-e nagyon hajtani arra, hogy domesztikáljuk.”

Kálmán C. György okfejtése a posztkolonializmus egy meglehetősen szűk definíciója révén jut el annak megkérdőjelezéséig, hogy az a magyar irodalom tekintetében életképes irányzatnak számít-e. Nem lehet például azt állítani, hogy a török hódoltság idején megszállt országrészen nem álltak fenn gyarmati viszonyok, pusztán abból kifolyólag, hogy a szó szoros értelmében nem számítottunk gyarmatnak – és hasonlóan érvényes ez a trianoni határokon kívül rekedt magyar lakosságra is. (Néhány esetben a posztkolonialista szemléletmód határon túli magyar irodalomra vonatkozó bevezetésére tett kísérletet a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus kisebbségi szekciója is, a posztkolonializmusnak már egy kiterjesztett definíciójából kiindulva.)

Posztkoloniális megközelítéssel a magyar irodalom olyan, helyenként allegorikus, helyenként kevésbé allegorikus műveinek olvasatát lehetne akár a közoktatásban is frissíteni és árnyalni, mint *Az egri csillagok*, *a Szigeti veszedelem*, *a Bánk bán*, *A walesi bárdok* vagy az *Ének a négerrelől, aki a városba ment*. Amikor tehát azon meggyőződésünknek adunk hangot, mely szerint ez az értelmezési eljárás megalapozott és termékeny lehet a magyar irodalmak vonatkozásában is, akkor a posztkoloniális szemléletet természetesen nemcsak a ténylegesen gyarmatosítást átélt népekre tartjuk alkalmazhatónak, hanem – ahogyan az Bókay Antal *Bevezetés az irodalomtudományba* című könyvében is olvasható – „minden olyan társadalmi szintű kapcsolatra, amely mögött egy bizonyos kultúra elfojtása, háttérbe szorítása történik meg egy másik politikai, katonai vagy éppen szellemi hatalma segítségével.” Így tehát érvényesnek tekintjük a romániai magyarság irodalmára is – különösen, ha ezt a lehetőséget annak alkotói „megkerülhetetlen metaforákkal” teremtik meg. Az alábbiakban ezért a négerségmotívum jelenlétét fogjuk röviden áttekinteni a romániai magyar irodalomban, hogy alátámasszuk toposzként való azonosíthatóságát, valamint hogy megfelelő kontextust biztosítsunk a *Négernek lenni* allegorikus olvasatához.

Kányádi Sándor *Részeg motyogó* című alanyi versében a következőképp ír magáról: „Én vagyok a fehér néger / nem a bőröm nyelvem néger”, „amit mondok az a néger / ahogy mondom az a néger”. Költészetének későbbi szakaszában is visszatér a motívumhoz, immár egy indián társaságában, a *Dél Keresztje alatt* című költeménye ugyanis így indul: „az indián

és a néger / tüzet rakni éppúgy térdel / mint a hargitán a pásztor / számolni ujjain számol / különbség ha van az égen / itt a göncöl jön föl este / fölöttük a dél keresztje". (A romániai magyar irodalom posztkolonális olvasataihoz egy részletesebb kutatás tudna érdemben hozzájárulni. Mindazonáltal azt már az itt felvetett példák némelyike is jelzi, hogy nemcsak a néger-, de az ugyancsak hangsúlyosan jelen lévő indiántoposztra is ki kell terjednie a vizsgálatnak. Ennek a két motívumnak különben az irodalmon kívüli erdélyi kultúrtörténetben is mély gyökerei vannak, elég csak Árva Bethlen Kata 1722-ben felöltött, maga által hímzett menyasszonyi ruhájára gondolnunk, melynek egyik zavarba ejtő díszítőeleme – Palotay Gertrúd 1940-es könyvének megfogalmazása szerint – „a félig madár, félig rovarfélére nyilazó indiánöltözetű szerecsen”.)

Hervay Gizella *Belső gyarmatokon* című versét zárja ekképp: „Egy néger költő énekét / olvastam tegnap – íme, folytatom / harcát a felszabadulásért / a belső gyarmatokon.”

Lászlóffy Aladár *Glória és alleluja* című, John Brown halálára írt költeményének egyik felsorolása Patrice Lumumba és mások mellett Damjanichot és Dózsát is megemlíti. A második versszakban az alábbiakat olvashatjuk: „Nemcsak a négerek, / de a fehérek se, a vörösek és a / sárgák se felejtik el, hogy / valakik mindig leölik azt, / aki szót emel értük, / az ám, / ezért még felkötünk, / sortüzet vezénylő kapitány!” A *biztató csodáról* című, különben költészet-tárgyú esszéjét is csupán roppant erős metaforái miatt idézzük: „Nem félttem a világot mégsem. Sem a feldúlt csecsen falvakért, sem a balkáni, sivatagi, őserdei rézbőrű-mohácsokért, néger-világosokért, indián-trianonokért.”

Király László *Virradat* címmel írt szülőföldversében vall magáról érzékletesen: „Összeér bennem valahol / az ostor cserdülése / visongó rezes kürtök ritmusával // Nagyszemű néger trombitás / bámulja lógó bajszerű csordapásztor-testvéreimet.” Az iméntivel egy kötetben megjelent, a Harlemet is többször említő, *Armstrong* című költeményének pedig ugyancsak ez a kép szolgálhat kontextusául.

Markó Béla *Egy gyarmatárus dobozon* című versét zárja a következő sorokkal: „elviszed ezt a verset is, hazám, / itt élek üres papíron, / tinta szivarog szemhéjam alól, / szétmaszatolom arcomon, / s fekete leszek, mint a négerek / egy gyarmatárus dobozon...”

Ferenczes István *Sekler songs* című, a madéfalvi veszedelmet és a segesvári csatát is felidéző versében egy „néger áll a hargitán”, gyermekverskötetete pedig *Indián a Hargitán* címmel jelent meg. Utóbbiban a kötet címadó versét követően olvashatjuk a *Néger leszek* két versszakát: „Ha megnövök, néger leszek, / korom, korom fekete, / kiállok a havazásba, / fehér, fehér szelekbe. // Hátha ott a tágas mezőn / felsír majd egy hópihe, / s észreveszik, hogy nem vagyok / fehér, fehér, kicsike...”

Kenéz Ferenc svéd gyermekverseket tartalmazó kötetének záró darabjában pedig a beszélő elárulja, hogy az édesapja költő, „s időnként / fura verseket ír / fekete, fehér, sárga / és rézbőrű / gyerekeknek, // s a világ összes / romániai magyar / kisgyermekének is”.

Szőcs Kálmán *Négernek lenni* című versét szavalják Szőcs Géza *A kisbereki böszörmények* című „tragikomédiájában”. A darab egy olyan fiktív kisebbségi magyar településről szól, amelyet a nem magyar állam le akar rombolni, ezért az ott lakók végül elhatározzák, hogy az éppen arra látogató nyugat-afrikai császár segedelmére apellálva négerekké válnak. Miután a börszincsere nem sikerül, módosítanak a terven, és immár az indiánvá változást tűzik ki célul.

Végezetül pedig: a *Négernek lenni* szerzője saját versének teremt kontextust, amikor a *Bartók zongorája* című költeményében a „csángó s néger dobos” képével él.

A fentiekben megpróbáltuk tehát felvázolni azt a szöveghagyományt, amely rávilágít a romániai magyar irodalmon belüli négerségmotívum mibenlétére. Igyekeztünk olyan példákat felsorakoztatni, melyekből ezek a metaforikus, szimbolikus jelentések egyértelműen kiviláglanak, hogy azok révén Szöcs Kálmán *Négernek lenni* című versének allegorikus olvasatát is megkönnyítsük, melyet annak ellenére elsődlegesnek gondolunk, hogy az alcím látszólag éppen ezen olvasat elbizonytalanításán dolgozik. Ennek az alcímnek a szerepeltetése mögött természetesen feltételezhetünk – az Illés-album esetéhez hasonlóan – cenzúrával szembeni megfontolásokat is, Gál Andrea viszont ezenfelül a poétikai okokra is felhívja a figyelmet *A kisebbségi nacionalizmus torzói a jelenkori erdélyi magyar irodalomban* című tanulmányában: „A kisebbségi problematika más kontextusba való helyezése egyrészt azzal jár, hogy [...] lekopik a beszédről az önsajnálát pátosza, az általában vett kisebbségről való beszédben pedig hitelessé válik saját kisebbségi nacionalizmusunk hangja is.” (Gál a „nacionalizmus” szót nem pejoratív értelemben, hanem „érzelmi töltet nélküli kategóriaként” használja.)

Amennyiben pedig már elfogadtuk a *Négernek lenni* magyarságra vonatkoztatható beszédmódját, úgy az *Amerikai négerlázasokra* kijelöl egy másik kontextust is a magyar irodalmon belül, ez pedig *A franciaországi változásokra*, Batsányi János epigrammája. A hasonlóság nemcsak a címet alkotó szintagma szintjén, de a versek retorikáját tekintve is jelentkezik: Batsányi ugyanúgy egy másik etnikumra vonatkozó alkalmi példával élve szól elnyomókról és elnyomottakról, és ez a parabolisztikusság nála a vers megszólítottjainak révén explicit párhuzamként is jelentkezik.

A *Négernek lenni* első négy versszaka egyetlen, a halmozás alakzatára épülő, elliptikus körmondat, melynek hiányzó állítmányai (tudniillik, hogy milyen is négernek lenni) a versszöveg kontextusában képződnek meg. A nyelvi szerveződés, a körmondat ugyancsak megidézi Batsányi epigrammáját, de Illyés Gyula kultikus költeményét is. Az *Egy mondat a zarnokságról* ezenfelül témájában és tónusában is rokon Szöcs Kálmán versével.

A másságalakzatok sora már az első versszak legelején kezdetét veszi, a „más haza” említésével, melynek atmoszféráját kisebbségi szempontból mindenekelőtt a „rettegés” jellemzi. A második versszak már e rettegés okát is egyértelműsíti, hiszen az elnyomás mellett az elnyomók képe is megjelenik, a „fehérek fennkölt fensőbbbsége”. A hatalmi pozíció túlsúlyának poétikai nyomatékosítása nemcsak az iménti hármas, hanem az ezt követő alliteráció révén is megképződik: a fehérek „részeg, reszketeg” táncot járnak, melyet különben „tőlünk loptak”. Hasonló célt szolgáló nyelvi eljárás figyelhető meg a szakasz zárlatában, ahol a „fehérek” utolsó szótagja ismétlődik a következő szó elején: „fehérek / Rekedtre őrjögve mutatják, mi az ének”. A pergőhangok koncentrációja szintén figyelemreméltó a hangsúlyerősítés szempontjából.

A tánc ellopása a vers szövege szerint is egy közösség meglopását jelzi: szimbolizálhatja a kultúra, tágabb értelemben a hagyomány ellopását, a „részeg, reszketeg tánc” pedig a sámántáncon keresztül a spirituális és vallási olvasatokat is beemeli. A hagyomány ellopása a történelem meglopása tekintetében is megmutatkozik, a fehérek ugyanis úgy járnak ezt a lopott táncot, hogy nem tudják, „mi a hősi múlt és mi a holnap”.

Talán ezen a ponton érdemes egy rövid kitérőt tenni a posztkoloniális másságalakzatok vizsgálata kapcsán, és megemlíteni, hogy azok létrejötté egy interszubjektív viszonyt előfeltételez. Végeredményben erről beszél Franz Fanon is, amikor *Feketének lenni* című munkájában azt írja, hogy egy feketének „nem elég feketének lennie; a fehér emberrel összefüggésben kell feketének lennie”, hiszen a „saját fajtája körében élő fekete a XX. században nem tudja, kisebbségsége mely ponton jön létre a másikon keresztül.” Ez a „tudás”

tehát csak a „másik” szemében tárgyiasuló én tapasztalatán keresztül jelentkezik: „Végül eljött a pillanat, amikor találkoznom kellett a fehér ember pillantásával. Ismeretlen súly nehezedett rám. A valós világ kérdőre vonta elképzeléseimet. A fehér emberek világában a színes bőrűnek nehézségekkel kell számolnia fizikai mibenlétének kialakításában. A testi tudatosság merőben tagadó tevékenység. Harmadik személyű tudatosság.” (Rohonyi Borbála fordítása.)

Ennek az állapotnak a felismerése pedig ahhoz vezet, amit Fanon viszont már vonakodik elismerni, tudniillik, hogy az elnyomókhöz fűződő érzelmek és ábrázolásmódok hasonlóan egyoldalú, tárgyiasító sztereotípiák és negatív előítéletek révén működnek, mint amilyenek mentén maga az elnyomás is létrejön. Jól tetten érhető mindez a *Négernek lenni* szövegében is, hiszen itt nemcsak a bőrszínek tekintetében minden fekete vagy fehér.

A szereplők kontrapozicionáltságát erősíti az elnyomottakról szóló harmadik versszak eleje is, ahol a korábban tárgyalt „lopás” morális kontrasztjaként a „tisztaság” jelenik meg: „Négernek lenni tiszta nyelvvel, / Fehér fogakkal, izzó testtel”. A fogak említése itt még elbizonytalanítja azt az olvasatot, mely a nyelvet kulturális identitásképző eszköznek érti, ám a sor megismétlődik a versszak zárlatában, lehetőséget biztosítva a valódi többértelműségnek: „Négernek lenni tiszta nyelvvel, / Ahol ünnep-nyomort tanul az ember.” Ez az „ünnep-nyomor” egyrészt referenciálisan is jelölheti az elnyomó rendszer (értelmezésünkben tehát a romániai kommunizmus) identitásképző állami ünnepeit, ám a szóösszetétel általánosabb értelemben azokra a nemzeti ünnepekre is utalhat, amelyeknek emelkedettsége többnemzetiségű környezetben csupán a többségi narratíván belül jelentkezik, a kisebbségiben viszont a „nyomor” szintjén, több esetben éppen e kisebbségi pozíció okozójaként. Ezzel összefüggésben a „tisztaság” említése azt a nyelvi diszkriminációt is megjeleníti, amely Kányádi Sándor fentebb már idézett verséből is kiolvasható: „nem a bőrom”, hanem a „nyelvem néger”.

A *Négernek lenni* negyedik versszakában a remény egy már-már evangéliumi megoldás formájában merül fel („szeretni tudánk mindörökké”), hogy aztán azonnal el is merüljön („Az elmúlás, a bamba kéj dalol”).

Az utolsó versszak balladai ajánlásában egy politikai-katonai vezető, a kormányzó válik címzetté, ami bár elsődlegesen az Amerikai Egyesült Államok tagállamainak vezető tisztségére mutat, ám nem figyelmen kívül hagyandó, hogy a kormányzóságnak a magyar történelmen belül is van hagyománya, elég Hunyadi Jánosra, Kossuth Lajosra vagy Horthy Miklósról gondolnunk. Nem elképzelhetetlen az allegória olyan olvasata, amelyben Nicolae Ceaușescu lenne a megszólított, bár az ő alakja Szócs Kálmán életének és műveinek ismeretében referenciálisan csaknem annyira nehezen volna ideilleszthető, mint Horthy Miklósé. Az „éjsötét szívünk az égre tör” a vers már említett spirituális, vallási vonatkozásai révén a transzcendenciakeresés mozzanataként is olvasható, eszerint pedig a kormányzó akár egy transzcendentális, mennyei kormányzót is jelölhet.

A szerteágazó, esetenként szélsőséges kormányzóértelmezésekre lehetőséget nyújt, hogy a *Négernek lenni* ajánlása nem kér semmit, nem fohászodik, nem imádkozik, nem folyamodik segítségért, csupán rögzít, csupán kijelent: „Kormányzó úr! Nem bírjuk már sokáig, / Nevetve elpusztulunk mind egy szálíg”.

Az iménti sorok egy etnikai kisebbség eltűnésének látomásával a herderi jóslat mentén Vörösmarty Mihály *Szózatát* is elének idézik, „a sírt, hol nemzet sülyed el”, bár a XIX. századi nemzethalál-víziókhöz képest egy némiképp eltérő esztétikai minőség szintjén.

A leíró részek utáni megszólítás kontrasztjában elhangzó „nevetve elpusztulunk” ugyanis a groteszkig fokozza a tragikumot. Talán nem felesleges megemlítenünk, hogy hasonló építkezést figyelhetünk meg Farkas Árpád *Özönvíz* című versében is, melyben a veteményt, a döglött lovakat és malacokat is elsodró áradás már a házat „töri” és „rengeti”, mikor megjelenik az (utóbb az Istent is megszólító) emberi szereplő, s ezzel a tragikum nyomban groteszkké fejlődik: „Nézi a székely, könny csurog / bajszára, reszket, úgy kacag”.

A „nevetve elpusztulás” grotesksége köszön vissza Fanon már idézett szövegéből is. Egy anyjával sétáló fehér kisgyermek meglátva őt, a négert, felkiáltott, hogy fél: „Tehát már félnek is tőlem. Elhatároztam, hogy halálra nevetem magam, de képtelen voltam rá”.

Az *Amerikai négerlázadásokra* íródott, értelmezésünkben a romániai magyar kisebbség allegóriájaként működő *Négernek lenni* egy végső soron egyetemes fájdalomokat megfogalmazó költemény, ami különösen alkalmassá teszi arra, hogy mindenkori olvasatai markánsan megújuló jelentésekkel ruházzák fel. Ezt bizonyítja, hogy a versnek már az első soroktól kezdődően vérre menő aktualitása keletkezik a jelenkor migrációs világválságának kontextusában is.

A hatalmi elnyomást és a kisebbségi létet sokszorosán a saját bőrén érző, tragikus sorsú, részint székely, részint zsidó és cigány származású Szócs Kálmán másfél éves korában vesztette el Auschwitzba hurcolt édesanyját, marosvásárhelyi értelmiségi családok bújtatták hosszú időn keresztül. Életét később a költészetre tette fel, teljesen elmosva a határt e kettő között, s ez végzetesnek bizonyult: többkötetes, egykor ünnepeelt költőként harmincévesen, 1973. augusztus 20-án, Szent István napján lakásában öngyilkos lett. Halála előtt egy pillanatra talán elnevette magát.

SZÓCS GÉZA

FALUGYŰLÉS NEGRILEȘTI-EN¹

*Ira Aldridge, a néger hősszerelmes, lengyel temetőben nyugszik.
Ő, az angol színpadok első néger Shakespeare-színésze,
most földet ér egy erdélyi regényből, mint egy idegen csillagról.*

*Egy amerikai néger, akiből kiűzték az ördögöt,
megtisztulva kiokosítja az Amerikába szakadt Ábelt,
hogymivégre vagyunk a világon.*

*Egy néger lép elő egy Kányádi-versből, és azt mondja:
Én vagyok a fehér néger, nem a bőröm: nyelvem néger.*

*Egy négerlázadásból, mint egy Szócs Kálmán-versből, kihajol egy néger,
és azt üvölti a kormányzónak: Kormányzó úr! Nem bírjuk már sokáig!*

Halljátok, néger testvéreink,
Erdélyben, Szolnok-Dobokában
a Szamos mentén van egy falu,
van egy falu ott, Négerfalva,
román nevén, államnyelven: Negrilești,
régbben Nyőgfalvának is hívták.

Találkozzunk ott a falugyűlésen.

Szamosnak, Kongónak egy a hangja,
vitassuk meg közös dolgainkat
Négerfalván,
román nevén,
államnyelven
Negrilești,

jöjjön el Ligeti Ernő, Tamási Áron is,
Szócs Kálmán
s Kányádi Sándor is,
várunk minden erdélyit, minden négert,
s minden erdélyi néger jöjjön el.

Derék erdélyi négererek,
kiktől csak ennyit kérdezek,
csak ennyit kérdek tőletek:

találkozunk-e Negrilești-en?
vagy Kongóban,
Alabamában,
Budapesten?

---

¹A falut először 1405-ben említik. Neve magyarul Négerfalva (olykor Nyégerfalva), románul Negrilești. Ma Beszterce-Naszód megyéhez tartozik. Az Ilosvai-hegység alatti szűk völgyben fekszik, Csicsóvár tartozéka. Hajdan a Bánffy család birtoka. Báthory Zsigmond Bocskainak adományozza, későbbi birtokosai a Toldi, Lónyay, Bethlen, Rhédei és Andrassy családok. Basta és Mihály vajda seregei elpusztították, csak öt lélek maradt életben a településen. Kemény János fejedelem erre menekült a budai Ali basa serege elől, Négerfalva és Emberfő határában pihelve meg. Később Rákóczi hadai is jártak erre, a magyarláposi hadiút mentén. Emberfő község is Csicsóvár tartozéka, 1370-ben említik először, Bastáék hadjárata után „egyetlen élőlény sem maradt” a felégetett faluban. (Kádár és Tagányi Szolnok-Doboka-monográfiája, a Wikipédia és az Arcanum adatai alapján.)

**MARKÓ
BÉLA**

ÁTHALLÁSOS VERS

Szőcs Kálmán: Négernek lenni

Igen, panelházában éltem én is,
ahol a falon áthallatszott mindig minden,
áthallatszott a himnuszon a temetési ének,
már azelőtt áthallatszott Arany János
a lángsírba menő walesi bárdokon,
áthallatszott Edward királyon Ferenc József,
és még kisgyerekként áthallatszott
a szomszéd országból a forradalom,
de a szomszéd országban is áthallatszott
a saját országom, amely régóta elveszett,
minden mindenben áthallatszott örökké,
átfújta a szél a Patyomkin-falvakon,
áthallatszott anyám és apám is rajtam,
semmi sem az volt, aminek hittük,
és minden az volt, aminek hinni akartuk,
az édes szavú zsarnokságon áthallatszott
a nyöszörgés, a jajgatás, az agónia,
a szolgaságon áthallatszott a lázadás,
és Hamlet örült, zavaros beszédén
áthallatszott a bosszú logikája,
az éjszakai csendben áthallatszott
Louis Armstrong hangos trombitaszólója,
és ez volt mégis maga a csend,
a fölöttünk levő lakásból lehallatszott
az ágyrugók ütemes nyikorgása,
a felhőkön áthallatszott, ahogy az ördög
újra meg újra visszaszól Istennek,
a négerrek rekedtes hangján valóban
áthallatszott a saját suttogásunk,
átlátszott a feketén a fehér,
áttört a fehérén is a fekete,
mindig mást jelentettek a szavak,
a szabadság azt jelentette, hogy rabság,
az egyenlőség azt jelentette, hogy elnyomás,
vers volt körülöttünk minden,
egy metaforában laktunk mindannyian,
egy áthallásos versben jártunk-keltünk,
és ha egy költő megölte magát,
úgyis tovább íródott a vers,

áthallatszott a múlt, sőt a jövő is néha,
de a jelen semmit sem jelentett,
a panelhaza ilyen egyszerű,
ilyen versszerű, ilyen halálos,
lehet-e parancsra nevetni vajon,
ugyan bizony miért ne lehetne,
panelházam, panelházaim,
halkabban beszéljete most,
mert halljuk a jóban a rosszat
és az Örömódában a gyűlöletet.

JENEI GYULA

NÉGEREK

Szőcs Kálmán versére is

amikor az amerikai nagyváros repülőterén kilépek a gépből, a mobilfolyosón hat piros kabátos négert pillantok meg. az utasok áramlásától kissé félrehúzódva, szorosan egymás mellett állnak összecuszkodva tolésszékeikkel. ők a személyzet. asszisztensnek nevezik az ilyeneket. a betegek, mozgássérültek beülhetnek kis kocsijukba, és a biometrikus adatfelvétel, útlefél-ellenőrzés pultjaihoz furikáztathatják magukat. később a terminálban látom is valamelyiket, amint egy sovány, öreg nőt tol éppen. ők hatan harminc és ötven év köztiek lehetnek. nem úgy, hogy harminc körüli az egyik, a másik meg ötven, hanem külön-külön. kortalanok. mindegyikük apró termetű. nagyon feketék, s csak véreres szemük fehérje villan a piros kabátok fölött, ahogy az utasokat pásztázzák. valahogy megnyugtató,

vagy nem is tudom, milyen lenne magasabb társadalmi szempontból, ha fehér is lenne közöttük. de nincs. megnyugtató lenne az is, ha nem négernek kellene neveznem őket, mert így belém köthetnek polkorrekt szóforgatók, de nem tudom másként, mert nekem csak ócska, régi értelmező szótáram van, s abban nincs ennek a szónak pejoratív jelentése. pontosabban van, de az a más neve alatt megjelenő műhöz csekély díjazásért anyagot gyűjtő vagy a fogalmazványt elkészítő személyt jelenti. voltam már néger én is, írtam bérbe. s ha egykor néger voltam, talán most is az vagyok. mert válthat-e az ember bőrszínt, alakot? vérmérsékletet. négernek lenni persze nemcsak bőrszín és külső-belső adottságok kérdése, hanem viszony is. négernek lenni kiszolgáltatottság. ha néger vagy, inkább pincér vagy, és nem vendég. ha néger vagy, inkább te viszed a bőrdöngőt, minthogy neked vigyék. fehér négerként nem tudom megszokni, hogy amikor az amerikai nagyvárosban vendéglátóm megáll egy étterem vagy szálloda előtt, néger nyitják ki az autó ajtaját. hirtelen nem is látom át a helyzetet, csak hogy nyílik az ajtó, és egy néger nyitja. mit akarhat? semmit. ez a munkája. alázatosan mosolyog. vagy lehet, nem is alázatosan, hanem öntudatosan. elvégre a világ leghatalmasabb országának teljes jogú polgára, aki ráadásul dolgozik, vagyis nem munkanélküli. a portán is fiatal néger fiú fogad fekete csokornyakkendőben, hősín ingben. széles mosolya mögött tejfehér fogak. jó kiállású, szép férfi. mohó női álmok közhelyes tárgya, tökéletesnek tűnő ember. a takarítók is többnyire négerek. vagy mexikóiak, latin-amerikaiak. ázsiaiak. fiatalok, erősek, szépek. vagy csúnyák, éhes szeműek. különben a latin-amerikaiak is mind négerek. a szegények a négerek, az elesettek. akik állnak az utcán, néznek, és ahogyan néznek, nem dűnnyögik, nem kiáltják, hogy nem bírják már sokáig. mert bírják. mert tudják, hogy ez már az öröklét, és nem lesz máshogy sosem. az ország már nem a másé. régen az övék is. és tudják, hogy az ember lehet árva a sajátjában is.

**PETŐCZ
ANDRÁS****NÉGER-MAGAM**

*(Késői üzenet Szócs Kálmánnak,
a Duna-deltában tett
látogatásom emlékére is)*

*Itt a cipő, Budapesten, a Duna-parton,
mondom, és csak állok,
nézem a vizet,
senki sem fizet,
bár szaporodnak a halálok.*

Minden mozdulatlan!

Néha azt hiszem, *semmi!*
(lehet ezt bárkire kenni),
egyszóval, minden *ugyanúgy*:
valami *katlan*
a Kárpátok között,
valami furcsa állat
sok ezer éve ideköltözött.
Néha azt hiszem, semmi nem változott.

A cipőben – a parton – áll a víz.

Mondhatnám így is:
a mély *lehúz*,
és víz, sodor magával,
számolhatunk ezernyi halállal,
a szorongástól is szorul a torok,
parancsolnak nekünk kormányzó urak,
meg diktálnak is:
fióknyi diktátorok.

Láthatod néger-magam.

Miként a Duna-deltában,
ahol rab volt
jó néhány társ,
ha épp tetemet találsz,
nem tudhatod, honnan is sodorta
magával a folyó,
miféle emberi horda
akarta és okozta
annak a pusztulását, akinek
koponyájából üledékkel teli szemüreg
bámul,
és néz veled farkasszemet.

Négerek cipője, itt, a Duna-parton.

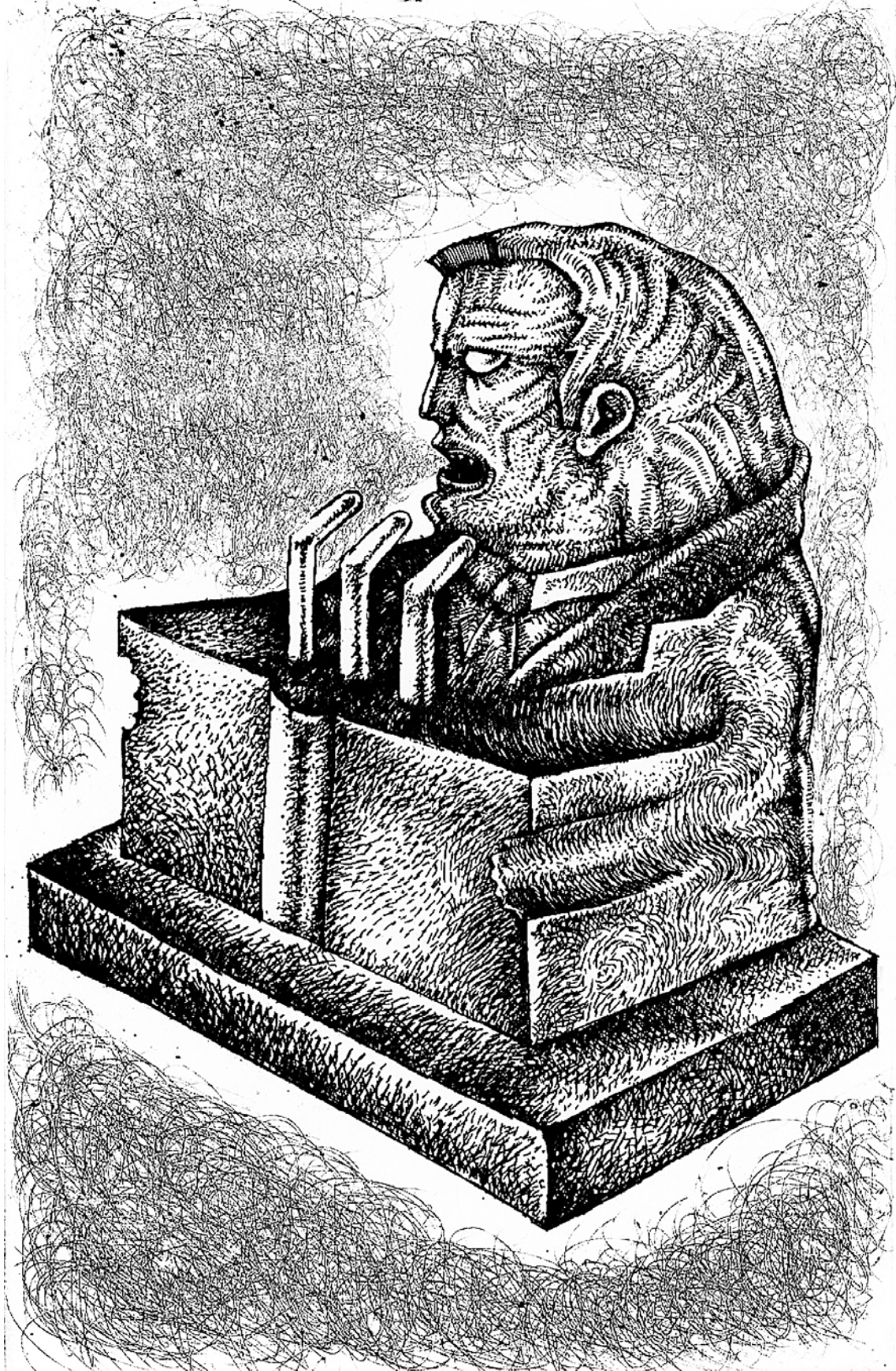
*Ott, a Duna-deltában pedig
ezernyi rab és ezer titok.*

Hajnalodik:
a korai fény vörösen
mutatja, mennyire szennyes a folyó,
a hullámok milyenek,
meg a – katlanból megérkezett –
habok.

HÁY
JÁNOS

ŐK

Nem tartozom közéjük,
és ők sem tartoznak közém.
Az ő szívük kézen-közön
örökre elvész,
míg az én szívem
csak az én szívemben él.
Állat vagyok nekik,
éjszakai vadász,
aki csak az ő vérükre vár.
Cigány, hatalmas pereputtyal,
aki bár nem lop,
de bármikor lothat.
Egy dögg, aki a konyhában rothad,
akitől öklődnek és fintorognak.
És hiába telik el ezer év,
nem lesz nekik igaz,
hogy vagyok,
hogy mindig is voltam,
mert az igazság dögg nehéz.

HÖRCHER ESZTER

ROMLOTT MÓKUS, LEVÁGOTT HAJ, ATOMROBBANÁS

Bodor Ádám: Sehol. Magvető Kiadó, Budapest, 2019

Új kötetében Bodor Ádám a helyszíneket, a szituációkat eddigi stílusának, világának megfelelően, ismerős módon ábrázolja (*Sinistra körzet, Verhovina madarai*). A szerző enged együtt létezni, lélegezni a szereplőkkel. Az egyik fontos írói szándék a döbbenetkeltés a szürreális és a valóságos kettőse mentén: „A levágott copf, mintha élne, megmozdul, összegömbölyödik, és mint egy labda, legurul az asztalról. A Milu fején maradt hajszálak végén tűhegynyi piros cseppecskék csillognak. Minden hajszál végéből kibugyan egy-egy apró piros csepp, lepotyog róla, és mint a higany, keresve az utat, ide-oda gurul az aprítóasztal hullámos bádoggján, onnan halkan zizegve lepereg a földre, sísteregve elgurul, amerre a kőpadló lejt a lefolyó felé. Ott zszibongva meggyűl egy kicsi piros tócsába. Apró kristályok, rubintgyöngyök, szinte világítanak” (*Milu*, 142).

A szürrealitás és valóság sajátos összefonódásában a helyzetekre, hirtelen döntésekre azonnal reagálni kell – sugallja a szerző –, nincs idő sokáig habozni, csodálkozni. A különböző események és cselekmények szövevénye, a megoldások keresése az egyéneket mindig a túlélésre tanítja. A létért vívott harc válik a legfontosabb céllá a kötetben. A törvények farkastörvények itt a *Sehol*-ban, és ez tágabb értelemben átvonatkozatható a világ bármely pontjára, ahol az emberek egymással kölcsönviszonyban élnek, ahol közösségek léteznek, és különböző írott vagy íratlan szabályok, törvények működnek. Ez a *Sehol* több konkrét (nagyobbrészt fiktív) földrajzi megnevezést foglal magában, de pontos koordináták nélkül (ilyen a maglaviti fegyház, Ilszk, a Hlinka-fennsík vagy Pitvarszk; egyedül Leordina létező település, ma Erdélyben, Máramaros megyében található). Bodor ezzel a megoldással is erősíti a legendajelleget.

Az emberek között sajátos hierarchia uralkodik. Nem domináns vagy parancsoló, inkább az a típusú közösségi rendszer, melyben az egyének egymásra figyelve cselekszenek, megpróbálják használni és kihasználni a másik rátermettségét, igyekeznek baráti, bajtársi és sorstársi együttműködésben kommunikálni. A szereplők konkrét lélek- és testábrázolása felvet egy antropológiai vonalat Bodornál: mi történik az emberrel, egyénnel, hogyan kezeli szellemét és testét, hogyan kezeli az élet adta feladatokat, akadályokat, hogyan keres a saját egzisztenciája jobbá tételére megoldásokat; egyáltalán, mik a lehetőségei egy sors által kiszabott, adott életműnőségben, a biológiai működéstől egészen a társadalmi-közösségi kapcsolatokig. A fizikai, puritán létmód kiegészítéseképpen a szellemi erősség, a fegyelmezetség és tudatosság iránymutatóvá válik, az életutak, sorshelyzetek mindig az elmúlás felé tendálnak: „Ahogy egy napon megsejtette, hogy elindul feléje a halál [. . .]” (*Paraszkiwa*, 22). A testképhez egy hozzárendelt halálkép is tartozik: a halál kísértetként, meglevenedő, szinte tapintható entitásként jelenik meg. Ezáltal egy köztes lét is képződik,

mely a halálhoz hasonlóan lebeg. Titokzatos légkör alakul, nemcsak a mészégetők táborában, de az egész bodori világban. Terjeng az emberek között a misztikum, ahogyan a szagok vagy a hangok: „a halott még egy darabig hallja, hogy körülötte miről beszélgetnek, aztán megtudja, hogy meg van halva” (*Hekk*, 65). Különleges határmezsgye, köztes dimenzió képződik élet és halál között, benne az emberek maguk sem konkrét létezők, hanem köztes lények. Amit tesznek, az által azonban nagyon is emberivé válnak, emberek maradnak. Emberi cselekedeteikben jók, rosszak, vagy semleges (esetleg passzív) karakterekként jelennek meg. Bodor bemutatja ezeket az embereket, de nem rendel szubjektív véleményt hozzájuk, nem bírál, nem helyesel velük kapcsolatban. A szürreális kép meghökkent, és ebben a döbbenetben már nem érzékelti annyira a karakterizálást, inkább maga a pusztta tett válik fontossá. Mindemellett felmerül a kérdés, hogy a szereplők megérdemlik-e további sorsukat, a fordulatok által keletkező változást? Bodor karakterábrázolása szempontjából két csoport keletkezik: egyrészt azoknak a halmaza, akik a gyilkolást választják, akik másoknak ártanak, valamint azoknak a csoportja, akik megszenvedik mások bűneit, tetteit, mint például az atomkatasztrófa sújtotta régió lakosai.

A bodori világban minden fordulatnak sajátos természetessége van. Az emberek egzakt nyugalommal veszik tudomásul, hogy az élő egyszer csak halottá válik. Ettől a fordulóponttól kezdve a test, a tárgy teherre és nyűggé változik, a többiek gondja eltüntetni őket a színről, vagy a kisebb területeken egyszerűen magukra hagyni a testeket. Bodor sugallja, hogy a gyilkolás lehetősége minden esetben jelen van, és az elkövető megtalálja hozzá a megfelelő eszközt, módot: „egyszer csak a lét kínzó kérdéseivel találsz szemben magad: hová lett a test, amelyet valamikor ékesített?” (*Leordina*, 91–92). Bodor a halálképet, elmúlást központi jelenségként kezeli, és ehhez kapcsolja a szándékosan elkövetett emberölés gesztusát, melyet erkölcsi határon kívüli, végső cselekedetként tart nyilván (*Leordina*, *Milu*, *Paraszki*, *Rebi*). Az élet elvétele nem csak az áldozat számára jelent fordulópontot. Az elkövető számára várakozási idő következik, a lebukás vagy a felfedés lesz a következő, az egzisztenciát meghatározó, befolyásoló tényező. Az egyik esemény lezár egy életszakaszt az egyik embernél, és ezzel a vele kölcsönhatásban lévő másik ember számára nyit egy új fejezetet. Az ezekben az életszakaszokban elkövetett cselekedetek reakciókat indukálnak, és következményekkel járnak. Ebben a rendszerben mindenkinek feladata van, ettől elvonatkoztatni nem lehet. Az események folyamatát véletlenek, egyénekre szabott sorsfordulatok bonyolítják. Az emberi méltóság és a tűrőképesség sok esetben csökken. Olykor mindkettő eltűnik, elvész. Általános minőségvesztés vagy minőségromlás következik be. Nem minden helyzetben kerül sor igazságszolgáltatásra.

Bodor a halál megjelenítéséhez, láthatóvá, tapinthatóvá tételéhez hasonlóan ábrázol más fogalmakat is – életre kelti őket: „Egyszer csak ez a csend halkán sísteregni kezdett... még visszhangzott is a falak között. Vagy nem is ott, inkább csak bennem, a testem üre-

geiben. Mintha belőlem áradt volna, és én lennék ennek a csendnek a szent forrása...” (Pitvarszk, 111). Bodor a karakterek bemutatása mellett jelzi, hogy az adott társadalmi helyzetben és rétegzettségben (mint fizikai adottságon) belül az emberek ravaszsága, okossága, logikussága vagy éppen filozofikus gondolatisága dominál (mint szellemi adottság): „a lényegről beszélek, öcsi, felelte, tudd meg, nem léteznek önmagukban érdektelen, banális dolgok. Ha belegondolsz, a mindenkori helyes emberi magatartás nem lehet más, mint minden subjektumnak a világ egyetemességében való szemlélete. Hogy megértsd, amiről beszélek, köznapi példával élve arra kell gondolnunk, hogy akár a lószarnak, explicite, mint létező dolognak az anyagi jelenlétén túl igenis érzékelhető eszmei háttere van. A ló segge, jegyeztem meg” (Leordina, 92). Ez – ahogyan a valós életben a táborok, fegyházak területén élők számára is – oldja a feszültséget, csökkenti a szenvedés és nélkülözés súlyát: „Dina berontott, átvágtatott a helyiségen, és mintha csak ismerné az ingatlan beosztását, boszorkányos ösztönétől vezérelve tovább, egy nyitott ajtón ki a szabadba, végig az udvaron, amerre az árnyékszékét sejtette” (Leordina, 79). Bodor a humort is belefonja tehát a szövegbe. A gondolat és a humor spontán emberi megnyilvánulás, az ember biológiai privilégiuma, adottsága, ahogyan a haszonszerzésből és ezzel együtt az előre kitervelten elkövetett gyilkolás is.

A kötet utal még az egykor volt (több mai társadalomban is hasonlóképpen létező) állami megfigyelésekre is. Magánszemélyekről szóló jelentések, dokumentumok tartoznak ide, amiket az ember kikérhet és elolvashat. Azonban nem mindig jó tudni ezekről az aktákban lévő *tényekről*, részletekről: „Még megtudok magamról is valamit” (A Matterhorn mormotái, 10). Bodor egyedi humorral szövi át a megfigyelők felé intézett üzenetet: „A mormota szemérmes állat, nem hagyja magát fényképezni. [...] amint meghallja a halk zümmögést, ahogy az objektív kezd kibújni a tokból, villámgyorsan elinal [...] Csak a hátsóját mutatja [...] közepén jól kivehető kis csillag alakú nyílással, ahonnan a réműlet kis barna darabkái potyognak az alpesi ködök áztatta havasi fűbe. Hehe. Mint a mazsolák Spináth Joli vargabéleséből” (A Matterhorn mormotái, 16). Bodor Ádám a humor mellett olykor morbid színezettel dúsítja a szöveget. Ilyen motívum a holtában gumyszerű mostohaanya meztelen teste, melynek „tehetetlenül lógó karjai nem kalimpáltak ide-oda, mint az ájult embernek [...] hanem mereven elálltak a testéből, mintha fel lett volna fújva” (Paraszki, 24). Az apa (és férj) célja ennek a testnek a mielőbbi eltemetése. Annak a halottnak az eltemetése (el-tüntetése), akit nagy valószínűség szerint megmérgezték, és ennek hatására a szőrzete, haja kihullott. Az áldozat korábban érezte a méreg fokozatos hatása miatt: „Szédül, ég a bőre, és mintha hangyák bolyonganának a hajában” (Paraszki, 17). A látvány, a hatás önmagáért beszél. A halott személyek, akik egykor élő, individualizált karakterekként jelentek meg, a halál pillanatától már pusztá tárgyak. Ezt az átalakulást hangsúlyozza a szerző a kívülálló szemével nézve, akik a halottakat látják, kezelik. Az ő számukra ezek az emberek már csak tárgyak, holttestek maradnak.

A szerző kontrasztot állít a vidéken történő és a városi események (eseménytípusok) között. Az emberi élet tűnékenységét, a végigkövetett sorsok és helyzetek folyamát a legelfogadhatóbbtól vezeti a legkiszolgáltatottabb szituáció felé: a finom vendéglői ételeket fogyasztó megfigyelt személytől eljut a kies vidéken élő családíg, akiknek egy tagját már nem engedik vissza az övéihez egy közelben történt atomrobbanás miatt. A kezdeti és a lezáró novella kontrasztja alátámasztja az egzisztenciális súlyosságot. A közöttük elhelyezkedő események is fokozatosan komorodnak el, a szereplők fokozatosan kerülnek egyre

nehezebb és bonyolultabb helyzetbe, melyben a megoldás keresése és megtalálása is kihívás. Az egyének sorsa is fázisokban követhető nyomon: a szabadságból indulva haladnak a börtönbüntetés felé, illetve eleve a fegyházban töltött évek kerülnek előtérbe. Bodor utal rá, hogy a szabadság és a korlátozott, szigorú szabályok által meghatározott életvitel kettősségében az is fontos szerepet kap, hogy maga a szabadság és a szabad élet milyen morális, íratlan szabályokat foglalhat magában.

Érzékelhető az ellentét az életben maradás akarása, cselekménye és a gyilkosságok elkövetése között. Amennyire alapvető a szervezet biológiai táplálása, olyannyira válik (szinte) természetessé az életnek a kioltása is, adott helyzettől függően. Bodor az egzisztenciális nézőpontot a különféle ételek hangsúlyozásával is alátámasztja, átvitt értelemben a táplálkozás befogadás. Szinte érezzük az ételek szagát, érzékeljük az állagát: A „cáfolhatatlan metafizikai jelenség”, avagy a túrós csusza, szabógallérleves, vargabéles, főtt krumplis káposzta, marmeládós árpakása, gyuvecskonzerv, túrós tészta paradicsommal vagy flekken zöldborsós rizzsel. A félig átsült, romlásnak indult mókus, annak elfogyasztása, valamint a fagyasztott húrok ezekkel a gasztronómiai fogásokkal ellentétet képeznek. Bodor ezzel jelzi, melyik élethelyzetben mit kénytelen az ember fogyasztani. Az étel és az élet minősége párhuzamosan rajzolódik ki, előbbi az utóbbi szimbolikus alakzataként. A tábori élet és börtönélet mellett az adagok mennyiségére, az étel minőségére utal az író, a befogadhatóságra, nyelésre, tűrésre mint további és távolabbi metaforikus elemekre. A bodori világ ezen jelenségei és érzületei, a halálhoz hasonlóan, mindenhol jelen vannak, mint a szavak, melyek „még ott röpködtek körbe, mint nyáron a legyek [...]” (*Pitvarszk*, 114).

Bodor Ádám kötetében összeáll egy komplex filozófiai nézet, utalva a világban meglévő hierarchikus rendre, az uralók és uraltak kölcsönviszonyára, és utalva a szabadság kérdésre, jelenségére: mit jelent a(z abszolút) szabadság. Figyelemfelhívó jelleggel írja meg, mit tesz és mit tehet meg az ember, hol húzódnak létezésének és a másikkal való viszonyának láthatatlan, erkölcsi határvonalai.

BALOGH RÉKA

TÜKÖR, ABLAK ÉS TÁVCSŐ

Tóth Krisztina: Fehér farkas. Magvető Kiadó, Bp., 2019

Tóth Krisztina legújabb prózakötete, a *Fehér farkas* ideális olvasmány a metrón, villamoson, helyi járatú buszon zötykölődéshez. A rövidke, öt-tizenhárom oldalas novelláknak pár megálló alatt a végére lehet érni – a szövegek töménysége és hasonlósága miatt a kötet kis dózisban fogyasztása javalt. A könyvből felpillantva a *Fehér farkas* szereplőit láthatjuk magunk körül: a gyakran városi, hétköznapi karaktereket, akiknek az életébe pár pillanatra belekukkantunk, és ennek alapján próbáljuk kitalálni, milyen is lehet a sorsuk, merre járnak a gondolataik. A kötet olyan szociális érzékenységgel és kíváncsisággal teszi ezt, amilyen Tóth Krisztina korábbi prózáit (például a *Párducpompát* és az *Akváriumot*) is jellemzi.

A nyitó novella, *A lift* használati utasításként vagy kulisszatitokként a kötet egészére jellemző szemlélődést mutatja be. A munkába igyekvő elbeszélő egy zokogó nő miatt nem jut be a liftbe, és az apró kellemetlenség, a magassarkúban lépcsőzés után egész nap azt találgatja, hogy mi lehetett a sírögörcs oka, mi lehet a nő története. Eközben saját emlékeit vetíti az eseményekre. Az viszont sem benne, sem a bajszosnak képzelt felső szomszéd-ban nem merül fel, hogy őszintén rákérdezzen, mi lehet a baj, netán segíthet-e.

A kötet többi darabja is egy-egy liftben, megállóban vagy kocsiablakból kiszúrt arc, jelenet, galériában kiállított festmény mögé szőtt történet. A szemlélő főként elesett, mélyponton lévő karaktereket (többségében nőket) lát, akik magányosan küzdenek a jelen vagy a múlt árnyaival. A futólagos utcai találkozást idézve a novellák hőseiből is csak néhány képsort, egy-egy meghatározó belső monológot mutat be a könyv. Az épp felszakadó sebekből általában csak töredékek sejlenek fel, az események folytatását csupán találgatni tudjuk.

A traumák néha inkább csak apró kellemetlenségek, mint például a nagyvárosi létre jellemzően a privát szférát megsértő vevők akadékoskodása, akik lakásnézőbe érkeztek. Túlsúlyban vannak viszont a nehezebb, megrázóbb témák, gyermekek elvesztése, a szexus múlt. A kötet első felében szinte csak a szexuális visszaélések különböző formáival, szélsőséges megalázottsággal, kiszolgáltatottsággal találkozunk. De a gyakran ismétlődő, egy csokorban elhelyezett, egyre súlyosbodó szenvedéstörténetek lassan kioltják egymást, elvárássá válnak, így veszítenek megrázó erejükből.

A történetek csúcspontjának túlzott előkészítése, a néhol kiszámítható, olykor klisés fordulatok (mint például a megcsalások sorozata) tovább gyengítik a szöveghatást. A *Sárga flakonban* a név helyett szín alapján emlegetett tisztítószerek sokadszori tematizálása kevés kétséget hagy a zárlat felől, hasonlóképpen egyértelmű a *Hintában* a férj érdeklődése az albérlő iránt. A cselekmény előrevetítése néhol a főhős tagadását érzékelteti, azt a benyomást kelti, hogy a szereplőn kívül mindenkinek egyértelmű, mi folyik az életében. Máshol ígéretes, szemléletesen ábrázolt emberi viszonyokat áldoz fel az író a meghökkentés oltárán (mint például a *Túlpartban*).

Pedig pont ezek a helyenként veszni hagyott, kevésbé harsány, de korántsem súlytalan szövegrészek adják a novellák értékét. Ilyenkor apró mozzanatokból, jelentéktelennek tűnő megjegyzésekből bomlanak ki a szereplők érzelmei, viszonyulásuk más emberekhez, az élethez, a múlthoz, megmutatkoznak a bennük munkáló feldolgozási és túlélési mechanizmusok. Így lesz *A bal oldali szék a Fehér farkas* egyik legkiemelkedőbb darabja. Egy kemóra járó fiatalember gondolatfolyamából tagadással kevert életigenlés bontakozik ki, helyenként üdítő öniróniával fűszerezve. (Talán a szöveg egészének kifejezőerejében bízva lehetne ez a monológ pár mondattal rövidebb.) Szerencsére a többi szövegbe is keverednek hasonlóan érzékletes, az emberi reakciókat átérzhetően bemutató leírások. Hatásvadászat nélkül is meghökkentő a gyermekkorában molesztált nő haragja azokkal szemben, akik megúszták a zaklatást. Hiteles a válás után a lakást fáradhatatlanul átrendező nő alakja, vagy a *Hintában* a figyelmetlen, automatikus mozdulatokba rejtett, összeomló élet.

Ezekhez a részekhez viszont gyakran suta leírásokon át vezet az út. Ez fokozottan igaz a szexjelenetekre, attól függetlenül, hogy szenvtelenek, mint a *Fehér farkas* című novella untig ismételt előrehajlásai és sliccfelhúzásai vagy a szenvedélyes, „hústépő” csokolózások. A szövegek rövidségük miatt kevés teret hagynak a jellemábrázolásra is, és ezt gyakran erőltetett képek és jelzők igyekeznek kompenzálni. Például az *Öltözz feketébe!* festőjének „szeme üresen, kéken világított, mintha egy husky bámulna ki az arcából”, örülete „billené-

keny pszeudotérbe" taszítja. A *Fehér farkas* címadó állatát is hasonló bemutatáson keresztül ismerhetjük meg: „Kiállnak a bordái, pont, mint a lánynak. A szeme pedig világos és üres, mintha át lehetne nézni rajta valahova távolra. Hideg tejüveg távcső.” Az ehhez hasonló ábrázolást megúszó mellékszereplők gyakran sztereotipikusak maradnak. A gyerekeket, kamaszokat csak az okostelefon és a tablet érdekli, a konfliktusaitak rendezni képtelen pár biztos, hogy méregdrága márkaboltokból rendezi be a lakást.

A karakterek jellemének, hangulatának megismeréséhez sokkal hatásosabban járul hozzá a novellák kidolgozott szubjektív tere. A szinte tapintható, szagolható épületek, tárgyak, állatok legtöbbször egy-egy szereplő lelkivilágának kivetülései, vagy egy sorsfordító tragédia szimbólumai. A lakások veszik fel a legtöbb alakot: a fáradhatatlanul kutatott panelszoba egy megváltoztathatatlan emlékekkel olvad egybe, máshol a lakás a privát szféra megsértésének helyszíne lesz, vagy épp egy elbitorolt élet megtestesülése. A főként szabad ég alatt látott szereplőknek (így a *Borjú* és a *Fehér farkas* főhősének) jut a legkevesebb kapaszkodó. Máshol a reflektorfénybe kerülő tárgy egy kapcsolat változásait sűríti magába. Az oxidálódott csatra, puhaságra, belső rekeszekre pontosan ábrázolt marokkói táskák a múltbeli szép emlékek, az ámulás és az egyik fél új, ismeretlen életének hordozója. A *tükör*-ben a férj és feleség közötti konfliktus abban csúcspontot ér el, hogy eltérő érzelmeket vetítenek ki ugyanarra a tárgyra, ellentétes jelentéssel ruházzák fel azt.

A belső világot általában kifejezően tükröző terek, tárgyak hatását csökkentik a helyenként túl direkt megoldások. A marokkói táskából például visszavett „sötét csomag” lesz, ami „pont akkora, hogy beférne egy halott csecsemő”. A több szempontból a kötet használati utasításának tekinthető első novella a környezet szubjektivitását is fölöslegesen egyértelműsíti, mintha nem bízna a használt eszközök hatásosságában: „Kilépek én is az utcára, a világba, átmegek busszal egy másik kerületbe. A külső helyváltoztatás azonban nincs szinkronban a belsővel, gondolataim a lépcsőházban rekednek, a kopott bejárati kapu mögött.” Az épületek sokszínű használata mellett a változó időjárással, például az eleredő esővel, szakadni kezdő hóval jelzett érzelmi hullámzások pedig elhasznált, átgondolatlan megoldásként hatnak.

Az érzelmeket megtestesítő környezetleírások viszont jól megférnek a kulturális közeg érzékeltetésével. A történetek nagyrészt az elmúlt pár évtizedben, valahol Magyarországon játszódnak. A szereplők legtöbbször Budapest utcáit róják, vagy épp innen próbálnak menekülni, néha a Balaton-parton kötnek ki, de egy történet erejéig felbukkan a tanyavilág is. Általában a szövegegységbe belesimuló utalásokból épp elegendő pontossággal kikövetkeztethető, hogy mikor és hol járunk éppen. (Ez alól talán csak a *Hírhozó* a kivétel, amiben a látszólag mai Budapest tipikus képei vonulnak fel, majd egy gyorsan odavetett, természetellenesen ható mondatból a novella felénél derül ki, hogy a történet akkor játszódik, amikor még nem voltak mobiltelefonok.) Gyakran az okostelefonok és tabletek jelzik a modernséget. A *Borjú*ban például a tornacipő és a rágógumi említése sejteti, hogy aktuálisabb a történet, mint azt hinni szeretnénk. A *nő, aki nem törölte le az apját* című novellában pár mondatból a szocialista lakótelep hamisítatlan világa rajzolódik ki kék és piros iskolástul.

Így hangulatában elűt a kötet többi szövegétől a XVIII. századba visszarepítő, Jan Kupecký-festmény inspirálta záró novella, hiszen a hasonló kulturális közeg a szövegek stílusa és témaválasztása mellett fontos egységteremtő elem. A kötet egységét hivatott megteremteni az is, hogy a novellák véletlenszerű asszociációs láncként rendeződnek sorba. Az első novella lépcsőházában felmerül a régóta tervezett költözés lehetősége,

Így a második és harmadik szövegben már lakásnézés folyik. A negyedik történet nagy valószínűséggel az előző kiegészítése, ahonnan a gyász, temetés vezet tovább, majd a szexuális kihasználáson túl a fekete szín lesz a kapocs. A tanyavilágot az állatkert, az állatok szerepe köti az azt megelőző pesti kisprózához. Ezek a laza kapcsolódási pontok nemcsak izgalmas adalékként szolgálnak, de kiemelik, felerősítik a novellákra jellemző benyomásosságot, a gondolatfolyamokat, belső monológokat, a környezet szubjektívvé válását, mindazt, ami elsősorban a kötet varázsát adja.

Így a *Fehér farkas* az emberi gondolkodásmód érzékeny és érzékenyítő körképe lesz, főleg akkor, amikor nem minden erővel és eszközzel megdöbbeneni, hanem csak láttatni akar.

FEKETE MARIANNA

ÉBREDÉSTŐL KAPUZÁRÁSIG

Kötter Tamás: Nem kijárat. Apró hazugságok egy férfi életéből. Kalligram Kiadó, Bp., 2019

Harminc fölött minden kerek születésnap megállítja, elgondolkodtatja, esetleg visszatekintésre készíti az embert. Az ötödik X után erősen középkorúnak számít akár a férfi, akár a nő. Valami megváltozik, az öregség lassan, de biztosan közelít a maga nyavalyáival és nehézségeivel. A pszichológusok sommásan kapuzárás előtti pániknak nevezik azt a tünetegyüttest, amelyet mindkét nem tagjai produkálhatnak, amikor nem a korosztályuknak megfelelő döntéseket hoznak, olyan dolgokat tesznek, amelyek inkább a fiatalabb nemzedéket jellemzik.

Kötter Tamás legújabb novellafüzére főhősének, Kiss Zoltánnak és generációjának élete is ide fut ki; az öntudatra ébredő vidéki kiskamasztól a középiskolás, majd az egyetemista és a fiatal munkakezdő koron át a hol sikeres, hol sikertelen pesti jogász-közgazdász ötvenes éveiiig. Zoltán élete végül, az utolsó novellában, szinte törvénytörően torkollik tragédiába.

A történeteszilánkok olyan élethelyzeteket világítanak meg, amelyekben generációját reprezentáló hősünk mindig csak veszít. A gyerekkor a szocializmus utolsó éveiben telik, a serdülőkor a rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban, míg a felnőttévek a rendszerváltás utáni szabad Magyarországon. Az olvasó érzi, hogy a novellákban az ország és Zoli sorsa összefonódik. A cselekmény a vidéki helyszínről lassan áttevődik a fővárosba. A fiatalember szinte menekül a pesti, nagyvilági, ezért ígéretesebb pálya befutására lehetőséget adó élettérbe.

Kiss Zoltán soha sincs a helyén. Mindig mások, idegenek világában barangol, hát-ha megtalálja a magáét. A kis herceg bolygójárását idézi a kamasz önmagát kereső hányódása, amely a nagyszülői házban kezdődik. A nagypapa világháborús története és katonaidentitása, a bősze szomszéd, Géza magányos agglégényélete, s az udvarán alkatrésznek felhalmozott autóroncok különösen megtermékenyítők a gyermeki fantázia számára. Hőssé válhat a kortársak szemében az általa vezényelt

játék harcokban. Az énkeresés folytatódik a gimnazista rajongásában, amellyel az ufóváró, a földönkívüliek létezésében mélyen hívó technikatanára felé fordul, aki reménykedve mondja neki: „Zoli, ugye tudod, hogy nem vagyunk egyedül.” (29) De a felnőttek világában és később is egyedül van, egyedül marad. És ha ez nem lenne elég, még a folytonos meg nem feleléssel is szembe kell néznie. Balul végződő akciói után sorban kapja az elutasításokat: „Az ilyen hülyéket, mint te, Horthy már öt perc után kirúgta” (19); vagy a következő novellában: „Hülyeség.” (30) Mindkét verdiktet rajongott személyek mondják Zoli szemébe, akiktől a leginkább az elismerést várja, az előbbit a falu magányos „hőse”, az erős, három embert is helybenhagyó Géza, míg a másikat kamaszkori szerelmének tárgya, a számára elérhetetlen Vivien. Ilyen „sérülésekkel” kerül életének új helyszínére.

Kötter szociográfiai pontossággal írja le a rendszerváltás utáni Magyarország minden-napi viszonyait. A *Macskák és emberek* című novellában tébláboló Zolit újabb elutasítás éri, amikor az ajándéknak szánt kiscicájával együtt hajtja ki a privatizációkor összeszedett milliókból hirtelen úgazdaggá vált család. Az ellenlábás műpuk és műcsöves srác alakjában már körvonalazódik a majdani liberális értelmiségi figura. Nem fagyoskodik végig az éjszakákat és téli napokat a Moszkva téri csöves sráccokkal – akik csak azért fogadják be, mert ő állja a cigit és a piát –, csak valami maga kreálta, műidentitást akar szerezni. Vagy egyszerűen csak kipróbálni magát egy ideológiában és az azon alapuló zenei és életstílusban, mert a rózsadombi otthont és életet nem találja elég izgalmasnak.

A novellák meghökkentő helyzetekben találják Zolit, Zoltánt. Hol az otthoni szomszéd, Márton kerül bajba hősünk anyjának csupa jóindulatából, amely tudatlanságának, okvetetlenkedésének következtében házassági és baráti válságot eredményez. Máskor a nagy-menő pesti üzletember arrogáns, a világot uralma alá hajtó viselkedése nyomán kerül Zoli hol megalázó, hol testi épségét is fenyegető helyzetekbe. Jó kis sztorik ezek, amelyek egy kocsmában elmesélve is érdeklődésre tarthatnak számot.

Mintegy mellékesen megismerhetjük az egyes kormányok alatt folyamatosan átalakuló társadalmi viszonyokat, amelyek a történetek és Zoltán életének háttérét képezik. A szereplők közül egyesek nagy vagyona tesznek szert, majd teljesen legatyásodnak. A novellák olykor narrátort váltanak, és más karakterek nyomába erednek, hogy újabb viszonyrendszerben bemutatva tovább árnyalják a személyiségüket, vagy épp Zoltánt, az írások többségének elbeszélőjét láttatják külső szemlélő által. Folyton valami különös, mégis tipikusan a korszakra jellemző történik az egyes írásokban.

A Juhász testvérek alakja például kiemelkedik a regényszerű kötetben. Ők élnek ennek a világnak a tetején, a csúcsragadozók, a rendszerváltás győztesei, akik munkaadók, széles barátok, s ha büszkeségüket, érdekeiket megsértik, kegyetlen bosszúállók. Jól kipárnázott életüket egy egész kompánia, erős kapcsolati hálók segítik. Ezek a karakterek a görög mondanakör isteneihez, félisteneihez hasonlóan határozzák meg a kisemberek, az alkalmazottjaik életét, karrierjét. De ha közelebb hajol hozzájuk az ember, láthatóvá válnak egyéni tragédiáik. Sérthetlenségük, napfényes sikereik, gazdasági potenciáik mégis csak kirakatban szemlélni való látszat, ahogyan szóke, jól fésült hajuk, robusztus testükre szabott méregdrága öltönyeik is magánéletük, személyiségük tragikusan beteges mivoltát takarják. Hiába a sármos, arisztokratikus megjelenés, a sima modor, amellyel minden nő könnyedén levehető a lábáról, ha végül nem teljesülhet be a szerelem az ödipális impotencia miatt.

Zoltán mint egy neurotikus kor gyermeke az átláthatatlanul bonyolult viszonyok egyszerűsítésére, önmaga kicsinységének túlkompenzálására és saját szórakoztatására a körülötte

lévő emberekre egyéni és nagyon jellemző karakterológiát alkalmaz: a *Csillagok háborúja* Leila hercegnője, Darth Vadere, birodalmi császára és a többi filmbéli karakter járkál a hételemes befektetési tanácsadói cégiroda galaxisában, ahol Zoltán a cégvezető, Vader nagyúr, aki *az erő sötét villámaival* az elnök-vezérigazgatói, vagyis az uralkodói szerepre pályázik. Zoltán korábbi tapasztalatai alapján, a túlélés érdekében a tőle erősen függőkkel szemben erőszakosan, visszautasítást nem tűrően viselkedik a valóság és a képzelete által összemixelt világban. Megtanulva a korábbi leckét, el is jut a vágyott irodába, ahonnan utasításokat oszthat számtalan alkalmazottnak, és még a média is az ő folyton változó, a gazdaság állapotáról szóló véleményére kíváncsi. Szóval: *az erő vele van*, mármint Z-vel, mert így hívhatja magát a többiekkel, és úgy tűnik, meghódítja az egész országot. Egy idő után már nemcsak egyszerű császárként aposztrofálja magát, hanem az egyiptomi fáraókhhoz hasonlóan a pénz istenkirályának is. De a privatizáció véget ér, és a királyság odalesz a cég addigi kormány megbízásaival együtt. Az országban változik a gazdasági helyzet és a hatalmi viszonyok is, így Zoltán generációjának élete is. A novellafüzér utolsó harmada a megúszásról, a „valahogy csak megleszek” állapotról szól, ahol már nem a nagy Z irányít. Sőt úgy tűnik, ő fut az események után.

Zoltán életében végig fontos szerepet játszanak a nők, akik a férfikor beköszöntétől kezdve folytonos gondot jelentenek a számára – zavar támad tőlük a „erőben”. A hozzájuk fűződő viszonya a társadalmi ranglétrán betöltött pozíciójától függően változik, de mindig őszintétlen, egyes esetekben hazug. Az erőtlen, önmagát kereső kamasz szerelme inkább plátói, az egyetemistáé ugyan realizálódik, de a kapcsolat fenntarthatatlan a társadalmi különbség miatt. Amikor pedig hősünk befut, ereje teljében lévő domináns hímként az ellentmondást nem tűrő szerető szerepében tetszeleg, hiszen akkori énjének ez felel meg leginkább. A nő sohasem társként jelenik meg az írásokban. Még a feleség sem, aki, miután férje anyagi karrierje véget ér, inkább csapdába ejtve érezheti magát, ám ennek következtében ő veszi át az irányítást a családban, ahol az történik majd, amit ő szeretne. Közben Zoltán életének nagy hullámai kisimulnak, a középosztály mindennapi életébe beleunva keresni kezd valami izgalmat, de már „mindenki fiatalabb, vagy gazdagabb és menőbb” nála. (164) „Véget ért az aranykor” (170) – a férfiaranykor. A fiatal lányok kényeztetései számára ezután már csak pénzért elérhetőek. A nőkkel való problematikus viszony, úgy tűnik, egész életén át kitart: ez cselekvéseinek mozgatórugója. Törvényszerű, hogy a kapuzárási pánik beköszöntével csakis drasztikus módon tud véget vetni a szubjektíve tragikus élet vesszőfutásának.

Kötter Tamás mindig a generációját leginkább foglalkoztató problémákat veszi górcső alá, és írja meg fordulatokban gazdag, izgalmas, humoros, ugyanakkor elgondolkodtató novelláiban. A vészjósló címet viselő legutóbbi gyűjteményében is ilyenek olvashatók.

SEBESTYÉN ÁDÁM

A LÁTTATÁS POÉTIKÁJA

Sütő Csaba András: Nempróza. Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Bp., 2019

Sütő Csaba András új könyve folytatja és mintegy szintézisre törekvő jelleggel összegzi a korábbi években megjelent kötetek poétikai és stilisztikai koncepcióit. Nyelvezetét és formavilágát tekintve talán a 2008-as *disintegration* tekinthető a legújabb versgyűjtemény előképének. A hasonló formátumon és külső kivitelezésen túl a *disintegration* Sütő poétikájában egyfajta paradigmaváltásként értelmezhető, hiszen ebben a kötetben kerültek hangsúlyos pozícióba a szövegvilágot eluráló, prózaformába tördelt astrofikus tömbversek, melyek parttalan leírásaikkal a beszélőt körbeölelő világ mozzanatainak rögzítésére törekedtek. Ez a sajátos szerkezet a *Nempróza* szövegeit is meghatározza, jóllehet az első kötetekre (*Spleen*, 2004; *Szent és érthetetlen*, 2006) jellemző nyelv- és formacentrikus kísérletező hajlam, roncsolt ritmus és grammatika is tetten érhető.

A *Nempróza* versei három ciklusba rendeződnek, és bár mindegyik tartalmaz saját motivikus vezérfonalat, leginkább az elsőben (*Babilongolyó*) érezni kompozíciót kialakító tematika jelenlétét. Ennek a ciklusnak a nyitó verse egy József Attila-parafrázissal jelöli ki a beszélő pozícióját és a viszonyrendszert, mely a kötet soron következő szövegeit meghatározza: „folyónál lakom / látom a védműveket” (*Első*, 7). Érdekes kontinuitás, hogy a 2013-as *Aura* kötet *zsilip* című kezdő verse szintén a folyó és a technológiai objektum kettősére irányította a figyelmet. Sütő verseire jellemző a természetes és mesterséges környezet közti kölcsönhatás: a folyó képe az ember által épített tartozékokat is felidézi; gátak, zsilipek, vízimalmok világát, melyekre aztán újabb jelentésréteggént rakódik a szigetközi mikrovilág szociokulturális motívumrendszere: „néha megmoccan / ereszkedik / a molnárok céhzászlaja / a templom falán” (*Első*, 7). Ez a közeg hivatott az új otthon szerepét betölteni. Lépésről lépésre és csupán töredékekből bontakozik ki a beszélő eredettörténete: a hátrahagyott panellakás („gyufásdobozország két nap alatt elengedte lányát és fiát”, *Rigli*, 26), a szembesülés egy új élethelyzet hozta nehézségekkel („a házban korlátozottan van villany [...] nem pontosan ez volt megbeszélve”, *Van, nincs*, 27), valamint egy absztraktabb szinten megtapasztalt idegenségérzet („ezt a földet felszentelni nem lehet. feltörni is alig”, *Fűtésszezon*, 33). Bár a versek alapvetően egyéncentrikusak, sokszor nyitnak a közösségi emlékezet felé, legyen szó akár az elmúlt évtizedek építkezési szokásairól („a nép, amely nem ismerte és megtartotta az azbesztet”, *Pala*, 15), kollektív traumákról („rossz emlékek magja sarjad. levante, boforc, stuka”, *Megint lúnek*, 47) vagy a kóla kultúrtörténeti és hidegháborús vonatkozásairól („az üdítőn keresztül kódolható üzenet: az USA és az ő háborús erőfeszítései”, *És a délután*, 52).

A leírás, vagy mint a fűszöveg fogalmaz, a „végletekig fokozott láttatás” Sütő költészetének egyik legerősebb vonása. Feltűnően hatásosak azok a helyek, ahol a látás folyamatát verbális, olykor kifejezetten agresszív mozdulatokat sejtető metaforák írják körül. Ezt az értelmezést követve a holdfény nem megvilágít, hanem szétromcsol,

mintha csak azt sugallná a kép, hogy a látvány érzékeléséhez annak felbomlása szükséges előfeltétel: „szűrt holdfény tördeli az éj masszívumait” (*Öblöget*, 17). Ennek fordítottja, mikor a kibontakozó szürkületet materializálja a metaforaként funkcionáló kézmozdulat: „a terjen-gő fekete sűrűjét bontja a kinti szél” (*Megint lúnek*, 47). Sok esetben már a tárgyak puszta jelenléte is felidézi az átalakítással, széttöredezettséggel kapcsolatos képzettársításokat: „belebont a vegetációba az átnyúló ágak hosszú sora” (*Felfüstöl*, 39). Mindez különösen fel-tűnő a szinte már az érzékelés határán lebegő mikroszintek esetében: „és kamrák padlások mélyén tiszta szálakat / karmol az éj szilárdulatai közé a pók” (*Garat*, 83). Rendkívül érzékletes kép, mert túl azon, hogy a test nélküli sötétség szilárd formát nyer, a hálóját szövő pók mozdulataitól is meglehetősen idegen a durva kontaktust kifejező ige. Az efféle metaforák nemegyszer a lírai énre is hatást gyakorolnak, elmosva a különbséget a szemlélő és annak környezete között: „saját csöndjébe tördel / a széllel kokettáló / vegetáció” (*Spirál*, 11).

A kötet címe könnyen a műnemi határok elmosódására irányítja a figyelmet. Bár csábítóan tűnhet prózaversként definiálni bizonyos szövegeket, érdemes egy mélyebb olvasat alapján leírni Sütő formai megoldásait. Általánosságban kijelenthető, hogy a *Nempróza* szövegei strofikusak (vagy legalábbis szakaszokra tördelt egységek), illetve margótól margóig terjedő verstömbök. Ez utóbbiak sok esetben kísérleteznek narratív elemek felhasználásával, noha az erős líraiság mindegyikben meghatározó élmény marad. Legtöbbjük biológiai folyamatokra, valamint mesterséges alakításokra egyaránt érzékeny leírás. Formai szempontból a mellérendelés bevett szövegszervező erő. Gyakori alakzat a felsorolás, melynek hatását tovább erősíti a hiányos szerkezetű tőmondatok halmozása: „tömb és lomb az udvaron. szögletek, hengerek, nedvek és szárazulatok” (*Pala*, 15). Nem ritka, hogy a prózaszerűen tördelt szakaszok mondataiban időmértékes lüktetés érződik; többnyire töredékes hexameter („hallom a vadság melldohogását”, *Spirál*, 12; „köpd ki a fűre az égi fohászt”, *Köpet*, 79) vagy jambikus lejtés („a többi napról fáma nem szólt”, *Minden hibából*, 13). Ez a roncsolt versmérték, kiegészülve az imént említett csonka, nominatív mondat szerkezetek ritmikus ismétlődésével, tovább fokozza a téglalap formába tördelt tömbök líraiságát. Érdekes fúzió valósul meg, mikor a poetizáltság eme stilisztikai eszköztára narratív elemekkel keveredik. Jó példa erre az első ciklusban olvasható *Western, jégkorong* című tömbvers. Az elbeszélés szintjén egy öregember esti rutinja elevenedik meg, kezdve a kerti munka befejezésétől egészen a rítusként ható magányos tévénézésig. A szöveg leírás és narrálás kettősségéből építkezik: a munkafolyamatok elbeszélése képeken alapul, játékba hozva a különböző testek és mozdulatok közti analógiát: „a kút kávján kicsorbult fogú fémfűrészszel kaparja a szerszámokra tapadt földet, nyelvével / szájában matat megmaradt fogai között” (*Western, jégkorong*, 16). A parataxis alakzata lehetővé teszi, hogy a kellően megnyújtott utolsó mondat egy szakasza összekapcsolja a fiziológiai és technológiai rendellenességet: „(..) csak kicsit szédül, hangyányit zúg, összefolyik, kitisztul megint, a tévét bekapcsolja, / rádob a tűzre, nézi a semmit, míg bemelegszik a készülék, fekete fehér, hang van, kép nincs (...)”.

Nem példa nélküli, hogy narratív elemek alakítják a tömbverseket, így elbeszélhető történet kerül előtérbe a lazán kapcsolódó jelenetek helyett. A *Század* és a *Nem század jól* címűk, bár két külön szöveg, mégis koherens történetet mesélnek el, és lehetetlen nem egymás közvetlen folytatásaként olvasni őket. Előfordulhat, különösen a Sütő által előszeretettel használt hosszúversekben, hogy az egységes tömbbe tördelt szakaszt oldottabb, az asszociációkat szabadabban kezelő strofikus részek követik. Az *Augusztus nyolc* montázszerű képei egy forró nyári napot láttatnak különféle nézőpontokon és történeteken keresztül.

A biliárdparti leírása, majd a hírként érkező hőségriadó és annak kommentálása emberi nézőpontokat fed fel, melyek nyelvezete tipikusan prózaszerű (emlékeznek, párbeszédbe lépnek egymással, elbeszéli saját túlélési stratégiáikat). Ezzel szemben a természetleírásokban a kiszolgáltatottság válik alapélménnyé: a kiégett napraforgómező elszenvedője az extrém időjárásnak („úgy ég meg hogy nem mehet odébb / sehová sem”, 46). A prózaszakasz a hétköznapi rutin gyakorlatiasságát hangsúlyozza: „apámmal csendben megegyezünk ha meleg van mi be szoktunk / menni az árnyékba ha annyira a bányatóba ha nem folytatom / maradunk bent riadó és külön kérés nélkül” (44). Ezzel szemben a természetet megszólaltató anaforikus sorok apokaliptikus attitűddel figyelmeztetnek: „messze a november nem lesz november / így a felperzselt parlagi popcorn / így a tányéros letarolt szotyimezők” (45). Érzékeny meglátásról tanúskodik továbbá, ahogy a kezdő képben a szotyievés realiztikusan precíz mozzanatai mintegy előrevetítik a hosszúvers második részében olvasható tömeges növényi pusztulást.

Sütő verseihez intertextuális kapcsolódási pontot teremt a kötet záró versének (mely a címadó szöveg is egyben) John Ashbery-parafrázisa. Az *Elhagyja Atocha állomást* című Ashbery-vers a mozgó vonat ablakából rögzíthető látványt írja le. A szöveg szélsőségesen szabad képzettársítások halmozásával dolgozik, érzékeltetve az állapotot, melyben a szilárd formák elvesztik alakjukat, a látottak összefolynak, észlelésük bizonytalanná válik. Hasonló folyamat zajlik a *Nempróza* szövegeiben is. A mellérendelő logika szövegszervező ereje fűti a kötet leírásait, azzal a jelentős különbséggel, hogy míg az Ashbery-versben egy érzékelhető mozgás bontja meg a látvány egységét, addig Sütő az ember számára nehezen követhető vagy épp folyamatában érzékelhetetlen változásokra irányítja a figyelmet: „bogarak ízei, a nagy átrendező. szél, víz, falánk porfaló cseppek. / szélgyalu, vízágy. száradás. hó és kompenzáció. a betonból sarjadó gazok (*Híd*, 85).

A kötet alaphangulata, hogy a világ szüntelen alakuláson megy keresztül. Nincs különbség az építésen és romboláson nyugvó kerti munka, az öregedő test, valamint az évszakváltások, nyári viharok, szántóföldeket szénné égető kánikulák között. A kétféle alkotói munka is kiegyenlítődik, így a föld megművelése a nyelv szöveggé dolgozásának folyamatát eleve-níti fel: „a felszántott föld helyezkedik / rög a röghöz tömb a tömbhöz / összetámaszkodik / vágás a vágathoz talál” (*Nempróza*, 94).

A *Nempróza* jóval sokoldalúbb egy prózaverskísérletnél. Stilisztikai és szövegalkotási módszert meghaladó, tág értelemben felfogott poétikaként értelmezendő. Egyszerre nyelvi dimenzió és világlátás, mely a környezetből fakadó ingerek iránti érzékenységet feltételez.

**MERŐ
BÉLA**

A TRADÍCIÓ NEM GÉPI MÁSOLÁS

Zalán Tibor: Ruhatárban felejtett kabátok (átirat, adaptáció, átvezetés).

Fekete Sas Kiadó, Bp., 2019

A színházi ruhatárból eltűnt öt ott porosodó kabát. A nyomozó hatóságok kiderítették, hogy Zalán Tibor orozta el azokat *újrahasznosítási* szándékkal. A felbujtó rendezők számára igazította, szabta át, tisztította ki mindegyiket.

Bánk bán

Gyulai Pál a legnagyobb nemzeti kincsünknek és tragédiánknak, „szent könyvnek” nevezte a Bánk bánt. Kijelentése nyomán szentségtörővé válik az, aki hozzá mer nyúlni a szöveghez, holott az régies, nehezen érthető, sűrű drámai nyelvezetű, sokszor színszerűtlen, eljátszhatatlan instrukciókkal teli. Illyés Gyula 1976-ban készült átigazítása is támadások keresztüzébe került, holott ő azt írta munkájáról: ez egy ajánlat, ami elutasítható és folytatható. Csupán stiláris csiszolást végzett a darabon, ma már nem használatos szavakat cserélt ki, s egyszerűsítette a nehezen előadható egységeket.

Zalán Tibor bátran bele mert nyúlni a szövegbe. Pontosan követte az alpmű cselekményét, de átírta a nehézkes mondatokat; élővé, maivá formálta a darabot úgy, hogy a jambikus verselést megtartotta; a fordulópontokat – amelyek az eredeti drámában sokszor elmosódtak – kiemelte, s ezáltal feszesebbé tette a tragédiát. (Arra is ügyelt, hogy a közismert részek, pl. Tiborc nagymonológja, változtatás nélkül helyet kapjanak.) Mindezek következtében Bánk vívódása – a haza és Melinda között – hangsúlyosabbá és tragédiája súlyosabbá válhatott.

Egy olyan „klasszikus tragédia” született újjá, amely egyrészt megfelel a mai kor ízlésének, másrészt hűen megőrizte „nemzeti tragédiánk” világát.

Patt Lenn

A kiindulópontul szolgáló „Pathelin mester” két fordításban olvasható. Az egyik Illyés Gyula „irodalmi” megközelítése; a másik Hevesi Sándoré, ám ő nem tartotta színpadra alkalmasnak a darabot, s ezért átdolgozta: megrövidítette és mondhatóvá tette a hosszadalmas és ismétlődő szövegeket – de a bohózat megmaradt a maga korában.

Írónk a mába helyezi át a középkori történetet. A jelenlegi magyarországi állapotot modellezi: a létezés és megélhetés peremére csúszott vidéki falvak lakosságán ügyeskedők és élősködők gazdagodását ábrázolja. S ezt nem a tragédia keretei között, hanem a középkori farce alapmotívumaira és stílusára építve alkotta meg – zenés játék formájában. A szerző már a címet is „kettévágta”: Patt Lenn – ezáltal részben megőrizte az eredetit, de ugyanakkor nevet adott a két főszereplőnek, és minden névhez „tipikus” foglalkozást rendelt. Mai történetek épültek be a darabba: stadionépítés, bírósági kenőpénzek, látszatperek, a nincstelenség megalázása... s hasonlóan az eredeti műhöz verses formát használt, de jellegzetes Zalán-beütésekkel: kancsal rímek, tudatosan döccenő prozódia, nyelvi lelemények, a sorok

közé bújtatott citátumok és túlfűtött szexualitás... s a középkori utcaszínházi műfaj adta „engedmények” – a trágár szavak használatát illetően... Ha a prolókus egymás alatt lévő kezdőbetűit összeolvassuk, akkor egyértelművé válik az alkotói szándék: a szerző és a rendező „pukkaszt”.

Ennek megfelelően a központi gondolatot így fogalmazta meg:

„Ez a jogrend csupa lyuk,
ami nincs, azt megoldjuk,
ami van, azt ellopjuk.”

(Mario és) a varázsló

Hazánkban Thomas Mann novellájának korábban két átdolgozásával találkozhattunk. Az első a lengyel Krystyna Skuszanka műve volt.¹ Ez a verzió – a kor szellemének megfelelően – egy az egyben tükrözte az író mondanivalóját. Cipolla az embert megalázó fasizmust jelképezte. A szöveggönyvben mereven különvált az előadás és a tényleges nézők világa. A varázsló „nézői” a színpadra jöttek be, onnan szemlélték a „bűvészkedést”. A nézőtérrel való közvetlen kapcsolatot pedig a „szerző” narrálásai biztosították.

Spiró György 1983-as átdolgozása² már nem választotta külön a tényleges és a darabbeli nézőket. Együtt jöttek be a terembe, egymás mellett foglaltak helyet. A nézők közül kommentálták a történeteket, s ezzel jelezték azt, hogy bárki a varázsló keze közé kerülhet – s egyben azt is, hogy a varázslók köztünk vannak. Itt Cipolla hétköznapien kegyetlen, érzelmek nélküli figuraként jelent meg, aki kissé belefáradt mutatványaiiba, de a jelen lévő közönség kihozta belőle a nagy manipulátort. A darab ebben az esetben a fasizmus kialakulásának egy „újabb variációjáról” beszél.

Zalán Tibor adaptációja már a szerepek/szereplők felsorolásakor azt sejteti, hogy nagyon egyénien nyúlt a novellához. Találunk „beszédes”, foglalkozásra, sőt színházi foglalkozásra utaló neveket, valamint találkozunk a játszó személyek civil nevével is. A happeningszerű indítás máris indokolja ezek jogosságát. Bombariadó van, s a termet, ahol az előadást tartanák, nem lehet használni. Nézők és szereplők együtt „tehetetlenkednek”, s várnak valamiféle megoldásra, míg végül egy használaton kívüli helyiséget találnak. Itt nincsenek meg a feltételek az előadáshoz, rendtelenség és kosz fogadja a belépőket: nem lehet eldönteni, hol van a színpad és hol a nézőtér; nincs díszlet, hiányoznak a kellékek, de a produkciót meg kell tartani, hiszen a nézők fizettek. Ilyen körülmények között kezdi el Cipolla a produkcióját. A mai Magyarországon játszódó történet cselekménye azonos a novellában leírtakkal, megvalósulnak az eredeti bűvésztükkök, a közönség tagjainak „meghipnotizálása”, ám Mario az első pillanattól szerepet kap – szemben az alapművel és a két korábbi adaptáci-

¹ A darabot 1967-ben a Thália Színházban mutatták be Latinovits Zoltán nevezetes alakításával. A You Tube-on még megnézhető az előadás.

² Ez a verzió a Kaposvári Csiky Gergely Színházban volt látható Koltai Róbert főszereplésével.

óval –, folyamatosan konfliktusba kerül Cipollával, s ezáltal hitelesen fel lehetett építeni a szerepét, és indokolttá válhatott a bűvész/művész megölése is. Ami igazán egyedivé teszi a darabot, az Cipolla figurájának, jellemének megformálása. Elsősorban nem a fasizmus manifesztálódását látjuk. Inkább annak a nagybetűs művész/bűvésznek a sorsát, aki feláldozza magát a művészet oltárán, aki a lelkek pásztora, az anyanyelv védelmezője, aki folyamatosan provokálja – művészként és nem politikusként – a regnáló kormány Európába igyekvő országának lakóit, hogy kiszakadjanak a mindennapok tespedéséből. Mindezt a szerzőre jellemző költői nyelvezettel; szócsavarok, rejtett idézetek, szójátékok révén, s a „kötelező” gyilkosság után a közönséget egy szimbolikus, a drámát összegző képpel döbbeneti meg: megszólal Beethoven A-dúr csellószonatájának dallama egy fehér csellón, ami mögött nem ül senki, és a vonó pedig fel-alá jár a húrokon...

Köpönyeg

Gogol groteszk novellájának színpadra adaptálása nehéz feladat elé állítja az író – hát még akkor, ha ezt monodráma formájában teszi. A monodráma sajátos drámai műfaj, mert mint dráma határeset, és ezért sokan nem is tekintik a szó szoros értelmében drámának. Ennek az az oka, hogy nem születhet konfliktus szereplők között. Ennek híján a szerzők többnyire a nézővel folytatott párbeszéddel pótolják azt. Ebben az esetben viszont „meséléssé” silányul a belőle születő előadás, mivel a színész „kettős létszférája” megszűnik, s nem a szerep, hanem a játészó narrál a közönségnek. Ugyanakkor egy epikai mű drámává transzponálása sem egyszerű feladat, mivel mindkét műnemnek megvannak a saját törvényei: mert a háttérben lévő elbeszélőt, aki távolságot tart művével, s értelmezi a múltban lejátszódó folyamatot – felváltja az önálló életre kelt aktív drámai hős, aki ellentétes erővel ütközik össze a jelenben. Szerzőnk mindkét problémát megoldotta. A szöveget egyes szám első személybe tette át, de úgy, hogy hősünk, Akakij Akakijevics nyelvezete egyben a figura karakterét is jellemzi. Szóismélteléseivel, „izé”-ivel, tétova, bizonytalan megfogalmazásaival egy buta, korlátolt, szerencsétlen, semmihez nem értő ember alakja formálódik meg, akinek élete üres és értelmetlen. Párbeszédet folytat láthatatlan szereplőkkel, akiket olykor-olykor maga személyesít meg a szövegük felidézésével; máskor bútorok helyettesítik őket. A dialógusban lévő szünetek – jelentéssel teli csöndek – pedig válaszokat szülnék. A dráma szerkezete követi a novelláét. Két jelenetben, s azokon belül öt-öt képbent bontja ki a történetet. Az első jelenet első képében álmában „szólal meg” hőse (előkészítve a második jelenetet). Ekkor ismerjük meg az alapszituációt: hideg van, a régi hacuka elmállott, újat kell varratni. Majd háziasszonyával folytatott beszélgetése során feltárul a varratás problematikája, a pénztelensége, a munkahelyi megaláztatása. De célja lett életének, ami egy napig tartalmassá is vált. Az elkészült új köpeny maga a mennyország. Ám nem sokáig élvezheti, elrabolják tőle. Ez az első jelenet vége, s a darab fő fordulópontja. A második jelenet is az ágyban kezdődik. Hősünk haldoklik, s hallucinációk során feltárul kilátástalan küzdelme a köpönyeg visszaszerzéséért. Majd belehal fájdalmába. Az utolsó két jelenetben szellemként tér vissza, s bosszút áll földi szenvedéseieért, de az öt megalázóktól elvett köpönyeket a folyóba dobja, mert halottnak nincs szüksége rájuk.

Übű mama

Alfred Jarry polgárpukkasztó, Übű király, avagy a lengyelek című darabjának átdolgozásával találkozunk. Megmaradt az alapmű jellegzetessége: a tiszta színház, a bohóckodás, a mítosz keresése; a darab szerkezeti egysége s a történések vezérfolyamata – csak néhány

közvetlenül nem Übüékhez kötődő rész maradt ki –, rövidültek a túlfogalmazott szövegek, összevonódtak egyes jelenetek; változatlan a történelmi és klasszikus drámák karaktereiből összegyúrt főhős figurája, aki a gátlástalanságot, az önzést, kicsinyességet, gyávaságot, kegyetlenséget, falánkságot testesíti meg – csak szerepcsere történik: az aktív főhős Übü mama lett. (Nyilván a megrendelő színház igénye miatt alakult így a darab.) Übü papa pedig ostoba papucsférjéé változott. Az átdolgozott jelenetek nyelvezete tökéletesen beleilleszkedik Jarry szövegébe.

A drámák és epikai művek színpadi átiratai, átvezetései és adaptációi nem kapják meg az őket megillető megbecsülésüket a hazai szakirodalomban. Holott az íróknak talán bonyolultabb feladatot kell teljesítenie, mintha önálló drámát írna, mivel ebben az esetben szintézist kell teremtenie az adott szerző, a „megrendelő” rendező és a maga világából. Ugyan a téma és a történet adott, de annak a színpadra átalakítása nagy kihívás, mivel a jelen kor „nyelvezetére” kell „lefordítania” az adott művet, s megfelelő jelrendszert, a mához szóló értelmezést kell találnia. „A tradíció nem gépi másolás, hanem lelkes újjáteremtés azon az alapon, hogy átéljem a régit, s újból és folyton aktuálissá tegyem... A könyvbe szorult dráma olyan, mint a koporsóba zárt élő ember” – írta Hevesi Sándor³.

Zalán Tibor megfelelt ennek a kihívásnak: a régi ruhadarabokból olyan vadonatújakat varázsolt, hogy eredeti gazdáik tetszését is megnyerné. A kötet megjelenése remélhetőleg igazolja az ilyen színpadi művek érvényességét és jelentőségét.

FÜZFA BALÁZS

SEZLONNYI CSEND

Pál Sándor Attila: Balladáskönyv. Magvető Kiadó, Bp., 2019

Kétségtelenül az utóbbi évek egyik legkarakteresebb, egyben legígéretesebb verseskötetét tartja kezében az olvasó. Aligha tévedünk nagyot, ha némi jóslatokba bocsátkozva arra gondolunk, hogy az a hangfekvés, amelyet Pál Sándor Attila itt most igen erősen megfogott, komoly jövő elé néz. Azaz jócskán vannak még benne energiák. Hogy meddig, az talán kérdéses lehet, de hogy néhány évre-kötetre elegendő muníciót adhatnak a költészet elszánt híveinek, az egészen bizonyos.

Arany János tette a balladát nálunk végképp honossá, pontosabban ő avatta a modern magyar költészet kezdőpontjává. Ma talán már a szakmában sincs vita arról, hogy azok a lélekrezdülések és formai bravúrok, amelyek a *Szondi két apródját*, a *Tetemre hívást*, a *Híd-avatást* és a többi remekművet jellemzik, egyben egy új világérzékelés nyelvi rögzítésének tudva, nem tudva megteremtett keretei. (A *Vojtina ars poeticáját* és különböző Arany-tanulmányokat érdemes ma is olvasgatni ebből a szempontból, és újra meg újra rádöbbenni: Arany valóban *Gondoltam fenét!*-alapon lett a modernség első követe irodalmunkban.)

³ Nyugat, 1930. április.

Az Arany János-féle mellett Pál Sándor Attila másik fajta beszédpozíciója a népballadáké. Mindent átírva a mába természetesen. Hátborzongató, ahogyan megszólalnak a mai Kőműves Kelemenek mindjárt a kötet felütésében. S még csak nem is a trágárságuk taszító elsősorban, hanem a szavaikból szétáradó közöny. A fröcskölő butaság torának megnyilvánulásai. A nyelvi fragmentumokba zárt érzésvilág kínos-kellemetlen megnyilvánulásai. A peremlétre szorított ember szókinszékülése: „kilencedik azt mondta, Jancsi, haladjál azzal a kibaszott / malterral” (*A falba épített asszony balladája*, 7.).

Múltak és jelenek, kétséges jövők lehetséges időpolcai nyilvánulnak meg ezekben a versekben: „hasonló mindez ahhoz, / mint amikor egy családi képen / egy régi, balatoni nyaraláson / az ágy szélén ülő, / Népsportot olvasó, / húsz év körüli énedben / meglátod a saját apádat” (*Szorogások balladája*, 14.). Mert „aki nem tudja, mi az, hogy / behatárolhatatlan szomorúság, / az vegyen elő egy régi családi fényképalbumot, / kezdje el lapozgatni, / és nézegesse, / és nézegesse, / és tovább, és tovább, / és tovább” (*Fotó-balladák*, 16.).

A hétköznapok borzalmi között hányódó, végképp eljelentéktelenedett lírai én(ek) legvégső kérdése ezért aztán aligha lehet más, mint a végtelen szorongás és szomorúság kibetűzése: „sikerül-e majd vajon úgy meghalni / hogy az ágyam mellett virrasztót, / ha elbóbiskolt, / ne keltsem fel” (*Balladatöredékek a kórházból*, 21.).

A *József balladája* az egyik leghosszabb szöveg a könyvben (23–29.). Egy esetlen-szerencsétlen ember története, aki nem tud mit kezdeni az életével: megnősült, elvált, mással állt össze, akinek több gyereke is volt; közösen ittak, aztán egy veszekedés végén ez a férfi 23 késszúrással megölte az élettársát, K.-néét. A szöveg szándékosan archaizál, de nem erőltetetten követi a hős nyelvi regiszterét („éccaka”, „magáró”, „kapsollat” stb.). Hátborzongató közönnel meséli el az egyes szám harmadik személyű elbeszélő – a balladát író személy – a tragikus történetet. Távolságtartással, hideg érzelemmentességgel szóló narrátor ő, aki nem nyilvánít véleményt. Mert a „hétköznap” történet maga a vélemény.

A *Ballada a magányról* (32.) pedig azt mondja el, hogy amikor Collins úrhajós az első holdra lépéskor készített egy fényképet, melyen Armstrong és Aldrin mögött a Föld látszik, akkor ezen a képen csak egyetlenegy ember nincs rajta, mégpedig az, aki a fényképet készítette: ez pedig az abszolút magány.

Mi pedig föltehetjük magunknak a kérdést: vajon József magánya vagy Collins magánya a mélyebb gyökerű egyedülvalóság? Itt a földön vagy amott a holdon lehet magányosabb az ember – az emberek között vagy az emberek nélkül?

Az alapvetően tragikus hangnem mellett szerencsére jócskán kapunk iróniát, humort is. *Az olajmunkások tömegszerencsétlenségének balladája* (42–43.) egy valószínű esemény dokumentációjának hálójában döbrent rá bennünket egykori önmagunk nevetségességére: „Az önként / vállalt munka sikeres elvégzése egyik jele / annak, hogy a szállítási üzemegekben / megújulóban van a munkaverseny-mozgalom, / és a szomorú eset utáni megtorpanás / lassan a múlté lesz” (43.).

A közös múltat görbe tükörbe állító szövegek közül sokkolóan és szomorúan abszurd-groteszk a *Kádár János balladája* (45–47.) és az *Alternatív szocialista ballada* is (64–66.). Előblinek főszereplője az egykori pártfőtítkár: „Harangoznak délre, / fél tizenkettőre, / hóhér mondja, / Kádár János, / álljál fel a székre”. Utóbbi szöveg pedig Csernobilt beszéli el, de úgy, hogy a főszereplője három munkás, akik közül ketten az életük árán mentik meg Európát egy további, hatalmas robbanástól. A munkásokat pediglen így hívják: Vlagyimir Iljics, Jozsif Visszarionovics és Nyikita Szergejevics.

Hát tényleg nincsen remény?

SIMON FERENC

A MONOLÓG DEKONSTRUKCIÓJA

Krasznahorkai László: Aprómunka egy palotáért – Bejárás mások örületébe. Magvető Kiadó, Bp., 2018

A Manhattan-terv. (Ornan Rotem fényképeivel.) *Magvető Kiadó, Bp., 2018*

„Édes Istenem, nyomon vagyok.”
 „Melville 1851-re MÁR TUDTA, hogy csak az Üres Sátán létezik.”
 „A könyvtáros szíves marasztalását ne tessék komolyan venni.”

Az *Aprómunka egy palotáért* – önértelmezése szerint – olyan, mint egy „apokrif bibliai történet”, amelyben az apokalipszis nem a végététel, nem egyszeri esemény, hanem kezdettől fogva van, maga a *van*, az *Üres Lét* mindennapi történése. Például a földrengésben nem a természet és a háborúban nem az ember a gonosz, hiszen régen túl vagyunk már jón és rosszon. A katasztrófa maga a létezés, a természetnek és az embernek, vagyis magának az *egésznek* a folyamatos és állandó hanyatlása, ezért minden történet a leépülés története. Ezt példázza az elbeszélő sorsa is, aki 41 éve szenvedélyesen jegyzetel, és úgy érzi, állandóan be van kapcsolva az *egészbe*, de közben monomániája miatt elhagyja a felesége, és a mű végére a külvilág szemében megőrül, elveszti időérzékét, mégis végig arra koncentrálni, hogy megvalósítsa álmát, a tökéletes könyvtárat, amely zárva lesz *örökre, tart, ameddig tart*, mert ezzel állíthat egyedül méltó emlékjelet a pusztulásnak: a céltalan emberi méltóság kifejezésének.

A történetet a „nagy” Hermann Melville, a *Moby-Dick* (1851) szerzőjének – egy e betű híján – majdnem névrokona, a „kis hermann melvill”, a New York Public Library (a továbbiakban NYPL) könyvtárosa mondja el, pontosabban írja le húsz-egynéhány füzetbe monológ formájában, amelynek címe *Aprómunka egy palotáért*, és úgy kezdődik: „Semmi közöm a híres írójukhoz...” (7. és 12. oldal) Ez az állítás azonban csak a nevek hasonlóságára lehetne érvényes, ha nem lenne az is fikció, hiszen éppen azért találja ki, hogy el tudjon játszani a szerző neve tematikával (19.), mert egyébként a könyvnek, persze erős dekonstrukciós megszorításokkal, magától értetődően csak „a híres írójukhoz”, vagyis Melville-hez van köze. Az elbeszélő állandóan tőle és róla olvas, jegyzeteli, idézi, rekonstruálja útját Manhattan utcáin, maga is szó szerint a szerző nyomába szegődik, hetente legalább egyszer bejárja a Melville route-ot, próbálja megérteni, milyen volt igazán, de természetesen – akárcsak a szöveg közötti utalást kiegészítve Godot – „*Melville soha nem jön el!*” (Kiemelés az eredetiben – S. F.) A szöveg öntükröző, állandóan reflektál arra, hogy írja a monológját, már 41 éve jegyzeteket készít arról, hogy ő közvetlen kapcsolatban áll a Földdel, az Univerzummal. A „kis hermann melvill” a szerző alteregója, a mű megformált elbeszélője, hiszen a *Manhattan-terv* című könyvében saját szövegével és Ornan Rotem fotóival közösen mutatják be az anyaggyűjtés képeit, vallomásukat az általuk felfedezett és a megidézett szerzők által kedvelt helyszínekről. Krasznahorkai László első publikációja éppen 41 évvel korábban, 1977-ben jelent meg.

A szöveg a hagyományos értelemben nem regény, nincs benne párbeszéd, szereplők is alig, hanem monológ. Mono logosz (gör.), vagyis 'egy beszéd, egy tan, egyszólamú beszéd', olyan magányos és egyben monomániás magánbeszéd, amit kizárólag önmagának mond, tehát – elmeállapotára mindig reflektálva és sajátos örületét mintegy előrevetítve – magában beszél, pontosabban magának ír, titokban és cél nélkül, amit többször is hangsúlyoz. „mintha mondanám valakinek, de nem mondom természetesen senkinek” (13., 23.). Ez felidézi Nietzsche *Így szólott Zarathustrájának* alcímét: *Könyv mindenkinek és senkinek*, vagyis fontosságát tekintve azzal lép párbeszédbe. Azonban nemcsak a szövegforma a *mono*, hanem az eszme, a teória is az egylényegűség, ha szabad így mondanom, amely nem más, mint a kettősség, a dialektika, a dichotómia tagadása. Ebben az értelemben is monológ a szöveg, vagyis monoteista, pontosabban *monodevilista*: nem azt hirdeti, hogy „Egy az Isten”, hanem azt, hogy „Egy az Ördög”, „háború van a Földön, mert háború van az Univerzumban, ahol (...) nincs Isten sehol, az a jótékony, mert teremtő és ítélő Isten, az nincsen, van viszont helyette és egyes-egyedül a Sátán, értik ezt?!, Melville 1851-re MÁR TUDTA, hogy *csak* az Üres Sátán létezik, akiről Auden azt írta, hogy »(a gonosz) semmi látványosság, és mindig emberi, és ágyunkban alszik, és helye asztalunknál...« (61.) (Kiemelés az eredetiben – S. F.)

Ironikus módon a maga teremtette „Szentháromságot”, vagyis a Melville, a Lowry és a Woods (a továbbiakban MLW) hármasát is többszörösen dekonstruálja, mert a „Szentháromság” kifejezés hozzáértetten a profanizálás ellenére Istent is jelenti, tehát a dichotómia tagadása csak részleges: a „Sátánt”, a lét örületig ható ürességét ábrázolók „istenien” csinálják. A nevek előtt legtöbbször határozott névelőt használ, ezzel tárgyiasít, mert ő nem személyekkel, hanem gondolatokkal foglalkozik. Jelképesen Melville az „atya”, a kezdet, a 19. századi amerikai író, aki tizenkilenc éven keresztül napi négy dollárért gyalogolt be a munkahelyére Manhattanben. Őt követi a „fiú”, Lowry, a 20. század első felében élt alkoholista angol író, aki rajong a *Moby-Dick*ért, és Melville lényegét keresi ő és alteregója, Plantagenet, a *Lunar Caustic* című regényében. Így rejtetten és dekonstruktívan azonban már ez a kettő is három. Az ő nyomukba szegődik Krasznahorkai László és – Lowryhoz hasonlóan – alteregója, „hermann melvill” (a továbbiakban K.L. / h.m.), e könyv szerzőinek neveiként, „aki(k)ben” összeáll a Melville route, mert felismeri ennek létét, önmagán túlmutató üzenetét, amely már nem lehet véletlen, jelentéssel kell rendelkeznie. Rájön, amikor „véletlenül” megismeri Lebbeus Woods rajzait a modern New York-i múzeumban, a MoMa PS1-ben, hogy ő is ezt az utat rózta, noha ő nem is tudott róla. Ő a harmadik személy, a „szentlélek”, „az igazi látnok” (17), tehát az utalás szerint a kortárs amerikai kísérleti építészet Rimbaud-ja, aki látomásos rajzaiban legtöbbször „csodálatosan ijesztő szörnyet” ábrázol. (17.) (V.ö. Szophoklész: *Antigoné*, 1. sztaszimon első sorának oximoronja.) Ez Szophoklésznél az ember. Míg Woods soha meg nem valósítható gigantikus épületei: a „téboly objektumai”, manifesztumai az „architekturális elmebajnak”. (A *Manhattan-terv*, 34.) A három személy azonban a dekonstrukció fikciójában négy lesz, mert véletlenül egy könyvben felejtett jegyzet alapján K.L. / h.m. művészi értékei miatt Bartókot is keresi New Yorkban, aki 1944-től a városban lakott, noha nem Manhattanben.

A „Bejárás mások örületébe” alcím a műfajmeghatározás mellett tiszteletadás és követés is egyben, mert a jegyzeteléssel, a beírással és a nyomukban járással, a „kálváriájával”, ahogy mondja, mintegy magára veszi mások életét és fikcióit, már majdnem azt írtam, a bűneit, hogy kitapossa és mélyítse az utat a lényeg, az igazság kimondáshoz, hogy a „valóság természetes nyelve a katasztrófa” (59.), hogy „NINCS KETTŐSSÉG A LÉTBEN” (62.),

hogy megtapasztalja MLW-ban és Bartókban (a továbbiakban MLW/B), hogy „az embernek a tragédiája éppen akkor áll elő, és akkor, abban a *szent* pillanatban, ha szembeszáll ezzel a mindene fölött való igazsággal.” (62.) (Kiemelés – S.F.) A *sátáni* igazsággal való *szent* szembeállítás a dekonstrukció maga. Ebből idéz egy csokorra valót Woods Ellenállni-programjából. („Ellenállni a csábításnak, hogy a kisebb ellenállás irányába menj. / Ellenállni a hitnek, hogy az eredmény a legfontosabb. / Ellenállni a vélekedésnek, hogy a történelem a múltra vonatkozik. / Ellenállni, hogy elfogadd a sorsot. / Ellenállni azoknak, akik azt mondják, állj ellen.” 77-80.) Az eljárás az őrületre is vonatkozik, hiszen ő is csak annyira őrült, mint elődei, vagy mint Hamlet, akire többször is utal. A sok jelölt és jelületlen allúzió dekonstruálja azt is, hogy „még soha nem mondta el előttem senki” (13.), hiszen ebben a formában tényleg nem, ugyanakkor az át- és az újraírások törlésjel alá helyezik és árnyalják a kijelentést, tehát a monológ csak látszólagos maradhat, hiszen az egy szólam sok hangból, idézetből és értelmezésből áll össze. Ez aláássa a kettősségek tagadását is, hiszen a paradoxonok, az oximoronok és a metonímiák éppen ezeknek a retorikai megnyilvánulásai. Ennek legfontosabb motívuma, hogy az elbeszélő harántboltozat-süllyedése miatt Angelo suszterájában vásárol „lúdtalpbetétet”, amelynek címe: „Subway Arcade 666” (42.), vagyis az angyali lúdtalpbetét az ördögnél kapható. Metonimikusan tehát az angyal az ördögi szám alatt lakik lent a pokolban (az árkád tornácot is jelent), vagyis a metrólejártnál. „Nagyon távoli volt az üzenet, de eljutott hozzám, és végtelenül hálás voltam érte.” (A *Manhattan-terv*, 78.) Tehát Isten küldötte tapossa itt az örökös sötétet, vagyis jár harántboltozat-süllyedéses talpával MLW/B nyomában, „az alfapontból az ómegaponthoz” (65.), hiszen a tizenkét véletlenből, a tizenkét stációból áll össze A *Manhattan-terv*, és ennek eredményeként az *Aprómunka egy palotáért*. Mindkét szöveg hangsúlyos megszólítottja – Ornan Rotemen és a „senkin” kívül – Isten; hozzá fohászodik, hogy megírja a „Sátánt”, mindkettő nagybetűvel szerepel, mert mindkettő egyszerre metafizikai és retorikai létező. „Édes Istenem, nyomon vagyok.” (A *Manhattan-terv*, 35.), „Istenem, honnan kezdjem, hogy világos legyen.” (36.)

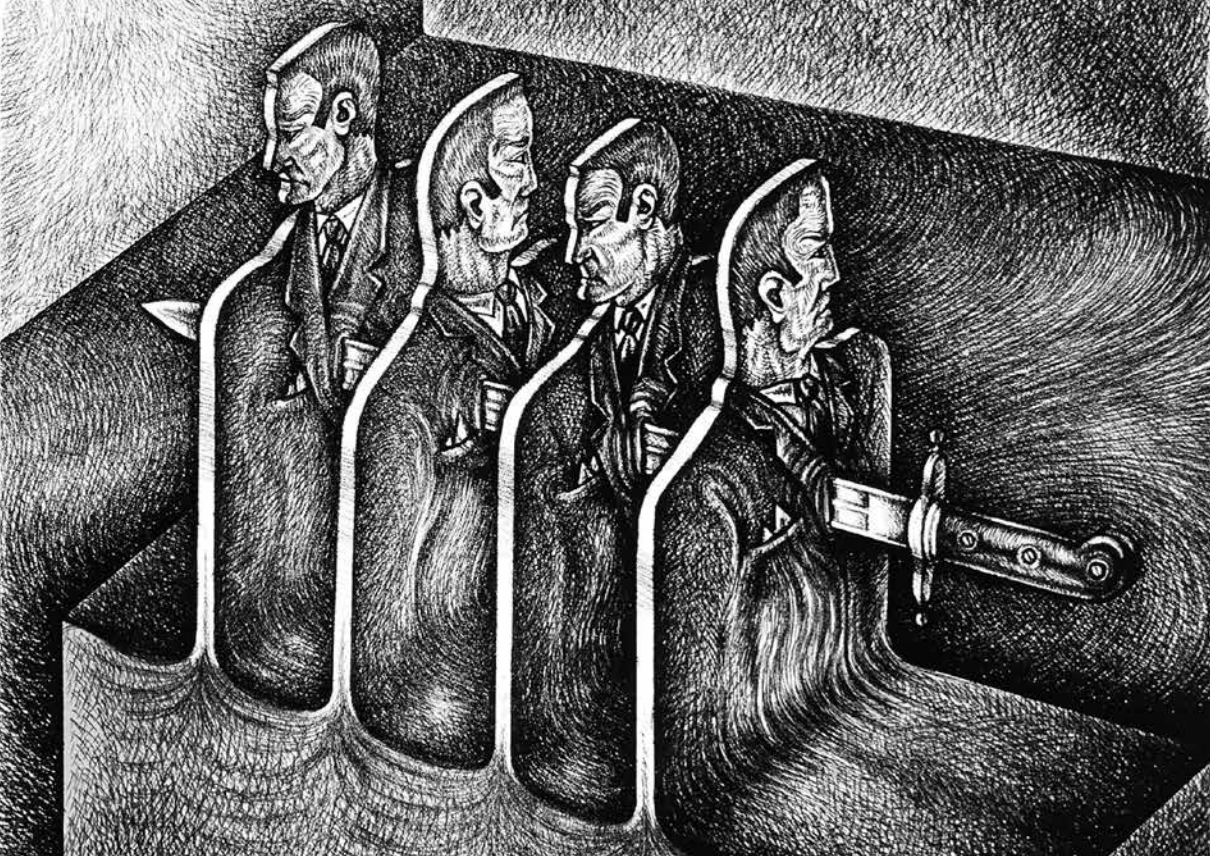
Az elbeszélő álma, terve, hogy létrejöjjön a „Háborítatlan Paradicsoma a Tudásnak”, egy olyan könyvtár, amely „Istenem, ZÁRVA, és örökre, könyvek, zavartalanul, és olvasatlanul, ó, Magasságos Ég, milyen szép volt még csak gondolni is rá”. (14., 71.) (Kiemelés – S.F.) Ezért tanulmányozza MLW/B műveit is, és készíti monológját füzeteibe, amiről ez az írás is szól, hogy majd az „Örökre Zárva Tartó Könyvtár” (69.) alsó polcainak kitüntetett helyére tehesse a bejárat befalazása előtt, hogy soha és senki ne olvashassa a többi 53 millió könyvvel együtt, amit a NYPL-ből hordat majd át a Church Street a Worth Street sarkán megtalált platonikus ideális épületbe. (Az is dekonstrukció, hogy én, aki ezt írom, olvastam a nem olvasásra szántat.) Bizonyára véletlen, de nem értelem nélkül való, hogy a könyv címlapján szereplő Warnecke-épület éppen a Templom és az Érték utca sarkán áll, és a terv szerint itt lesz majd az új, irdatlan méretű, örökre befalazott torony – könyvekből. Ez, hozzáértett jelentéssel, a tökéletes Bábel tornyával vagy piramisként egy gigantikus könyvtemetővel is azonosítható. (16.) A könyvtárat azért kell bezárni, hogy az olvasók többé ne zavarhassák a könyvtárosokat kéréseikkel, kölcsönzéseikkel, mert ez megszentészteleníti hivatásukat, szolgaszemélyzetté fokozza le őket. Minden igazán elhívott könyvtáros éppen ezért magától értetődően nem szereti az olvasókat, egyiket sem, nem csak a rendetleneket, akik nem teszik vissza a helyben olvasott könyveket a polcra.

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium legendás, régi vágású, különc, megrögzötten agglegény könyvtárosa a két háború között íj. Tölcséry István

volt, aki esténként egyedül és meztelenül „izmolt” a tornateremben, és tisztségénél az évkönyvekben természetesen az áll: „A könyvtár öre.” Ennek megfelelően két, kellő nagyságú, feltűnő helyen lévő, szabad szemmel is jól olvasható, kézzel írt feliratot feszített ki a muzeális értékekkel teli raktárkönyvtár polcai közé: „Könyvekhez csak a könyvtáros nyúlhat.” Hiszen, miképpen az elbeszélő, ő is úgy érezte, mind az övé. A másik, még ennél is fontosabb felirat: „A könyvtáros szíves marasztalását ne tessék komolyan venni.” Ne zavarjanak, ne zaklassanak, hogy nyugodtan olvashassak, jegyzetelhessek, olykor dolgozzak is, tegyék, vegyék, egyedül lehessen szeretett könyveim sokaságával, mert a Könyvtár műalkotás, szentély, metafizikai hely. Nem véletlen, hogy a bejárati folyosó feletti raktárrészt, ahova csak létrával lehet felmenni, a mai napig Olümposznak nevezi a könyvtárosi hagyomány, mert ott tényleg az istenek laknak.

Az elbeszélő azért szeretné létrehozni az Örökre Zárva Tartó Könyvtárat, hogy emléket állítson mindannak, ami a tudásra vonatkozik, hogy méltó helyre kerüljenek MLW/B művei is, amikből ez a terv született, mert ők álmodták meg ezt, ő, az elbeszélő, mint a könyv címe is mondja, csak *aprómunkása egy palotának*, leendő palotaöre a befalazott könyvtárnak, ahol – miképpen Kafka öre a törvény kapujában – majd ő is örködik, hogy senki be ne mehessen, és könyv ki ne jöhessen. A rilkei mondatot is dekonstruálja: „Változtasd meg élted!” helyett azt írja, hogy „rendezd le”, vagyis mondj le róla, ami azt jelenti „dolgom van, de nincs életem”, (74.) ami szintén Kafkát idézi: „Van cél, de nincs út: amit útnak nevezünk, az a tétovázás.” (Kafka: *A nyolc októberfüzet*, ford. Tandori Dezső.) A megformált elbeszélő, a „kis hermann melvill” a mű végére látszólag és a külvilág számára megőrül, elveszti kapcsolatát a valósággal, felfüggesztik állásából, majd osztályvezetője, aki, vele együtt, szintén karkai figura („Kafkán nőttem fel”, *A Manhattan-terv*, 64.), kihívja a 911-et, és beszállítják a pszichiátriára, ahol Lowry is volt tíz napig. Amikor otthon a fotelben fejben tervezi a könyvtár megvalósítását, úgy érzi, „elment kicsit az idő”, ami a szó szerintin túl itt már azt is jelenti, hogy elveszett számára a hagyományos értelemben vett idő, „ami 24 órára és napokra és hetekre és hónapokra és évekre osztja fel, ami egyáltalán nem e rendszer szerint folyik”. (73.) A „KÖNYVTÁR, MELY ÖRÖKRE ZÁRVA TART, létezik, mert léteznie kell” (83.) azért *platonikusán ideális*, mert akkor is létezik, ha soha nem sikerül befejezni, mert, miképpen a mottó mondja, „A valóság nem akadály”, hiszen a barlanghasonlat alapján „a valóság sohasem létezik, de mindig létesül”. Ezzel ellentétben az idea „mindig létezik, de sohasem létesül”, éppen olyan, mint a leendő könyvtár, a benne elhelyezett 53 millió könyv, köztük a MLW/B és „hermann melvill” füzetei. Léteznek a maguk tökéletességében, de nem létesülhetnek, mert soha és senki nem olvashatja őket. Vagyis majdnem olyanok, ha belegondolunk, mint a sokszor 53 millió könyv a világ könyvtáraiban, vagy az a néhány száz vagy ezer otthon a könyvespolcon, amit soha nem fogunk elolvasni, mert a nyelvi és különösen az időbeli korlátok miatt számunkra már örökre elérhetetlenek maradnak, de mégis léteznek, a maguk hozzáférhetetlen tökéletességében. Ezeknél azonban a lehetőség adott, míg a befalazott könyvtárnál kizárt, ráadásul még – jóllehet teljesen fölöslegesen, hiszen a statisztikák szerint egyre kevesebben olvasnak a világon – a Palotaőr is ott van, talán azért, hogy még a barna gránitfal megbontásával se lehessen a könyvekhez jutni.

A végső dekonstrukció, hogy az MLW/B-ből következő „Katasztrófa-Állandó” (67.) hozza létre az egyetlen Ideális, vagyis ép könyvtárat, a Hábóritatlan Paradicsomot, az Eszményi Tömböt, tehát az elvesztés, a befalazás által válik Reálissá az Ideális, „A Könyvtár” örökre úgy van, hogy *nincs*, „mindig létezik, de sohasem létesül”.

EMLÉKMŰ KARDDAL, 1991, LITOGRAFIA, 605 × 810 MM

SZERZŐINK

ACZÉL GÉZA (Ajak, 1947): költő, irodalomtörténész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *(szino)lira 2.– torzósztár* (2018).

BALOGH RÉKA (Jászberény, 1990): kritikus, szövegíró.

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Összetört idő* (2019).

BARNA IMRE (Bp., 1951): író, műfordító, kritikus. Legutóbbi kötete: *Pont fordítva* (2018).

BODÓ GERGELY (Ajka, 1987): író, performer, szociális munkás.

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Magyar sellő* (2019).

FALCSIK MARI (Bp., 1956): költő. Legutóbbi kötete: *Az igazi idő* (2019).

FARKAS WELLMANN ÉVA (Marosvásárhely, 1979): költő, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Parancsolatok* (2018).

FEKETE MARIANNA (Nyíregyháza, 1968): kritikus, a szolnoki Varga Katalin Gimnázium tanára.

FELLINGER KÁROLY (Pozsony, 1963): költő. Legutóbbi kötete: *Plomba* (2019).

FÚZFA BALÁZS (Győr, 1958): irodalomtörténész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Kifelé a ködből* (2017).

GYŐRY DOMONKOS (Győr, 1967): író, könyvtáros. Legutóbbi kötete: *Hölgy alulnézetből* (2017).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Kik vagytok ti?* (2019).

HÖRCHER ESZTER (Budapest, 1984): recenzista, kritikus.

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR (Sopron, 1980): író, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *A lélek legszebb éjszakája* (2016).

JENEI GYULA (Abádszalók, 1962): költő, az Eső főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Mindig más* (2018).

KISS LÁSZLÓ (Gyula, 1976): író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Én meg az Ének* – Bérczesi Róberttel közösen (2019).

KÜRTI LÁSZLÓ (Vásárosnamény, 1976): költő. Legutóbbi verseskötete: *A csalásról* (2017).

LACKFI JÁNOS (Bp., 1971): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Emberszabás* (2018).

LÁZÁR BALÁZS (Szolnok, 1975): költő, színész. Legutóbbi verseskönyve: *Bomlik a volt* (2015).

MAJOROS SÁNDOR (Bácskossuthfalva, 1956): író. Legutóbbi kötete: *Az ellenség földje* (2017).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Amit az ördög jóváhagy* (2019).

MERŐ BÉLA (Szekszárd, 1948): színházi rendező. Legutóbbi kötete: *Egy színházalapítás viszontagságai* (2019).

MOLNÁR H. MAGOR (Marosvásárhely, 1986): költő, az Eső szerkesztője.

NAGY IZABELLA (Zalaegerszeg, 1974): költő, tanár. Legutóbbi kötete: *Az Óperenciás tengeren is túl* (2019).

NOVÁK ZSÜLIET (Mezőtúr, 1983): író, újságíró. Kötete: *Disznó vallomások* (2014).

P. SZATHMÁRY ISTVÁN (Szolnok, 1978): szerkesztő, újságíró, grafikus.

PÁL SÁNDOR ATTILA (Szank, 1989): költő. Legutóbbi kötete: *Balladaskönyv* (2019).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A visszaforgatott idő* (2019).

SEBESTYÉN ÁDÁM (Szekszárd, 1992): költő, kritikus, az ELTE BTK PhD-hallgatója

SIMON ADRI (Szeged, 1974): költő, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Földeregés* (2015).

SIMON FERENC (Hódmezővásárhely, 1961): kritikus, könyvtáros-tanár, az Eső szerkesztőbizottságának tagja.

SÜTŐ CSABA ANDRÁS (Győr, 1979): költő, kritikus, szerkesztő. Legújabb verseskötete: *Nempróza* (2019).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Székelyek* (2018).

SZŐCS GÉZA (Marosvásárhely, 1953): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Válogatott versek* (2016).

SZŐCS KÁLMÁN (Marosvásárhely, 1942 – Marosvásárhely, 1973): költő, újságíró.

SZURCSIK JÓZSEF (Bp., 1959): festőművész, grafikus, képzőművész.

TÓTH KRISZTINA (Bp., 1967): író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Fehér farkas* (2019).

VAJSENBEEK PÉTER (Szeged, 1996): költő, az SZTE magyar szakos hallgatója.

VÁMOS MIKLÓS (Bp., 1950): író, dramaturg. Legutóbbi könyve: *Legközelebb majd sikerül*, (2018).

VARGA MELINDA (Gyergyószentmiklós, 1984): költő, az Irodalmi Jelen szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Sem a férfiban, sem a tájban* (2017).

ZALÁN TIBOR (Szolnok, 1954): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Ruhatárban felejtett kabátok* (2019).

TORTURA HUMANA, 2018, AKRIL, OLAJ, VÁSZON, 175 × 200 CM

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

500 FT

